

ՏԵՐԱԻՆԱԲԱՆԱԿԱՆ
ՈՒՂՁԱԳՐԱԿԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

1950 - 2000

ԵՐԵՎԱՆ

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ՀՀ ԿԳՆ ԼԵԶՎԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹՅՈՒՆ
ՀԱՅԵՐԵՆԻ ԲԱՐՉՐԱԳՈՒՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԳ

ՏԵՐՄԻՆԱԲԱՆԱԿԱՆ
ԵՎ
ՈՒՂՂԱԳՐԱԿԱՆ
ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԿԱԶՄՈՂ, ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԵՂԻՆԱԿ ԵՎ ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Հ. Խ. ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ

«ԳՐԳ ՀՐԱՇԱԼԻՔ»

ԵՐԵՎԱՆ
2006

ՀՏԴ 809. 198. 1(03)
ԳՄԴ 81. 27 92
Տ 465

ՀՀ ԿԳ նախարարություն
Լեզվի պետական տեսչություն
Հաճրենի բարձրագույն խորհուրդ

*Ցեղեկատուն հրատարակվել է ՀՀ ԿԳՆ
լեզվի պետական տեսչության
«Հաճրենը ոչ հասխտսներին» ծրագրի
ֆինանսական միջոցներով*

Գիտական խմբագիր՝ **Լավրենտի Սիրզոյան**
ՀՀ ԿԳՆ լեզվի պետական տեսչության պետ,
մանկավարժական գիտությունների թեկնածու

S 465

Տերմինաբանական և ուղղագրական տեղեկատու/

(կազմ. և խմբ. Դ. Խ. Բարսեղյան). – Եր.: «Զ-րդ հրաշալիք»
հրատարակչություն, 2006 թ., 384 էջ:

Ժողովածուն ընդգրկում է ՀՀ ԿԳ նախարարության լեզվի պետական տեսչության գործող որոշումները և դրանց վերլուծություններն ու մեկնաբանությունները քովանդակող հոդվածները: Լուսաբանվում են հայոց լեզվի նորմավորմանը, մաքրությանը, ուղղագրությանն ու արտասանությանը վերաբերող հարցեր:

S 4602020100 2006 թ.
0118 (01) 2006

ԳՄԴ 81. 27 92

ISBN 99941-56-03-9

© 9-րդ ՀՐԱՇԱԼԻՔ, 2006 թ.

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅՈՑ ԼԵՁՎԻ ՁԱՐԳԱՅՄԱՆ

Հայոց լեզուն ազգապահպանության և պետականության ամրապնդման հիմքն է և մշտական հոգածության կարիք ունի: Հայոց լեզվի կանոնարկման, անարգել զարգացման համար ՀՀ կառավարությունն իրականացնում է հստակ քաղաքականություն: Նախկին տերմինաբանական կոմիտեի և այսօրվա նրա իրավահաջորդ ԿԳ նախարարության լեզվի պետական տեսչության հայերենի բարձրագույն խորհրդի որոշումների և դրանց մեկնաբանությունների հրապարակումը ամփոփ ժողովածուի տեսքով հրատապ անհրաժեշտություն էր դարձել: Ուստի, նախարարությունն աջակցեց և անհրաժեշտ ֆինանսավորում հատկացրեց լեզվական այս տեղեկատուի հրատարակման համար:

Համոզված եմ, որ այս ժողովածուն իր մեծ նպաստը կբերի հայերենի հետագա զարգացման գործին, կդառնա աշակերտության, ուսանողության, պետական ծառայության բոլոր օղակների աշխատողների, հայերենին առնչվող բոլոր անձանց սեղանի գիրքը:

ՍԵՐՉՈ ԵՐԻՑՅԱՆ
ՀՀ կրթության և գիտության նախարար

ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Շուրջ յոթանասուն տարի է, որ տարբեր անուններով գործող՝ Հայկական ԽՍՀ Սինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն (1996 թ.-ից՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր լեզվի պետական տեսչության Հայերենի բարձրագույն խորհուրդ) գիտական որոշակի սկզբունքներով ու հետևողականությամբ կատարում է հայերենի նորմավորման, նրա բառապաշարի ու տերմինաչինության մշակման կառավարական մարմնի իր դերը: Ինչպես նախորդ տեղեկատուները, այնպես էլ այս տեղեկատուն տերմինաբանական կոմիտեի և Հայերենի բարձրագույն խորհրդի լեզվաչինական գործունեության արդյունքն է:

Սույն՝ թվով վեցերորդ, տերմինաբանական տեղեկատուում ամփոփված են նախկին տերմինաբանական կոմիտեի և նրան հաջորդած հայերենի բարձրագույն խորհրդի միայն գործող որոշումները՝ սրանց անհրաժեշտ մեկնաբանություններով: Գործող ասելով՝ հասկանում ենք այն որոշումները, որոնք ունեն հայոց լեզվի տերմինաչինությունը, ուղղագրությունը և կետադրությունը նորմավորող նշանակություն և կամ էլ պարունակում են դեռևս անհրաժեշտ տեղեկատու բառացանկեր: Նախորդ տեղեկատուի հրատարակումից (1988 թ.) հետո ընդունված որոշումների մի մասն ընթերցողին է ներկայացվում առաջին անգամ:

Տեղեկատուից օգտվելը հեշտացնելու, նրա ուսուցողական, գործնական դերը բարձրացնելու նկատառումով՝ որոշումներն ու նրանց մեկնաբանությունները տեղադրված են ոչ թե ժամանակագրական հաջորդականությամբ, այլ թեմատիկ համակարգմամբ:

Տերմինաբանական և ուղղագրական տեղեկատուն բաղկացած է չորս գլուխներից և հավելվածից:

Առաջին գլուխը նվիրված է հայերենի լեզվաչինության և լեզվի նորմավորման ու մաքրության ընդհանուր տեսական հարցերին: Այդ գլխի առաջին մասում խոսվում է հայերենի բառակազմական, տերմինաստեղծման հարուստ միջոցների ու ավանդույթների մասին, պարզաբանվում են լեզվական փոխազդեցությունների, թարգմանվող ու անթարգմանաբար փոխանցվող լեզվական, այսպես կոչված, միջազգային միավորներին վերաբերող հարցեր: Երկրորդ մասում բերված են «Հայոց լեզվի նորմավորման ընդհանուր սկզբունքները» և, հետո ընդունված, «Հայերենի տերմինակազմության սկզբունքները» որոշումները:

Երկրորդ գլխում ամփոփված են հայերենի տերմինաչինությանը և օտար բառերի տառադարձությանը վերաբերող որոշումներն ու բառացանկերը՝ դրանք պարզաբանող մեկնաբանություններով:

Այս գլխում բերված որոշումներն ունեն հետևյալ թեմատիկ խմբավորումը՝

Ա. Հատուկ անունների և անվանումների տառադարձությանը,

Բ. Կերակուրների և այլ ուտելիքների անուններին,

Գ. Հասարակական-քաղաքական, տնտեսագիտական, մարզական և այլ մասնագիտական տերմիններին,

Դ. Մաթեմատիկական, տեխնիկական, ֆիզիկայի տերմիններին,

Ե. Ռուսերեն և օտար ծագում ունեցող բառերի տառադարձությանը վերաբերող որոշումներ:

Երրորդ գլխում ամփոփված են հայերենի ուղղագրությանը, ուղղախոսությանը և կետադրությանը վերաբերող որոշումները՝ դրանք պարզաբանող մեկնաբանություններով:

Երրորդ գլխում ներկայացված որոշումներն ունեն՝

Ա. Ուղղագրական-ուղղախոսական որոշումներ,

Բ. Կետադրությանը վերաբերող որոշումներ

թեմատիկ խմբավորումը:

Չորրորդ գլխում ամփոփված են հայերենի բարձրագույն խորհրդի 1990 – 2003 թվականներին ընդունած որոշումներն ու բառացանկերը, որոնք վերաբերում են հայերենի տերմինաչինությանն ու տառադարձությանը, նաև՝ ուղղագրություն-ուղղախոսությանն ու կետադրությանը:

Բերված որոշումների թեմատիկ խմբավորումը կատարված է այնպես, ինչպես առաջին երեք գլուխներում:

Որոշումների վերոհիշյալ թեմատիկ բաշխումը որոշ չափով պայմանական է, քանի որ դրանց մի մասը հավասարապես վերաբերում է թե տերմինաբանությանը և թե ուղղագրությանն ու ուղղախոսությանը:

Հավելվածում տեղ են գտել ՀՀ և ԼՂՀ «Լեզվի մասին» օրենքները, քաղվածքներ ՀՀ «Գովազդի մասին» օրենքից, քաղվածքներ ՀՀ «Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ» օրենսգրքից, ինչպես նաև սույն գրքում զետեղված որոշումներում տեղ գտած անունների, բառերի, տերմինների և բառակապակցությունների այբբենական ցանկը:

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԼԵԶՎԱՇԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԼԵԶՎԻ ԿԱՆՈՆԱՐԿՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱՅԵՐԵՆԻ ԲԱՌԱՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹՅՈՒՆԸ. ԱԶԳԱՅԻՆՆ ՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ ՆՐԱ ՏԵՐՄԻՆԱԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅԱՆ ՍԵՋ

1

Լեզուն մարդու ամենամեծ ստեղծագործությունն է, նրա հանճարի մարմնացումը:

Աշխարհի մի քանի հազար լեզուներից յուրաքանչյուրն իրեն ստեղծող ու կրող ժողովրդի պատմությունն է, նրա հոգևոր ու մտավոր կարողությունների աղբյուր-հայելին, նրա բոլոր վերելքների ու վայրէջքների կենդանի վկան:

Եթե լեզվի քերականական կառուցվածքը շատ ինքնատիպ համակարգ է, զարգացմամբ՝ ներփակ և համեմատաբար անտարբեր՝ ժողովրդի տնտեսական-հասարակական կյանքում կատարված տեղաշարժերին, ապա լեզվի բառապաշարը մարդու՝ հաղորդակցմամբ իրականացվող հասարակական գործունեության անմիջական արտացոլումն է: Երեկ դեռ չունեինք ջերմաէլեկտրակայաններ, չունեինք տիեզերագնացություն, հեռուստատեսություն, հեռահաղորդում, չունեինք մահ այդ հասկացություններն անվանող բառերը, այսօր դրանք կան իրականության մեջ, կան և լեզվում:

Ժողովուրդների տնտեսական-հասարակական պայքարի, փոխազդեցությունների, ներքին կյանքի ու զարգացման պատկերը կարելի է տեսնել տվյալ ժողովրդի լեզվի մեջ: Յուրաքանչյուր լեզվի բառերի, բառաձևերի, բառիմաստների, ոճերի ու դարձվածքների ճոխությունն ու կենդանությունը, սրանց ազգային ինքնատիպությունը յուրատեսակ չափանիշ են տվյալ ժողովրդի հասարակական, գիտական ու մշակութային զարգացման:

Հայոց լեզուն նույնպես, իբրև աշխարհի հնագիտ լեզուներից մեկը, ենթակա է այս ընդհանուր օրինաչափություններին:

Հայերենով մեզ հասած հազարավոր ձեռագիր գանձերը մեր հին ու միջնադարյան հրաշալի գրականության, բազմադարյան մշակույթի, իմաստասիրության, բարոյագիտական, պատմագրական, քերականագիտական, ճարտասանական, բժշկագիտական, աստղաբաշխական, մաթեմատիկական, գիտության ու արվեստի այլ ճյուղերի հարյուրավոր ստեղծագործություններում մարմնավորված մեր տեսական զարգացած մտքի արտացոլումն են, որոնցով էլ պայմանավորված է հայոց լեզվի բառային հարստությունը, նրա բառաստեղծական զարմանալի ճկունությունը:

Դեռևս V-VI դարերում, երբ այսօրվա քաղաքակիրթ ժողովուրդներից շատերը կազմավորված էլ չէին, մեր ժողովուրդը մտահոգված էր ոչ միայն իր հայրենիքն ու լեզուն, ասել է թե՛ իրեն իսկ, անդառնալի կորստից փրկելու օրհասական վտանգով, այլև մարդկային հոգևոր հարստությունների՝ հաղորդակից դառնալու, համաշխարհային մշակույթի զարգացման ասպարեզ մտնելու հոգսով: Հաղթահարելով այն ժամանակի համար անհնարին թարգմանչական դժվարություններ՝ մեր խորագետ նախորդները հայերենը դարձրին գիտության ու արվեստների լեզու: Հայերենի այն ժամանակվա բառակազմությանը նույնիսկ խորթ ու արհեստական միջամտությամբ ստեղծելով երկու տասնյակից ավելի նախածանցներ՝ հունաբան հայագետները կերտեցին այնպիսի բառեր ու տերմիններ, որպիսիք են՝ *ապացույց, առարկություն, առձեռն, արտադրել, արտադրություն, արտասահման, բաղադրություն, բացասել, բացարձակ, բացատրություն, գերագույն, գերազանց, գերակատարում, դերանուն, դերբայ, ենթակա, ենթարկել, հակադրություն, հակամետ, համազումար, համաժողով, համալսարան, համաչափություն, հարադրություն, հարացույց, մակագրություն, մակարդակ, մակբայ, մակերևույթ, նախադասություն, նախահայր, ներածական, ներածություն, ներբող, ներգործել, ներկա, շարադրել, շարահյուսություն, շարունակել, պարագա, պարագիծ, ստորագրություն, ստորադրյալ, ստորակետ, վերադարձ, վերածնություն, տարածական, տարակուսանք, տրամաբանություն, փոխադարձ, փոխադրություն, փոխակերպություն, փոխանցում* և այլն, և այլն*:

Սրանք «և այս եղանակով ստեղծված հարյուրավոր բառեր և տերմիններ, որոնք կարծես երեկ են ստեղծվել, այսօր էլ հայերենի գիտական բառապաշարի ամենագործածական բառերն են՝ նույն կամ փոխված նշանակություններով: Ապա քանի՜-քանի՜ բառ ու տերմին է ստեղծվել բառակազմման բնական ճանապարհով: Այդ ամենը, գումարվելով մեր լեզվի հնագույն բառապաշարին և ամենօրյա փոխառություններին, մեզ հասած մատենագրական խիստ թերի տվյալներով, հին հայերենում (գրաբարում) ներկայացնում է մի պատկառելի թիվ՝ շուրջ 56 հազար բառ: Այսպիսի բա-

*«Սովետական Հայաստան», հ. 7 (268), հուլիս, 1968 թ., էջ 19:

ռաքանակը կարող է պատվաբեր լինել նույնիսկ այսօրվա որևէ զարգացած լեզվի համար:

Սակայն նույնափսի հպարտությամբ մենք չենք կարող խոսել մեր բանավոր լեզվի մաքրության և ճոխության, մեր գրական հին լեզվի ժողովրդականության, գրական ու բանավոր լեզուների փոխադարձ հարազատության ու համապատասխանության մասին:

Բարձրարժեք ու հարուստ մշակույթ ստեղծող հայ ժողովուրդը, պատմության քմահաճ խաղով, վերջին հազարամյակում միշտ բարբառախոս մնաց: Արաբական, պարսկական, թուրքական և այլ լեզուների անհարկի ազդեցությունները հայ բարբառները լցրին բռնի օտարաբանություններով, վերջիններս գնալով դարձան խոսակցական լեզվի կամ բարբառների ակտիվ բառապաշարի անդամներ, իսկ գրական հայերենի շատ բառեր աստիճանաբար մոռացվեցին կամ լավագույն դեպքում մնացին բարբառախոս հայի համար սովորովի բառեր: Օտար *ամանաթ, բեջարեւ, բաղչա, բոստան, գյուլլա, դավա, զուլում, զհար, զոռ, զոռբա, թոզ, թիփի, ժեշտ, ժնջիլ, խուրջին, յարա, ղոչաղ, մայմուն, ջեբ, չփլաղ, սիլլա, փեշքաշ, քեչա, քյոմուռ, քիրաճ, քյալփաթին, քյանդր, քյանդրբազ, քոռ, քորփա, քաչալ, քուչա, քյասիբ* և նման հարյուրավոր բառեր բանավոր լեզվից վտարեցին հայերեն *ավանդ, մշակել, պարտեզ, բանջարանոց, գնդակ, ուղտ, արհավիրք, թույն, դժվար, զորեղ, փոշի, բուք, թիթեղ, շղթա, ուսապարկ, վերք, կտրիճ, կապիկ, գրպան, մերկ, ապտակ, ընծա, թաղիք, ածուխ, կիր, արցան, լար, լարախաղաց, կույր, փոքրիկ, ճաղատ, փողոց, աղքատ* և այլ բառեր: Բարբառային հնչյունափոխությամբ անձանաչելիության աստիճանի կերպարանափոխվեցին գրական հայերենի հարյուրավոր բառեր, առաջացան միևնույն բառերի բազմաթիվ երկվություններ: Ահա թե ինչու, գրական հարուստ ժառանգությամբ հանդերձ, ժամանակակից գրական հայերենը կազմավորվեց իբրև մի նոր լեզու՝ մեծ դժվարություններ ու լեզվական հակասություններ հաղթահարելով:

XIX դարն ավարտեց աշխարհաբար լեզվի՝ դարեր առաջ սկսված գրականացման ու նորմավորման ընթացքը, և նոր գրական հայերենը դարձավ զարգացած գեղարվեստական գրականության, այդ դարաշրջանի հասարակական-քաղաքական հարաբերություններին, տնտեսակարգին, գիտությանը և ողջ մշակույթին համապատասխան լեզու:

Բայց այս ամենը սկիզբն էր միայն. նոր հայերենը երկփեղկված էր արևելահայ և արևմտահայ գրական լեզուների, իրենց գոյությունը շարունակում էին պահպանել հայերենի քառասունից ավելի բարբառներ, գրական լեզվի խոսակցական դերն իրականացվում էր մտավորականների մեղ շրջանակներում միայն: Հայ ժողովրդի ու նրա լեզվի նկատմամբ շարունակվում էր ծուլման թուրքական ու ցարական քաղաքականությունը:

Առաջին համաշխարհային պատերազմը, սրան նախորդող ու հաջոր-

դող՝ արևմտահայության զանգվածային ջարդերը հայության ու հայերենի վերացման պատմական նոր ահավոր քայլեր եղան, որոնք այդ հրեշավոր նախտակի վերջնական իրականացման շեմքին էին, երբ ստեղծվեց Հայաստանի Առաջին, ապա՝ Երկրորդ Հանրապետությունը: Հայաստանի խորհրդայնացմամբ սկսվեց հայոց լեզվի ու նրա բառապաշարի ծաղկման մի աննախադեպ շրջան: Շնորհիվ տնտեսական, քաղաքական, գիտական ու մշակութային լայնորեն ծավալվող հեղափոխության՝ գրական հայերենը գնալով դարձավ լայն զանգվածների սեփականությունը, ընդլայնվեցին նրա գործածության ոլորտները, սկսվեց բարբառների՝ գրական լեզվին ձուլվելու, բարբառային հատկանիշների չքացման գործընթաց: Գրական հայերենը գնալով ճշգրտվեց ու նորմավորվեց, կայունացան նրա օրինաչափությունները: Ամենից էականը, սակայն, հայերենի բառապաշարի հարստացումը եղավ: Տնտեսական առաջադիմությանը համապատասխան, գեղարվեստական գրականության, գիտության նորանոր ճյուղերի ու մասնագիտությունների, արվեստների զարգացմանը համընթաց բազմապատկվեց հայերենի բառագանձը: Տնտեսական, քաղաքական անբարենպաստ պայմաններում անգամ մեր կյանքի առաջադիմությունը չի ընդհատվում, այնպես որ կարելի է ասել՝ հայերենը նորանոր բառերով հարստանում է ամեն օր, ամեն ժամ:

Հայոց լեզուն նախ հարստանում է իր բառաստեղծման ներքին միջոցների օգտագործմամբ:

1. Եղած բառարմատների բաղադրմամբ նոր բառեր կազմելը այնքան հարազատ է հայերենին, որ հաճախ մարդ չի էլ զգում, թե այս կամ այն հորինված բառը առաջին անգամ է լսում կամ կարդում: Այնպիսի նորակերտ բառեր, ինչպիսիք են՝ *առանձնատուն, չմշկասահք, զբոսայգի, տիեզերագնաց, վազբուղի, գեղասահք, զուգագուլպա, երիկամաբորբ, գազօջախ, սեղմագիր, վարկանիշ, ընտրակաշառք* և այլն, հայերենում մշտապես գործածված բառեր են թվում:

2. Հայոց լեզվի բառակազմական մյուս հիմնական միջոցը եղած արմատներից ու բառերից ածանցներով նոր բառեր կազմելն է: Մասնագիտական գրականության տվյալներով, արդի հայերենն ունի բառակազմական այդպիսի մոտ 200 ածանցներ, որոնց կեսից ավելին այժմ էլ ակտիվ բառաստեղծական արժեք ունի: Այդ ածանցներով կազմված շատ տերմիններ ու բառեր, որպիսիք են՝ *համակենտրոն, համակողմ, համակարույց, համալիր, ներաշխարհ, ներարկել, ներգաղթ, ներդաշնակ, ներխուժում, հնչյուն, ձևույթ, հատույթ, տիրույթ, վազորդ, չմշկորդ, ծանրորդ, դահուկորդ* և այլն, առաջին իսկ գործածությունից հարազատ են դառնում նույնիսկ ոչ մասնագետ մարդուն:

Գրական հայերենի բառապաշարը միշտ համալրվել ու համալրվում է նաև՝

3. բարբառային այնպիսի բառերով, ինչպիսիք են՝ բարակացավ, գոգնոց, գոփել, դառնաժամ, դիմհար, դողերոցք, թերթերուկ, թերխաշ, խաչմերուկ, չոչաշոր, ջրբաժան և այլն:

4. գրաբարյան բառերով՝ կենդանացնելով այդ բառերը, ընդլայնելով դրանց իմաստը: Այժմ սովորական են դարձել գրաբարի երբեմնի մոռացված հաստոց, հեծան, պարետ, վթար, խոտան, աղանդեր, արգանակ, օշարակ և այլ բառերը:

5. նոր տիպի կայուն բառակապակցություններով, ինչպիսիք են՝ կարմիր աստղ, գիտության թեկնածու, ժողովրդական դերասան, հանգստյան տուն և այլն:

6. օտար, առավելապես ռուսերենից կատարված բառային և դարձվածքային պատճենումներով, ինչպիսիք են՝ հնգամյակ, գնդացիք, ինքնաթիռ, քվեարկության դնել, իր վրա աշխատել, ոտքի կանգնեցնել, հարված հասցնել և այլն:

Աշխարհում չկա մի լեզու, որ չհարստացնի իր բառապաշարը հարևան լեզուներից վերցրած փոխառություններով: Եթե լեզուն նոր է կազմավորված և նրա բառապաշարի օտարաբանությունները ճանաչելի են, ապա այդպիսի լեզվի վիճակը այնքան էլ նախանձելի չէ. երբեմն բառապաշարի մեջ սեփականը ճանաչելու շատ քիչ բան կարող է մնալ:

Փոխառությունների կամ օտարաբանությունների նկատմամբ լեզուները տարբեր տիպերի են լինում: Սեմական լեզուների բառային կառուցվածքը ստիպում է դրանց խուսափել օտարաբանություններից, իսկ չին-տիբեթական լեզուները հազվադեպ են հանդուրժում օտար բառեր: Սակայն նույն կառուցվածքի վերոհիշյալ ցեղակից լեզուների ներսում փոխառությունները բավական հարգի են: Այսպես, օրինակ, էստոներենը հաճությամբ չի փոխառություններ կատարում հնդեվրոպական լեզուներից, բայց իր ցեղակից ֆիններենից ունի հարյուրավոր փոխառյալ բառեր: Վիետնամերենը նույնպես ընկալունակ չէ օտարաբանությունների հարցում, բայց նրա բառապաշարի մոտ 75 տոկոսը, ըստ մասնագետների հավաստման, գալիս է ցեղակից չինարենից: Այսպիսով, օտարաբանություններով կամ փոխառություններով լեզուն հարստացնելու հարցը վեր է բառապաշարի հարստացման լեզվական քաղաքականությունից, կամ՝ ընդհանրապես քաղաքականությունից. այն սոսկ լեզվական հարց է:

Հայերենի բառային ու ձևաբանական կառուցվածքը լայն հնարավորություններ է ընձեռում ազատորեն փոխառություններ կատարելու. մեր լեզվի բառապաշարը լի է այդպիսի փոխառություններով: Հայերենը դարեր շարունակ հարստացել է այդ փոխառությունների հաշվին և շարունակում է հարստանալ: Դժվար է նույնիսկ հավատալ, որ հայերենի այնպիսի բառեր, ինչպիսիք են՝ բժիշկ, ճակատ, շաքար, կարմիր, կապույտ, սուր, պողպատ, շավիղ, քնար, եկեղեցի, մկրատ, կատու, ոչխար և այլ բառեր

երբեմնի օտարաբանություններ են եղել: Բայց այս կարգի բառերից շատերը հայերենին անցել են դեռևս նրա գրական լեզու չդարձած շրջանում և խոսակցական լեզվում այնպես են ձևափոխվել, որ նրանց օտարածին լինելը հաստատել անգամ դժվար է: Հայերենը նույնպիսի բարյացակամություն չի ցուցաբերում գրական փոխառությունների նկատմամբ: Հայ գրական լեզվի համար բառապաշարի հարստացման հիմնական ուղղությունը միշտ եղել է իր սեփական բառաստեղծումը. մեր գրական լեզուն օտարաբանությունների դիմել է միայն ստիպված պարագայում, այսինքն՝ երբ չի կարողացել տվյալ օտար բառը ճշգրիտ կամ հաջող թարգմանել: Հայոց լեզվի բառակերտման դարավոր ավանդությունից և իր իսկ լեզվական կառուցվածքից բխող և կանոն դարձած այս սովորույթը օրինականացված է նաև ժամանակակից հայերենի համար՝ նախկին տերմինաբանական կոմիտեի և ՀՀ ԿԳՆ լեզվի պետական տեսչության հայերենի բարձրագույն խորհրդի որոշումներով, որոնցում օտար լեզուներից կատարվող փոխառությունները համարվում են հայերենի բառապաշարի հարստացման միջոցներից մեկը: Ըստ որում՝ օտար լեզուներից պիտի «փոխ առնել այնպիսի տերմիններ ու բառեր, որոնց համարժեքը չկա և հայերենի բառակազմական միջոցներով հաջող կազմել հնարավոր չէ»:

Ամեն ինչ պարզ է ասված. եթե հայերենն ունի *կենսաբանություն, բանասիրություն, երկրաբանություն, գյուղատնտեսություն, հեղափոխություն, կուսակցություն, գրախոսություն, մտավորականություն, վեպ, ճահճատենդ, կարծրախտ, աղեթափություն, գրագող, ջերմաչափ, բարենորոգում, բարոյագետ, գրասենյակ, կերպար, մտածելակերպ* և այլն, ապա բոլորովին ավելորդ են օտար *բիոլոգիա, ֆիլոլոգիա, գեոլոգիա, ագրոնոմիա, ռևոլյուցիա, պարտիա, ռեցենզիա, ինտելիգենցիա, ռոման, մալարիա, սկլերոզ, գրիժա, պլազհատոր, թերմոմետր, ռեֆորմ, մորալիստ, օֆիս, իմիջ, մենթալիտետ* ու նման բառերը՝ սրանց անհրաժեշտությունն ինչպիսի ջանքերով ու մոլուցքով էլ որ արդարացվի:

Եթե հայերենը չունի և դեռ չի ստեղծել այնպիսի բառերի համարժեքներ, ինչպիսիք են՝ *ապարատ, գրենա, կիբեռնետիկա, կվարցիտ, պրոլյուվիալ, մակարոն, բիֆշտեքս, ստադիոն, ակորդեոն* և այլն, ապա, անկախ այս բառերի հայերենին հարազատ ու հասկանալի լինելու կամ չլինելու հանգամանքից, դրանք պիտի օգտագործվեն, քանի որ այդ բառ-հասկացությունները մտել են մեր իրականության մեջ, ուստի լեզվից դուրս մնալ չեն կարող: Սակայն հայերենում օգտագործել այդ բառերը բնավ էլ չի նշանակում սրանք ընդհանրապես հայտարարել անթարգմանելի: Վերը բերված մի քանի բառերից հայերենի գրությանն ու արտասանությանը ամենից անհարազատը *ակորդեոն* բառն է, բայց այդ բառը այնքան հասկանալի ու արդեն տարածված բառ է, որ դժվար թե որևէ մեկի մտքով անցնի այն հայացնել: Սրան հակառակ, հայերենի հնչմանն ու գրությանը շատ

հարազատ է գրեճա բառը, բայց իր անհասկանալիության պատճառով այդ գրեճա-ն իր հարևան պրոլյուվիալ-ի հետ մարդկանց միշտ պիտի հուշի սրանց թարգմանելիության մասին: Բոլորը լավ հասկանում են, թե ինչ բան է ստադիոն, բայց 16 դար է, ինչ հայերենը իր հոմանիշներով կոչում է այս բառի դեմ. հները այն թարգմանել են *ասպարեզ, մրցարան, մրցավայր, հրապարակ*, այժմ էլ սրանց ավելացան՝ *խաղադաշտ, մրցադաշտ, մարզադաշտ* հոմանիշները: Ոչ ոք թշնամություն չունի հունարեն *ստադիոն*-ի դեմ, բայց լեզուն անում է իր գործը. հավանաբար բոլորովին նոր ստեղծված *մարզադաշտը* ասպարեզ պիտի ելնի 1600-ամյա *ստադիոնի* դեմ՝ այն հայերենից դուրս մղելու հավակնությամբ: Դեռ երեկ անթարգմանելի համարված *կոմպլեքս, կորպուս, կուլտուրայի պարկ, ունիվերսալ, շտանգա, շտանգիստ, հանդբոլ, սոլիստ, կոլգոտկա, դուետ, դիրեկտոր* և այլ բառեր այսօր դարձել են *համալիր, մասնաշենք, զբոսայգի, հանրախանութ, ժանրաձող, ժանրորդ, ձեռնագնդակ, մենակատար, զուգագուլպա, զուգերգ, տնօրեն* և այլն:

Այս է լեզվի զարգացման բնական ընթացքը:

2

Հայերենի բառապաշարի հարստացման հիմնական ուղին, ինչպես տեսանք, մեր լեզվի բառաստեղծման հարուստ ու բազմազան միջոցներն են: Բայց միաժամանակ տեսանք, որ այդ միջոցներին զուգահեռ հնագույն ժամանակներից մինչև օրս հավասարապես գործում է օտար ազդեցությունների կամ փոխառությունների գործոնը, որի դերը ինչքան էլ կարևոր լինի, այնուամենայնիվ տարբեր լեզուներում, նույն լեզվի տարբեր շրջանակներում, նույնիսկ բառապաշարի տարբեր շերտերում միանգամայն տարբեր է:

Որոշ համակարգի լեզուներում օտար ազդեցությունները բառապաշարի հարստացման մեջ էական դեր չունեն, այլ տիպի լեզուներում կամ նույն համակարգի լեզուների ներսում այդ գործոնը բավականին վճռական դեր ունի: Ժողովուրդների պատմահասարակական հարաբերություններից կախված՝ նույն լեզվի մի շրջանում օտար ազդեցությունները շատ մեծ թիվ են կազմում, մի այլ շրջանում՝ շատ չնչին. նայած ազդեցությունների բնագավառին ու չափին՝ բառապաշարի մի շերտում օտարաբանությունները կարող են շատ ու շատ լինել, մի այլ շերտում՝ շատ քիչ: Այս բոլորը պատմական օրինաչափություններ են, լեզվի պատմական զարգացման արդյունք, ինչպիսին կարող է լինել որևէ լեզվի զարգացումն ու բարգավաճումը կամ հետադիմումն ու ծուլումը՝ ամբողջությամբ վերցրած:

Լեզվի, նրա այս կամ այն բաղադրիչի, ասենք, բառապաշարի զարգացման օրինաչափությունների մասին խոսելիս չի կարելի անտեսել զարգացման այս պատմականության սկզբունքը, առանց որի չի կարելի պատկերացնել ոչ լեզվի զարգացում, ոչ լեզվի համակարգայնություն: Դժբախտաբար, անգամ շատ մասնագետներ բառապաշարի զարգացման մասին խոսելիս հաճախ են տարվում լեզվի մասնակի շրջաններով ու փաստերով՝ մոռանալով դրանց հետևում տեսնել ամբողջ լեզուն, լեզվի ողջ պատմական ընթացքը: Հաճախ սկզբունքային ու կարևոր հարցերը փոխարինվում են առանձին բառաձևերի ու տերմինների ընտրության վեճով, որն ավելի շուտ նախասիրության, մասնագիտացման, օտար լեզուների իմացության, լեզվական ճաշակի հարց է և ոչ թե լեզվաշինության սկզբունքային հարց:

Կան հարցի էությանն անտեղյակ մարդիկ էլ, որոնք բառապաշարի հարստացման միջոցների քննության, սեփական բառակազմական միջոցների և օտարաբանությունների դերի գնահատման հարցում իրենց սուտ ու շփոթ մտքերը ճշմարտության տեղ անցկացնելու համար, լեզվական մի քանի հարմար օրինակ ճարելուց հետո (իսկ լեզուն ցանկացած տեսությունը հիմնավորելու համար մի քանի օրինակ միշտ էլ կարող է տալ), ապավինում են անցյալի հեղինակություններին՝ դիմելով ամենակարող մեջբերումներին:

Պիտի ասել, որ լեզուն այստեղ շատ դաժան է և ոչ մի հեղինակության առջև չի ստրկանում: Չեր մեծարած հեղինակությունն այսօր կասի, որ այսինչ օտար կամ ազգային բառը անհարմար է, նրա փոխարեն այնինչ բառը պիտի գործածել, բայց հարյուր տարի հետո կպարզվի, որ լեզուն, հակառակ ձեր ապավեն գիտունի ցանկության, հենց այսինչ անհարմար բառն է շարունակել գործածել և բոլորովին մոռացել է այնինչ հարմար բառը: Ուրեմն այստեղ էլ կարևորը օրինաչափության ըմբռնումն է և ոչ թե մասնակի օրինակներից կառչելը:

Դարերով վիճել են և շարունակում են վիճել, թե մայրենի բառերի կողքին որտեղ և ինչ չափով կարելի է գործածել օտար բառեր: Քանի կան տարբեր լեզուներ ու լեզվական ազդեցություններ, կլինեն և այս վեճերը: Եթե կան մարդիկ, որոնք այս թեմայի շուրջը գրում են այդ վեճերին վերջ տալու նպատակով, ապա իզուր են գրում: Սա նշանակո՞ւմ է արդյոք, թե լեզվի զարգացումը մեր կամքից ու ցանկությունից բացարձակապես անկախ է, և մեր միջամտություններն ու դատողություններն այս մասին բոլորովին ավելորդ են: Ո՛չ, իհարկե:

Լեզվաշինական ճիշտ քաղաքականությունը շատ կարևոր նախապայման է լեզվի մաքրության ու հստակության, նրա համակարգի ազգային կերպարանքի պահպանման, սրանով պայմանավորված՝ լեզվի ուսուցումը հեշտացնելու համար:

Ուրախությամբ կարելի է արձանագրել, որ հայ նոր գրական լեզվի բառապաշարի մշակման ու հարստացման մոտ հարյուրիսունամյա պատմաշրջանում մեր լեզվաչինարարները վարել են միանգամայն ճիշտ քաղաքականություն: Այս մեծ գործի առաջին նախանձախնդիրները հայ նոր գրականության դասականներն էին, որոնք, սկսած Աբովյանից մինչև Չարենց ու Պարույր Սևակ, դավանել են մեկ հիմնական սկզբունք՝ պահպանել մեր լեզվի ազգային ձևը, հարստացնել նրա բառապաշարը իր սեփական հարուստ բառակազմական միջոցներով՝ չխորշելով նաև անհրաժեշտ օտարաբանություններից:

Նոր գրական լեզվի ջատագով Աբովյանը, ընդգծելով ռուսաց լեզվի իմացության կարևորությունը, «Վերք Հայաստանի»-ում գրում է. «Ռուսաց լեզուն մեր տերությանն ա, պետք է ամենից առավել համարինք», բայց սրանից անմիջապես հետո ավելացնում էր. «Ախր ո՞վ ա լսել, թե ծծմոր կաթը՝ մոր կաթիցը լավ ըլի: Էսքան խառը լեզվի հետ դու էլ որ քո *փրոքուլիվաթսան, մրոքուլիվաթսան* ես խառնում, ախր դրանից ինչ համ դուրս կգա... Գիտուն, լուսավորյալ մարդը նա է, որ ամեն լեզու քանի կարա, իստակ խոսա»*:

Մեծ լեզվաչինարար Սիքայել Նալբանդյանը, մի կողմից զգուշացնելով մաքրասիրության ձգտմամբ աշխարհաբարը գրաբարին ստրկացնելու, նրա անհասկանալի բառերով ու ոճերով նոր հայերենը լցնելու վտանգից, մյուս կողմից պահանջում էր հայոց լեզվի իմացություն, պահանջում էր, որ գրական լեզուն անտեղի ու անճարակ օտարաբանություններով լցված բարբառային բանավոր խոսքի աստիճանին չիջեցվի:

«Անհնար է, եթե, ինչպես ասացինք, տարապայման մաքրասիրությամբ ստրկացնենք նորան հին լեզվին. անհնար է, թե աններելի անհոգությամբ, այդ՝ շատ անգամ և տգիտությամբ և առանց բնավ հայ լեզուն ուսած լինելու, անկարգ, անկանոն, ինչ որ մեր բերնին գալիս է, գրենք թղթի վրա»**:

Սակայն Նալբանդյանը չի մերժում օտարաբանություններն ընդհանրապես. նա քաջ գիտի, որ նորաստեղծ գրական աշխարհաբարը առանց այդ օտար բառերի կարող է կտրվել ժողովրդից, իսկ մյուս կողմից՝ չի կարող գիտության լեզու դառնալ: «Անմերժելի ճշմարտություն է,– գրում է նա,– թե մենք իջնելով հասարակ ժողովրդի կյանքի մեջ պիտի ստիպվինք բուն թուրքի բառեր էլ ներս առնուլ, ամենօրվա կյանքի, պետքերի և հասկացությանց որպես հայտարար, ինչպես գիտական առարկաներում ստիպված ենք եվրոպական բառեր առնուլ»***: Կարծեմ, ուշադրություն

*Ի. Աբովյան, Վերք Հայաստանի, 1955, էջ 99–100:

**Ս. Նալբանդյան, Երկու խոսք (Երկերի լիակատար ժողովածու, հ. 2, էջ 400):

***Ս. Նալբանդյան, Սոս և Վարդիթերի կրիտիկա (ԵԼԺ, հ. 3, էջ 186 - 187):

դարձրիք Նալբանդյանի «պիտի ստիպվինք» և «ստիպված ենք» բառերին: Այսօր էլ այս սկզբունքը ամեն մի ազգային լեզվի բառակերտման և տերմինաստեղծման այբուբենն է: Օտար բառը վերցնում կամ վերցրածը պահում են, երբ սեփական բառը չունեն, կամ օտար բառի համարժեքը չեն կարողանում ստեղծել. սա էլ հենց այդ ստիպմունքն է, որ երկու անգամ կրկնում է Նալբանդյանը: Այս միանգամայն ճիշտ սկզբունքն են դավանել նաև մեր մյուս անվանի լեզվաչինարարները:

Իր ֆելիետոններում *ձմերուկը մեղրապուպ* շինողներին ժաղրող Րաֆֆին «Ձահրումարի» հերոսի բերանով ասում էր. «Հայոց լեզուն այնքան ճոխ է, որ առանց ուրիշից փոխ առնելու էլ կարող է ստեղծել յուր բառերը»*:

Պարզ չէ՞, որ Րաֆֆին կռվում էր ոչ թե օտար բառերը հայացնելու դեմ, այլ դարավոր գործածությամբ հայացած բառերը թարգմանելու դեմ, ամեն կարգի անշնորհք ու սխալ թարգմանությունների, աղավաղումների դեմ:

Հովհաննես Հովհաննիսյանը գայրույթով գրում էր, թե «Շատ անգամ հայերեն գրածը, եթե ռուսերենից է թարգմանած, պիտի նորից ռուսերենի շուր տաս, որ հասկանաս, թե ինչ է ուզում ասել գրողը»**: Միաժամանակ Հովհաննիսյանը բողոքում էր հայ լրագիր ու գիրք հրատարակողներին՝ ասելով, թե «...Ես, մի օտար լեզուներ չիմացող հայ մարդ, պարտակա՞ն եմ հասկանալ... մի գավառական փոքրիկ թերթում տաված թղթակցության մեջ *Ֆալսիֆիկացիա, մասսա, միսիա, դևիզ, մոմենտ* բառերը, երբ թղթակցության մեջ էլ խոսքը տիրացուի, գյուղական գրագրի, տանուտերի մասին է»:

Ուրեմն Հովհաննիսյանն էլ պայքարում է սխալ ու անհասկանալի թարգմանության դեմ, անտեղի օտարաբանությունների դեմ և ոչ թե քարոզում է օտար բառերի անթարգմանելիության տեսություն:

Այս հարցում շատ են չարաչափում թուժանյանի հեղինակությունը: Իսկ ինչ է ասում թուժանյանը: «Եվ միշտ ավելի լավ է չունեցած բառը փոխ առնել, քան ճգնել անպատճառ ստեղծել կամ թարգմանել ու ֆրակը շինել պոչազգեստ, կոտլետը՝ կողիկներ կամ ռահատ լոխումը՝ հանգստապատառ»:

Անճիշտ կամ անշնորհք թարգմանություններն ավելի շատ են վնասում լեզուն, քան ուղղակի փոխառությունը: Հաճախ կտեսնեք, որ մեզանում՝ նույնիսկ *просвещение, цивилизация, культура* թարգմանում են միևնույն բառով – *լուսավորություն****:

*Րաֆֆի. *Երկ. ժող.*, 1958, հ. 2, էջ 136:

**Հովհ. Հովհաննիսյան, *Հրատարակչական ընկերության վարչություն* (Երկեր, մի-հատորյակ, 1959, էջ 359):

***Հովհ. Թուժանյան, *Երկերի ժողովածու*, 1951, հ. 4, էջ 374–375:

Ո՛րն է այստեղ Թուճանյանի սկզբունքը. մի՞թե այն, թե «ճիշտ ավելի լավ է չունեցած բառը փոխ առնել», որովհետև նրա թարգմանությունը աղավաղում է օտար բառը և «ավելի շատ է վնասում լեզվին, քան ուղղակի փոխառությունը»: Եթե այս է, ինչպես կարծում են մաքրամոլության դեմ պայքարող մի քանի անհատներ, ապա ստացվում է այնպես, որ Թուճանյանը քարոզում է, թե կարիք չկա ջանք թափել օտար բառերը թարգմանելու, դրանք պատրաստի կան, պիտի վերցնել և օգտագործել, ուստի անթարգմանելի են ոչ միայն *ֆրակը, կոտլետը, ռահատ լոխումը*, այլև *просвещение-ն, цивилизация-ն, культура-ն*: Բայց չե՞ն վախենում մեր նոր օտարամոլները մեծ Թուճանյանին այսպիսի անմիտ կարծիք վերագրելուց: Մի՞թե Թուճանյանի գրածը մեկնաբանությունների կարիք ունի, եթե մարդիկ միտումնավոր կերպով չեն ուզում աղավաղել այն: Մի՞թե «Անճիշտ կամ անշնորհք թարգմանություններն ավելի շատ են վնասում լեզվին, քան ուղղակի փոխառությունները» արտահայտությունը չի նշանակում, թե անհրաժեշտ է օտար բառը ճիշտ թարգմանել, իսկ եթե պիտի սխալ թարգմանենք, ապա ավելի նախընտրելի է օտար բառի գործածությունը: Եթե պիտի սխալվեք, եթե չեք կարողանում բառի ճիշտ համարժեքը գտնել, ապա մի՛ ճգնեք այն անպայման հայացնել:

Չէ՞ որ Թուճանյանն իր այդ միտքը հենց այդպես էլ ավարտել է՝ խոսքը կոնկրետացնելով հաջող փոխառության ու ճիշտ թարգմանության վրա:

«Եվ եսպեսով,– շարունակում է Թուճանյանը,– լեզվի հաջող փոխառությունն ու ճիշտ թարգմանությունը մեծապես տաղանդի ու շնորհքի գործ են դառնում, բայց, դժբախտաբար, լեզվի վրա անշնորհք մարդիկ շատ են ազդում, և հասկացող ու կիրթ ճաշակի տեր մարդկանց միայն մնում է խոսելիս թե գրելիս, փոխ առնելիս թե թարգմանելիս զգույշ լինել ու բարեխիղճ, որովհետև ամեն մի հնչյուն, ամեն մի բառ, ամեն մի ձև կամ ոճ մի մեծ ստեղծագործություն է ու մի ամբողջ աշխարհք»^{*2}:

Հարկ կա՞ շարունակելու այս վկայակոչումները: Կա՞ մեկը, որ կասկածում է, թե լեզվաչինական նույն տեսակետին չէին նաև Աղայանն ու Մուրացանը, Պարոնյանն ու Օտյանը, Տերյանն ու Շիրվանզադեն և շատ ուրիշներ: Իսկ եթե սրանց և այդ ուրիշների մեջ եղել են այլ տեսակետներ դավանողներ, այդ դեպքում նմանները ճիշտ են եղել յուրովի, կամ պարզապես սխալվել են, որը նույնպես մարդկային է:

Չէր սխալվում Աղայանը, որ, կարծեք, ամփոփելով այս վեճերը, գրում էր. «Ծայրահեղ մաքրասիրությունը ծայրահեղ օտարամոլության չափ արհամարհելի է: Մեզ առաջնորդ պետք է ունենանք մեր առողջ դատողությունը, որ մեզ թելադրում է, ինչ դեպքում ինչպես պետք է վարվել: Պետք

^{*2} Թուճանյան, *Նույն տեղում*, էջ 375:

չէ մժղուկներ քամել և ուղտեր կուլ տալ»*: Այսօր, երբ աշխարհով մեկ տարածվող ու ամրապնդվող տնտեսական, քաղաքական, մշակութային կապերը իրենց հետ բերում են հազարավոր օտարաբանություններ, երբ գիտության առանձին ճյուղերի զարգացումը հարյուրավոր նոր տերմինների սկիզբ է դնում, երբ տեխնիկայի ու մեքենայացման հետ ամեն օր նոր հասկացություն ու բառ է մտնում ոչ միայն արտադրություն, այլև ամեն տուն ու ընտանիք, այլևս խոսք չի կարող լինել երկու հավասար ծայրահեղությունների՝ լեզվական օտարամոլության ու մաքրամոլության մասին:

Հավասար պայքարի կոչ անել ավելորդ օտարաբանությունների և մաքրամոլության դեմ նշանակում է, իրոք, «մժղուկներ քամել և ուղտեր կուլ տալ»:

Դեռ նոր էինք *կերոսինկան* թարգմանել *նավթավառի*, իսկ *պրիմուսը* չէինք հասցրել թարգմանել, երբ սրանց փոխարինելու եկան *էլեկտրասալն* ու *գազօջախը*: *Ռադիոն* այդպես էլ չթարգմանեցինք, երբ մուտք գործեցին *ռադիոընդունիչն* ու *հեռուստացույցը*: Ապա գիտական տերմինաշինություն⁶ ւնը:

Բառապաշարի այսպիսի արագ ու բազմակողմանի զարգացումը պահանջում է համազգային ուշադրություն և հոգատարություն մեր լեզվի բառազանձի նկատմամբ: Լեզվի բառապաշարի արագընթաց զարգացումը հրամայողաբար պահանջում է բոլոր հնարավոր միջոցների գործադրմամբ ապահովել հայերենը իր սեփական նորակերտ բառերով ու տերմիններով: Այսպիսի համազգային նշանակություն ունեցող հարցի լուծման ճանապարհին, փորփրելով անցյալի տերմինաշինական վեճերը, հավաքելով հին ու նոր սխալ ու անհաջող թարգմանություններ, *պոչազգեստ* (*ֆրակ*), *հրասայլ* (*տանկ*), *ուսողություն* (*մաթեմատիկա*), *սպայակույտ* (*շտաբ*), *հակիրճակ* (*կոնսպեկտ*), *ախտյան* (*չեմպիոն*) և այլն, որոնց մեջ նույնիսկ կան կատակի համար հորինված բառեր, սրանց ավելացնելով իրենց դուր չեկող *երգահան*, *զբոսաշրջիկ* և այլն, ոմանք ամենայն լրջությամբ փորձում են մարդկանց հավատացնել, թե որոշ անհատների ջանքերով հայերենի տերմինաշինության ասպարեզում տարվում է նաև մաքրամոլության քաղաքականություն:

Օտար բառերի ու տերմինների թարգմանությունը, անհարկի օտարաբանությունների դեմ պայքարելը յուրաքանչյուր լեզվի բառակազմական ու տերմինաշինության ներքին օրինաչափություններից բխող կանոն է, լեզվի, որպես մտածողության ազգային ձևի, փիլիսոփայական դրույթից, լեզվի հասկանալիության անհրաժեշտությունից բխող կանոն:

Տերմինաշինության այս կանոնը միայն հայերենին չէ, որ հատուկ է: Վերջին երեսուն-քառասուն տարիներին տերմինաբանական հարցերին

*Ղ. Աղայան, *Երկերի ժողովածու*, 1963, հ. 3, էջ 300:

նվիրնած բոլոր գիտաժողովներում նախ և առաջ այդ սկզբունքն է քարոզվել ու հաստատվել: 1961 թվականին Խորհրդային Միությունում գումարված այդպիսի մի գիտաժողովի որոշումներում ասված է. «...Նոր տերմիններ ստեղծելիս անհրաժեշտ է, նախ՝ ամբողջությամբ օգտագործել տվյալ լեզվի բառային ֆոնդը և բառակազմական հնարավորությունները, և, երկրորդ՝ անհրաժեշտության դեպքում փոխ առնել համապատասխան միջազգային և ռուսերեն այնպիսի տերմիններ, որոնք ավելի տարածված ու ժողովրդական են, քան տվյալ լեզվի բառանյութից անհաջող կերպով ստեղծված քիչ հասկանալի տերմինները»:

Բայց լեզվական օրենքները քրեական օրենքներ չեն, որոնց կիրառումը կախված լինի միայն կիրառողի կամքից ու իմացությունից. սրանք օրենքներ են, որոնց իրագործումը, ինչպես լեզուն ինքը, հասարակական է: Եթե կանոնը ճիշտ թարգմանելն է, ապա ինքնին հասկանալի է, որ ազգային ճիշտ ու ընդունելի տերմին ստեղծելու ընթացքում անխուսափելի են նաև սխալներն ու աղավաղումները, որոնք պիտի մղեն ճիշտ ու հարմար տերմին գտնելուն և ոչ թե օտար ոչ պակաս անհասկանալի տերմինի գործածությանը:

Ակնառու է, որ լեզվի նկատմամբ վարչական միջամտությունների անցյալի սխալ քաղաքականության վերացմամբ, որի արտահայտությունը եղավ հայերեն *հեղափոխություն*, *կուսակցություն*, *սահմանադրություն* և այլ բառերի վերականգնումը, մեր անցյալի հոգևոր ժառանգության, մասնավորապես գրաբարով ստեղծված հարուստ մատենագրության նկատմամբ հասարակական նոր վերաբերմունքի մշակմամբ, Հայաստանի Հանրապետության և սփյուռքի հայության միջև մշակութային կապերի ամրապնդմամբ, ազգային տնտեսության ու մշակույթի ընդհանուր առաջադիմությամբ բնականորեն զարգացում է ապրում հայոց լեզվի բառաշինությունը, այդ թվում նաև սեփական միջոցներով բառակերտումը: Ավելի արդյունավետ է դարձել այս ասպարեզում հայերենի բարձրագույն խորհրդի գործունեությունը:

Ոմանք մտավախություն ունեն, թե տերմինների հետևողական թարգմանությունը կարող է հանգեցնել ամեն ինչ հայացնելու անօգտակար սովորույթի:

Ասում են, թե նման լեզվաշինական քաղաքականությունը կվնասի ազգային լեզվի գիտական տերմինաբանությանը, վերջինս կդառնա ներամփոփ, կկտրվի միջազգային տերմինաբանական աղբյուրից և կդատապարտվի հետադիմության:

Նախ՝ ոչ մի դարում սեփական բառակազմական միջոցներով ստեղծված, տվյալ լեզվի գրությանն ու արտասանությանը, իր ժողովրդի մտքին ու հիշողությանը հարազատ բառերն ու տերմինները երբեք չեն խանգարել այդ ժողովրդի առաջադիմությանը:

Ո՛վ կհավատա, թե հայերեն *ջրածին, թթվածին, ծծմբաթթու, քարածուխ, երկհիմնայնություն, հաղորդիչ, բացատ, լիցքավորում, վրադիր, հողմահարում, հավասարակշռություն, ճոճանակ, քթոսկր, ակնաբույժ, լնդախտ, վիրահատություն, գեղագիտություն, գրաքննադատություն, քերականություն, լեզվաբանություն, հասարակարգ, բարոյախոսություն* և այլ գիտական տերմինները իջեցնում են մեր գիտության մակարդակը, ավելի վատ են ծառայում հայերենին, քան փոխառյալ *բակտերիա, բալանս, վինիլիտ, հիպոքլորիտ, ռեյսմուս, ռեյսֆեդեր, բուտիրոմետր, զոոզլեա, լեթարգիա, կոնտրակտուրա, դեդուկցիա, պուբլիցիստիկա, պուանտիլիզմ, էկլեկտիզմ* և այլ տերմինները:

Փոխարինեցեք սրանք հայերեն համարժեքներով, եթե ձեր երախտավոր նախնիները կամ ժամանակակիցները ստեղծել են այդպիսիք, և կրկին կհամոզվեք մայրենի բառածեղի առավելության մեջ ոչ միայն հասկանալիության, այլև գրության ու արտասանության հարազատության առումով (*բալանս – հաշվեկշիռ, ռեյսմուս – խազիչ, ռեյսֆեդեր – գծիչ, բուտիրոմետր – յուղաչափ, զոոզլեա – մանրէակույտ, կոնտրակտուրա – կծկանք, դեդուկցիա – արտածում, պուբլիցիստիկա – հրապարակախոսություն*):

Երկրորդ՝ այսպես կոչված միջազգային տերմինաբանությունը, որի երբեմնի աղբյուրը միջնադարյան Եվրոպայում գիտության լեզու դարձած լատիներենն էր՝ հունարենով հարստացած, այժմ այդպիսի միասնական աղբյուր չունի: Այսօր չենք գտնի մի քանի տասնյակ գիտական տերմիններ, որոնք լեզվականորեն համաշխարհային ընդհանրություն ունենան:

Մեզ համար միջազգային համարված *գաստրոնոմ, հոնորար, վազոն, վերսիա, դիալեկտիկա, դիսերտացիա, կապիտալիստ, կարիերա, կատեգորիա, կոմունիզմ, սոցիալիզմ, ինտերնացիոնալ, պլակատ* և այլ բառերից ոչ մեկը չկա արաբերենում, սրանք բոլորն էլ թարգմանվում են:

Միջազգային տերմինաբանության հարցն այսօր ոչ այնքան լեզվաչինական, գիտական-գործնական հարց է, որքան լեզվական դիվանագիտության հարց:

Հանուն գիտության ու միջազգային տերմինաբանության տարվող օտար բառերի անտեղի գործածության քարոզը խանգարել է մեզ՝ հայերենի բառակազմական և թարգմանական հարուստ միջոցներն ամբողջությամբ օգտագործելու, թույլ չի տվել ուղիներ որոնելու տերմինակերտման ու թարգմանական դժվարությունները հաղթահարելու համար: Այսպիսի լեզվաչինական քաղաքականության դեպքում չօգտագործվող բառակազմական միջոցները գնալով կաղքատանան, և մենք կվարժվենք ամեն օտար բառ նույնությամբ գործածելուն: Փոխանակ գրքեր ու հողվածներ գրելու բառակերտման լեզվական հմտությունների մասին, առանձին դժվար թարգմանվող խոսքի մասերի (ինչպես բայերի) ու ոճերի թարգմանական դժվարությունները հաղթահարելու, թարգմանության ենթակա

տերմիններն ու բառերը հայացնելու, գործածության մեջ եղած հոմանիշ տերմիններից ընտրություն կատարելու մասին, փոխանակ մտածելու, թե ինչպե՛ս է եղել, որ խոսակցական հայերենի ամենագործածական բառերից են դարձել երկաթուղային *պասառկա*, *պերեսառկա*, *կոմպոստիրովկա* և այլ բնագավառների նման հարյուրավոր բառեր, մեր որոշ մասնագետներ ու տերմինաշինարարներ զբաղված են տեսականորեն վաղուց լուծված կամ բնավ չլուծվող մանր վեճերով:

Երբեմն խոսք է լինում նաև տերմինաշինության, հայոց լեզվի բառային հարստության պահպանման հայրենասիրական կողմի մասին: Մեր լեզվի բառագանձը պահպանելու և հարստացնելու քաղաքականության մեջ ուժանք դժվարանում են ջոկել իսկական հայրենասիրությունը կեղծ հայրենասիրությունից: Այստեղ արդեն դատավորը պիտի ժողովուրդը լինի: Ահա ժողովրդի մարդու կարծիքը՝ արտահայտված Սուրացանի մի հերոսի բերանով սրանից մոտ մեկ դար առաջ:

«– Անցնե՛նք,– ասացի ես և ապա դառնալով մեր հյուրընկալին՝ հարցրի.– ո՞րինն են այդ սոսիները:

– Սոսին ո՞րն ա:

– Ա՛յ, այս ծառերը:

– Բա էդ չընար ա, դու խի՞ սոսի ես ասում,– հարցրեց նա:

– Հայերեն չինարին սոսի կասեն,– բացատրեցի ես:

– Որ ըտենց ա, բաս չընարը թուրքերեն ա՞:

– Այո՛,– հաստատեցի ես:

Գյուղացին գլուխը շարժեց և ապա նորեն դառնալով մեզ՝ հարցրեց.

– Էս մենք որ չընարու անունն էլ հայեվար ասելը գիտում չենք, մեր ճարն ի՞նչ կըլի, հավատաս, քանի գնանք՝ էնքան էվելի հայվան կդառնանք:

– Ինչո՞ւ, բարեկամ, մի բառ չիմանալով՝ մարդ հայվա՞ն կդառնա,– հարցրի ես ժպտալով:

– Աղբաթիխեր, էսօր մի բառ կմոռանանք, էգուց էրկուսը, գալ օրն իրերը. մին էլ էն ա կտեսնես, որ խոսքի կեսը հայեվար ենք խոսում, կեսը՝ թուրքեվար: Մարդ որ իրա ազգի լեզվով խոսիլը գիտա ոչ՝ հայվան չի, բա ի՞նչ ա»*:

Այսպես, ուրեմն, ժողովրդի անգրագետ մարդն անգամ գիտի, որ ամեն ոք առաջին հերթին իր ազգի լեզվով պիտի խոսի և այդ լեզվով խոսելիս էլ պետք է գործածի մայրենի լեզվի բառն ու բառաձևը և ոչ թե օտարի: Այդ նույն ժողովրդի հանճարեղ բանաստեղծն էլ նշում է, որ օտար բառը չի կարելի գործածել միայն այն դեպքում, երբ այդ բառին լիարժեք փոխարինող է ստեղծված. իսկ այդպիսի բառի ստեղծումն էլ, ինչպես ասում է

*Սուրացան, *Երկերի ժողովածու*, երեք հատորով, հ. 3, Երևան, 1976, էջ 255:

բանաստեղծը, «շնորհքի գործ է»: Այսօր այդ շնորհքը գործադրելու համար, ցանկությունից բացի, պետք է նաև հայերենի տերմինակազմության գիտական սկզբունքի իմացություն:

Ի լրումն «Հայոց լեզվի նորմավորման ընդհանուր սկզբունքները» որոշման, որը հաստատվել է դեռևս 1939 թ., տերմինաբանական կոմիտեն 1986 թ. հունիսի որոշմամբ հաստատել է նաև «Հայերենի տերմինակազմության սկզբունքները»: Սույն տեղեկատուում հրապարակված այդ որոշումից կարելի է իմանալ, «թե ի՞նչ կոնկրետ սկզբունքներով պետք է առաջնորդվել ժամանակակից լեզվի բառակազմական միջոցներով տերմիններ կազմելիս և հնարավոր բառակազմական տարբերակներից որի՞ն պետք է գերադասություն տալ»:

Չ. Խ. ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ

ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

1. ՀԱՅՈՑ ԼԵՁՎԻ ԿԱՆՈՆԱՐԿՄԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ*

Արտահայտելով հայ ազգի տնտեսության, մշակույթի, գիտության և արվեստի բուն զարգացումը՝ հայերեն գրական լեզուն ինքը ևս զարգանում ու հարստանում է: Կանխելու համար զարգացման այդ բնական ընթացքի հնարավոր շեղումները, միաժամանակ նպատակ ունենալով օժանդակելու գրական լեզվի անարգել զարգացմանը՝ Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է՝*

1. Նկատի ունենալով, որ լեզվի քերականությունը զարգանում է իր ներքին օրենքներով, անհրաժեշտ համարել, առանց խախտելու այդ օրենքները, կանոնարկման ենթարկել հայերենի քերականությունը հետևյալ սկզբունքներով.

ա) Հայերենի քերականության մեջ գոյություն ունեցող զուգահեռ ձևերից ընտրել այն ձևերը, որոնք բացարձակ գերակշռություն ունեն գրական հայերենում, կամ որոնք ներկայացնում են առաջադեմ միտում և նպաստում են քերականական ձևերի միօրինակությանն ու պարզեցմանը:

բ) Բացի ոճական առանձին կիրառություններից, բացառել բարբառային և գրաբարյան այնպիսի ձևերը, որոնց զուգահեռները՝ ընդունված ու համաժողովրդականները, գոյություն ունեն ժամանակակից հայերենում:

գ) Թույլ չտալ այնպիսի ձևերի գործածությունը, որոնք խորթ են հայերենի քերականական կառուցվածքին, անհարիր են համաժողովրդական լեզվական մտածողությանը, շփոթում և խեղաթյուրում են հայոց լեզվի ներքին օրենքները և խանգարում նրա զարգացմանը:

2. Նկատի ունենալով, որ հայերենի ուղղագրությունը կառավարական միջոցառումներով հիմնականում կայունացված է, բայց բնականաբար առաջացել ու առաջանում են առանձին բառերի ուղղագրության կամ առանձին կանոնների երկվություններ, անհրաժեշտ համարել՝

ա) Լեզվականորեն հիմնավորված սկզբունքներով ճշտել երկվու-

*Նախագիծը կազմել է Գ. Սևակը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1955 թ. հուլիսի նիստում:

թյուն ունեցող կամ առարկության հանդիպող ուղղագրական կանոնները կամ առանձին բառերի ուղղագրությունը՝ առաջնորդվելով միայն հայոց լեզվի և գրի առանձնահատկություններով:

բ) Կարգավորել հայերենի կետադրության վիճելի հարցերը՝ սահմանելով քերականական օրինաչափություններից բխող կանոնները:

գ) Հայոց լեզվի արտասանության օրենքների համաձայն կանոնավորել ուղղախոսությունը, ճանաչել ու հաստատել այնպիսի կանոններ, որոնք ունեն անվիճելի որոշակիություն:

3. Նկատի ունենալով, որ հայոց լեզուն հարստանում է նորակերտ բառերով ու տերմիններով, անհրաժեշտ համարել՝

ա) Թույլ չտալ հայերեն այնպիսի տերմինների ու բառերի փոխարինումը օտար տերմիններով, որոնք համաժողովրդական գործածության մեջ են, մտնում են բառային կազմի գործուն մասի, հատկապես բառային հիմնական ֆոնդի մեջ:

բ) Հայոց լեզվի բառակազմական օրենքներով կազմել նոր տերմիններ ու բառեր, որոնք անհրաժեշտ են գիտության, կենցաղի, հասարակական կյանքի, արվեստի ու արտադրության մեջ:

գ) Հայերենի բառապաշարի հարստացման աղբյուրը հիմնականում համարել ժամանակակից հայերենի բառային հիմնական ֆոնդը և բառային կազմը. գրաբարի և բարբառների բառապաշարը՝ իբրև օժանդակ աղբյուրներ, ըստ որում, խուսափել ազգային լեզվի մեջ գործածություն ունեցող բառերը բարբառային կամ գրաբարի բառերով փոխարինելուց և կամ վերջիններս ընդհանուր լեզվի բառերի պարտադիր հոմանիշը դարձնելուց: Անհրաժեշտ չափով օգտագործել նաև արևմտահայ գրական լեզվի բառային կազմը:

4. Հաշվի առնելով, որ լեզուները փոխադարձաբար օժանդակում և ազատորեն հարստացնում են միմյանց, որ հայերենի բառային կազմի հարստանալու և բազմակողմանի դառնալու միջոցներից մեկն էլ նոր փոխառություններն են, գտնել անհրաժեշտ՝

ա) Փոխ առնել այնպիսի տերմիններ ու բառեր, որոնց համարժեքը հայերենում չկա և հայերենի բառակազմական միջոցներով հաջող կազմել հնարավոր չէ:

բ) Փոխառությունները կատարել՝ նրանց տալով հայերենի արտասանական և ուղղագրական ձև, սակայն եթե հայերենի լեզվական միջոցները հնարավորություն են տալիս, այդ դեպքում բառի հայերեն ձևավորումը ըստ հնարավորին պետք է մոտեցնել փոխատու լեզվի արտասանությանը:

2. ՀԱՅԵՐԵՆԻ ՏԵՐՄԻՆԱԿԱԶՄՈՒԹՅԱՆ ՍԿՉՔՈՒՆՔՆԵՐԸ*

Տերմինաբանական կոմիտեի դեռևս 1939 թ. ընդունած որոշմամբ սահմանվել են գիտական և գիտատեխնիկական տերմինների ճշակման, մասնավորապես, գործածության մեջ դրվող նոր տերմինների համար սեփական և օտար աղբյուրների, սեփական աղբյուրների դեպքում էլ՝ բարբառների, գրաբարի և ժամանակակից գրական լեզվի բառակազմական միջոցների միջև ընտրություն կատարելու հիմնական սկզբունքները: Սակայն առկախ է մնացել այն հարցը, թե ի՞նչ կոնկրետ սկզբունքներով պետք է առաջնորդվել ժամանակակից լեզվի բառակազմական միջոցներով տերմիններ կազմելիս և հնարավոր բառակազմական տարբերակներից որին պետք է գերադասություն տալ:

ՀՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն առաջարկում է տերմինաբանության մեջ առաջնորդվել հետևյալ հիմնական սկզբունքներով՝

1. Ժամանակակից հայերենի բառակազմական միջոցներով, հատկապես ածանցմամբ և բարդմամբ տերմիններ կազմել միայն այն դեպքում, երբ պարզվում է, որ տվյալ տերմինային իմաստների համար հայերենում լիովին համապատասխան բառեր չկան:

2. Պատմական ժառանգորդությունը չխախտելու նպատակով լայն գործածության մեջ գտնվող տերմինները այլ տերմիններով փոխարինել միայն ամենամանրամասն դեպքերում, մասնավորապես այն դեպքերում, երբ եղած տերմինների գործածությունը կարող է առաջ բերել թյուրըմբռնում և խստորեն հակասում է տերմինների արդի իմաստներին:

3. Հաշվի առնել գիտության տվյալ ճյուղի տվյալ բնագավառում գործածվող տերմինների կապը և համակարգային փոխհարաբերությունը, իմաստային հակադրությունները, հայերեն թե փոխառյալ լինելը, բառակազմական ընդհանուր գծերն ու առանձնահատկությունները՝ համակարգի համասեռությունը չխախտելու, հետագա տերմինակերտումը միևնույն սկզբունքներով շարունակելու և ընդհանրապես այդ բնագավառի հասկացությունների համակարգի տերմինային համակարգությունն ապահովելու համար:

*Նախագիծը կազմել է Գ. Ջահուկյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1986 թ. հունիսի նիստում:

4. Հաշվի առնել տերմինների աղբյուր-լեզուների համեմատությամբ հայոց լեզվի բառակազմական համակարգի առանձնահատկությունները և հնարավորությունները, միևնույն արմատներից ծագող տերմինների բառակազմական փոփոխությունների ներքին կապերը, պակասող ու հավելական (նույնանիշային) օղակները և խուսափել որևէ տեսակետից առավելություն չունեցող հավելուրդային ու նույնանիշ տերմինների ստեղծումը:

5. Հաշվի առնել հարակից գիտությունների տերմինային համակարգերը՝ տարբեր գիտությունների մեջ գործածվող միաբնույթ (միևնույն բառից ծագող) տերմինների միջև բացարձակ խզում առաջ չբերելու և հայերենի տերմինային տարբերակները ավելորդ կերպով չբազմացնելու նպատակով: Գիտությունների մեծ մասում գործածվող միևնույն ծագման օտար տերմինի դիմաց նոր տերմին ստեղծել միայն ամենաանհրաժեշտ դեպքերում, երբ տվյալ գիտության մեջ գործածվող իմաստը խիստ պայմանականորեն է կապվում այլ գիտությունների մեջ գործածվող համապատասխան տերմինի առաջնային (սկզբնական) իմաստին:

6. Տերմինակազմական տարբերակների հնարավորության դեպքում առավելություն տալ այն տարբերակին, որը, մնացած պայմանների հավասարության դեպքում, ավելի կարճ է և դյուրահունչ. ընդհանրապես խուսափել խիստ երկար, բազմաբաղադրիչ և դժվար արտասանելի տերմինների ստեղծումից:

7. Խուսափել հայոց լեզվի բառակազմական նորմաներից շեղվող, բառերի կաճայական ստուգաբանության վրա հիմնվող, խիստ արհեստական և անհասկանալի տերմինների ստեղծումից և տերմինային տարրերի կաճայական կրճատումից:

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՏԵՐՄԻՆԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՏԱՌԱԴԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

I. ՏԵՐՄԻՆԱՇԻՆՈՒԹՅԱՆԸ ԵՎ ՏԱՌԱԴԱՐՉՈՒԹՅԱՆԸ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ՍԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Նախկին ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեի ավելի քան 50 տարիների գործունեության մեջ յուրահատուկ տեղ են գրավել հատուկ անունների ու անվանումների տառադարձությանն ու գրությանը վերաբերող որոշումները: Ժողովուրդների քաղաքական, տնտեսական ու մշակութային լայն մերձեցումների անընդմեջ գործընթացը մասնագիտական տերմինների հետ միասին, անձնանունների որոշ մասը, իսկ տեղանունները համարյա ամբողջությամբ, անկախ իրենց լեզվական ծագումից ու պատկանելությունից, որպես անթարգմանելի միավորներ, համաշխարհային տարածում են ստանում: Հատուկ անունների ու անվանումների տառադարձությունն ու գրությունը, այսպիսով, դառնում են ազգային լեզուների ուղղագրության և տառադարձության ուշագրավ հարցերը: Մտնելով այլ լեզուների մեջ, ինչպես ամեն բառ, հատուկ անունները ևս ենթարկվում են այդ լեզվի արտասանական, քերականական, իսկ գրության մեջ՝ նաև ուղղագրական օրինաչափություններին: Դրա հետևանքով էլ նույն անունը կամ տերմինը տարբեր լեզուներում հաճախ ունենում է միանգամայն տարբեր արտասանություն և գրություն: Այսպես, *Մոսկվա* տեղանունը տարբեր լեզուներում գրվում և արտասանվում է *Մասկվա*, *Մոսկուա*, *Մոսկովի*, *Մոսքովա*, *Մոսկոու*, *Մոսկու*, *Մոսխա* և այլ բազմաթիվ ձևերով: Օտար անունների արտասանական այսպիսի տարբերակումների ու այլաձևությունների առաջացումը պատճառահարմար անխուսափելի է, որքան էլ լեզուներն աշխատում են փոխառյալ տերմինն ու անունը, հնարավորին չափ, փոխառու լեզվի արտասանությանը հարազատ տառադարձել:

Սույն տեղեկատուում տեղ գտած՝ հատուկ անուններին վերաբերող

որոշումներում հետևողականորեն կիրառված են անունների տառադարձության այն բոլոր գիտական սկզբունքները, որոնք միաժամանակ սահմանված են տերմինաբանական կոմիտեի և հայերենի բարձրագույն խորհրդի տերմինաչինության և տերմինակազմության ընդհանուր դրույթներում:

1. Այդ որոշումներից առաջինը, որով, մասնավորապես, կանոններ են սահմանվում փողոցների և հրապարակների հայերեն անունների վերաբերյալ, դեռևս 1956 թ. ընդունված տարբերակով սահմանում է, որ «ա) փողոցների անունները, որպես հատուկ անուններ, չեն թարգմանվում. այսինքն՝ *Այգեստան, Աղյուսագործների, Կարմիր բանակի, Անտառային* անունները ռուսերեն տառադարձվում են улица Айгестан, Агюсагорцнери, Кармир Банаки, Антараин և ոչ թե՛ ул. Садовая, Кирпичников, Красной Армии, Лесная»:

Այս որոշմամբ վաղուց վերացվել է նաև նախկինում գոյություն ունեցող՝ *Աբովյան փողոց – Աբովյանի փողոց, Թումանյան փողոց – Թումանյանի փողոց* երկվությունը: Հայերենի *յան, յանց* վերջացող ազգանուններով կոչված փողոցների անուններն իրենց որոշյալի հետ գործածվելիս սեռական-տրական հոլովի վերջավորություն չեն ստանում: Ինչպես որ ասում ենք *Մոսկովյան փողոց, Երիտասարդական փողոց, Կնունյանց փողոց, Հանրապետության հրապարակ* և այլն, այնպես էլ ասում ենք *Աբովյան փողոց, Նալբանդյան փողոց* և այլն: Հետևաբար՝ սրանց *ի*-ով ձևերն անընդունելի են:

2. «Վրացական տեղանունների հայերեն տառադարձության մասին» որոշումը մասնավորապես վերաբերում է վրացական տեղանունների *ի* վերջնահնչյունի գրությանն ու արտասանությանը: Ինչպես հայտնի է, վրացերենում գոյականներն ստանում են *ի* վերջավորությունը: Այդ օրինաչափությանը ենթարկվում են նաև օտար բառերն ու անունները՝ *ցիրկի, կոմունիստի, Մոսկվայի, Էրևանի, Կարապետյանի, Նովիկովի* և այլն: Վրացական տեղանունների հայերեն ավանդական գրության մեջ՝ միայն վրացերենին հատուկ այդ վերջնահնչյունը, որն, ի դեպ, վրացերենի թեք հոլովածներում էլ չի պահպանվում (*Ախալքալաքի, բայց Ախալքալաքմա, Ախալքալաքիս, Ախալքալաքո* և այլն), չի գրվել, որովհետև բանավոր խոսքում չի էլ արտասանվել: Վրացերենի մեխանիկական ընդօրինակումով հայերենում մի ժամանակ տարածված և այժմ էլ սխալմամբ գործածվող *Բորժոմի, Քութայիսի, Սուրամի* *ի* մասնիկով ձևերը խորթ են այդ անունների հայկական ավանդական տառադարձությանը և, բացի այդ, ավելորդ դժվարություն են առաջացնում նման անունների թեք հոլովածների գրությանն ու արտասա-

նության մեջ, այն է՝ *Բորժոմիի, Բորժոմից, Բորժոմիում* և այլն, փոխանակ՝ *Բորժոմի, Բորժոմից, Բորժոմում*: Նախկին տերմինաբանական կոմիտեի այս որոշումը սահմանում է վրացական տեղանունների համար պահպանել հայերենի ավանդական գրությունը, այսինքն՝ գրել առանց *ի* վերջնահնչյունի՝ *Բաթում, Բորժոմ, Ախալքալաք, Թելավ, Սուրամ, Կարգախ, Սուխում, Մցխեթ, Բուքայիս* (և ոչ թե՝ *Բուքաիս*) և այլն, բացառությամբ *Թբիլիսի* անունից, որի գրությունը հաստատված է Վրաստանի կառավարության որոշմամբ: Կանոնը չի տարածված *ի*-ով վերջացող վրացական այն տեղանունների վրա, որոնք հայերենում զուգաձևություն չունեն և առանց *ի* վերջնահնչյունի չեն գործածվում. օրինակ՝ *Գորի, Կախի, Փոթի* և այլն:

3-4. Տերմինաբանական կոմիտեի ընդունած «Հայոց լեզվի նորմավորման ընդհանուր սկզբունքներում» օտար փոխառությունների հիմնական աղբյուրը համարված է ռուսաց լեզուն՝ որպես նախկին Խորհրդային Միության ազգային լեզուներից ամենաառաջավոր և սրանց միմյանց և այլ ժողովուրդների մշակութային նվաճումներին հաղորդակից դարձնող լեզու: Սակայն նույն նորմաներով միաժամանակ սահմանված է, որ ռուսերենի միջնորդությամբ փոխառվող օտար բառերի հայերեն գրության ու արտասանության մեջ պետք է հաշվի առնել նաև սրանց մայրենի արտասանությունը, ինչպես և այդ բառերի հայերեն ավանդական տառադարձությունը, եթե այդպիսին կա: Եվ քանի որ հնագույն ժամանակներից հայերենին անցած բազմաթիվ օտար տեղանուններ և անձնանուններ հայերենում ունեն այլ տառադարձություն, քան ռուսերենում, նոր ժամանակներում ռուսերենի ազդեցությամբ առաջացել և առաջանում են այդ կարգի անունների ուղղագրական և արտասանական զուգաձևություններ ու շփոթ: Դեռևս 1958 թ., ճանաչված թարգմանիչ և բառարանագիր, տերմինաբանական կոմիտեի նախկին անդամ Վ. Փոթեյանի նախագծերով ընդունած իր երկու որոշումներում տերմինաբանական կոմիտեն ճշգրտել ու հաստատել է ռուսերենում և հայերենում տարբեր գրություն ու արտասանություն ունեցող այդպիսի մոտ 800 աշխարհագրական տեղանունների ու պատմական անձնանունների տառադարձությունը: Այդ որոշումներում, բացի բազմաթիվ տերմինների տառադարձության ճանաչումից (օրինակ՝ *Աֆղանստան, Հանկոու, Հուանհե, Շանհայ, Շմիդի կղզի, Լուար, Սեն* (գետեր), *Չաուջիկաու, Կզըլ Օրդա* և այլն), հիմնավորվել և հաստատվել է նույն հատուկ անվան համար հաճախ մեկից ավելի ձևերի գործածությունը: Այսպես՝ *Արաքս, Ադրբեջան, Թբիլիսի, Ղափան, Կոլխիդա, Պորտուգալիա* և այլ անունների կողքին պահ-

պանվել են *Երասխ, Ատրպատական, Թիֆլիս* կամ *Տփղիս, Կապան, Կողքիս, Փորթուզալիա* ձևերը՝ որպես նույն վայրի պատմական անուններ:

Պահպանելով օտար լեզուների *Անտոնիոս, Արկադիոս, Աթանաս, Բարսեղ, Գաբրիել, Հեղինե, Կյուրեղ, Լեոնիդաս, Մարկոս, Մովսես, Նիկողայոս, Պողոս, Պետրոս* և այլ ավանդական տառադարձությունները, որպես պատմական անձերի անուններ, սրանց *Անտոնի, Արկադի, Աթանասի, Վասիլի, Գավրիլ, Ելենա, Կիրիլ, Լեոնիդ, Մարկ, Մոիսեյ, Նիկոլայ, Պավել, Պյոտր* ռուսական տառադարձություններն ընդունված են որպես ռուսական նոր անուններ, որոնք, իհարկե, հայերենում վերոհիշյալ պատմական անունների փոխարեն չեն կարող գործածվել: Ասել է թե՛ Պետրոս Առաջինը, որ մեզ համար ավանդական գրություն ունեցող անձնանուն է, Պյոտր Առաջինի վերափոխվել չի կարող:

Այս որոշումների ընդունման ժամանակներից անցած տասնամյակների ընթացքում դրանցում տեղ գտած որոշ անունների թե՛ օտար, թե՛ ռուսերեն տառադարձություններում կատարվել են մասնակի փոփոխություններ (Կիրովաբադ – Գյանջա, Ղափան – Կապան): Այդ փոփոխությունների հաշվառումով՝ ներկայացվող անվանացանկերում կատարվել են որոշ խճբագրումներ. այսպես՝ *Բիրժինգամ-Բիրժինհամ, Կապիտոլիոն-Կապիտոլիում, Հավաննա-Հավանա, Հուդսոն-Հուդզոն, Վենեցուելա-Վենեսուելա, Կոպերնիկոս-Կոպեռնիկոս, Կորնելիոս-Կորնելիոս, Վալենտիան-Վալենտիանոս* և այլն: Եզգրտված է նաև Մոլդավիայի (այժմ՝ Մոլդովա) մայրաքաղաքի անվան տառադարձությունը: Այդ անվան *Քիշինև* ձևը գալիս է նրա ռուսերեն տառադարձությունից. մոլդովացիներն իրենց քաղաքն անվանում են *Քիշնև*, որն էլ կլինի այդ անվան հայերեն ճիշտ տառադարձումը:

5. Ռուսերեն-հայերեն, հայերեն-ռուսերեն լեզվական փոխանցումների տառադարձության հարցը պատմական տեղանունների և անձնանունների ոլորտներով չի սահմանափակվում: Այդ իրողությունը վերջին հարյուրամյակում մեր լեզվի կենդանի գործընթացի ամենաարդիական և հրատապ լուծում պահանջող հարցերից է եղել: Ռուսերենի լայն գործածությունը որպես նախկին Խորհրդային Միության բազմազգ ժողովուրդների հաղորդակցման միջոցի և պաշտոնական լեզվի՝ պահանջ է առաջացրել մտածելու ոչ միայն այն մասին, թե հայերենը ինչպե՛ս պիտի թարգմանություններ ու տառադարձումներ կատարի ռուսերենից, այլև այն մասին, թե ինչպե՛ս պետք է թարգմանություններ ու տառադարձություններ կատարել հայերենից ռուսերեն:

Այստեղ էլ այդ հարցադրումն առաջին հերթին վերաբերում է

չթարգմանվող բառերին՝ հատուկ անուններին: Սրանց մեջ էլ տեղանունների համեմատությամբ ավելի ազատ, մասամբ էլ քմահաճ ձևափոխություններով են ներկայանում գործող անձնանունները:

Ռուսերենի և հայերենի հնչային տարբերությունները, տառադարձության որոշակի սկզբունքների բացակայությունը, եղածների ոչ հետևողական կիրառությունը, մեկ գրադարձությամբ (գրին հետևելով), մեկ տառադարձությամբ (արտասանությանը հետևելով) կատարված փոխանցումները պատճառ են դարձել հայկական նույն անձնանվան ռուսերեն երկու և ավելի համարժեքների առաջացման: Հայերեն *Յովհաննես*-ից ածանցված *Յովհաննիսյան*-ը ռուսերենում ունի *Ованесян – Ованисян – Оганесян – Оганисян*, այլև *Иоанисян* ձևերը:

Հայկական անունների ռուսերեն տառադարձության սկզբունքների գիտական մշակման առաջին քայլերը կատարել է Ն. Վարդապետյանը՝ 1961 թ. հրապարակելով իր «Ուղեցույցը» (Н. А. Вардапетян, Справочник по русской транскрипции армянских имен, фамилий и географических названий, Ереван, 1961):

Աշխատանքը շարունակելով՝ տառադարձության ամբողջական գիտական սկզբունքներ մշակեցին և դրանք գործնական կիրառման մեջ դրին ՀՀ ԳԱ լեզվի ինստիտուտի գիտնականները (ակադեմիկոս Գ. Ջահուկյան, բան. գիտ. թեկնածու Ա. Խաչատրյան): Այս հեղինակների նախագծի հիման վրա՝ տերմինաբանական կոմիտեի ընդունած «Հայկական անձնանունների ռուսերեն տառադարձության սկզբունքները» որոշմամբ՝ հայկական անձնանունները ռուսերեն տառադարձելիս հաշվի է առնվում անվան արտասանությունը (հնչումը) և ոչ թե գրությունը: Այն է՝ Ավագ–Авак, Սարգիս–Саркис, Նվարդ–Нварт, Շնորհիկ–Шнорик և այլն: Սակայն անունների տառադարձության այս հիմնական կանոնը երբեք այն գործնական արժեքը չէր ունենա, ինչ ունի այս որոշման մեջ, եթե չլինեին որոշման մյուս կետերն ու ծանոթությունները: Հայերենի ձայնավոր և բաղաձայն հնչյունների զուգադրմամբ և սրանց արտասանական տարբերությունների դեպքում հայերեն անունը ռուսերենով արտահայտելու կոնկրետ կանոնների սահմանումով ու, որպես օրինակ, բավականին մեծ թվով անունների վկայակոչմամբ՝ այս որոշումը ձեռք է բերել ոչ միայն տեսական, այլև գործնական տեղեկատու արժեք:

6–7. Երկու այլ որոշումներով, որոնք կազմվել են նախկին կոմիտեի հաստատած՝ հայկական անձնանունների ռուսերեն տառադարձության վերաբերյալ մշակված սկզբունքների հիման վրա, գործածու-

թյան մեջ են դրվել հայերենում գործածվող անձնանունների և զագսերին հանձնարարվող հայկական անձնանունների բավականին ծավալուն ցանկեր՝ ռուսերեն տառադարձություններով, որոնց գործնական արժեքը լրացուցիչ մեկնաբանության կարիք չունի:

Կերակուրների և մթերային ապրանքների հայերեն անունների մասին ընդունված որոշումներով, որոնք գործել են ավելի քան 4 տասնամյակ, ճշգրտվել ու հաստատվել են կերակուրների, տարբեր տեսակի ուտելիքների ու մթերային ապրանքների մոտ 750 անուններ:

ա) Այդ երկու որոշումներով այնպիսի բառերի հետ, ինչպիսիք են՝ *աղցան, ապուխտ, ապուր, բաղարջ, բոգբաշ, բորանի, գաթա, ձավար, ձվածեղ, կորկոտ, խաշ, խավիժ, խորոված, խավիար, հարիսա, ճրգահյութ, մուրաբա, սպաս, տոլմա, փլավ, փոխինդ* և այլն, գրական հայերենում գործածվելու քաղաքացիություն են ստացել արդեն հասարակական խոհանոց մտած ժողովրդական կերակուրների և ուտելիքի զանազան տեսակների բազմաթիվ անուններ. այսպես, օրինակ՝ *ածիկ, խաշիլ, խոշաբ, խորովու, կլոճ, կաթնով, կոլոլիկ, կաթնահունց, ճլբուր, ձվջուր, մախոխ, մշոշ, մածնաբրդոշ, նազուկ, շիլա, տիալ, քրջիկ* և այլն:

բ) Իրենց նախկին իմաստներով գործածության մեջ են մտցվել մի քանի հնացած անուններ, ինչպիսիք են՝ *արգանակ, աղանդեր, աճիճ, թարխանա, չամչարակ* և այլն:

գ) Ուտելիքի և սննդամթերքի որոշ օտար անուններ թարգմանվել են ժողովրդի մեջ դրանց մոտավոր նշանակությամբ տարածված հայերեն անուններով, այն է՝ *крупa – ձավար, лапша – արիշտա, сливки – սերուցք, каша – քաշովի, суповой набор – ապուրի այենք, дрожжи – թթխմոր, пирожок – կուտապ, сироп – օշարակ, слоеный пирог – թերթերուկ* և այլն:

դ) Գործածության են հանձնարարվել ուտելիքի, կերակուրների ու մթերքների օտար անունների փոխարեն բառարաններում ու մասնագիտական գրականության մեջ վերջին ժամանակներս ստեղծված ու դեռևս լայն տարածում չստացած բազմաթիվ անուններ, ինչպիսիք են՝ *ազդրապուխտ* (окорок), *խոզապուխտ* (ветчина), *խորտկերշիկ* (колбаса закусочная), *թանձրապուր* (суп пюре), *կողամիս* (антрекот), *կալոճառ* (мыло дегтярное), *ձվօճառ* (мыло яичное), *մանրահարինգ* (кильки), *նրբերշիկ* (сосиски), *շղարշածկնիկ* (тюлька), *շոգեխաշու* (пастинер), *չորադողիկ* (сушки), *սևածավար* (крупa гречневая), *սպիտակածավար* (крупa манная), *փրփրահացիկ* (вафли), *փքաբլիթ* (пончик), *քաղցրաբլիթ* (пряник), *օղաբլիթ* (бублик) և այլն:

ե) Այդ բառացանկերով իրենց գործածության մեջ վերահաստատված են ռուսերենից, ինչպես նաև այլ օտար լեզուներից հայերենին անցած և արդեն գործնական դարձած այս կարգի բազմաթիվ անուններ, ինչպիսիք են՝ *բատոն, բուլկի, բիֆշտեքս, գուլյաշ, դրածե, իրիս, լանգետ, կարածել, կեֆիր, կվաս, կոմպոտ, կուտուժ (ծուկ), ծարձե-լադ, ծոնպաս, մակարոն, շնիցել, շոկոլադ, պելմեն, չանախ, չխրթմա, պյուրե, ռագու, ռոկֆոր, սալակա (ծուկ), սոուս, վոբլա (ծուկ)* և այլն:

Համարելով կերակուրների և մթերային ապրանքների անունների հայ-ռուսերեն տառադարձությունների փուլը հաղթահարված՝ սույն տեղեկատուում տեղ է գտել կերակուրների և այլ ուտելիքների հայերեն անունների նոր համակարգված ցանկ, ռուսերեն տառադարձությամբ՝ հաստատված հայերենի բարձրագույն խորհրդի կողմից:

Հասարակական-քաղաքական և այլ մասնագիտական տերմինների հայերեն թարգմանությանը և սրանց զուգահեռ ձևերին վերաբերող որոշումների մի մասը բովանդակում է օտար կամ ռուսերեն առանձին բառ ու բառակապակցություն տերմինների թարգմանության հարցը և լրացուցիչ մեկնաբանությունների կարիք չունի: Թեև այդ որոշումները քիչ կարևորություն չունեն, քանի որ նրանցում, օրինակ, վերահաստատված է հայերեն *կուսակցություն, հանրապետություն, սահմանադրություն, խորհուրդ* (Մինիստրների խորհուրդ) և այլ բառերի գործածության իրավունքը. վերացված են *սեսիա-նստաշրջան, քննաշրջան, նակազ-պատվիրան, ռեզլամենտ-աշխատակարգ* տերմինային զուգածությունները՝ հոգուտ հայերեն ձևերի գործածության ճշգրտված է ռուսերեն *парадность* բառի հայերեն թարգմանությունը և *պարադայնություն, շքանդություն* զուգահեռաբար գործածվող ձևերի փոխարեն հանձնարարված է գործածության *հանդիսանդություն* ավելի հարմար տերմինը: Հաստատվել է կենցաղային որոշ տերմինների հայերեն թարգմանության մի համառոտ ցանկ:

Սակայն այս շարքի որոշումների հիմնական մասը, թեմատիկ բաշխմամբ, բովանդակում է բավականին ընդարձակ տերմինային ցանկեր և, ամբողջությամբ վերցված, վերաբերում է մի քանի հարյուր բառ ու բառակապակցություն տերմինների հայացման:

Երկաթուղային մի քանի տերմինների թարգմանությանը վերաբերող որոշմամբ հաստատվել են ռուսերեն մոտ քսան տերմինի ու բառակապակցության հայերեն թարգմանություններ: Այդ թվում՝ *ուղեբեռ* (багаж), *պահասենյակ* (камера хранения), *կայարանապետ* (начальник станции), *կայանապետ* (начальник вокзала):

Ինչպես տեսնում ենք, *вокзал* անվան փոխարեն չունենալով հայե-

րեն համարժեք ձև կոմիտեն հարկադրված է եղել գործածել *կայանապետ* բառը: Որոշումից հետո ընկած տարիներին БОРЗДА-ի փոխարեն գործածության մեջ մտավ *կայարանատուն* բառը, ըստ որի՝ որոշման նոր խմբագրված տարբերակում *կայանապետ*-ը փոխարինվել է *կայարանատան պետ* բառակապակցությամբ:

1961 թ., Հայկական ԽՍՀ ատլասի հրատարակման կապակցությամբ, ԳԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտի աշխարհագրական բաժնի գիտնականների նախագծով, տերմինաբանական կոմիտեն հաստատել է աշխարհագրական, երկրաբանական և այլ կարգի մասնագիտական մոտ 150 բառ ու բառակապակցություն տերմին (տե՛ս 1-ին կետը):

ա) Այդ բառացանկում կան հայերեն բազմաթիվ տերմիններ, որոնք վաղուց գործածության մեջ էին և կոմիտեի այդ որոշմամբ կրկին վավերացված են՝ իրենց բուն նշանակությամբ, իսկ երբեմն էլ՝ իմաստային նոր երանգով. դրանցից են, օրինակ՝ *ագրոկլիմայական, անջրդի, առողջարան, արևափայլ, բեկորային, գինենյութ, գերհիմքային, գորգարդյունագործություն, դարավանդ, դարատափ, ենթողողում, հողմէլեկտրակայան, հոսք, հրաքար, ճկվածք, միաթեք, մետաղագոյացում, նմանակ, շերտախումբ, ողողատ, վրաշարժ, սարավանդ* և այլն:

բ) Հաստատված ցանկում տեղ են գտել մի քանի տասնյակ հայերեն բառաձևեր, որոնք որպես տերմիններ իրենց այս նշանակությամբ այն ժամանակ դեռևս նոր գործածության մտած կամ բոլորովին նոր գործածության հանձնարարվող բառեր էին. դրանցից են՝ *արտածին, արևացուլք, գաղթաշարժ, գետնաջուր, ենթաջերմային, երկրաջերմային, գառիկող, ժայթքային, իջույթ, իջվածք, լերկացում, ժանրահակ, կուտակումային կամարածալ(ք), կորածալ(ք), հաստույթ, հավելուկ, մակածին, ներծին, ներմուտ, ներժայթքային, ողողահուն, ջրաջերմային, սակավաթեք, վատահողեր, վարնետուկ, վերնետուկ, տարասեռ, փոխակերպային, քարաթափվածք* և այլն:

գ) Բառացանկում հաստատված և կրկին գործածության են հանձնարարված արդեն գործածության մեջ գտնվող ոչ քիչ թվով այնպիսի օտար տերմիններ, որոնց համարժեքները հայերենում կամ չկան, կամ էլ տվյալ իմաստով չեն գործածվում. դրանցից են՝ *այլուվիալ, անտեցեդենտ, գրադիենտ, գրենա, էներգիա, կանյոններ, կառեր, կվարցիտ, կուեստներ, մորեններ, պրոյուվիալ, ռելիեֆ, տրոգներ, տեկտոնական, օֆոլիտային* և այլն:

դ) Ցանկի վերջում հաստատված են մի շարք բառերի ու կապակցությունների հայերեն կրճատ գրության ձևեր:

Նախկին տերմինաբանական կոմիտեի ընդունած որոշումներից երկուսը՝ «Մի շարք տերմինների գուգահեռ ձևերի գործածության միասնականացման մասին» և «Ռուսերենից և այլ օտար լեզուներից փոխառյալ բառերի *ա* վերջնահնչյունի մասին», վերաբերում են նույն հասկացության համար գուգահեռաբար գործածվող որոշ թվով տերմինների ընտրությանն ու իմաստային սահմանազատմանը: Այդ բնույթի գուգահեռությունները, լինելով գիտությունների, գրականության և արվեստների զարգացման բնական հետևանք, հայերենի մասնագիտական բառապաշարի մեջ այնքան շատ են, որ բառարանների նյութ կարող են դառնալ, և իրականում դրանց քննությունը մասնագիտական կամ տերմինաբանական բառարանագրության խնդիր է: Ինչ վերաբերում է վերոհիշյալ որոշումներում տեղ գտած բառացանկերին, ապա դրանք կազմված են երկու բոլորովին տարբեր մոտեցումներով:

Ա վերջնահնչյուն ունեցող փոխառյալ բառերի մասին որոշման նախագիծը կազմվել է բառարաններից և մասնագիտական գրականությունից քաղված ամբողջական բառացանկի հիման վրա, ուստի և այդ որոշման առաջին կետում արդեն սահմանվում է, թե *թեորեմ-թեորեմա, բոհեմ-բոհեմա, բրիգադ-բրիգադա* ու այս կարգի մյուս բոլոր գուգահեռ ձևերի մեջ որն է նախընտրելի: Ըստ կանոնի՝ *ա* վերջնահնչյունը անհրաժեշտ է պահպանել՝ ա) այն դեպքում, երբ *ա*-ի սղումը առաջ է բերում բառապատկերի աղավաղում, ուրիշ բառերի հետ նույնացման վտանգ կամ բառավերջում դժվար արտասանելի կապակցություն, օրինակ՝ *մեխանիկա, մոզաիկա, պրեմիերա* չեն կարող գրվել *ա*-ի սղումով, որովհետև կնույնանան *մեխանիկ, մոզաիկ, պրեմիեր* բառերին, որոնք միանգամայն այլ նշանակություն ունեն. *բուրժուա, անտեննա, կապելլա* տիպի բառերում *ա*-ի սղումը՝ *բուրժու, անտենն, կապելլ* կառաջացնի բառապատկերի աղավաղում և դժվար արտասանելիություն: Բացի այս, նույն կանոնի *բ* ենթակետում թվարկվում են այն տերմինները, որոնցում *ա*-ի գրությունը դարձել է ավանդական: Դրանք թվով 24 բառ են, որոնք համեմատաբար լայն տարածում ունեն ու առանց *ա* վերջնահնչյունի՝ *եստրադ, ամեռք, պրոպագանդ* ձևով գործածվել չեն կարող:

Մնացած բոլոր դեպքերում առաջարկվում է գրել առանց *ա* վերջնահնչյունի (*աքսիոմ, բալլադ, բրիգադ, դիագրամ, լեգենդ, թեորեմ, սյուիտ* և այլն): Այս որոշմամբ վերացվում է բավականին մեծ թիվ կազմող տերմինների *ա*-ով և առանց *ա*-ի ձևերի գործածության գուգահեռությունը, ընդ որում՝ *ա* վերջնահնչյուն չունեցող ձևերի օրինականացումը ոչ միայն վերացնում է այս հարցի շուրջը վերջին տասնա-

մյակներում մշտապես շարունակվող վեճերը, այլև ընտրում է ավելի կարճ ձևեր և, փոխանակ *լեգենդա*, *լեգենդայի*, *լեգենդայում* երկար ձևերի, հանձնարարում է այսուհետև գործածել *լեգենդ*, *լեգենդի*, *լեգենդում* կարճ ձևեր:

Նույն որոշման երրորդ կետով վերացված է *ա* վերջնահնչյունով կամ առանց *ա*-ի գործածվող 58 օտար բառերի ու տերմինների և սրանց հայերեն նույնանիշ ձևերի գործածության զուգահեռությունը՝ *անկետա*, *ապոթեմա*, *մետեոր*, *պոմադա*, *ֆորմուլա*, *ֆորսունկա* և այլ օտար բառերի փոխարեն հանձնարարելով գործածել *հարցաթերթ*, *հարթագիծ*, *ասուպ*, *շրթնաներկ* կամ *շրթներկ*, *բանաձև*, *բոցամուղ* և այլ մայրենի բառեր:

Այս կետով սույն որոշումը լրացնում է «Մի շարք տերմինների զուգահեռ ձևերի գործածության միասնականացման մասին» որոշումը և, կազմված լինելով վերջինիս սկզբունքներին համապատասխան, ենթակա է նույն կարգի պարզաբանման:

Տերմինաբանական կոմիտեի՝ բառերի ու տերմինների զուգահեռ ձևերի գործածության միասնականացման մասին որոշումը, ի տարբերություն *ա* վերջնահնչյուն ունեցող բառերի մասին ընդունած որոշման, ունի սահմանափակ թվով բառերի ու տերմինների ընտրովի ցանկ:

Այս դեպքում բառացանկը կազմված է այնպիսի բառերից ու տերմիններից, որոնք մեր քաղաքական-հասարակական առօրյայում, մամուլում, ռադիոյի և հեռուստատեսության հաղորդումներում ամենօրյա գործածություն ունեն, և սրանց զուգահեռ ձևերի առկայությունն ու դրանց խառը, երբեմն՝ շփոթ, գործածությունը հարցի լուծում էին պահանջում: Որոշումը վերաբերում է քաղաքական, վարչական, դիվանագիտական, արվեստի, ճարտարապետության, շինարարության ու սպորտի որոշ թվով տերմինների: Ինչպես հայտնի է, տերմինների զուգահեռ ձևերից ընտրությունը կատարելիս առաջին հերթին հաշվի են առնվում տերմինի հասկանալիությունը կամ հասկացությունն արտահայտելու նրա հստակությունն ու ճշգրտությունը, ապա՝ գործածության հաճախականությունը, տերմինակազմության մեջ նրա արտադրողականությունը, կարճությունը, բարեհնչունությունը և այլն: Միևնույն տերմինի նույնանիշ ձևերի զուգահեռ գործածությունը լեզուն հանդուրժում է այնքան ժամանակ, քանի դեռ այդ ձևերի իմաստային վերջնական ճշգրտման և օտար բառի փոխարեն մայրենի ձևի տարածման և ամրապնդման ընթացքը լրիվ չի ավարտվել: Ահա թե ինչու, ինչպես միշտ, այնպես էլ տերմինաբանական կոմիտեի այս որո-

շուններում արտացոլված է տերմինագործածության այդ բնական ընթացքը, և եթե շատ տերմինների զուգահեռ ձևերից գործածության է հանձնարարված միայն մեկ ձև, օրինակ՝ *անկետա, հարցաթերթ(իկ) – հարցաթերթ(իկ)*, *բլոկադա, շրջափակում, պաշարում, համապաշարում – շրջափակում*, *էքստրենդիստ, ժայրահեղական – ժայրահեղական*, *կոմպրոմիս, փոխզիջում – փոխզիջում*, *պանորամա, համայնապատկեր – համայնապատկեր*, *պրիզմա, հատվածակողմ – հատվածակողմ*, *ֆիլիալ, մասնաճյուղ, բաժանմունք – մասնաճյուղ և այլն*, ապա հաճախ էլ փոխառյալ օտար մեկ տերմինի դիմաց հայերենում հանձնարարվում է գործածել երկու և ավելի տերմին, օրինակ՝ *դեմոնստրացիա – 1. ցույց, 2. շքերթ, 3. ցուցադրում*, *էկոնոմիկա – տնտեսություն, էկոնոմիկա*, *եսթետիկա – գեղագիտություն (եսթետիկա) և այլն*:

Սա նշանակում է, որ վերոհիշյալ տերմինների զուգահեռ գործածությունը լեզվում կան անհրաժեշտություն է պայմանավորված տերմինի իմաստային տարբերակվածությամբ, կան էլ միասնականացման դեռևս չավարտված ընթացքի հետևանք է: Հրապարակված որոշումներում համանիշ տերմիններից գործածության հանձնարարված երկու և ավելի ձևերը, ինչպես ցույց են տալիս բերված օրինակները, կան համարակալված են, կան բերված են հաջորդականությամբ և կան էլ վերջին ձևը առնված է փակագծերի մեջ: Սրանցից յուրաքանչյուրը տերմինի տվյալ ձևի իմաստային անկախության և գործածության տարածվածության տարբեր աստիճանները որոշող սահմանագատում է: Եթե հանձնարարվող ձևերը համարակալված են, նշանակում է հայերենը տվյալ բնագավառում վերացրել է օտար տերմինի բազմիմաստությունը և առանձին նշանակությունների համար գործածում է տարբեր բառեր, որոնք իրար փոխարեն այդ տարբերակված նշանակություններով այլևս գործածվել չեն կարող: Այսպես, ասում ենք՝ *Փարիզի երկաթուղայինների ցույցը, մայիսմեկյան շքերթ, հայկական ֆիլմերի ցուցադրում*: Ռուսերենը այս բոլոր կապակցություններում *ցույց, շքերթ, ցուցադրում* բառերի փոխարեն կարող է գործածել *դեմոնստրացիա*, մինչդեռ հայերենում, առանց այդ կապակցությունների բովանդակությունը փոխելու, այս բառերը փոխատեղել չենք կարող: Այսպես էլ՝ *նա իր միսիան կատարեց, և նա զինվորական միսիայի անդամ է* հայերենում կլինեն՝ *նա իր առաքելությունը կատարեց, և նա զինվորական ներկայացուցչության անդամ է*: Նման տարբերակում կա համարակալմամբ ներկայացված մյուս տերմիններում: Փոխառյալ *կոնկուրս* բառին զուգահեռ այդ նշանակությամբ հայերենում գործածվում էին *նաև մրցույթ և մրցանակաբաշխություն* բառերը: Բա-

նի որ *մրցանակաբաշխություն*-ը գործածվում է ոչ միայն կոնկուրսի (մրցույթի), այլ նաև իր բուն նշանակությամբ, այսինքն՝ իբրև *մրցանակներ բաշխելը՝ հանձնելը, մրցանակաբաշխության արարողությունը*, բացի այս, *մրցույթ*-ը կարճ է, *կոնկուրս*-ի նշանակությամբ հանձնարարվում է գործածել *մրցույթ* (քաղաքական երգի մրցույթ, որևէ պաշտոնի համար հայտարարված մրցույթ), իսկ *մրցանակաբաշխությունը՝* գործածել իր բուն նշանակությամբ (քաղաքական երգի համար անցկացված մրցույթի մրցանակաբաշխության արարողությունը կլինի այսօր):

Պարկ բառի փոխարեն տարբեր իմաստներով գործածում ենք՝ 1. *պուրակ, գբոսայգի* (Հաղթանակի գբոսայգի), (Սևանի ազգային պուրակ), 2. (մեք.) *համակազմ* (տրակտորային համակազմ, հաստոցների համակազմ), 3. (տրանսպ.) *հավաքակայան* (տրամվայի հավաքակայան, պարկ). *սխեմա*-ի փոխարեն՝ 1. *ուրվագիծ, սխեմա* (զեկուցման ուրվագիծ, սխեմա), 2. *գծապատկեր* (նախադասության կառուցվածքի կամ խոսքի մասերի գծապատկեր). *տրանշե*-ի փոխարեն՝ 1. *խրամ* (կրակակետերը միանում էին խրամով), 2. *առվափոս* (սիլոսի առվափոս), 3. *խրամուղի* (բերդը խրամուղով կապված էր գյուղին) և այլն:

Իմաստավորված այս տերմինների շարքում հաճախ իմաստի նեղացմամբ շարունակում են գործածվել նաև փոխառյալ բառերը:

Կոմիտեի հաստատած բառացանկում որոշ դեպքերում թարգմանված ձևերի կողքին փոխառյալ տերմինների (գալերա, կլոակա, սիբիլա, քիմեո, ֆալանգ) զուգահեռ գոյությունը պայմանավորված է վերջիններիս նախկին նշանակությամբ, իբրև պատմական անվանում, գործածվելու առանձնահատկությամբ: Այսպես, *օրինակ, գալերա* թարգմանվում է *թիանավ*. միջնադարում այսպես էին անվանում ռազմանավերը, որոնք թեև թիակներով էին վարվում, բայց խոշոր նավեր էին, ուստի այս նախկին նշանակությամբ *գալերա*-ն սովորական թիանավ չէ և թարգմանվել չի կարող: *Սիբիլա* թարգմանվում է *գուշակուհի*, բայց երբ այդ տերմինը գործածում են հին Հունաստանի և Հռոմի ժամանակաշրջանի համար, որտեղից ծագում է այդ անունը, իբրև պատմական անվանում, չեն թարգմանում: *Ֆալանգ*-ը մեր նախնիները գործածել են *փաղանգ* ձևով՝ *զորագունդ, զորաբանակ* նշանակությամբ: Այդ նշանակում է նաև մորմ (թունավոր սարդի մի տեսակ), բայց երբ *ֆալանգ*-ը գործածում են նախկին նշանակությամբ՝ որպես հունական զորամիավորի անվանում, չեն թարգմանում: Այս կարգի անվանումները որոշման մեջ ունեն *պատմ.* կրճատ նշումը:

Փոխառյալ որոշ թվով տերմինների դիմաց քննարկվող որոշումներում գործածության են հանձնարարված երկու, հազվադեպ՝ նաև երեք տերմիններ, որոնք բերվում են կողք կողքի, առանց համարակալման: Դրանք այն ձևերն են, որոնցում կա՛մ իմաստային տարբերակումը դեռևս ավարտված չէ, և դրանք իրար փոխարեն կարող են գործածվել, կա՛մ էլ առաջարկվող հիմնական տերմինի փոխարեն առանձին կապակցություններում ու ոճերում գործածվում է երկրորդ ձևը միայն: Սրանցում գործածության հանձնարարվող հիմնական տերմինը առաջինը հիշատակվածն է, երկրորդը մնում է առանձին կապակցություններում և ոճերում, երբեմն էլ՝ այլ նշանակություններով:

Հաստատված բառացանկերում որոշ բառերի զուգահեռությունների թույլատրումը պայմանավորված է նրանով, որ այդ բառերը, բացի իրենց տերմինային գործածությունից, կարող են գործածվել իբրև սովորական բառեր. այդպիսի զուգահեռներ են, օրինակ, *հողակտոր–հողաբաժին, կլոր որդ–կլոր ճիճու, հնացածություն–լճացածություն, ցայգերգ–գիշերերգ–սերենադ* և այլն: Սրանք, բացի համապատասխանաբար տնտեսագիտական, կենսաբանական, հասարակագիտական, երաժշտական տերմիններ լինելուց, նաև սովորական գործածության բառեր են, և նրանցից, իբրև ընդհանուր գործածության բառերից, ընտրություն կատարել և երկուսից մեկը գործածությունից հանել չէր կարելի:

Զուգահեռաբար գործածվող համանիշ տերմիններից մի քանիսի համար գործածության հանձնարարված տերմինների ու բառերի կողքին փակագծերում բերված ձևերը կա՛մ գործածությունից արդեն դուրս եկող, կա՛մ էլ փոխառյալ բառի հետ մրցակցության մեջ տարածման հեռանկար չունեցող ձևեր են: *Բարոյագիտություն (էթիկա), գեղագիտություն (եսթետիկա), համալիր (կոմպլեքս), համալիրային (կոմպլեքսային)* զուգահեռություններում փակագծերում առնված օտար անվանումները դառնում են ավելորդ, բայց քանի որ առանձին կապակցություններում, երբեմն էլ որոշ նպատակով դեռևս գործածվում են, թողնված են փակագծերում: Այս դեպքում փակագծում առնված ձևերը մնում են տվյալ օտար բառի կամ տերմինի առանձին իմաստների թարգմանության համար միայն:

Բառապաշարին վերաբերող այս որոշումներում միաժամանակ լուծված է մի քանի տերմինների գրության և արտասանության միօրինակացման հարցը:

Դրսից օտար լեզվով մեր հանրապետություն եկող ամենօրյա տեղեկությունները նախ մտնում են Արմենպրես: Ահա թե ինչու տերմինա-

բանական կոմիտեին ներկայացված թարգմանական բառացանկերի ու որոշումների նախագծերի կազմման աշխատանքներին ճշտապես ակտիվորեն մասնակցել են Արմենպրեսի թարգմանչական բաժնի աշխատակիցները: Վերջիններիս կազմած նախագծերով տերմինաբանական կոմիտեն ընդունել է ռուսերեն և այլ օտար տերմինների ու տերմինային բառակապակցությունների հայերեն թարգմանության վերաբերյալ երկու որոշում: Սրանցից առաջինով կոմիտեն հաստատել է 40 ռուսերեն և այլ օտար հասարակական-քաղաքական, գիտատեխնիկական և ճարգական տերմինների հայերեն թարգմանությունը: Ընդ որում օտար *դեպոզիտար, ինֆրաստրուկտուրա, պրեմիա, անկլավ, ատոլ, դեֆոլիացիա, դիսպլեյ, պերֆորարտ, պլանետարիում, ռեկուլտիվացիա, սերպենտարիում, սպելեոլոգիա, տրենաժոր, շտամ անհասկանալի, ուղղագրական և արտասանական դժվարություններ հարուցող, մասամբ բազմիմաստ ու անորոշ տերմինների փոխարեն համապատասխանաբար գործածության են հանձնարարված հայերեն պայմանագրապահ, ենթակառուցվածք, պարզևավճար, ճիջտարածք, օղակղզի, տերևազերծում, տեսատիպ, սորաքարտ, 1. երկնացույց, 2. երկնացուցարան, ճշակելիացում, օձաբուծարան, անձավագիտություն, ճարգոց, ճանրեափիմք, նույնիսկ առանց սահմանումների ու բացատրությունների հասկանալի ու մտապահվող նորաստեղծ տերմինները:*

Այդ որոշումը ճշգրտում է մտցնում կամ նոր թարգմանություն է առաջարկում ռուսերեն ճի շարք տերմինների վերաբերյալ. այսպես, օրինակ *вещизм* – *իրանդություն*, *выборщик* – *քվեատու*, *детопатизация* – *թղթադրամացում*, *имперский* – *կայսերապետական*, *контр-адмирал* – *դերժովակալ*, *распродажа* – *սպառավաճառք*, *теплофикация* – *ջեռավորում*, *выездка* – *ծիամարդություն* և այլն:

Երկրորդ որոշմամբ հաստատված է ռուսերեն 23 տառակապացության հայերեն թարգմանությունը: Այդ թվում լայն տարածում ունեցող և հաճախակի գործածվող այնպիսի տերմինային կապակցությունների թարգմանությունը, ինչպիսիք են *беседа один на один* – *առանձնազրույց*, *военный контингент* – *զորակազմ (զորախումբ)*, *государственная приемка* – *պետրնդունում*, *знак лауреата* – *դափնենշան*, *покоритель космоса* – *տիեզերանված*, *проходная пешка* – *անցունակ զինվոր*, *эстафетный бег* – *փոխանցավազք* և այլն:

Տերմինաբանական կոմիտեի այս շարքի վերջին որոշումը վերաբերում է ճիջագգային տեղեկատու նյութերում գործածվող քաղաքական, տնտեսագիտական, ռազմական որոշ ռուսերեն և այլ օտար

տերմինների հայերեն թարգմանությանը: Այդ որոշմամբ հաստատվել է 27 բառ ու բառակապակցություն տերմինի թարգմանությունը. վերացվել են դրանց թարգմանություններում գոյություն ունեցող առանձին զուգաձևությունները: Օտար *այլանս, դեալվացիա, էմիսար, կոմպետենտ, կոնտակտ, մոտիվ, պոլիգոն, ռեալ, ռեգենտ, ստատուս, սուվերեն* տերմինների փոխարեն համապատասխանաբար գործածության են հանձնարարված հայերեն *դաշինք, արժենվազում, հանձնակատար, 1. իրազեկ, 2. իրավասու, 1. շփում, 2. կապ, առնչություն, 3. հպում, 1. շարժառիթ, 2. պատճառաբանություն, զինափորձարան, իրական, խնամակալ (գահապահ), իրավիճակ (կարգավիճակ), ինքնիշխան* նախընտրելի և իմաստով տարրորոշված տերմինները:

Այդ որոշմամբ հայերեն տարբերակված են *պայմանագիր և դաշնագիր, անդրազգային ընկերություններ* (транснациональные компании) և *վերազգային ընկերություններ* (наднациональные компании) և այլ տերմինային հասկացությունները:

Մաթեմատիկական, տեխնիկական, ֆիզիկայի տերմիններին վերաբերող որոշումների հիմնական մասը, որ հաստատել է տերմինաբանական կոմիտեն, մաթեմատիկական տերմինների մասին ընդունած որոշումներն են:

Շարունակելով միջնադարյան հայ մաթեմատիկոսների տերմինաչինական լավագույն ավանդույթները՝ մեր ժամանակակից մաթեմատիկոսները, իրենց նախորդների՝ տերմինակազմական տարբեր եղանակներով ստեղծած *թվաբանություն (համարողություն), հանրահաշիվ, երկրաչափություն, հարթաչափություն, տարածաչափություն, եռանկյուն, բազմանկյուն, զուգահեռ, բազմանիստ, զուգահեռանիստ* և այլ տերմիններին ավելացրել ու ավելացնում են սեփական ստեղծածները: Հայկական ԽՍՀ նախկին լուսավորության և բարձրագույն ու միջնակարգ մասնագիտական կրթության մինիստրություններին կից 1977 թվից գործող մաթեմատիկական տերմինների հանձնաժողովի ու նրա նախագահ, պրոֆ. Վ. Սաղաթեյանի ակտիվ գործունեության շնորհիվ տերմինաբանական կոմիտեն 1974-1987 թթ. ընթացքում ընդունել է մաթեմատիկական տերմիններին վերաբերող վեց որոշում, որոնցից երկուսը տեղեկատու են մտցվել առաջին անգամ: Այդ որոշումներում հայերենացված կամ ճշգրտված ու վերահաստատված են 300-ից ավելի բառ ու բառակապակցություն տերմիններ: Կոմիտեի ընդունած այդ որոշումներով վերացված են մաթեմատիկական նույն հասկացության համար գործածվող հայերեն և օտար բազմաթիվ տերմինների զուգաձևությունները: Հայերենով չստուգաբանվող, դժվար

արտասանվող ու գրվող, դժվարընկալելի, ուստի և դժվարհիշելի *դե-տերմինանտ, դիսկրիմինանտ, կոլինար, կոմպլանար, կոնգրուենտ (կոնգրուենտություն), պրիզմա, սիմետրիա, սիմետրիկ..., սֆերա, սֆե-րիկ..., տետրատրո* և այլ օտար տերմինների փոխարեն համապատաս-խանաբար գործածության են հանձնարարված *որոշիչ, տարբերիչ, համագիծ, համահարթ, համընկնելի (համընկնելիություն), հատվածա-կողմ, համաչափություն, համաչափ..., գնդային ճակերևույթ, գնդա-յին..., քառանիստ* հայերեն տերմինները:

Վերոհիշյալ 5-10 տարիների ընթացքում հունա-լատինական նա-խածանցներով կազմված տասնյակ տերմինների համակարգային-ամբողջական թարգմանության նպատակով կատարված աշխա-տանքները հանգեցին մասնակի արդյունքի: Պարզվեց, որ հայերենի համապատասխան նախածանցներով այդ օտար տերմիններին հա-մարժեք տերմիններ ստեղծելը տերմինակազմության չհաղթահարվող դժվարությունների հետ է կապված: Հայերեն համազոր *համա, միա, նման, նույնա* և այլ նախածանցները իմաստով իրար այնքան մոտ են, որ մաթեմատիկական վերացական և իմաստային նուրբ տարբերու-թյուններ ունեցող օտար տերմիններին համարժեք հայերեն տերմին-ներ ստեղծել չեն կարող: Հարկադրաբար առայժմ մասնագետները բավարարվել են այս կարգի տերմինների մի փոքր մասի հայացմամբ. այսպես՝ *կոռեկտ (ած.), կոռեկտություն, կոմպակտ (ած., գոյ.), կոմ-պակտություն, մոնոտոն (ած.), իզոտոն (ած.), անտիտոն (ած.)* և այլ օ-տար տերմինների ու սրանցից ածանցված ձևերի փոխարեն համա-պատասխանաբար գործածության են հանձնարարվել *ճշտորոշ (ած.), ճշտորոշություն, սերտ (ած.), սերտույթ (գոյ.), սերտություն, միրնթաց (ած.), նույնընթաց (ած.), հակընթաց (ած.)* և այլ հայերեն նորակազմ կամ պատճենված տերմինները:

Մաթեմատիկական տերմիններին վերաբերող որոշումներում հա-ճախ ընտրություն է կատարված տերմինների հայերեն մի քանի զու-գածնություններից՝ նախապատվությունը տալով տերմինի հասկա-ցությունը առավել ճշգրիտ անվանող ձևին: Այսպես՝ *զուգահեռագիծ-զուգահեռակողմ, թվարկություն-թվականություն-թվագրություն-թվակարգություն, տասնավորներ-տասնյակներ-տասեր, հաշվում-համրում-հաշվանք-դիտանք-հաշվարկ-հաշվարկում* և այլն ձևերից գործածության են հանձնարարված *զուգահեռակողմ, թվարկություն, տասնավորներ, հաշվում* և այլն ձևերը: Տասնյակ դեպքերում վերաց-վել է ռուսերեն տերմինների անխրախուսելի բազմիմաստությունը՝ դրանցից յուրաքանչյուրի տարբերակված հասկացության համար

գործածության հանձնարարելով հայերեն առանձին տերմին, այսպես օրինակ՝ размер — չափ (որևէ բանի), օրինակ՝ размер заработной платы — աշխատավարձի չափը, 2. չափս (որևէ բանի չափը որոշող տվյալների ամբողջությունը), օրինակ՝ размеры комнаты — սենյակի չափսերը (երկարության և բարձրության չափերը): Հմմտ. նաև модуль-ի թարգմանությունը, որի մեջ հայերեն երկու նշանակությունների (1. բացարձակ մեծություն, մեծություն, երկարություն..., 2. գործակից...) կողքին օտար *մոդուլ* տերմինը շարունակում է պահպանվել՝ իմաստի նեղացմամբ՝ որպես «3. ելակետային ընդհանուր միավոր ծառայող չափ կամ թիվ» (թվերի տեսության, ճարտարապետության, մեքենաշինության մեջ), քանի որ այս իմաստի համար հայերենը սեփական բառածև դեռևս չունի:

6. Նոր ժամանակների տեխնիկական առաջընթացն իր հետ բերում է տեխնիկական տերմինաբանության աննախադեպ զարգացում: Տերմինաբանական կոմիտեն մի առանձին որոշումով ճշգրտել է տեխնիկական մոտ 70 բառ ու բառակապակցություն տերմինների հայերեն տառադարձությունը: Պահպանելով տերմինների բառակազմական միասնության ու համակարգայնության, կարճության ու հասկանալիության սկզբունքները՝ գործածության են հանձնարարվել նորակազմ բազմաթիվ տերմիններ: Ռուսերենում *лет* արձատով կազմված և մինչև հիմա ռուսերենից հայերեն անհաջող բառակապակցություններով թարգմանված տերմինների փոխարեն գործածության են հանձնարարված թռչող մարմինների և սարքերի թռիչքի տարբեր պահերն ու աստիճաններն արտահայտող *վերթիռ, արտաթիռ, ներթիռ, անցաթիռ* և այլն տերմինները: Ռուսերենում *зод* արձատով կազմված տերմինների դիմաց գործածության են հանձնարարված *առճուտ* կամ *վայրէջքաճուտ, արտանկում, плаве* արձատով կազմված մետաղաձուլական նշանակություն տերմինների դիմաց՝ *հալում, հալք, երեսահալում, շրջահալում, հալույթ, համահալվածք, մետաղի սառնամշակում, թեժամշակում, ջերմամշակում* և այլն տերմինները:

7. Խորհրդային Միությունում ֆիզիկական մեծությունների միավորների միջազգային համակարգին անցնելու կապակցությամբ, ինչպես նաև հայերենում այդ միավորների կրճատ գրությունը միջազգային ստանդարտներին համապատասխանեցնելու և դրանց գրության զուգաձևությունները վերացնելու նպատակով՝ տերմինաբանական կոմիտեն 1981 թ. սեպտեմբերի նիստում հաստատել էր այդ կրճատ նշանակումների նոր ձևերը: Սակայն 1982 թ. հունվարի 1-ից Խորհրդային Միությունում գործածության մեջ է դրվել պետական նոր ստանդարտ

(ГОСТ 8.417-81), ըստ որի ճշգրտվել և լրացվել է ֆիզիկական մեծությունների չափման միավորների միջազգային համակարգը (ՄՀ): Բացի այդ մեծությունների կրճատ նշաններից, միասնականացվել, ճշգրտվել ու կայունացվել են նաև դրանց սահմանումները: Տերմինաբանական կոմիտեի 1985 թ. դեկտեմբերի նիստում ընդունված որոշումը, որը փոխարինում է նախորդին, գործածության մեջ է մտցրել ՄՀ-ի հիմնական, լրացուցիչ և առանձնակի անուններ ստացած միավորների հայերեն կրճատ նշանակումներն ու սահմանումների թարգմանությունները: Ընդ որում, տարածված կարգի համաձայն, մեծությունների՝ հատուկ անուններից առաջացած անվանումների կրճատումները նշվում են մեծատառով. ամպեր՝ Ա, հերց՝ Հց, նյուտոն՝ Ն, վոլտ՝ Վ, իսկ հասարակ անուններից առաջացածները՝ փոքրատառով. մետր՝ մ, վայրկյան՝ վ:

Ռուսերեն և այլ օտար ժազուև ունեցող բառերի տառադարձությանը վերաբերող որոշումներից միայն մեկն է, որ վերաբերում է ռուսերենից հայերենին անցած մասամբ ռուսերեն, մասամբ այլ օտար ժազուև ան բառերի տառադարձությանը:

1. Ռուսերեն *э*-ի հայերեն տառադարձության մասին դեռևս 1957-ից գործող որոշմամբ սահմանված է, որ ռուսերեն *э*-ն տառադարձվում է *իե*. այսինքն՝ հայերենում *պրեմիեր*, *պրեմիերա*, *ռելիեֆ*, *ֆելիետոն*, *Պովոլժիե*, *Վիետնամ*, *Մոլիեր* և այլ հատուկ և հասարակ անուններում *յե* արտասանվող հնչյունակապացությունը գրվում է *իե* տառակապակցությամբ:

2. Այս շարքի մյուս երեք որոշումները, որոնց նախագծերը կազմել է Գ. Ջահուկյանը, հեղինակի մի ժավալուն ուսումնասիրության գործնական եզրակացություններն են: Վերջին ժամանակներում նկատվում էին, օտար բառերի ու հատուկ անունների հայերեն գրությունն ու արտասանությունը մայրենի լեզվին հարազատ դարձնելու հանձնարարականի ձգտմամբ, տերմինաբանական կոմիտեի 1939 թ. սահմանած այնքան էլ ոչ հստակ ու մասամբ հնացած կանոնների շրջանցման, հաճախ էլ չիմացության պատճառներով հայերենում ընդունված ճիշտ տառադարձությունները երբեմն անճշտի փոխարինելու դեպքեր: Նախկին կանոնը, օրինակ, սահմանում էր լատինագիր լեզուների *p, t, k(c)*-ն հայերեն տառադարձել *պ, տ, կ*: Իսկ գործնականում անգլերեն *p, t, k(c)*-ն սկսել էին համարյա բոլոր դիրքերում տառադարձել *փ, թ, ք, ք*-ն *վ* տառադարձելու փոխարեն՝ տառադարձել *ու* և այլն:

Անգլերեն բառերի հայերեն տառադարձությանը վերաբերող որոշման հիմքում դրված է համապատասխան տառի (գրի) կամ տառակապակցության անգլիական արտասանության ճշտորոշումը, որից հետո

միայն իրականացվում է փոխառյալ բառի հայերեն ճիշտ տառադարձումը: Չնայած սահմանված որոշակի կանոնների (այսպես՝ «1. Անգլերենի *p, t, k*-ն և *k* արտասանվող *c*-ն տառադարձել բառասկզբում *փ, թ, ք*, ճնացած դիրքերում՝ *պ, տ, կ...*», «2. Որպես մեկ խուլ բաղաձայն արտասանվող անգլ. *ch, ck, th* տառակապակցությունները տառադարձել *չ, կ, ք...*», «4. Անգլերեն *w(h)*-ն տառադարձել (հատկապես բառասկզբում) *ու* (ընդ որում՝ *wa*-ն՝ *ուո*)...», «5. *ll*-ի և *t*-ի միջին արտասանություն ունեցող անգլիական *a*-ն տառադարձել *ա...*» և այլն) ու վկայակոչված բավականաթիվ օրինակների՝ այդ կանոնների գործածության ոլորտները ճշգրտող լրացուցիչ սահմանափակումները, սրանցից հետո թվարկվող բացառություններն ու ավանդական տառադարձություն ունեցող շեղումները, մանավանդ անգլերենի չտիրապետող մարդու համար, դժվարացնում են կասկածելի տառադարձությունը ճշտելու փորձերը:

3. Հունական ծագում ունեցող բառերի տառադարձության մասին ընդունած նոր որոշումը, ի տարբերություն 1939 թ. որոշման, որտեղ երևույթը քննված է ընդհանուր առմամբ, կանոնը մասնավորում է հունական ծագման բառերի վերաբերյալ՝ հաշվի առնելով այդ կարգի տերմինների տարածվածությունն ու նոր հավելումների իրողությունը:

Առաջարկված է հունական ծագման *φ, θ, χ* (լատ. *ph, th, kh, ch*) հայերեն տառադարձել *ֆ, թ, խ* (*ֆաներ, ֆոսֆոր, թեորեն, թեմա, խարտիա, մեխանիկա* և այլն)՝ իբրև շեղում պահպանելով ավանդական գրություն ունեցող *փասիան, փյունիկ, քարտուղար, քղամիդ, քառս, քիմիկոս, քլոր* և այլն բառերում *փ, ք*-ն *ֆ, խ*-ի փոխարեն:

4. Օտար և ռուսերեն բառերի կրկնակ բաղաձայնների տառադարձությանը վերաբերող որոշմամբ վերահաստատված է դրանք (կրկնակ բաղաձայնները) հայերենի արտասանության համաձայն մեկ բաղաձայնով տառադարձելու ընդհանուր կանոնը (*ալեգրո, ակորդ, ամիակ, կոմունա, կոլեգիա* և այլն); Կրկնակ բաղաձայններ հայերենում պահպանվում են միայն այն դեպքում, երբ դրանք ունենում են ուժգին կամ տևական արտասանություն (*բրուտո, կապելլա, մասսա, էմմա, վաննա* և այլն):

5. Ճշգրտվել են կենդանիների որոշ անվանումների զուգաձևություններ:

II. ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

Ա. ՀԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԱՆՎԱՆՈՒՄՆԵՐԻ ՏԱՌԱԳԱՐՉՈՒԹՅԱՆՆ ՈՒ ԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

1. ՓՈՂՈՑՆԵՐԻ ԵՎ ՀՐԱՊԱՐԱԿՆԵՐԻ ՀԱՅԵՐԵՆ ԱՆՎԱՆՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ*

1. Փողոցների և հրապարակների բաղադրյալ անունների գոյական կամ գոյականական բառակապակցություն լրացումը փողոց, պողոտա կամ հրապարակ լրացյալի հետ, որպես կանոն, գործածվում է սեռական-տրական հոլովածևով. օրինակ՝ Բակունցի փողոց, Արցախի փողոց, Ծերեթելու փողոց, Մաշտոցի պողոտա, Պուլչինի փողոց, Չարենցի փողոց, Բաֆֆու փողոց, Տպագրիչների փողոց, Աղբյուր Սերոբի փողոց, Հրաչյա Քոչարի փողոց, Տիգրան Մեծի պողոտա, Արշակունյաց փողոց, Մայիսի 9-ի փողոց, Գարեգին Նժդեհի հրապարակ, Հանրապետության հրապարակ և այլն:

2. Փողոցների և հրապարակների բաղադրյալ անունների՝ -յան և -յանց ածանցներով կազմված ազգանուն լրացումը փողոց, պողոտա կամ հրապարակ լրացյալի հետ գործածվում է ուղղական հոլովածևով. օրինակ՝ Աբովյան փողոց, Թումանյան փողոց, Սուրենյանց փողոց, Ալեք Մանուկյան փողոց, Հակոբ Պարոնյան փողոց, Մարշալ Բաղրամյան պողոտա, Շահումյան հրապարակ:

Ծանոթություն: Փողոցների և հրապարակների բաղադրյալ անունների ինչպես գոյական. այնպես էլ ածական լրացումները (Հանրապետության հրապարակ, Տպագրիչների փողոց, Երիտասարդական փողոց, Անտառային փողոց, Առափնյա փողոց, Մայիսյան փողոց, Մոսկովյան փողոց և այլն)՝ իբրև հատուկ անուններ այլ լեզուներով գործածվելիս չեն թարգմանվում:

*Նախագիծը կազմել է Հ. Բարսեղյանը:

Հաստատված է ՀՀ լեզվի պետական տեսչության պետի 1997 թ. ապրիլի 11-ի հ. 293 հրամանով: [Ապա նաև՝ 2000 թ. փետրվարի 1-ի հրամանով:]

2. ՎՐԱՅԱԿԱՆ ՏԵՂ ԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՅԵՐԵՆ ՏԱՌԱԴԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Բացառությամբ *Թբիլիսի* անվան, որի գրության վերաբերյալ կա կառավարական առանձին որոշում, վրացական ճյուղ տեղանունների համար պահպանել հայկական ավանդական գրությունը, այսինքն՝ գրել առանց *ի* վերջնահնչյունի. այն է՝ *Թբիլիսի, քայց Բաթում, Բորժոմ, Ախալքալաք, Թելավ, Կարզախ, Մցխեթ, Սուխում, Սուրամ, Քուքայիս* և այլն:

Ծանոթություն: Կանոնը չի տարածվում *ի-ով* վերջացող վրացական այն տեղանունների վրա, որոնք հայերենում զուգածևություն չունեն և առանց *ի* վերջնահնչյունի չեն գործածվում. օրինակ՝ *Գորի, Կախի* և այլն:

3. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՅԵՐԵՆ ՏԱՌԱԴԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ**

Հաստատել աշխարհագրական ներքոհիշյալ անունների հետևյալ հայերեն տառադարձությունը.

Абиссиния	Հարեշտան
Авентинский холм	Ավենտինյան բլուր
Авлида	Աուլիս
Адана	Ադանա
Адмиралтейства острова	Ծովակալության կղզիներ
Аддис-Абеба	Ադիս Աբեբա
Адрианополь	Ադրիանապոլիս
Адриатическое море	Ադրիական (Ադրիատիկ) ծով
Азербайджан (Атропатена)	1. Ադրբեջան, 2. Ատրպատական (պատմ.)
Азия	Ասիա
Азовское море	Ազովի ծով
Алеппо (Халеб)	Հալեպ

*Նախագիծը կազմել է Գ. Բարսեղյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1956 թ. սեպտեմբերի նիստում:

**Բառացանկը, հայերեն տառադարձությամբ, կազմել է Վ. Փոթեյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1958 թ. փետրվարի նիստում:

Алеутские острова
Алма-Ата
Альпы
Анды
Антильские острова
Антиохия
Антитавр
Апеннинский полуостров
Аравия
Аракс
Аральское море
Арбелы
Армения
Арголида
Арзум
Ассирия
Атлантический океан
Афганистан
Афины
Ахайя
Ахалцых, Ахалицихе
Баб-эль-Мандебский пролив
Багдад
Баку
Балеарские острова
Балтийское море
Баренцево море
Батуми
Баффинов залив
Бейрут
Белое море
Белуджистан
Бенгальский залив
Беоция, Беотия
Берингово море
Бирмингем, Бирмингам
Биробиджан
Бискайский залив
Ближний Восток
Богемия
Болгария

Ալեուքյան կղզիներ
Ալմա Աթա (ալժմ Ալմաթի)
Ալպեր (Ալպյան լեռներ)
Անդեր (Անդյան լեռներ)
Անտիլյան կղզիներ
Անտիոք (քաղաք)
Անտիտավրոս
Ապենինյան թերակղզի
Արաբիա
Արաքս (պատմ. երասխ)
Արալյան ծով
Արբելա
Յայաստան
Արգոլիս
տե՛ս Երջրդաւ
Ասորեստան
Ատլանտյան օվկիանոս
Աֆղանստան
Աթենք
Աքայա
Ախալցխա
Բաբելմանդերի նեղուց
Բաղդադ
Բաքու
Բալեարյան կղզիներ
Բալթիկ ծով
Բարենցի ծով
Բաթում
Բաֆինի ծոց
Բեյրուք
Սպիտակ ծով
Բելուջստան
Բենգալյան ծոց
Բեովտիա
Բերինգի ծով
Բիրմինհամ
Բիրորիջան
Բիսկայան ծոց
Մերձավոր Արևելք
Բոհեմիա
Բուլղարիա

Босфор, Боспор
Ботнический залив
Вандея
Везувий
Вавилон
Веймар
Великобритания
Вена
Венгрия
Венесуэла
Венеция
Вест-Индия (Западная Индия)

Византия
Вифлеем
Вогезы
Гаага
Габсбург
Гавайские острова
Гавана
Гавгамелы
Гавр
Гадес (Кадис)
Ганги
Галикарнас
Галилея
Гамбург
Ганг
Ганджа
Ганновер
Гарц
Гебридские острова
Геджас
Гейдельберг
Геллада
Гелеспонт
Гельвеция
Гельголанд
Гельсингфорс
Генуя

Բոսֆոր
Բոտնիկ ծոց
Վանդեա
Վեզուվ
Բաբելոն
Վայմար
Մեծ Բրիտանիա
Վիեննա
Յունգարիա
Վենեսուելա
Վենետիկ
Վեստ Ինդիա (կղզանուն, որ
նշանակում է Արևմտյան
Յնդկաստան)
Բյուզանդիա, Բյուզանդիոն
Բեթղեհեմ
Վոզեզներ
Հաագա
Հաբսբուրգ
Հավայան կղզիներ
Հավանա
Գավգամելա
Հավր
Հադես
Հայիթի
Հալիկարնաս
Գալիլեա
Համբուրգ
Գանգես
Գանձակ (այժմ Գյանջա)
Հաննովեր
Հարց
Հեբրիդյան կղզիներ
Հեջաս
Հայդելբերգ
տե՛ս Ելլադա
Հելլեսպոնտոս
Հելվեցիա
Հելգոլանդ
Հելսինգֆորս
Ջենովա

Герат
 Геркуланум
 Герцеговина
 Гессен
 Гибралтар
 Гималайские горы
 Гиндукуш
 Голгофа
 Голландия
 Гольштейн, Гольштиния
 Гондурас
 Гонконг
 Гонолулу
 Гордон
 Граник
 Греция
 Грузия
 Гудзон
 Гудзонов залив
 Гурон
 Дагестан
 Далмация
 Дальний Восток
 Дамаск
 Дарданеллы
 Джакарта
 Дельфы – дельфийский оракул

 Дерпт
 Доброй Надежды мыс
 Дзауджикау

 Добруджа
 Дунай
 Евфрат
 Египет
 Елеонская гора

 Желтое море
 Женева
 Закавказье

Հերաթ
 Հերկուլանում
 Հերցեգովինա
 Հեսսեն
 Ջիբրալթար
 Հիմալայան լեռներ
 Հինդուկուշ
 Գոլգոթա
 Հոլանդիա
 Հոլշտայն
 Հոնդուրաս
 Հոնկոնգ
 Հոնոլուլու
 Գորդոն
 Գրանիկոն
 Հունաստան
 Վրաստան
 Հուդզոն
 Հուդզոնի ծոց
 Հուրոն
 Դաղստան
 Դալմաթիա
 Հեռավոր Արևելք
 Դամասկոս
 Դարդանել
 Ջակարտա
 Դելֆիս – դելֆյան
 պատգամախոս
 Դորպատ
 Բարեհուսո հրվանդան
 Չաուջիկաու (նախկինում՝ Օրջոնի-
 կիժե, այժմ՝ Վլադիկավկազ)
 Դորրուջա
 Դանուբ
 Եփրատ
 Եգիպտոս
 Չիթենյաց լեռ

 Դեղին ծով
 Ժնև
 Անդրկովկաս

Закаспийский край
Западная Двина
Земля Франца-Иосифа
Золотой Рог
Зондский пролив
Иерихон
Иерусалим
Измир
Израиль
Илион
Имеретия
Инд
Индийский океан
Индия
Индокитай
Индостан

Иордан
Иордания
Ирак
Ионическое море
Испания
Исса
Исфахан (Испаган)
Итака
Иудея

Йемен
Кавказ
Казахстан
Каир
Кайсери (Цезарей)
Калькутта
Камбоджа
Канарские острова
Кандагар
Канны (Канн)

Канны
Капитолий
Каппадокия

Անդրկասպյան երկրամաս
Արևմտյան Դվինա
Ֆրանց Յոսիֆի երկիր
Ոսկեղջյուր
Ջոնոյան նեղուց
Երիցով
Երուսաղեմ
Իզմիր (պատմ. Չմյուռնիա)
Իսրայել
Իլիոն
Իմերեթիա
Ինդոս
Յնդկական օվկիանոս
Յնդկաստան
Յնդկաչին
Յինդոլստան
(Ինդոստան, Յնդստան)
Յորդանան (զետ)
Յորդանան (երկիր)
Իրաք
Յոնիական ծով
Իսպանիա
Իսսոս
Սպահան
Իթակե
Յրեաստան (Յուդա, որ նշանա-
կում է Յրեաների երկիր)
Եմեն
Կովկաս
Ղազախստան
Կահիրե
Կեսարիա
Կալկաթա
Կամբոջա
Կանարյան կղզիներ
Ղանդահար
Կանն (քաղաք Ֆրանսիայի
հարավում)
Կաննե (քնակավայր Իտալիայի
հարավ-արևելքում)
Կապիտոլիոն
Կապադովկիա

Карибское море	Կարիբյան ծով
Каролинские острова	Կարոլինյան կղզիներ
Карс	Կարս
Карское море	Կարայի ծով
Карфаген	Կարթագեն
Каспийское море	Կասպից ծով
Кафан	Ղափան (այժմ՝ Կապան)
Кельн	Քյոլն
Кембридж	Քեմբրիջ
Керманшах	Քիրմանշահ
Кефалония, Кефалиния	Կեֆալոնիա
Кзыл-Орда	Կզըլ Օրդա
Кизляр	Ղզլար
Кипр	Կիպրոս
Китай	Չինաստան
Кишинев	Քիշնև
Колхида	Կոլխիդա (պատմ. Կողքիս)
Кольский полуостров	Կոլայի թերակղզի
Константинополь	Կոստանդնուպոլիս
Копенгаген	Կոպենհագեն
Кордильеры	Կորդիլերյան լեռներ, Կորդիլերներ
Коринф	Կորնթոս
Красное море	Կարմիր ծով
Крит	Կրետե
Крым	Ղրիմ
Кура	Քուր (այժմ՝ Կուր)
Курдистан	Քրդստան
Курильские острова	Կուրիլյան կղզիներ
Кутаиси, Кутаис	Քուրթայիս
Кызыл-Кум	Կզըլ Կում
Ладожское озеро	Լադոգա լիճ
Лаптевых море	Լապտևների ծով
Лациум (Лаций)	Լացիում (իիմ՝ Լատիոն)
Лейпциг	Լայպցիգ
Лепид	Լեպիդոս
Ливан	Լիբանան
Ливия	Լիբիա
Лодзь	Լոձ
Лозанна	Լոզան
Локрида	Լոկրիս
Лотарингия	Լոթարինգիա

Луара	Լուարա (գետ)
Луар	Լուար (Լուարայի վտակը)
Люксембург	Լյուքսեմբուրգ
Магелланов пролив	Մագելանի նեղուց
Малайский архипелаг	Մալայան արշիպելագ
Малая Азия	Փոքր Ասիա
Манчестер	Մանչեստր
Манчжурия	Մանջուրիա
Марафон	Մարաթոն
Марна	Մառն
Мексика	Մեքսիկա
Мемфис	Մեմփիս
Мертвое море	Մեռյալ ծով
Месопотамия	Միջագետք
Мидия	Մարաստան
Молуккские острова	Մոլուքյան կղզիներ
Монголия	Մոնղոլիա
Мраморное море	Մարմարա ծով
Нагорный Карабах	Լեռնային Ղարաբաղ
Назарет	Նազարեթ
Нахичевань-на-Дону	Դոնի Նախիջևան
Никея	Նիկիա
Николаев-на-Амуре	Ամուրի Նիկոլաև
Нил	Նեղոս
Нинивия, Ниневия	Նինվե
Нисибей	Մծրին
Огайо, Огейо	Օհայո
Огненная Земля	Հրո երկիր
Океания	Օվկիանիա
Олимп	Օլիմպոս կամ Ոլիմպոս (պատմ. Ողիմպոս)
Онежское озеро	Օնեգա լիճ
Оркадские (Оркейские) острова	Օրկադյան կղզիներ
Ост-Индия (Восточная Индия)	Օստ Ինդիա (երկրանուն, որ նշա- նակում է Արևելյան Հնդկաստան)
Охотское море	Օխոտի ծով
Палестина	Պաղեստին
Париж	Փարիզ
Парфия	Պարթևաստան
Пенджаб	Փենջաբ
Персидский залив	Պարսից ծոց

Персия	Պարսկաստան
Пик Шмидта	Շմիդի գագաթ
Пинд	Պինդոս
Пиренейский полуостров	Պիրենեյան թերակղզի
Польша	Լեհաստան
Понт	Պոնտոս
Помпеи, Помпея	Պոմպեյ
Португалия	Պորտուգալիա (պատմ. Փորթուգալիա)
Поти	Փոթի
Рейн	Յոննոս
Рижский залив	Ռիգայի ծոց
Рим	Յոնոմ
Родос	Յոդոս
Рона	Ռոն (գետ)
Россия	Ռուսաստան
Ростов-на-Дону	Դոնի Ռոստով
Рудные горы	Յանքային լեռներ
Русь	Ռուսիա
Саксония	Սաքսոնիա
Салоники	Սալոնիկ
Самарканд	Սամարղանդ
Сандвичевы острова	Սանդվիչյան կղզիներ (այժմ՝ Յավայան կղզիներ)
Саудовская Аравия	Սաուդյան Արաբիա
Сахара	Սահարա
Святого Лаврентия река	Սուրբ Լավրենտիոսի գետ
Святой Елены остров	Սուրբ Յեղիմեի կղզի
Северное море	Յյուսիսային ծով
Северный Ледовитый океан	Յյուսիսային սառուցյալ օվկիանոս (կամ՝ Սառուցյալ օվկիանոս)
Сена	Սեն (գետ)
Сербия и Черногория	Սերբիա և Չեռնոգորիա
Сиракузы	Սիրակուզա
Скандинавский полуостров	Սկանդինավյան թերակղզի
Скифия	Սկյութիա
Смирна	Ջմյուռնիա (այժմ՝ Իզմիր)
Средиземное море	Միջերկրական ծով
Стамбул	Ստամբուլ (պատմ. Կոստանդնուպոլիս)
Стимфал – стимфальские птицы	Ստիմֆալիս – ստիմֆալյան թռչուններ

Стокгольм
 Страсбург (Страсбур)
 Суэцкий канал
 Тавр
 Таврида
 Тавриз, Тебриз
 Таврические горы

 Тарент
 Тбилиси
 Тегеран
 Темза
 Тенедос
 Термопила (տե՛ն Գերմոպիլա)
 Тертер
 Тибр
 Тигр
 Тир
 Тифлис
 Тихий океан
 Трансиордания
 Трапезунд (Трапезонд), Трабзон
 Тунис
 Турция
 Тюрингия
 Урфа
 Фарос
 Феодосия
 Фермопила
 Фессалия
 Фивы
 Фиджи
 Филиппинские острова
 Филиппины
 Финикия
 Финский залив
 Фокея
 Фракия
 Франкфурт-на-Майне
 Франция
 Фригия

Ստոկհոլմ
 Ստրասբուրգ
 Սուեզի ջրանցք
 Տավրոս
 Տավրիս
 Թավրիզ
 Տավրիկյան լեռներ
 (այժմ՝ Ղրիմի լեռներ)
 Տարենթոն
 Թբիլիսի (պատմ. Տփղիս)
 Թեհրան
 Թեմզա
 Թենեդոս

 Թարթառ
 Տիբեր, Տիբերիս (գետ)
 Տիգրիս
 Տյուրոս
 Թիֆլիս
 Խաղաղ օվկիանոս
 Անդրիորդանան
 Տրապիզոն
 Թունիս
 Թուրքիա
 Թյուրինգիա
 Ուրհա (Ուրհա) (պատմ. Եղեսիա)
 Փարոս
 Թեոդոսիա
 Թերմոպիլե
 Թեսալիա
 Թեբե
 Ֆիջի
 Ֆիլիպինյան կղզիներ
 Ֆիլիպիններ
 Փյունիկիա
 Ֆիննական ծոց
 Փոկիա
 Թրակիա
 Մայնի Ֆրանկֆուրտ
 Ֆրանսիա
 Փոյուզիա

Хайфа	Հայֆա
Халдея	Քաղդեա
Халеб	Հալեպ
Халкидон	Քաղկեդոն
Хамадан	Համադան
Ханаан	Քանան
Ханькоу	Հանկոու
Хельсинки	Հելսինկի
Хенань	Հենան
Хеопс (Хуфу)	Քեոպս
Хиос	Քիոս
Хуанхе	Հուանհե
Хубей	Հուբեյ
Цезария (Кейсери)	Կեսարիա
Цефалония (Кефалония)	Կեֆալոնիա
Чарджоу	Չարջոու
Черное море	Սև ծով
Чудское озеро	Չուդ լիճ
Чукотский полуостров	Չուկոտյան թերակղզի
Шанхай	Շանհայ
Швеция	Շվեդիա
Шемаха	Շամախի
Шлезвиг-Гольштейн	Շլեզվիգ-Հոլշտայն
Шмидта остров	Շմիդի կղզի
Шуша	Շուշի
Эгейское море	Եգեյան ծով
Эдесса	Եդեսիա
Эллада	Հելլադա
Эпир	Էպիրոս
Эрзурум	Էրզրում (հին Կարին)
Эриманф — эриманфский вебрь	Երիմանթոս — Երիմանթյան վարազ
Эфес	Եփեսոս
Эфиопия	Եթովպիա
Югославия	Հարավսլավիա
Ява	Ծավա
Ямайка	Ծամայկա
Япония	Ճապոնիա

4. ԱՎԱՆԴԱԿԱՆ ԵՎ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՅԵՐԵՆ ՏԱՌԱԴԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Հաստատել ավանդական և պատմական ճիշարք անձնանունների հետևյալ հայերեն տառադարձությունը.

Аббас	Աբաս
Аввакум	Ամբակում
Авгий	Ավգիաս
— авгиевы конюшни	— ավգյան ախոռներ
Авель	Աբել
Авессалом	Աբիսողոմ
Август Бебель	Ավգուստ Բեբել
Август Октавиан	Օգոստոս Օկտավիանոս
Август Филипп	Ավգուստ Ֆիլիպ
Августин	Ավգուստինոս
Авраам, Абрам	Աբրահամ, <i>Աբրամ</i> (ռուս.)
Агарон	Ահարոն
Агафон	Աղաֆոն (Աղաթոն)
Адриан	Ադրիանոս
Александр	Ալեքսանդր
Алкивиад, Алкибиад	Ալկիբիադես
Алкмена	Ալկմենե
Анастасий	Անաստաս
Андромаха	Անդրոմաքե
Анк Марций	Անկոս Մարկիոս
Антигона	Անտիգոնե
Антисфен	Անտիսթենես
Антиох	Անտիոքոս
Антоний	Անտոնիոս, <i>Անտոնի</i> (ռուս.)
Аппиан	Ապպիանոս
Аппий Клавдий	Ապպիոս Կլավդիոս
Арей	Արես
Арий	Արիոս
Ариман	Աիրիման, Արիմն

* Բառացանկը, հայերեն տառադարձությամբ, կազմել է Վ. Փոթեյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1958 թ. մարտի նիստում:

Խմբագրի ծանոթություն: Այս ցուցակի մեջ մտցված են այն անունները, որոնք տարրեր ձևով են տառադարձվում ռուսերենում և հայերենում: Ժամանակակից ռուսերենից տառադարձված անունները ընդգծված են:

Аристофан	Արիստոֆան (Արիստոփանես)
Аристотель	Արիստոտել
Аркадий	Արկադիոս, <i>Արկադի</i> (ռուս.)
Арминий, Армин	Արմին (Յերման)
Арсений	Արսեն, <i>Արսենի</i> (ռուս.)
Артемида	Արտեմիս
Архимед	Արքիմեդ
Асканий	Ասկանիոս
Асклепий տն՝ Эскулап	
Атилий Регул	Ատիլիոս Ռեգուլոս
Афанасий	Աթանաս, <i>Աֆանասի</i> (ռուս.)
Афина	Աթենաս
Афродита	Աֆրոդիտե
Ахилл (Ахиллес)	Աքիլլես
Аэций	Այեցիոս
Балтазар	Բաղդասար
Батый	Բաթու
Бахус տն՝ Вакх	
Бибул	Բիբուլոս
Бетховен	Բեթհովեն
Бонифаций	Բոնիֆացիոս
Брахма, Брами	Բրահմա
Брут	Բրուտոս
Вакх	Բաքոս
Валент (Флавий)	Վաղես (Ֆլավիոս)
Валентиниан (Флавий)	Վալենտինիանոս (Ֆլավիոս)
Валериан	Վալերիանոս, <i>Վալերիան</i> (ռուս.)
Вар	Վարոս
Варвара	Վարվառե, <i>Վարվառա</i> (ռուս.)
Варнава	Բառնաբաս
Варфоломей – варфоломеевская ночь	Բարդուղիմեոս – բարդուղիմյան գիշեր
Василий	1. Բարսեղ, 2. Վասիլի (ռուս.), 3. Վասիլ (Բյուզանդիայի կայսր)
Велизарий	Բելիսարիոս
Вельзевул	Բեհեղզեբուղ
Вениамин	Բենիամին, <i>Վենիամին</i> (ռուս.)
Веспасиан	Վեսպասիանոս
Вильгельм	Վիլհելմ

Виргилий	Վիրգիլիոս, Վերգիլիոս
Гавриил	Գաբրիել, Գավրիլ (ռուս.)
Галлей	Չալլեյ
Гамилькар	Չամիլկար
Гамлет	Չամլետ
Гамсун	Չամսուն
Ганимед	Գանիմեդ
Ганнибал	Չաննիբալ
Гартман	Չարտման
Гарун аль-Рашид	Չարուն ալ Ռաշիդ
Гаструбал	Չաստրուբալ
Геба	Չեբե
Гегель	Չեգել
Гейне	Չայնե
Гекоба տե՛ս Դекуба	
Гектор	Չեկտոր
Гекуба	Չեկուբ(ե)
Гелен	Չելենոս
Гельвезий, Гельвециус	Չելվեցիոս, Չելվեցիուս
Гемос	Չեմոս
Генрих	Չայնրիխ
Гера	Չերա
Геракл, Гераклий	Չերակլես, Չերակլ
Гераклит	Չերակլիտ
Гербарт	Չերբարտ
Геркулес	Չերկուլես
Гермес	Չերմես
Гермиона	Չերմոնե
Геродот	Չերոդոտ
Герострат	Չերոստրատ
Гесиод	Չեսիոդոս
Гесперия	Չեսպերիա
Геспериды	Չեսպերյաններ
— яблоки гесперид	— հեսպերյան խնձորներ
Гесслер	Գեսլեր
Гёте	Գյոթե
Гефест	Չեփեստոս
Гиппократ	Չիպոկրատ
Гиацинт	Չիացինտ
Гильдебранд	Չիլդեբրանդ

Гогенцоллерны	Հոհենցոլլերներ
Гоббс	Հոբս
Голмаф	Գոլիաթ
Гольбах	Հոլբախ
Гомер	Հոմերոս
Гонорий	Հոնորիոս
Гораций	Հորացիոս
Гордий	Գորդիոս
– гордиев узел	– գորդյան հանգույց
Готфрид Булонский	Գոտֆրիդ Բուլոնացի
Гракх	Գրակքոս
Григорий	Գրիգոր, <i>Գրիգորի</i> (ռուս.)
Гус	Հուս
Гюго	Յյուլզո
Давид	Դավիթ, <i>Դավիդ</i> (ռուս.)
Даниил	Դանիել, <i>Դանիիլ</i> (ռուս.)
Дарий Кодоман	Դարեհ Կոդոմանոս
Дарий Гистасп (Истасп)	Դարեհ Վշտասպյան
Дезидерий	Դեսիդերիոս
Демосфен	Դեմոսթենես
Диоген	Դիոգենես
Диомед	Դիոմեդես
Диоклетиан	Դիոկղետիանոս
Дионис	Դիոնիս (Բաքոս)
Дионисий Фракийский	Դիոնիսիոս Թրակացի
Доминик	Դոմինիկոս
Дон Кихот	Դոն Կիխոտ, Դոն Բիշոտ
Дорофея	Դորոթեա
Дуилий	Դվիլիոս
Евсевий	Եվսեբիոս
Евгений	Եվգենիոս, <i>Եվգենի</i> (ռուս.)
Еврипид	Եվրիպիդես
Ездегера	Հազկերտ
Ездр	Եզր, Եզրաս
Елеазар	Եղիազար, <i>Ելեազար</i> (ռուս.)
Елена	Հելինեն, <i>Ելենա</i> (ռուս.)
Елизавета	Եղիսաբեթ, <i>Ելիզավետա</i> (ռուս.)
Елисей	Եղիսե, <i>Ելիսեյ</i> (ռուս.)
Епифаний	Եպիփանես

Еремей	Երեմիա, Երեմեյ (ռուս.)
Есфирь	Եսթեր
Ефреы	Եփրեմ, Եֆրեմ (ռուս.)
Захарий, Захария, Захар	Չաքար, Չաքարե, Չաքարիա, Չախար, Չախարի (ռուս.)
Зевксис	Չևքսիս
Зевс	Չևս
Зеновий	Չենոբ
Зефир	Չեփյուռ
Зорававел	Չորաբաբել
Зороастр	Չրադաշտ
Иаков ил'и Яков	
Иван Грозный	Իվան Ահեղ
Игнатий	Իգնատիոս, Իգնատի (ռուս.)
Издегерд ил'и Ездегерд	
Израиль	Իսրայել
Иисус Навин	Յեսու Լավյա
Иисус Христос	Յիսուս Քրիստոս
Имя, Илья	Եղիա, Իլյա (ռուս.)
Инно(в)кентий	Ինո(վ)կենտիոս, Ինոկենտի (ռուս.)
Иоаким	Յովակիմ, Իոակիմ (ռուս.)
Иоанн	Յովհաննես, Իոան (ռուս.)
Иоанн Безземельный	Յովհան Անհող
Иоанна	Յովհաննա (Յոռմի կին պապ)
Иоанн Грозный ил'и Иван Грозный	
Иоанн Златоуст	Յովհան Ոսկեբերան
Иов	Յովբ, Յոբ
Иосиф	Յովսեփ, Իոսիֆ (ռուս.)
Иракл	Յերակլ
Ираклый	Յերակլ, Երեկլե (վրաց.)
Ирида	Իրիս
Ирод	Յերոզղես
Иродот ил'и Геродот	
Исаак, Исаакий	Իսահակ, Իսահակի (ռուս.)
Исав	Եսավ
Исаия, Исай	Եսայի
Исмена	Իսմենե
Кады	Կադմոս
Камн	Կայեն

Калипсо	Կալիփսե
Кассий (Гай)	Կասիոս (Գայոս)
Каутский	Կաուցկի
Квинт	Քվինտոս
Кир	Կյուրոս, Կիր (ռուս.)
Кирилл	Կյուրեղ, Կիրիլ (ռուս.)
Клавдий	Կլավդիոս
Колумб, Коломб	Կոլումբոս
Комнин	Կոմնենոս
Константин	Կոստանդին, Կոնստանտին (ռուս.)
Конфуций	Կոնֆուցիոս
Коперник	Կոպեռնիկոս
Корнелий	Կորնելիոս
Красс	Կրասոս
Крез, Кресс	Կրեսոս
Ксантиппа	Քսանտիպե
Ксенофонт	Քսենոֆոն
Ксеркс	Քսերքսես
Курий Дентат	Կուրիոս Դենտատոս
Кунктатор տն՝ս Фабий	
Лаврентий	Լավրենտիոս, Լավրենտի (ռուս.)
Лазарь	Ղազար, Լազար (ռուս.)
Лев, Леон	Լևոն, Լև, Լեոն (ռուս.)
Лев Толстой	Լև Տոլստոյ
Леонид	Լեոնիդաս, Լեոնիդ (ռուս.)
Леонтий	Ղևոնդ, Լեոնտի (ռուս.)
Лепид	Լեպիդոս
Ликург	Լիկուրգոս
Лот	Ղովտ
Лука	Ղուկաս, Լուկա (ռուս.)
Лукреций	Լուկրեցիոս
Лукулл	Լուկուլլոս
Людвик	Լյուդովիկոս
Лютер	Լյութեր
Люций	Լուկիոս
Маврикий	Մորիկ (Մավրիկիոս)
Магомет	Մահմեդ
Маккавей	Մակաբե
Максимиан	Մաքսիմիանոս

Маргарита	Մարգարիտ, <i>Մարգարիտա</i> (ռուս.)
Мария	Մարիամ, <i>Մարիա</i> (ռուս.)
Марк	Մարկոս, <i>Մարկ</i> (ռուս.)
Марк Аврелий	Մարկոս Ավրելիոս
Марк Твен	Մարկ Տվեն
Марий	Մարիոս
Маркел	Մարկելոս
Марфа	Մարթա, <i>Մարթա</i> (ռուս.)
Матвей, Матфей	Մատթեոս, <i>Մատվեյ</i> (ռուս.)
Мафусаил	Մաթուսաղա
Мельпомена	Մելպոմենե
Менелай	Մենելա(վ)ոս, Մենելայոս
Меценат	Մեկենաս
Мильтиад	Միլտիադես
Митридат	Միհրդատ
Михаил	Միքայել, <i>Միխայիլ</i> (ռուս.)
Моисей	Մովսես, <i>Մոիսեյ</i> (ռուս.)
Морфей	Մորֆեոս
Музний	Մուսիոս
Мухаммед ибн Магомед	
Муций Сцевола	Մուկիոս Սցևոլա
Навуходоносор	Նաբուգոդոնոսոր
Нарцисс	Նարկիս
Неоптолем	Նեոպտոլոմեոս
Николай	Նիկողայոս, <i>Նիկոլայ</i> (ռուս.)
Нина	Նունե, <i>Նինա</i> (ռուս.)
Нума Помпилий	Նումա Պոմպիլիոս
Овидий	Օվիդիոս
Одиссей	Ոդիսևս
Октивный	Օկտավիոս
Октавиан	Օկտավիանոս
Онорий	Յոնորիոս
Орест	Օրեստ
Ормузд	Որմիզդ (Արամազդ)
Орфей	Օրֆեոս
Осип ибн Иосиф	
Павел	Պողոս, <i>Պավել</i> (ռուս.)
Паллада	Պալլաս
Патрокл	Պատրոկլես

Пелей	Պելեա
Пенелопа	Պենելոպե
Персей	Պերսեոս, Պերսև
Персефона	Պերսեֆոնե
Петр	Պետրոս, Պյոտր (ռուս.)
Петр Первый	Պետրոս Առաջին
Пий	Պիոս
Пилат	Պիղատոս
Пиндар	Պինդարոս
Пипин Короткий	Պիպին Կարճահասակ
Пирр	Պյուռոս
Пифагор	Պյութագորաս
Плутарх	Պլուտարքոս
Помпей	Պոմպեոս
Полибий	Պոլիբիոս
Понт	Պոնտոս
Посейдон	Պոսիդոն, Պոսեյդոն
Приам	Պրիամոս
Прометей	Պրոմեթեոս
Птоломей	Պտղոմեոս
Публий	Պուբլիոս
Ревекка	Ռեբեկա
Рем	Յոնոս
Ровоам	Ռոբոլամ
Роман	Ռոմանոս
Ромул	Յոնոկլոս
Самуил	Սամվել, Սամուիլ (ռուս.)
Саул	Սավուղ
Секст	Սեքստոս
Селевк	Սելևկոս
Семирамида	Շամիրամ
Септимий Север	Սեպտիմիոս Սևերոս
Сервий Тулий	Սերվիոս Տուլիոս
Сикст	Սիքստոս
Сим	Սեմ
Сиф	Սեթ
Сократ	Սոկրատես, Սոկրատ
Соломон	Սողոմոն, Սոլոմոն (ռուս.)
Софокл	Սոֆոկլես

Сулла
Сцилла (Скилла) и Харибда
Сципион

Тамара
Тамерлан
Тантал
Тарквиний Гордый
Тацит
Тезей
Телемак
Терезия, Тереза
Теренций
Тиберий, Тиверий
Тимофей
Тизгур տնս Тамерлан
Тит
Тулий

Фабий Кунктатор
Фабриций
Фабрициус Ян
Фаддей
Фалес
Феб
Фемида
Фемистокл
Феодор
Феодосий
Феофан
Феофано
Фетида
Фидий
Филипп
Филипп Август
Филон (Александрийский)
Флавий
Фока
Фома
Фукидит

Սուլլա
Սցիլլա (Սկիլլա) և Խարիբդիս
Սկիպիոն

Թամար, *Տամարա* (ռուս.)
Լենկթեմուր, Լանկթեմուր
Տանտալոս
Տարկվինիոս Գոռոզ
Տակիտոս
Թեզևս
Տելեմաք
Թերեզա
Տերենտիոս, Տերենտ
Տիբերիոս
Տիմոթեոս, *Տիմոֆեյ* (ռուս.)

Տիտոս, *Տիտ* (ռուս.)
Տուլիոս

Փարիոս Դանդադկոս
Ֆարրիկիոս, Ֆարրիցիոս
Ֆարրիցիոս Յան
Թադեոս, Թադևոս, *Ֆադեյ* (ռուս.)
Թալես (Թադես)
Ֆեբոս
Թեմիս
Թեմիստոկլես
Թեոդոր(ոս), *Ֆեոդոր* (ռուս.)
Թեոդոս
Թեոփանոս
Թեոփանես
Թետիս
Ֆիդիաս
Փիլիպոս, *Ֆիլիպ* (ռուս.)
Ֆիլիպ Օգոստոս
Փիլոն (Ալեքսանդրացի)
Ֆլավիոս, Փլարիոս
Փոկաս
Թովմաս, Թովմա, *Ֆոմա* (ռուս.)
Թուկիդիտ(ես)

Хам	Քամ
Хафиз	Քաֆիզ
Херония	Քերոնիա
Хозрой	Խոսրով
Христофор	Քրիստափոր, <i>Խրիստաֆոր</i> (ռուս.)
Цезарь <i>և՛ն՝ս</i> Юлий Цезарь	
Цельсий	Ցելսիոս
Цимисхий Иоанн	Չմշկիկ Գովհաննես
Шекспир	Շեքսպիր
Эвклид	Էվկլիդես
Эвмей	Եվմեսոս
Эврипид (<i>և՛ն՝ս</i> Еврипид)	Էվրիպիդոս (<i>այժմ՝</i> Եվրիպիդես)
Эдип	Էդիպ(ոս)
Эет	Այեթոս
Эекиил, Иезекиил	Եզեկիել
Эзоп	Եզոպոս
Эммануил	Էմանվել, <i>Էմանուիլ</i> (ռուս.)
Эней	Էնեաս
Эпифаний	Եպիփան
Эскулап	Էսկուլապ
Юлиан	Գուլիանոս
Юлий Цезарь	Գուլիոս Կեսար
Юлиус Фучик	Յուլիոս Ֆուչիկ
Юстин	Գուստինոս
Юстиниан	Գուստինիանոս
Язон (Ясон)	Յասոն, Յազոն
Яков	Գակոբ, <i>Յակով</i> (ռուս.)
Япет, Яфет	Գաբեթ

5. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՌՈՒՍԵՐԵՆ ՏԱՌԱԴԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ՄԿՉՔՈՒՆՔՆԵՐԸ*

Արդի պայմաններում մեծապես ավելացել է թարգմանական գրականության տեսակարար կշիռը, ընդլայնվել են ազգային լեզուների անմիջական շփումներն ու առնչությունները: Սրա հետ կապված մեծացել են ազգային յուրահատուկ հասկացություններ արտահայտող բառերը թարգմանելու և տեղանուններն ու անձնանունները տառադարձելու դժվարությունները:

Ռուսերենից հայերեն և հայերենից ռուսերեն կատարվող թարգմանությունների ծավալի հսկայական աճի հետ կապված՝ առանձնահատուկ կարևորություն է ստանում հայերեն անձնանունների տառադարձման սկզբունքների մշակումը: Դժվարությունները մասնավորապես պայմանավորված են այդ երկու լեզուների հնչույթային համակարգերի անհամապատասխանություններով. հաճախ անհրաժեշտություն է առաջանում որոշել հայերենի տվյալ հնչույթի մոտավոր համարժեքը ռուսերենում:

Հայկական անձնանունները ռուսերեն տառադարձելիս հնարավոր է երկու մոտեցում. 1) գրադարձություն՝ անունը կամ ազգանունը գրվում է տառ առ տառ, 2) բուն տառադարձություն՝ հիմք է ընդունվում անվան կամ ազգանվան արտասանությունը:

Տառադարձության և գրադարձության սկզբունքների ոչ հստակ տարբերակումը, ռուսերենում բացակայող հնչույթների արտահայտման տարբեր սկզբունքների կիրառումը և ընդհանրապես տառադարձության որոշակի սկզբունքների բացակայությունը, հաճախ նաև տառադարձող անձերի ոչ բավարար պատասխանատվությունը հանգեցնում են այն բանին, որ հանդիպում են կողք կողքի երկու և ավելի ռուսերեն համարժեքներ: Այսպես, օրինակ, հայերեն *Վարդանյան* ազգանունը գրվում է Варданян – Вартанян, *Սարգսյան*-ը՝ Саргисян – Саркисян, *Հովհաննիսյան*-ը՝ Ованесян – Ованисян – Оганисян, նույնիսկ Иоанисян, *Գեղանուշ*-ը՝ Гегануш – Гехануш, *Մագթաղ*-ը՝ Магтах – Магтаг, *Ահարոն*-ը՝ Аарон – Агарон և այլն:

* Հայկական անձնանունների ռուսերեն տառադարձության սույն սկզբունքները մշակել են Գ. Ջահուկյանը և Ա. Խաչատրյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1978 թ. փետրվարի նիստում:

Հարցի լուրջ ու բազմակողմանի ուսումնասիրության հիման վրա միասնական սկզբունքների մշակումը և անձնանունների ու ազգանունների տառադարձման հանձնարարվող ցուցակների կազմումը այժմ դարձել է հրատապ խնդիր, որն ունի գործնական կարևոր նշանակություն հատկապես ճամուլի, դպրոցների, անձնագրային բաժինների և ճատենագրությունների համար:

Իհարկե, անձնանունների տառադարձության դեպքում չի կարող լինել սկզբունքների այնպիսի խստություն, ինչպես հասարակ անունների և տեղանունների դեպքում: Եթե հայերենի տեղանունների տառադարձումը բավականաչափ միօրինակ է շնորհիվ «ՀԽՍՀ վարչատերիտորիալ բաժանումը» (հայերեն և ռուսերեն լեզուներով) աշխատության և Հայաստանի քաղաքական ու ֆիզիկական քարտեզների պարբերական հրատարակության, ապա չկան անձնանունների տառադարձման նման միօրինականացված ցանկեր:

Այս ուղղությամբ արվել են միայն սկզբնական քայլեր: 1961 թվին հրատարակվել է Ն. Վարդապետյանի «Ուղեցույցը» (*Н. А. Вартапетян, Справочник по русской транскрипции армянских имен, фамилий и географических названий, Ереван, 1961*), որը, չնայած հեղինակի ընդհանուր առձամբ ճիշտ կողմնորոշմանը, ընդգրկում է սահմանափակ նյութ և չի կարող ծառայել որպես գործնական ուղեցույց անձնագրային բաժինների և այլ հիմնարկների համար: 1973 թ. հրատարակվել է Ա. Խաչատրյանի հայերենի հնչույթային համակարգի և գործնական տառադարձման հարցերին նվիրված (*А. А. Хачатрян, Фонемная система армянского языка и некоторые вопросы транскрипции (Вестник АН Арм. ССР, 1973, N 5)*) հոդվածը, որտեղ տրվում են հայերեն հնչույթների համարժեքները մի քանի լեզուներով (ռուսերեն, անգլերեն, գերմաներեն, ֆրանսերեն, իտալերեն):

Սակայն այստեղ հատուկ քննարկման չեն ենթարկվել անձնանունների տառադարձման հարցերը:

Անձնանունների ցանկը կազմելիս հիմք են ընդունվել տպագրության հանձնարարվող հետևյալ ընդհանուր սկզբունքները:

1. Ժամանակակից հայերենի անձնանունները ռուսերեն արտահայտվում են ոչ թե գրադարձությամբ, այլ տառադարձության սկզբունքով:

Ծանոթություն: Ուսական -ов ածանցով վերջացող հայկական ազգանունները ռուսերեն տառադարձվում են նույն սկզբունքներով, ինչ հայերենյան ածանցով վերջացող, օրինակ՝ *Аваков, Маркаров, Саркисов*:

2. Հայերենի այն հնչույթները, որոնք չունեն ռուսական համարժեք-

ներ, տառադարձվում են նրանց ըստ հնարավորին առավել մոտ հնչույթներ արտահայտող տառերով. օրինակ՝ Թադևոս–Тадевос, Ծովինար–Цовинар, Տաճատ–Тачат և այլն*:

3. Հայերեն անձնանունները ռուսերեն տառադարձելիս նկատի են առնվում ռուսերենի գրության և ուղղագրության կանոններով պայմանավորված սահմանափակումները. անբարեհունչ կամ անվայելուչ զուգորդումներ առաջացնող ձևերը փոխարինվում են ավելի նպատակահարմար ձևերով. օրինակ՝ Աղավնի–Ахавни:

4. Պատմական անունները (թագավորների, իշխանների, զորավարների, պատմիչների, քաղաքական ու կրոնական գործիչների) արտահայտվում են գրադարձությամբ և առանց թարգմանելու.

Աշոտ Երկաթ – Ашот Еркат (ոչ Ашот Железный)

Մովսես Խորենացի – Моисес Хоренаци (ոչ Моисей Хоренский)

Վարդգես Մանուկ – Вардкес Манук (ոչ Варткес Младенец)

Ծանոթություն 1 : Որոշ անուններ, հատկապես մականունները, ավանդաբար հանդիպում են նաև թարգմանաբար. օրինակ՝

Դավիթ Անհաղթ – Давид Непобедимый, փխկ. Давид Анахт

Ներսես Շնորհալի – Нерсес Благодатный, փխկ. Нерсес Шнорали

Ծանոթություն 2: Պատմական, դիցարանական, գեղարվեստական գրականության մեջ գործածված ու տարածում գտած անունները տառադարձվում են ռուսերեն ընդունված ձևով.

Աքիլես – Ахилл

Համլետ – Гамлет

Հոմերոս – Гомер

Հովհան Ոսկեբերան – Иоанн Златоуст

Ոդիսևս – Одиссей

5. Եթե հայերեն անձնանունը փոխ է առնված ռուսերենից կամ ռուսերենի միջոցով, ապա այն ռուսերեն տառադարձելու դեպքում վերականգնվում է ռուսական ձևը.

* Այժմ ռուսերենում ևս ժամանակակից օտար անունների տառադարձման հարցում նկատվում է գրությունը արտասանությանը մերձեցնելու միտում. Ավելի ընդունված է տառադարձել Харви և ոչ Гарвей (անգլ. Harvey), Уолтер և ոչ Вальтер (անգլ. Walter), Уилсон և ոչ Вильсон (անգլ. Wilson).

Ագնեսա – Агнесса
Էլզա – Эльза
Էլվիրա – Эльвира
Իզաբելա – Изабелла
Ռիմա – Римма
Վալտեր – Вальтер

Հայերենի հնչույթները ռուսերեն տառադարձվում են հետևյալ կանոններով.

I. Հայերենի *ա, ի, օ, ու* ձայնավորները բոլոր դիրքերում տառադարձվում են ծիատեսակ՝ հետևյալ ձևով՝ *ա-ն՝ օ-ով, ի-ն՝ և-ով, ու-ն՝ ւ-ով, օ-ն՝ օ-ով*.

Ասլանյան – Асланян
Արա – Ара
Արև – Арев
Արշակ – Аршак
Իշխան – Ишхан
Իոսիֆյան – Иосифян
Իսայի – Исая
Իսկուհի – Искуи
Տիգրանուհի – Тигрануи
Ուզունյան – Узунян
Ուլուբաբյան – Улубабян
Օդաբաշյան – Одабашян
Օհանյան – Оганян

II. 1. *Ե-ն* բառասկզբում և բառամիջում տառադարձվում է *е-ով*.

Գաբրիել – Габриел
Դանիել – Даниел
Եվա – Ева
Երեմ – Ерем
Եփրեմյան – Епремян
Զաբել – Забел
Զավեն – Завен
Պետրոսյան – Петросян

2. *Ե-ն* բառավերջում տառադարձվում է *э-ով* (նախորդ բաղաձայնի քնայնացումից խուսափելու համար), եթե նրան չեն նախորդում *ց, չ, զ, շ* բաղաձայնները.

Գայանե – Гаянэ

Չարեհ – Зарэ
Չաքարե – Закарэ
Իվանե – Иванэ
Կալիփսե – Калипсэ
Կարինե – Каринэ
Նարինե – Наринэ

Ծանոթություն: Անհանձնարարելի համարել երբեմն հանդիպող *Габриэл, Даниэл, Рафаэл* ձևերը:

3. Ե-ն բառավերջում տառադարձվում է e-ով, եթե նրան նախորդում են *g, չ, շ, q* բաղաձայնները.

Բեատրիչե – Беатриче
Մուշե – Муше
Վաչե – Ваче
Ֆրունզե – Фрунзе

Ծանոթություն: Այս կանոնը պայմանավորված է ռուսերենի ուղղագրության սկզբունքներով (ц, ч, ш, э բաղաձայններից հետո չ չի գրվում):

III. Է-ն բառասկզբում տառադարձվում է э-ով.

Էթերի – Этери
Էլբակյան – Элбакян
Էմմա – Эмма

IV. Եվ-ը բառամիջում և բառավերջում տառադարձվում է ev տառակապակցությամբ.

Արևիկ – Аревик
Արևշատյան – Аревшатыан
Պարթև – Партев
Տաթևիկ – Татевик

V. Բ-ն բառասկզբում տառադարձվում է bo տառակապակցությամբ, իսկ մյուս դիրքերում՝ o-ով.

Ոսկան – Воскан
Ոստանիկ – Востаник
Ասոյան – Асоян
Բաբլոյան – Баблоян

VI. 1. Ը-ն բառասկզբում տառադարձվում է и-ով.

Ըղձանուշ – Ихдз ануш
Ըղձուհի – Ихдзуи
Ընձակ – Индзак

Ծանոթություն: Աճնպատակահարմար են երբեմն հանդիպող *Эхгзгя, Эхгзак* ձևերը, որովհետև 1) բառակազմում *к*-ն ռուսերենում գրեթե չի գործածվում և դժվար արտասանելի է, 2) *к*-ով ձևերը համապատասխանում են հայերենի արմատի հնչյունափոխված ձևերին (իդ-Շղծանուշ):

2. Բառածիջի արտասանվող, բայց չգրվող (գաղտնավանկային) *ը*-ն կամ չի գրվում, կամ փոխարինվում է հնչյունափոխված ձևում հանդես եկող ձայնավորով.

Աստվածատրյան – Аствацатрян, Аствацатурян

Խաչատրյան – Хачатрян, Хачатурян

Սարգսյան – Сарксян, Саркисян

Բժշկյան – Бжшкян, Бжишкян

Մկրտչյան – Мкртчян, Мкртичян

Ծանոթություն: Եթե գաղտնավանկ *ը*-ի դիմաց այլ ձայնավոր չի վերականգնվում, ազգանունը տառադարձվում է հայերենի գրությանը համապատասխան, առանց *ը*-ի.

Դրամիյան – Дрампян

Խլղաթյան – Хлгатян

Եգնավորյան – Чкнаворян

3. Արևմտահայ ազգանուններում բառածիջում գրվող *ը*-ն տառադարձվում է ռուսերեն *ь*-ով.

Այտրնյան – Айтыньян

Չալըխյան – Чалыхьян

ԲԱՂ ԱՉԱՅՆՆԵՐԻ ՏԱՌԱԴԱՐՉՈՒՄԸ

VII. Հայերեն *պ, տ, կ, փ, ք, թ, զ, ճ, լ, ս, զ, ժ, խ, ն, ւ, մ, ո, ը, վ, ֆ* բաղաձայնները բոլոր դեպքերում տառադարձվում են ճիշտեսակ, հետևյալ ձևով՝

պ — п
փ — п

u — с

տ — т
ք — т

q — з

z — ш

ժ — ж

կ
ք

խ – չ

ծ
ց

ն – հ

լ – լ

ճ
չ

ճ – մ

վ – օ

բ
բ

ֆ – ֆ

Օրինակ՝ Պատրիկ – Патрик, Փառանձեմ – Парандзем, Տաթևիկ – Татевик, Կորյուն – Корюн, Քերովբե – Керовбе, Ծաղիկ – Цагик, Յոդիկ – Цогик, ճապուկ – Чапук, Չալոյան – Чалоян, Բաֆֆի – Раффи, Ռուբեն – Рубен, Սիրանուշ – Сирануш, Չապեն – Завен, Շուշան – Шущан, Փիրայր – Жирайр, Խաժակ – Хажак, Նարինե – Наринэ, Լուսինե – Лусинэ, Մանվելյան – Манвелян, Վրույր – Вруйр, Ֆրունզե – Фрунзе:

Ծանոթություն: Դավիթ անձնանունը տառադարձվում է ռուսերենում ընդունված Давид ձևով:

VIII. 1. Բ, գ, դ, ծ, ջ բաղաձայնները բառասկզբում տառադարձվում են ռուսերեն б, г, д, дз, дж-ով.

Բալաբեկ – Балабек

Բարսեղ – Барсег

Բյուրակ – Бюрак

Գաբրիելյան – Габриелян

Գագիկ – Гагик

Գարեգին – Гарегин

Գեղեոն – Гедеон

Դալար – Далар

Դրաստամատ – Драстамат

Դուխիկ – Дузик

Չվակերյան – Дзвакерян

Ջավահիր – Джаваир

Ջուհարյան – Джуарян

2. *Բ, գ, դ, ծ, ջ*-ն բառամիջում և բառավերջում ձայնեղ արտասանվելիս տառադարձվում են *б, г, д, дз, дж*-ով, իսկ խուլ կամ շնչեղ խուլ արտասանելիս *п, к, т, ц, ч*-ով.

ա. Աբգար – Абгар

Սմբատ – Смбат

Չենոբ – Зеноб

Գարեգին – Гарегин

Արեգ – Арег

Վարագ – Варат

Գեդեոն – Гедеон

Գվիդոն – Гвидон

Վարազդատ – Вараздат

Ընձակ – Индзак

Գրձեյան – Грдзелян

Գալաջյան – Галаджян

Իսաջանյան – Исаджанян

Քաջիկ – Каджик

բ. Հակոբ – Акоп

Սերոբ – Сероп

Սրբուհի – Српуи

Մամբրե – Мампре

Ավագ – Авак

Գևորգ – Геворк

Մարգար – Маркар

Վարդան – Вартан

Վարդուհի – Вартуи

Դեղձանիկ – Дезцаник

Համբարձում – Амбарцум

Վերջալույս – Верчалуйс

IX. 1. *Հ*-ն բառասկզբում ձայնավորից, *ր*-ից և ճասամբ *ր*-ից առաջ, և բառամիջում ձայնավորների միջև և բաղաձայններից հետո, չի գրվում.

Հակոբ – Акоп

Համբարձում – Амбарцум

Հասրաթյան – Асратян

Հեղնար – Эгнар
 Հեղուշ – Эгуш
 Հովիկ – Овик
 Հովհաննես – Ованес
 Հովսեփ – Овсеп
 Հոփսիմոն – Рипсимэ
 Հրազդան – Раздан
 Հրանուշ – Рануш
 Հրաչյա – Рачья
 Հրաչուհի – Рачуи
 Աբրահամյան – Абраамян
 Աշխարիբեկ – Ашхарбек
 Աշխարիուհի – Ашхаруи
 Երանուհի – Ерануи
 Իսահակյան – Исаакян
 Շահարունի – Шаабуни
 Շահեն – Шаэн
 Շնորհիկ – Шнорик
 Ոսկեհեր – Воскеэр
 Ոսկեհատ – Воскеат
 Սրբուհի – Српуи
 Վահան – Ваан

Ծանոթություն 1: Հովհաննես անվան հայերեն կրկնակ ն-ն ռուսերենում տառադարձվում է մեկ յ-ով՝ Ованес: Հայերենի կրկնակ բաղաձայն ունեցող անունները տառադարձվում են կրկնակ բաղաձայնով.

Աննա – Анна
 Սուսաննա – Сусанна
 Օսաննա – Осанна
 Էմմա – Эмма

Ծանոթություն 2: Սի շարք անձնանուններում և ազգանուններում հիշյալ դիրքերում հ-ն տառադարձվում է ҃-ով՝ ըստ ավանդույթի.

Ահարոն – Агарон
 Հայկ – Гайк
 Հեթում – Гетум
 Հրահատ – Граат
 Հրայր – Грайр
 Հրանտ – Грант
 Հրաչ – Грач
 Մեղրաբ – Меграб

Միհրան – Мигран
Միեր – Мгер
Շահանե – Шаганэ
Շահինյան – Шагинян
Վահանյան – Ваганян
Վահրամ – Ваграм
Օհան(յան) – Оган(ян)
Օհանջան(յան) – Оганджан(ян)

2. Գ-ն բառասկզբում, 1-ին կետում չնշված բաղաձայններից առաջ, տառադարձվում է Դ-ով.

Գնայիլ – Гмайил
Գնազանդ – Гназанд

Ծանոթություն: Գնայակ անունը, որ ունի Գանայակ (Գանո) տարբերակը, տառադարձվում է Амаак ձևով:

3. Գ-ն բառամիջում բաղաձայններից առաջ, և բառավերջում տառադարձվում է ռուսերեն չ-ով՝ համաձայն ռուսերենում այժմ ընդունված նոր կանոնի.

Բահրազյան – Бахразян
Թահմազ – Тахмаз
Մահտեսյան – Махтесян
Մասեիյան – Масехян
Շահնազարյան – Шахназарян
Շահպարունյան – Шахпаронян
Սահրադյան – Сахрадян
Սիլահտարյան – Силахтарян
Վռանշապուհ – Врамшапух

Ծանոթություն: Բացառություն են կազմում ավանդաբար ընդունված հետևյալ անձնանուններն ու ազգանունները, որոնց մեջ հ-ն մեծ մասամբ տառադարձվում է Դ-ով.

Զոհրար(յան) – Зограб(ян)
Մեհրար(յան) – Меграб(ян)
Վահրամ – Ваграм
Վահրիճ – Вагрич

Մ. 1. Դ-ն բառասկզբում, այլև բառամիջում սովորաբար տառադարձվում է ռուսերեն Դ-ով.

Դալունյան – Далумян

Ղանճարյան – Гамбарян
 Ղարիբյան – Гарибян
 Աղայան – Агаян
 Աղասի – Агаси
 Մեղրանուշ – Мегрануш
 Շողավարս – Шогаварс
 Շողիկ – Шогик

Ծանոթություն 1: Ղ-ով սկսվող շատ ազգանուններ, ըստ ավանդույթի կամ բարեհնչության նպատակով, տառադարձվում են ոուսերեն յ-ով. օրինակ՝

Ղազարյան – Казарян
 Ղահրամանյան – Каграманян
 Ղասարյան – Касабян

Ծանոթություն 2: Ղ-ն բառամիջում տառադարձվում է ք-ով, եթե ոուսերեն ռ-ով տառադարձելը առաջ է բերում անբարեհնչություն (պայթականների կուտակում, միևնույն պայթականի կրկնություն և այլն).

Աղավնի – Ахавни
 Աստղիկ – Астхик
 Գեղավարս – Гехаварс
 Գեղեցիկ – Гехецик
 Ծաղկանուշ – Цахкануш
 Ծաղկինե – Цахкинэ

2. Ղ-ն բառավերջում տառադարձվում է ք-ով. օրինակ՝

Բարդուղ – Бартух
 Մագթաղ – Магтах
 Շարմաղ – Шармах
 Սիրադեղ – Сирадех

Ծանոթություն: Ղ-ն բառավերջում ավանդաբար տառադարձվում է ոուսերեն ռ-ով հետևյալ անձնանուններում.

Բարսեղ – Барсер
 Կյուրեղ – Кюрег
 Սուշեղ – Мушер

XI. 1. Յ-ն ձայնավորից առաջ տառադարձվում է հետևյալ ձևով՝

յա-ն՝ я-ով, յու-ն՝ ю-ով, յո-ն՝ ё-ով, յե-ն՝ е-ով. օրինակ՝

Գյաղուկյան – Гядукян

Գյանջյան – Гянджян

Գյոզալյան – Гёз алян

Գյոնջյան – Гёнджян

Գյոքչյան – Гёкчян

Կորյուն – Корюн

Յյուսյան – Юсян

Միքայել – Микаел

Յոլյան – Ёлян

Յոլչյան – Ёлчян

Ռաֆայել – Рафаел

2. Յ-ն ձայնավորից հետո տառադարձվում է ի-ով. օրինակ՝

Հայկ – Гайк

Հայրիկ – Айрик

Հրայր – Грайр

Նորայր – Норайр

3. Յի կապակցությունը տառադարձվում է и-ով՝ օրինակ՝

Արամայիս – Арамаис

Հմայիլ – Гмаил

Մայիս – Маис

6. ՀԱՅԵՐԵՆՈՒՄ ԳՈՐԾԱԾՎՈՂ ԱՆՉՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿ*

ԱՐՎԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

- Ա -

Արաս (պատմ.)	Абас	Աղաջան	Агаджан
Արգար	Абгар	Աղասար	Агасар
Արեթ	Абет	Աղասի	Агаси
Արել	Абель	Աղավարդ	Агаварт
Արիսողոմ	Абисогом	Աղաֆոն	Агафон
Արրահամ	Абраам	Աղվան	Агван
Ազաթանգեղոս (պատմ.)	Агатангехос	Անասիա	Амасия
Ագրիպաս	Агрипас	Անասիկ	Амасик
Ադամ	Адам	Անբակուն	Амбакум
Ադիբեկ	Адибек	Անիրջան	Амирджан
Ազատ	Азат	Այգավարդ	Айгаварт
Ազարիա (պատմ.)	Азария	Այվազ	Айваз
Ազիզ	Азиз	Անանի	Ананий
Ազիզբեկ	Азизбек	Անանիա (պատմ.)	Анания
Ազնաուր	Азнаур	Անանիկ	Ананик
Ատաբեկ	Атабек	Անաստաս	Анастас
Ատանաս	Атанас	Անդոկ (պատմ.)	Андок
Ալբերտ	Альберт	Անդրանիկ	Андраник
Ալեքսան	Алексан	Անդրեաս	Андреас
Ալեքսանդր	Александр	Անտոն	Антон
Ալթուն	Алтун	Անուշավան	Анушаван
Ալիխան	Алихан	Աշխարբեկ	Ашхарбек
Ալֆրեդ	Альфред	Աշոտ	Ашот
Ախիջան	Ахиджан	Աշոտ Երկաթ (պատմ.)	Ашот Еркат
Ակակի	Акакий	Ապավեն	Апавен
Ակսել	Аксель	Ապերիկ	Аперик
Ահարոն	Агарон	Ապրես	Апрес
Աղաբաբ	Агабаб	Ապուսեթ	Апусет
Աղազար	Агазар	Առանձար	Арандзар
Աղալար	Агалар	Առավան	Араван
Աղախան	Агахан	Առաքել	Аракел
Աղամիր	Агамир	Առնակ	Арнак

*Անվանացանկը կազմել են Գ. Բարսեղյանը և Գր. Սազմանյանը: Ուսերին տառադարձությունը կատարել են Գ. Ջահուկյանը, Ա. Խաչատրյանը, Գ. Բարսեղյանը և Գր. Սազմանյանը:

Առնուլդ	Арнольд	Արմեն	Армен
Առուշան	Арушан	Արմենակ	Арменак
Առուստամ	Арустам	Արշալույս	Аршалуйс
Ասատուր	Асатур	Արշակ	Аршак
Ասլան	Аслан	Արշամ	Аршам
Ասծատուր	Асцатур	Արշավիր	Аршавир
Ասպուրակ	Аспурак	Արսեն	Арсен
Աստվածատուր	Аствацатур	Արտակ	Артак
Ասքանազ	Асканаз	Արտաշ	Арташ
Ավագ	Авак	Արտաշես	Арташес
Ավետ	Авет	Արտավազդ	Артавазд
Ավետիս	Аветис	Արտավան	Артаван
Ավետիք	Аветик	Արտեմ	Артем
Ավթանդիլ	Автандил	Արփիար	Арpiar
Ավիկ	Авик		
Ավիս	Авис		
Ատոմ	Атом		
Արա	Ара		
Արա Գեղեցիկ (պատմ.)	Ара Гехецик		
Արազ	Араз	Բարախան	Бабахан
Արազի	Арази	Բաբաջան	Бабаджан
Արամ	Арам	Բաբիկ	Бабик
Արամազդ	Арамазд	Բաբկեն	Бабкен
Արամայիս	Арамаис	Բագրատ	Баграт
Արարատ	Арарат	Բաճալ	Бадал
Արբակ	Арбак	Բալաբեկ	Балабек
Արգամ	Аргам	Բալասան	Баласан
Արեգ	Арег	Բախի	Бахши
Արես	Арес	Բակուր	Бакур
Արեշատ	Аревшат	Բագդասար	Багдасар
Արզունան	Арзуман	Բադիշ	Бадиш
Արթին	Артин	Բայանդուր	Баяндур
Արթուն	Артун	Բարդուղ	Бардух
Արթուր	Артур	Բարդուղիմեոս (պատմ.)	Барфоломей
Արիկ	Арик	Բարդուղիմեոս	Бартухимеос
Արիս	Арис	Բարեղամ	Барегам
Արիստ	Арист	Բարիկ	Барик
Արիստակես	Аристакес	Բարխուդար	Бархудар
Արծրուն	Арцрун	Բարսեղ	Барсег
Արկադի	Аркадий	Բարունակ	Барунак
Արման	Арман	Բեգլար	Беглар
		Բեկնազար	Бекназар
		Բեժան	Бежан
		Բեխբուդ	Бехбут

- Բ -

Բեյբութ
Բենիամին
Բենիկ
Բյուզանդ
Բոգդան
Բորիս
Բունիաթ

Бейбут
Бениамин
Беник
Бюзанд
Богдан
Борис
Буниат

- Դ -

Դանիել
Դավթակ (պատմ.)
Դավիթ
Դավիթ Անիադթ
(պատմ.)
Դերենիկ
Դմիտրի
Դովլաթ
Դրաստամատ

Даниел
Давтак
Давид
Давид Анахт

Дереник
Дмитрий
Довлат
Драстамат

- Գ -

Գաբրիել
Գագիկ
Գալուստ
Գամաղել
Գառնիկ
Գասպար
Գարեգին
Գարիկ
Գարսևան
Գարուն
Գարուշ
Գեղեոն
Գեղամ
Գեղայր
Գեղիկ
Գևորգ
Գերասիմ
Գիգուշ
Գինոս
Գիսակ
Գյանջում
Գյուստ
Գնել
Գոռ
Գվիդոն
Գրիգոր

Գրիգորիս (պատմ.)
Գրիշա
Գուրգեն

Габриел
Гагик
Галуст
Гамагел
Гарник
Гаспар
Гарегин
Гарик
Гарсеван
Гарун
Гаруш
Гедеон
Гегам
Гегайр
Гехик
Геворк
Герасим
Гигуш
Гинос
Гисак
Гянджум
Гют
Гнел
Гор
Гвидон
Григор
(Григор)
Григорис
Гриша
Гурген

- Ե -

Եգան
Եգոր
Էзнак
Էзник
Էзрас (Эзрас)
Էгна
Էгiazար
Էгише
Էгварт
Էнгибар
Էновк
Էнок
Էсаи
Էրամ
Էранос
Էрем
Էремия
Էрицак
Էրджаник
Էրванд
Էпрем

Еган
Егор
Езнак
Езник
Езрас (Эзрас)
Егна
Егiazар
Егише
Егварт
Енгибар
Еновк
Енок
Есаи
Ерам
Еранос
Ерем
Еремия
Ерицак
Ерджаник
Ерванд
Епрем

- Զ -

Զազևոս
Զալիբեկ
Զաբեն
Զատիկ
Զարգար
Զարեհ
Զարգանդ

Закевос
Залибек
Завен
Затик
Заргар
Зарэ
Зарзанд

Չարնայր	Зармайр	Թանազ	Тамаз
Չարնիիր (պատմ.)	Зармир	Թանրազ	Тамраз
Չաքար	Закар	Թանգիկ	Тангик
Չաքարե (պատմ.)	Закарэ	Թանգինով	Тангинов
Չաքարիա (պատմ.)	Закария	Թարգյուլ	Таргюл
Չաքեոս	Закеос	Թելման	Тельман
Չգոն	Згон	Թեոդիկ (պատմ.)	Теодик
Չեբեթ	Зебет	Թեոդոս (պատմ.)	Феодосий
Չենոբ (պատմ.)	Зеноб, Зеновий	Թեոդոր(ոս)	Теодор(ос)
Չենոն	Зенон	Թևան	Теван
Չինավար	Зинавар	Թեոս	Тевос
Չինավոր	Зинавор	Թորնիկ	Торник
Չոհրաբ	Зограб	Թովմա (պատմ.)	Товма
Չոհրակ	Зохран	Թովմաս	Товмас
Չորայր	Зорайր	Թորգոմ	Торгом
Չորապետ	Зорапет	Թորոս	Торос
Չորավար	Зоравар	Թուխայր	Тухайр
Չորիկ	Зорик	Թումաս	Тумас
Չուրաբ	Зураб		
			- ժ -
		Ժիրայր	Жирайр
		Ժիրիկ	Жирик
	- Է -		
էդիկ	Эдик		
էդվարդ	Эдвард		
էլբակ	Элбак		
էմանվել	Эманвел		
էմիլ	Эмиль		
էմին	Эмин		
էռնեստ	Эрнест		
էրազմ	Эразм		
			- Ի -
		Իգնատ	Игнат
		Իգնատիոս (պատմ.)	Игнатий
		Իգոր	Игорь
		Իլյա	Илья
		Իշխան	Ишхан
		Իսաբեկ	Исабек
		Իսաակ	Исаак
		Իսաի	Исаи
		Իսադյան	Исаджан
		Իսկանդար	Искандар
		Իսրայել	Израел
		Իվանէ	Иванэ
			- Լ -
Թագվոր	Таквор	Լազար	Лазарь
Թադեոս (պատմ.)	Фаддей	Լալաբեկ	Лалабек
Թադևոս	Татевос	Լալազար	Лалазар
Թաթիկ	Татик	Լամբար	Ламбар
Թաթուլ	Татул		
Թախմազ	Тахмас		
Թադիանոս (պատմ.)	Тагианос		

Լեոնիդ	Леонид	Կյուրեղ	Кюрег
Լեոնիկ	Лерник	Կնյազ	Княз
Լևոն	Левон	Կոզմո	Козмо
Լիպարիտ	Липарит	Կոմիտաս	Комитас
Լյուդվիգ	Людвиг	Կոստան	Костан
Լորիկ	Лорик	Կոստանդին (պատմ.)	Константин
Լորիս	Лорис	Կոնստանտին (ղուս.)	Константин
		Կորյուն	Корюн

- Խ -

Խադ	Хад
Խաժակ	Хажак
Խանամիր	Ханамир
Խանդամիր	Хандамир
Խաչատուր	Хачатур
Խաչեն	Хачен
Խաչիկ	Хачик
Խիկար	Хикар
Խլղաթ	Хлгат
Խնկանոս	Хнканос
Խոսրով	Хосров
Խորեն	Хорен
Խունկիանոս	Хункианос

- Ծ -

Ծառուկ	Царук
Ծատուր	Цатур
Ծերուն	Церун
Ծովակ	Цовак

- Կ -

Կադմոս (պատմ.)	Кадм
Կակոս	Какос
Կամո	Камо
Կամսար	Камсар
Կայծակ	Кайцак
Կարապետ	Карапет
Կարեն	Карен
Կարլեն	Карлен
Կարլոս	Карлос
Կարպիս	Карпис
Կիմ	Ким
Կիրակոս	Киракос

- Գ -

Գարեթ	Гапет
Գարեթնակ	Гапетнак
Գազարապետ	Газарпет
Գախնազար	Ахназар
Գակոբ	Акоп
Գանազասպ	Амазасп
Գանբարձուն	Амбарцум
Գանլետ	Гамлет
Գանլիկ	Гамлик
Գանո	Амо
Գայկ	Гайк
Գայկազ	Айказ
Գայկակ	Айкак
Գայկարամ	Айкарам
Գայրապետ	Айрапет
Գայրիկ	Айрик
Գայրուն	Айрум
Գանես	Анес
Գանրի	Анри
Գասան	Асан
Գասրաթ	Асрат
Գարազատ	Аразат
Գարուբյուն	Арутюн
Գեթուն (պատմ.)	Гетум
Գեկտոր	Гектор
Գենրիկ	Генрик
Գերակլես (պատմ.)	Геракл
Գերհեր	Гергер
Գնայակ	Амаяк
Գոբ, Գովբ (պատմ.)	Иов
Գոմերոս (պատմ.)	Гомер
Գովակիմ	Оваким

Հովան
 Հովասափ
 Հովիկ
 Հովիհան (պատմ.)
 Հովիհան Ոսկե-
 քերան
 Հովիհաննես
 Հովիհանջան
 Հովնաթան
 Հովնան
 Հովսեփ
 Հրազդան
 Հրահատ
 Հրայր
 Հրանտ
 Հրաչ
 Հրաչյա
 Հրավարդ
 Հունան
 Հուսիկ
 Հուրնեստ

Ован
 Овасап
 Овик
 Иоани
 Иоани
 Златоуст
 Ованес
 Ованджан
 Овнатан
 Овнан
 Овсеп
 Раздан
 Граат
 Грайр
 Грант
 Грач
 Рачья
 Раварт
 Унан
 Усик
 Урнет

- Զ -

Չոն
 Չոնիկ

Дзон
 Дзоник

- Դ -

Դազար
 Դազարոս
 Դամբար
 Դարիբ
 Դարիբջան
 Դևոնդ
 Դուկաս
 Դունկիանոս (պատմ.)

Казар
 Казарос
 Гамбар
 Гариб
 Гарибджан
 Гевонд
 Гукас
 Гункианос

- Ծ -

Ծապուկ
 Ծաղար
 Ծուտիկ

Чапук
 Чагар
 Чутик

- Ս -

Մադաթ
 Մաթևոս
 Մաթուսաղա
 Մալխաս
 Մախչան
 Մակար
 Մահտեսի
 Մաղաք
 Մաղաքիա (պատմ.)
 Մամաջան
 Մամբրե
 Մամիկ
 Մամիկոն
 Մալիլ
 Մալիս
 Մանաս
 Մանասե
 Մանասեր
 Մանասպ
 Մանավազ
 Մանդակ
 Մանթաշ
 Մանսուր
 Մանվել
 Մանուկ
 Մանուչար
 Մաշտոց (պատմ.)
 Մասեհ
 Մասիկ
 Մատթեոս
 (պատմ.)
 Մատվեյ
 Մարատ
 Մարգար
 Մարգապան
 Մարգապետ
 Մարինոս
 Մարլեն
 Մարկոս
 Մարտիկ

Мадат
 Матевос
 Матусага
 Малхас
 Махчан
 Макар
 Махтеси
 Магак
 Магакня
 Мамаджан
 Мампрэ
 Мамик
 Мамикон
 Маил
 Маис
 Манас
 Манасэ
 Манасер
 Манасп
 Манаваз
 Мандак
 Манташ
 Мансур
 Манвел
 Манук
 Манучар
 Маштоц
 Масех
 Масик
 Матвей,
 Матфей
 Матвей
 Марат
 Маркар
 Марэпан
 Марэпет
 Маринос
 Марлен
 Маркос
 Мартик

Մարտին	Мартин	Մուսայել	Мусаел
Մարտիրոս	Мартирос	Մուրադ	Мурад
Մարտուն	Мартун		
Մարութ	Марут		- Յ -
Մաքսիմ	Максим	Յակով	Яков
Մելիք	Мелик	Յաղուր	Ягуб
Մելիք-Շահնազար (պատմ.)	Мелик- Шахназар	Յաշա	Яша
Մելիքսեդեկ	Меликседек	Յուսուփ (պատմ.)	Юсуп
Մելիքսեթ	Меликсет	Յուրա	Юра
Մելքոն	Мелкон	Յուրի	Юрий
Մեխակ	Мехак	Յուրիկ	Юрик
Մեծայր	Мецайр		- Ն -
Մեծատուր	Мецатур	Նազար	Назар
Մեհենդակ	Меендак	Նազարեթ	Назарет
Մեղրաբ	Меграб	Նաթան	Натан
Մեսրոպ	Месроп	Նաիրի	Наири
Մերանգուլ	Мерангул	Նալբանդ	Налбанд
Մերուժան	Меружан	Նապետ	Напет
Միանսար	Миансар	Նագաշ	Нагаш
Միհրան	Мигран	Նանսեն	Нансен
Միհրդատ (պատմ.)	Митридат	Նապոլեոն	Наполеон
Միհրդատ	Мигрдат	Նավասարդ	Навасард
Մինաս	Минас	Նարեկ	Нарек
Միսաք	Мисак	Նելսոն	Нельсон
Միրաք	Мирак	Ներսէ	Нерсэ
Միրզա	Мирза	Ներսես	Нерсес
Միրիման	Мириман	Ներսես Շնորհալի (պատմ.)	Нерсес Шнорали
Միրիջան	Мириджан	Նիկոլ	Никол
Միքայել	Микаел	Նիկոլայ	Николай
Մխիթար	Мхитар	Նիկողայոս	Никогайос
Մկրտիչ	Мкртич	Նիկողոս	Никогос
Մկրտում	Мкртум	Նշան	Ншан
Միեռ	Мгер	Նոյ (պատմ.)	Ной
Մյասնիկ	Мясник	Նորայր	Норайр
Մնացական	Мнацакан	Նորիկ	Норик
Մոմիկ	Момик	Նորվարդ	Норварт
Մոսի	Моси	Նվեր	Нвер
Մովսես	Мовсес	Նուրիջան	Нуриджан
Մուշե	Муше		
Մուշեղ	Мушег		

- Ծ -

Շահազիզ	Шаазиз
Շահամիր	Шаамир
Շահապ	Шаап
Շահրազ	Шахбаз
Շահեն	Шаэн
Շահիկ	Шаик
Շահնուրադ	Шахмурад
Շահնազ	Шахназ
Շահնազար	Шахназар
Շահնուր	Шахнур
Շահպարոն	Шахпарон
Շահսուվար	Шахсувар
Շահվալադ	Шахвалад
Շահվերդի	Шахверди
Շահրիման	Шахриман
Շահում	Шаум
Շանթ	Шант
Շապուհ (պատմ.)	Шапур, Шапух

Շապուհ	Шапух
Շավասպ	Шавасп
Շավարշ	Шаварш
Շարա	Шара
Շարաբխան	Шарабхан
Շարուր	Шарур
Շիրազ	Шираз
Շիրակ	Ширак
Շիրին	Ширин
Շիրմազան	Ширмазан
Շնավոն	Шнавон

- Ո -

Ոսկան	Воскан
Ոսկևան	Воскеван
Ոստանիկ	Востаник
Ոստիկ	Востик

- Պ -

Պայազատ	Паязат
Պայքար	Пайкар
Պանդուխտ	Пандухт

Պապ	Пап
Պապաք (պատմ.)	Папак
Պապիկ	Папик
Պապին	Папин
Պավել	Павел
Պատվական	Патвакан
Պատրիկ	Патрик
Պարզև	Паркев
Պարթև	Партев
Պարոն	Парон
Պարոնիկ	Пароник
Պարսամ	Парсам
Պարույր	Паруյր
Պարունակ	Парунак
Պետրոս	Петрос
Պերճ	Перч
Պիոն	Пион
Պողոս	Погос
Պռոշ (պատմ.)	Прош

- Զ -

Զահան	Джаан
Զահանգիր	Джаангир
Զանան	Джанан
Զանիբեկ	Джанибек
Զանիկ	Джаник
Զավադ	Джавад
Զիվան	Дживан
Զոն	Джон
Զոջիկ	Джоджик
Զուհար	Джуар
Զունշուր	Джумшуд

- Ռ -

Ռազմիկ	Размик
Ռափայել (պատմ.)	Рафаел
Ռաֆայել	Рафаел
Ռաֆիկ	Рафик
Ռևիկ	Ревик
Ռոբերտ	Роберт
Ռոմանոս	Романос
Ռոմիկ	Ромик

Ռոստոմ
Ռուբեն
Ռուդիկ
Ռուդոլֆ
Ռուստամ

Ростом
Рубен
Рудик
Рудольф
Рустам

Սերգեյ
Սերգո
Սերոբ
Սերոբե
Սերովբե (պատմ.)

Сергей
Серго
Сероб
Серобэ
Серовбэ

- Ս -

Սահակ
Սահրադ
Սաղաթել
Սամսոն
Սամվել
Սայադ
Սանասար
Սանատրուկ
Սանատուր
Սանթրոս
Սանթուր
Սասուն
Սասունիկ
Սարգիս
Սարդար
Սարիբեկ
Սարիկ
Սարո
Սարուխան
Սաֆար
Սերետոս (պատմ.)
Սեդրակ
Սեթ
Սեթ (պատմ.)
Սեմ (պատմ.)
Սեյրան
Սեն
Սենիկ
Սենեքերիմ
Սեպուհ
Սևադա
Սևակ
Սևում
Սերաֆիմ

Саак
Сахрад
Сагатеа
Самсон
Самвел
Саяд
Санасар
Санатрук
Санатур
Сантрос
Сантур
Сасун
Сасуник
Саркис
Сардар
Сарибек
Сарик
Саро
Сарухан
Сафар
Себеос
Седрак
Сет
Сиф
Сим
Сейран
Сен
Сеник
Сенекерим
Сепух
Севада
Севак
Севум
Серафим

Սիամանթո
Սիանոս
Սիմեոն (պատմ.)
Սիմեոն
Սիմոն
Սիոն
Սիս
Սիսակ
Սիրադեհ
Սիրական
Սիրամիր
Սիրաք
Սիրեկան
Սմբատ
Սոխակ
Սոկրատ
Սոկրատես (պատմ.)
Սողոմոն
Սոս
Սպանդար
Սպանդարատ
Սպարտակ
Սպիրիդոն
Ստեփան
Ստեփանոս
Սրապիոն
Սուրեն
Սուրիջան
Սուրմակ
Սուքիաս

Сиаманто
Сианос
Симеон
Симён
Симон
Сион
Сис
Сисак
Сирадех
Сиракан
Сирамир
Сирак
Сирекан
Смбат
Сохак
Сократ
Сократес
Согомон
Сос
Спандар
Спандарат
Спартак
Спиридон
Степан
Степанос
Срапион
Сурен
Суриджан
Сурмак
Сукнас

- Վ -

Վազգեն
Վալենտին
Վալերի
Վալտեր

Вазген
Валентин
Валерий
Вальтер

Վախթանգ	Вахтанг	Վոլոդյա	Володя
Վահագն	Ваагн	Վռամ	Врам
Վահան	Ваан	Վրամշապուհ	Врамшапух
Վահե	Ваэ	Վրեժ	Вреж
Վահրամ	Ваграм	Վրտանես	Вртанес
Վահրիճ	Вагрич	Վրույր	Вруйр
Վաղարշ	Вагарш		
Վաղարշակ	Вагаршак		
Վաղինակ	Вагинак		
Վանատուր	Ванатур		
Վանիկ	Ваник		
Վանուշ	Вануш		
Վաշտակ	Ваштак		
Վաչագան	Вачаган		
Վաչե	Ваче		
Վասակ	Васак		
Վասիլ	Васил		
Վասպուրական	Васпуракан		
Վարազ	Вараг		
Վարազ	Вараз		
Վարազդատ	Вараздат		
Վարազվահան (պատմ.)	Варазваан		
Վարդագար	Вартазар		
Վարդան	Вартан		
Վարդգես	Варткес		
Վարդևան	Вартеван		
Վարդերես	Вартерес		
Վարդուն	Вартум		
Վարշամ	Варшам		
Վարոս	Варос		
Վարուժան	Варужан		
Վելիխան	Велихан		
Վելիջան	Велиджан		
Վեցիկ	Вецик		
Վիգեն	Виген		
Վիլեն	Вилен		
Վիկտոր	Виктор		
Վիրաբ	Вирав		
Վլադիմիր	Владимир		
Վլադիսլավ	Владислав		
		Վոլոդյա	Володя
		Վռամ	Врам
		Վրամշապուհ	Врамшапух
		Վրեժ	Вреж
		Վրտանես	Вртанес
		Վրույր	Вруйр
		- Տ -	
		Տաճատ	Тачат
		Տատուր	Татур
		Տարիել	Тариел
		Տարոն	Тарон
		Տարոնիկ	Тароник
		Տելեմակ	Телемак
		Տիգրան	Тигран
		Տիրայր	Тирайр
		Տիրան	Тиран
		Տիրատուր	Тиратур
		Տիրիթ (պատմ.)	Тирит
		Տոնական	Тонакан
		Տոնապետ	Тонапет
		Տորկ	Торк
		Տրդատ	Трдат
		- Ր -	
		Րաֆֆի	Раффи
		- Ց -	
		Ցական	Цакан
		Ցոլակ	Цолак
		Ցոլավարդ	Цолаварт
		Ցոլվարդ	Цолварт
		Ցոցայր	Цогайр
		- ՈՐ -	
		Ուլուբաբ	Улубаб
		Ուխտանես	Ухтанес
		Սանիկ	Умик
		- Փ -	
		Փայլակ	Пайлак
		Փանոս	Панос

Փաշիկ	Пашик
Փապակ	Папак
Փառեն	Парен
Փառնակ	Парнак
Փառնավազ	Парнаваз
Փավստոս Բուզանդ (պատմ.)	Павстос Бузанд
Փարամուզ	Парамуз
Փարսադան	Парсадан
Փիլիպոս	Пилипос
Փիրուն	Пирум

- Բ -

Բալանթար	Калантар
Բաջազ	Каджаз
Բաջազն	Каджазн
Բաջայր	Каджайр
Բաջիկ	Каджик
Բարամ	Карам
Բերոբ	Кероб
Բերոբե	Керобэ
Բերովրե (պատմ.)	Керовбэ
Բոչար	Кочар
Բրիստ	Крист
Բրիստափոր	Кристафор
Բուչակ (պատմ.)	Кучак

- Օ -

Օգսեն	Оксен
Օհան	Оган
Օհանջան	Оганджан
Օնիկ	Оник
Օշին (պատմ.)	Ошин

- Ֆ -

Ֆադեյ	Фадей
Ֆառուխ	Фарух
Ֆարհատ	Фархат
Ֆելիքս	Феликс
Ֆերդինանդ	Фердинанд
Ֆեոդոր (պատմ.)	Феодор
Ֆրանց	Франц

Ֆրեդերիկ	Фредерик
Ֆրիդրիխ	Фридрих
Ֆրիկ	Фрик
Ֆրունզե	Фрунзе

Իզական անուններ

- Ա -

Ագապի	Агапи
Ագնես(ա)	Агнесс(а)
Ադա	Ада
Ադելանդա	Аделаида
Ադրինե	Адринэ
Ազա	Аза
Ազատուհի	Азатун
Ազգանուշ	Азгануш
Ազգուշ	Азгуш
Ազնիվ	Азнив
Աիդա	Аида
Ալլա	Алла
Ալինա	Алина
Ալիս(ա)	Алис(а)
Ալիսիա	Алисия
Ալմաստ	Алмаст
Ալբան	Албан
Ալվարդ	Алварт
Ալվինա	Альбина
Աղավնի	Ахавни
Աղունիկ	Ахуник
Ամալյա	Амалия
Այծեմնիկ	Айцемник
Անախաս	Анахас
Անաիտ	Анаит
Անանուխ	Ананух
Անգին	Ангин
Անտարամ	Антарам
Անջեղա	Анжела
Անյիկ	Анжик
Անիկ	Аник
Անյոտա	Анюта
Աննա	Анна

ԱՆՆՄԱՆ
ԱՆՈՒՀ
Աշխարուհի
Աշխեն
Աչիկ
Ապրեշում
Ասանթ
Ասթինե
Ասյա
Ասպրամ
Աստղիկ
Արամուհի
Արաքսի
Արաքսյա
Արգինե
Արեգնազ
Արեգնազան
Արև
Արևիկ
Արևհատ
Արծվիկ
Արմանուշ
Արմավ
Արմենուհի
Արմինե
Արշալույս
Արշակուհի
Արշանուշ
Արտանուշ
Արուսյակ
Արփենիկ
Արփիկ
Արփինե

Аниман
Ануш
Ашхаруи
Ашхен
Ачик
Апре шум
Асанет
Астинэ
Ася
Аспрам
Астхик
Арамуи
Аракси
Араксия
Аргинэ
Арегназ
Арегназан
Арев
Аревик
Ареват
Арцвик
Армануш
Армав
Арменуи
Арминэ
Аршалуйс
Аршакуи
Аршануш
Артануш
Арусяк
Арпеник
Арпик
Арпинэ

- Բ -

Բալասան
Բավական
Բարբարա
Բեատրիչե
Բեատրիս
Բեթղեհեմ
Բելա

Баласан
Бавакан
Барбара
Беатриче
Беатрис
Бетхегем
Белла

Բերթա
Բերկրուհի
Բերսաբե
Բյուրակն
Բյուրեղ
Բյուրեղիկ
Բրաքիոն
Բուրանուշ
Բուրաստան
Բուրավարս
Բուրավետ

Գայանե
Գառնուհի
Գարունիկ
Գեղանուշ
Գեղավարս
Գեղեցիկ
Գեղուհի
Գինեվարդ
Գինուշ
Գյոզալ
Գյուլիզար
Գյուլնազ
Գյուլնարա
Գյուլվարդ
Գոզալ
Գոհար
Գոհարիկ
Գոհարինե
Գոհարվարդ
Գրապիոն
Գրետա

- Գ -

Берта
Беркруи
Берсабэ
Бюраки
Бюрех
Бюрехик
Брабион
Бурануш
Бурастан
Бураварс
Буравет

Гаянэ
Гарнуи
Гаруник
Гехануш
Гехаварс
Гехецик
Гегуи
Гиневарт
Гинуш
Гезал
Гюлизар
Гюльназ
Гюльнара
Гюльварт
Гозал
Гоар
Гоарик
Гоаринэ
Гоарварт
Грапион
Грета

- Դ -

Դալար
Դարեջան
Դեզիկ
Դեղծանիկ
Դիանա
Դշխուհի

Далар
Дареджан
Дезик
Дехцаник
Диана
Дшхуи

Դոնարա	Донара	Չարմանդուխտ	Зармандухт
Դորա	Дора	Չարմանուշ	Зармануш
Դստրիկ	Дстрик	Չարմուհի	Зармуи
Դուխիկ	Духик	Չարուհի	Заруи
Դուստրիկ	Дустрик	Չեմֆիրա	Земфира

- Ե -

Եթեր	Етер	Չինա	Зина
Ելենա	Елена	Չինահղա	Зинаида
Եղիսաբեթ	Егисабет	Չնրուխտ	Зырухт
Եղնիկ	Егник	Չոյա	Зоя
Եպրաքսյա	Епраксия	Չովանուշ	Зовануш
Եսթեր	Естер	Չվարթ	Зварт
Եսմինե	Есминэ	Չրվանդուխտ	Зрвандухт
Եվա	Ева	Չուլալ	Зулаал
Եվգենյա	Евгения	Չուլֆի	Зульфи
Եվգինե	Евгинэ	Չուլֆիա	Зульфия
Եվդոկիա	Евдокия		
Երազիկ	Еразик	Եթերի	- Է -
Երազուհի	Еразуи	Էլեոնորա	Этери
Երան	Еран	Էլզա	Элеонора
Երանյակ	Ераняк	Էլիզ	Эльза
Երանուհի	Ерануи	Էլիզա	Элиз
Երանուշ	Ерануш	Էլինար	Элиза
Երինար	Еринар	Էլմիրա	Элинар
Երմինե	Ерминэ	Էլյա	Эльмира
Երմոնե	Ермонэ	Էլվիրա	Эля
Երմոնյա	Ермония	Էմիլյա	Эльвира
Երջիկ	Ерджик	Էմմա	Эмилия
		Էվելինա	Эмма
			Эвелина

- Ձ -

Ձաբել	Забел		- Ը -
Ձանազան	Заназан	Ըղծանուշ	Ихдэануш
Ձանան	Занан	Ըղծուհի	Ихдэуи
Ձանգակ	Зангак		
Ձանի	Зани		- Թ -
Ձարա	Зара	Թագուհի	Тагуй
Ձարդար	Зартар	Թագուշ	Тагуш
Ձարիկ	Зарик	Թամամ	Тамам
Ձարինե	Заринэ	Թամար	Тамар
Ձարմանազ	Зарманаз	Թամարա	Тамара
Ձարմանազան	Зарманазан	Թանկխաթուն	Танкхатун

Թեթևան	Тетеван	Լյուդմիլա	Людмила
Թերեզա	Тереза	Լյուսի	Люси
Թեֆարիկ	Тэфарик	Լյուսյա	Люся
Թուխանուշ	Тухануш	Լորա	Лора
Թուխիկ	Тухик	Լորետտա	Лоретта
Թուխծամ	Тухцամ	Լուիզ(ա)	Луиз(а)
Թուշիկ	Тушик	Լուսաբեր	Лусабер
		Լուսանուշ	Лусануш
	- ժ -	Լուսավարդ	Лусаварт
Ժաննա	Жанна	Լուսերես	Лусерес
Ժասմեն(ա)	Жасмен(а)	Լուսիկ	Лусик
Ջենյա	Женя	Լուսիմե	Лусимэ
		Լուսնթազ	Луснтаг
	- Ի -	Լուսվարդ	Лусварт
Իդա	Ида		
Իզաբելլա	Изабелла		
Իմաստուհի	Имастуи	Խաթուն	Хатун
Ինգա	Инга	Խանդուտ	Хандут
Իննա	Инна	Խանում	Ханум
Իշխանուի	Ишхануи	Խասենիկ	Хасеник
Իսկուհի	Искуи	Խասիկ	Хасик
Իրա	Ира	Խոնարի	Хонар
Իրինա	Ирина	Խոսրովադուխտ	Хосровадухт
		Խոսրովանուշ	Хосровануш
	- Լ -	Խոսրովուհի	Хосровуи
Լալա	Лала	Խումար	Хумар
Լարա	Лара	Խուշուշ	Хушуш
Լարիսա	Лариса		
Լաուրա	Лаура		
Լեյլի	Лейли		
Լենա	Лена	Ծաղիկ	Цахик
Լիա	Лия	Ծաղկանուշ	Цахкануш
Լիանա	Лиана	Ծաղկիմե	Цахкинэ
Լիանուշ	Лиануш	Ծիածան	Циациан
Լիգիա	Лигия	Շովիկ	Цовик
Լիդա	Лида	Շովիմար	Цовинар
Լիզա	Лиза	Շովխաթուն	Цовхатун
Լիլի	Лили		
Լիլիթ	Лилит		
Լիլիկ	Лилик		
Լիլյա	Лилия		
Լիրա	Лира		
		Կալիփսե	Калипсэ
		Կատարիմե	Катаринэ
		Կարիմե	Каринэ
		Կարմեմ	Кармен

Կաքավիկ
Կեկեկ
Կիմա
Կլավդյա
Կլարա
Կոկոն

Какавик
Кекел
Кима
Клавдия
Клара
Кокон

Յրուշ
Յուռիկ
Յուրի
Յուրիկ
Յուրիջան
Յուրիեր

Руш
Урик
Ури
Урик
Уриджан
Урер

- Գ -

Յազարավարդ
Յամազասպուհի
Յամասիյուռ
Յամեստ
Յայաստան
Յայխաթուն
Յայկանդուխտ
Յայկանուշ
Յայկուհի
Յայկուշ
Յասմիկ
Յեղիներ
Յեղնար
Յեղուշ
Յերիք
Յերիքնազ
Յերմել
Յերմինե
Յերսելյա
Յերսիլե
Յերսիկ
Յիրիկ
Յնայիլ
Յնազանդ
Յոռոն
Յոռոնսիմ
Յոփսիմե
Յրածին
Յրանուշ
Յրաչուհի
Յրավարդ
Յրարփի
Յրեղեն

Азараварт
Амазаспун
Амаспюр
Амест
Айастан
Айхатун
Айкандухт
Айкануш
Айкуи
Айкуш
Асмик
Эгинэ
Эгнар
Эгуш
Эрик
Эрикназ
Эрмел
Эрминэ
Эрселия
Эрсилэ
Эрсик
Ирик
Гмаил
Гназанд
Ором
Оромсим
Рипсимэ
Рацин
Рануш
Рачуи
Раварт
Рарпи
Рехен

- Ս -

Մազդա
Մազթաղ
Մազթաղիներ
Մադլեն(ա)
Մաթիլդա
Մալվինա
Մալվինե
Մախմուր
Մայա
Մայրանուշ
Մայրապետ
Մանան
Մանե
Մանիկ
Մանիշակ
Մանյա
Մանյակ
Մանուշ
Մանուշակ
Մարա
Մարան
Մարգարիտ
Մարթա
Մարի
Մարիա
Մարիամ
Մարիանա
Մարիանե
Մարիետա
Մարինե
Մարիցա
Մարլենա
Մարմար

Магда
Магтах
Магтахинэ
Мадлен(а)
Матильда
Мальвина
Мальвинэ
Махмур
Майя
Майрануш
Майрапет
Манан
Манэ
Маник
Манишак
Маня
Маняк
Мануш
Манушак
Мара
Маран
Маргарита
Марта
Мари
Мария
Мариам
Марианна
Марианэ
Мариетта
Маринэ
Марица
Марлена
Мармар

Մարո
Մարջան
Մարջանիկ
Մարուսյա
Մաքան
Մաքրուհի
Մեդեա
Մելանյա
Մելինե
Մելսիդա
Մեիրանուշ
Մեղրանուշ
Մեղուշ
Մեցուհի
Մետաքսե
Մետաքսյա
Մերի
Միրա

Маро
Марджан
Марджаник
Маруся
Макан
Макруи
Медея
Мелания
Мелинэ
Мельсида
Мерануш
Мегрануш
Мегуш
Менуи
Метаксэ
Метаксия
Мери
Мира

Նանուշ
Նատալյա
Նարգիզ
Նարինե
Նելլի
Նեկտար
Նինա
Նինել
Նշանուհի
Նոյեմ
Նոյեմզար
Նորա
Նորանուշ
Նորավարդ
Նվարդ
Նուրար
Նունե
Նունուֆար
Նուշիկ
Նուրի
Նուրիկ

Нануш
Наталья
Наргиз
Наринэ
Нелли
Нектар
Нина
Нинель
Ншануи
Ноем
Ноемзар
Нора
Норануш
Нораварт
Нварт
Нубар
Нунэ
Нунуфар
Нушик
Нури
Нурик

- Յ -

Յասաման
Յուլյա
Յուլյանա
Յուզաբեր
Յուզիկ

Ясаман
Юлия
Юляна
Югабер
Югик

- Ն -

Նադեժդա
Նադյա
Նազանի
Նազելի
Նազենի
Նազենիկ
Նազիկ
Նազլու
Նազխաթուն
Նաթելա
Նաիրա
Նաիրուհի
Նախշուն
Նանա
Նանե

Надежда
Надя
Назани
Назели
Назени
Назеник
Назик
Назлу
Назхатун
Нателла
Наира
Наируи
Нахшун
Нана
Нанэ

Շահանդուխտ
Շահանե
Շահասպրամ
Շահինար
Շահխանուն
Շաղիկ
Շամամ
Շամիկ
Շամիրամ
Շարմաղ
Շաքար
Շաքե
Շնորհիկ
Շողակաթ
Շողավարս
Շողեր
Շողիկ
Շուշան
Շուշանիկ
Շուշիկ

- Շ -

Шаандухт
Шаганэ
Шааспран
Шаиннар
Шахханум
Шагик
Шамам
Шаэник
Шамирам
Шармах
Шакар
Шакэ
Шнорик
Шогакат
Шогаварс
Шогер
Шогик
Шушан
Шушаник
Шушик

	- Ո -	
Ոգուհի	Вокуи	
Ոսկեծամ	Воскецам	
Ոսկեհատ	Воскеат	
Ոսկեհեր	Воскеэр	
Ոսկի	Воски	
Ոսկինար	Воскинар	
Որմիզդուխտ (պատմ.)	Вормиздухт	

	- Չ -	
Չինար	Чинар	
Չիչազ	Чичаг	
Չնաշխարհիկ	Чнашхарик	

	- Պ -	
Պայծառ	Пайцар	
Պաշտիկ	Паштик	
Պարզուհի	Паргевуи	
Պարզանուշ	Парзануш	
Պարզիկ	Парзик	
Պերճանուշ	Перчануш	
Պերճուհի	Перчуи	

	- Ջ -	
Ջավահիր	Джаванр	
Ջավիկ	Джавик	
Ջեմմա	Джемма	
Ջուլիետ(ա)	Джульет(та)	

	- Ռ -	
Ռայա	Рая	
Ռայիսա	Раиса	
Ռեբեկա	Ребекка	
Ռեգինա	Регина	
Ռեհան	Реан	
Ռիմա	Римма	
Ռիտա	Рита	
Ռոզա	Роза	
Ռուզան	Рузан	
Ռուզաննա	Рузанна	
Ռուզուքան (պատմ.)	Рузукан	

	- Ս -	
Սաթենիկ	Сатеник	
Սաթինե	Сатинэ	
Սաթո	Сато	
Սալբի	Салби	
Սալոմե	Саломэ	
Սալվար	Салвар	
Սալվի	Салви	
Սալվինագ	Салвиназ	
Սահականուշ	Саакануш	
Սահակդուխտ	Саакдухт	
Սահանուշ	Саануш	
Սանամ	Санам	
Սանդուխտ	Сандухт	
Սառա	Сара	
Սարինե	Саринэ	
Սեդա	Седа	
Սեմիզար	Семизар	
Սերիկ	Серик	
Սերինե	Серинэ	
Տիլվա	Сильва	
Տիմա	Сима	
Տիմիզար	Симизар	
Տիմիկ	Симик	
Տիպիլ (պատմ.)	Сипил	
Տիսակուհի	Сисакуи	
Տիսվարդ	Сисварт	
Տիրադուխտ	Сирадухт	
Տիրամարզ	Сирамарг	
Տիրան	Сиран	
Տիրանուշ	Сирануш	
Տիրարփի	Сирарпи	
Տիրիկ	Сирик	
Տիրվարդ	Сирварт	
Տիրուհի	Сируи	
Տիրուն	Сирун	
Տիրունե	Сирунэ	
Տիրուշ	Сируш	
Սմբատանուշ	Смбатануш	
Սմբատուհի	Смбатуй	
Սյուզան(նա)	Сюзан(на)	

Սողոմն
Սոնա
Սոնիկ
Սոնյա
Սոփիա (պատմ.)
Սոֆի
Սոֆիկ
Սոֆյա
Սվետլանա
Ստելլա
Սրբուհի
Սուսամբար
Սուսան
Սուսաննա

Согомэ
Сона
Соник
Соня
София
Софи
Софик
Софья
Светлана
Стелла
Србуи
Сусамбар
Сусан
Сусанна

Վերգուշ
Վերժինե
Վերոնիկա
Վերջալույս
Վիլենա
Վիկտորյա
Վիոլետա
Վշտուհի

Вергуш
Вержинэ
Вероника
Верчалуйс
Вилена
Виктория
Виолетта
Вштуи

- Վ -

Վազգանուշ
Վազգուշ
Վալենտինա
Վալյա
Վահանուշ
Վանուհի
Վարդ
Վարդանդուխտ
Վարդանուհի
Վարդանուշ
Վարդեհատ
Վարդենի
Վարդիթեր
Վարդիկ
Վարդիշաղ
Վարդուհի
Վարդուշ
Վարսագեղ
Վարսենիկ
Վարվառա
Վարվառե
Վեհանուշ
Վեհուշ
Վեներա
Վերա
Վերգինե

Вазгануш
Вазгуш
Валентина
Валя
Ваануш
Вануи
Варт
Вартандухт
Вартануи
Вартануш
Вартеат
Вартени
Вартитер
Вартик
Вартишах
Вартуи
Вартуш
Варсагех
Варсеник
Варвара
Варварэ
Веануш
Веуш
Венера
Вера
Вергинэ

Տաթևիկ
Տալիտա
Տաճատուհի
Տանյա
Տատյանա
Տերունի
Տիգրանուհի
Տիկուշ
Տիրամայր
Տիրուհի
Տիրուն
Տոսյա

Татевик
Талита
Тачатуи
Таня
Татьяна
Теруни
Тигрануи
Тикуш
Тирамайр
Тируи
Тирун
Тося

- Ց -

- Ց -

Ցողանուշ
Ցողիկ

Цогануш
Цогик

- ՈՒ -

Ուստիան
Ուրարտու

Устиан
Урарту

- Փ -

Փայլուն
Փառանձեմ
Փառիկ
Փառուհի
Փարթամ
Փարվանա
Փեփրոնե
Փեփրոնյա

Пайлун
Парандзем
Парик
Паруи
Партам
Парвана
Пепронэ
Пепроня

Փիրուզ
Փնջիկ

Пируз
Пнджик

- Բ -

Զարմիլե
Զեթևան
Զիշմիշ
Զնար
Զնարիկ
Զնքուշ
Զրիստիներ

Кармилэ
Кетеван
Кишмиш
Кнар
Кнарик
Кнкуш
Кристинэ

- Օ -

Օկտա
Օկտյաբրինա
Օսաննա
Օվսաննա
Օֆելյա
Օֆիկ

Окта
Октябрина
Осанна
Овсанна
Офелия
Офик

- Ֆ -

Ֆաթմա
Ֆաինա
Ֆենյա
Ֆլորա
Ֆրիդա

Фатьма
Файна
Феня
Флора
Фрида

7. ՉԱԳՍԵՐԻՆ ՀԱՆՉՆԱՐԱՐՎՈՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՉՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿ*

ԱՐՎԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

- Ա -	Ավիս	Բարսեղ	Ենոք
Արգար	Ատոմ	Բարունակ	Եսայի
Արել	Արա	Բենիամին	Երեմ
Աբրահամ	Արամ	Բյուզանդ	Երեմիա
Ադամ	Արամազդ		Երջանիկ
Ազատ	Արամայիս	- Գ -	Երվանդ
Ազարիա	Արարատ	Գաբրիել	Եփրեմ
Աթանաս	Արբակ	Գագիկ	
Աթանես	Արգամ	Գալուստ	- Զ -
Ալեքսան(դր)	Արեգ	Գառնիկ	Չավեն
Ահարոն	Արևշատ	Գասպար	Չարեհ
Ադասի	Արթուն	Գարեգին	Չարզանդ
Ամասիա	Արիստակես	Գարուն	Չարմայր
Այգավարդ	Արծվի	Գեղամ	Չաքարիա
Անանիա	Արծրուն	Գեղայր	Չգոն
Անաստաս	Արմեն	Գևորգ	Չինավոր
Անդոկ	Արմենակ	Գիսակ	Չոհրաբ
Անդրանիկ	Արշալույս	Գյուտ	Չոհրակ
Անդրեաս	Արշակ	Գնել	Չորայր
Անտոն	Արշամ	Գոռ	
Անուշավան	Արշավիր	Գրիգոր	- Է -
Աշոտ	Արսեն	Գուրգեն	Էդվարդ
Ապավեն	Արտակ		Էմին
Ապրես	Արտաշես	- Դ -	
Առանձար	Արտավազդ	Դանիել	- Ը -
Առավան	Արտեմ	Դավթակ	Ընծա
Առաքել	Արփիար	Դավիթ	Ընծակ
Առնակ		Դերենիկ	
Ասատուր	- Բ -	Դրաստամատ	- Թ -
Ասպուրակ	Բաբիկ		Թադևոս
Ասքանազ	Բաբկեն	- Ծ -	Թաթուլ
Ավագ	Բագրատ	Եզնիկ	Թևան
Ավետ	Բակուր	Եղիա	Թոռնիկ
Ավետիս	Բաղդասար	Եղիազար	Թովմա(ս)
Ավետիք	Բաղիշ	Եղիշե	Թորգոմ

*Անվանացանկը կազմել է Տ. Ավետիսյանը:

Գաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1979 թ. նոյեմբերի նիստում:

Թուխայր

- Ժ -

Ժիրայր

- Ի -

Իշխան
Իսահակ

- Լ -

Լեռնիկ
Լևոն
Լիպարիտ
Լորիկ
Լորիս

- Խ -

Խաժակ
Խաչեն
Խիկար
Խոսրով
Խորեն

- Ծ -

Ծերուն
Ծովակ

- Կ -

Կամո
Կամսար
Կայծակ
Կարեն
Կարպիս
Կյուրեղ
Կոմիտաս
Կոստան
Կորյուն

- Գ -

Գաբեթ
Գակոբ

Գամազասպ
Գամբարձուն
Գայկ
Գայկազ
Գայկակ
Գայկարամ
Գայրիկ
Գարազատ
Գարուբյուն
Գնայակ
Գովակիմ
Գովասափ
Գովհաննես
Գովնաթան
Գովնան
Գովսեփ
Գրազդան
Գրահատ
Գրայր
Գրանտ
Գրաչյա
Գրավարդ
Գունան
Գուսիկ

- Զ -

Զոն

- Դ -

Դազար
Դևոնդ
Դուկաս

- Ս -

Սակար
Սաղաքիա
Սամբրե
Սամիկոն
Սայիս
Սանասե
Սանավազ
Սանվել

Մանուկ
Մաշտոց
Մասեհ
Մասիս
Մարգար
Մարտիկ
Մարտին
Մարտուն

Մարուք
Մելքոն
Մեխակ
Մեծայր
Մեսրոպ
Մերուժան
Միհրան
Միհրդատ
Մինաս
Միսաք
Միքայել
Մխիթար
Մկրտիչ
Մկրտում
Միեր
Մնացական
Մոմիկ
Մովսես
Մուշե
Մուշեղ

- Ն -

Նահապետ
Նավասարդ
Նարեկ
Ներսեհ
Ներսես
Նշան
Նորայր
Նորվարդ
Նվեր

- Շ -

Շահեն

Շանթ
Շավարշ
Շավիղ
Շարա
Շարուր
Շիրակ
Շմավոն

- Ռ -

Ռսկան
Ռստանիկ

- Պ -

Պայազատ
Պապին
Պարզև
Պարթև
Պարսամ
Պարույր
Պետրոս
Պերճ

- Զ -

Զանիկ

- Ռ -

Ռազմիկ
Ռաֆայել
Ռուբեն

- Ս -

Սահակ
Սամվել
Սանասար
Սանատրուկ
Սասուն
Սարգիս
Սեդրակ
Սեթ
Սեն
Սեպուհ
Սևադա

Սևակ
 Սևան
 Սերոբ
 Սերոբե
 Սիմոն
 Սիս
 Սիսակ
 Սիրաք
 Սմբատ
 Սոխակ
 Սուկրատ
 Սոս
 Սպանդար
 Ստեփան
 Սուրեն
 Սուքիաս

- Վ -
 Վազգեն
 Վահագն
 Վահան
 Վահե
 Վահրամ
 Վաղարշ
 Վաղարշակ
 Վաղինակ
 Վանատուր
 Վաչագան
 Վաչե
 Վասակ
 Վասպուրակ
 Վարագ
 Վարագդատ
 Վարդան
 Վարդգես
 Վարդևան
 Վարդերես
 Վարշամ
 Վարոս
 Վարուժան
 Վիգեն
 Վռամ

Վրեժ
 Վրթանես
 Վրույր

- Տ -
 Տաճատ
 Տավրոս
 Տարոն
 Տիգրան
 Տիրայր
 Տիրան
 Տիրիթ
 Տորք
 Տրդատ

- Ց -
 Ցուլակ
 Ցուլվարդ
 Ցողայր

- Փ -
 Փայլակ
 Փառեն
 Փառնակ
 Փափագ

- Ք -
 Քաջայր
 Քաջիկ
 Քերոբ(ե)

- Օ -
 Օգսեն
 Օշին

- Տ -
 Տրիկ

ԻԳԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

- Ա -
 Ագատուհի
 Ազգանուշ
 Ազնիվ
 Ալմաստ
 Ալվարդ
 Աղավնի
 Այծեմնիկ
 Անահիտ
 Անգին
 Անթառամ
 Անի
 Աննա
 Աննման
 Անուշ
 Աշխեն
 Ասպրամ
 Աստղիկ
 Արամուհի
 Արաքս
 Արաքսի
 Արաքսյա
 Արեգնագ
 Արև
 Արևանուշ
 Արևհատ
 Արծվիկ
 Արմանուշ
 Արմենուհի
 Արմինե
 Արշալույս
 Արտանուշ
 Արուսյակ
 Արփենիկ
 Արփի
 Արփինե

- Բ -
 Բերկրուհի
 Բյուրակն
 Բյուրեղ

Բուրավարս
 Բուրավետ

- Գ -
 Գայանե
 Գեղանուշ
 Գեղավարս
 Գեղեցիկ
 Գեղուհի
 Գոհար
 Գոհարինե

- Դ -
 Դեղձանիկ
 Դշխուհի
 Դստրիկ

- Ե -
 Եթեր
 Եղնիկ
 Եսթեր
 Եվա
 Եվգինե
 Երագիկ
 Երագուհի
 Երանուհի
 Երանուշ
 Երջանիկ

- Ջ -
 Ջաբել
 Ջարդար
 Ջարինե
 Ջարմանուշ
 Ջարմուհի
 Ջարուհի
 Ջեփյուռ
 Ջնրուխտ
 Ջովանուշ
 Ջվարթ

- Է -
Էմմա

- Ը -
Ըղծանուշ

- Թ -
Թագուհի
Թամար
Թուխանուշ
Թուխծամ

- Ի -
Իմաստուհի
Իսկուհի

- Լ -
Լիա
Լիլիթ
Լուսաբեր
Լուսանուշ
Լուսերես
Լուսինե
Լուսնթագ
Լուսվարդ

- Խ -
Խանդութ
Խոնարի

- Ծ -
Ծաղիկ
Ծաղկանուշ
Ծովիկ
Ծովինար

- Կ -
Կարինե
Կաքավիկ

- Գ -
Գազարավարդ

Գամասփյուն
Գամեստ
Գայաստան
Գայարփի
Գայկանուշ
Գայկուհի
Գասնիկ
Գեղինե
Գեղնար
Գերիքնագ
Գերմինե
Գնազանդ
Գռիփսիմե
Գրածին
Գրանուշ
Գրաչուհի
Գրավարդ
Գրարփի
Գրեղեն
Գուրիեր

- Ս -
Մայրանուշ
Մանան
Մանե
Մանյակ
Մանուշ
Մանուշակ
Մարգարիտ
Մարի
Մարիամ
Մարինե
Մարմար
Մարջան
Մաքրուհի
Մելինե
Մեղրանուշ
Մետաքսե
Մետաքսյա

- Ն -
Նազանի

Նազելի
Նազենի
Նաիրուհի
Նարինե
Նեկտար
Նորանուշ
Նորվարդ
Նվարդ
Նունե
Նունուֆար
Նուշիկ

- Շ -
Շահանե
Շաղիկ
Շամիրամ
Շարմաղ
Շաքե
Շնորհիկ
Շողակաթ
Շողավարս
Շողեր
Շուշան
Շուշանիկ

- Ո -
Ոգուհի
Ոսկեծամ
Ոսկեհատ
Ոսկեհեր
Ոսկի
Ոսկինե

- Զ -
Զնաշխարհիկ

- Պ -
Պայծառ
Պարզանուշ
Պարզուհի

- Ռ -
Ռուզան

- Ս -
Սաթենիկ
Սաթինե
Սահանուշ
Սարինե
Սեդա
Սերիկ
Սերինե
Սիրամարդ
Սիրան
Սիրանուշ
Սիրարփի
Սիրվարդ
Սիրուն
Սիրուշ
Սոնա
Սոսի
Սոֆի(կ)
Սուսան

- Վ -
Վազգանուշ
Վահանուշ
Վանուհի
Վարդ
Վարդանուշ
Վարդերես
Վարդենի
Վարդիթեր
Վարդուհի
Վարսագեղ
Վարսենիկ
Վարսեր
Վեհանուշ
Վերգինե

- Տ -
Տաթև(իկ)
Տիրուհի

Տիրուն

- Փ -

Փայլուն
Փառանձեմ
Փարվանա

- Յ -

Յուլեր
Յողանուշ
Յողիկ

- Ք -

Քնար
Քնքուշ

- ՈՐ -

Ուրարտու

Ծանոթություն 1: Բացի ցուցակում ընդգրկվածներից, թույլատրելի համարել՝

ա) ծնողների կողմից իրենց ազգականների և մերձավորների պատվին տրվող հետևյալ անձնանունները՝

արական՝ Աստվածատուր, Բարխուդար, Գինու, Գվիդոն, Երանու, Զաքար, Թևու, Թորոս, Խաչատուր, Խնկանու, Ծատուր, Ծառուկ, Կարապետ, Կիրակոս, Դազարապետ, Դայրապետ, Մաթևոս, Մարկոս, Մարտիրոս, Սելիքսեթ, Սեծատուր, Սեհրաբ, Նազար, Նիկող(այ)ոս, Պապ, Պատվական, Պողոս, Սաղաթել, Սամսոն, Սանթրոս, Սրապիոն, Սողոմոն, Վարդազար, Տիրատուր, Տոնապետ, Ուխտանես, Օհան.

իգական՝ Բավական, Բուրաստան, Եղիսարեթ, Եպրաքսյա, Յուղարեր, Նախշուն, Նարգիզ, Չինար, Ջավահիր, Ռեհան, Սանդուխտ, Սուսամբար, Վարդիշադ, Ուստիան, Օվսաննա.

բ) իկ փոքրացուցիչ-փաղաքշական ածանցով կազմված հետևյալ անձնանունները, որոնք ինքնուրույն գործածություն են ստացել՝ Բենիկ, Գարիկ, Զորիկ, Խաչիկ, Դովիկ, Նորիկ, Ռաֆիկ, Սասունիկ, Սարիկ, Սենիկ, Անիկ, Արևիկ, Արփիկ, Գարունիկ, Զարիկ, Լուսիկ, Սանիկ, Նազիկ, Շողիկ, Շուշիկ, Պարզիկ, Սոնիկ, Վարդիկ, Վարսիկ, Զնարիկ.

գ) հայրանուններից -ուհի և -անուշ բաղադրիչներով կազմված իգական անունները՝ Արշակուհի, Գառնուհի, Խոսրովանուշ, Դամազասպուհի, Պերճուհի, Սահականուշ, Սմբատանուշ, Սմբատուհի, Տաճատուհի, Տիգրանուհի և այլն.

դ) մի շարք անձնանունների համառոտված (կրճականաձև) տարբերակները՝ Կարո, Դամո, Մարո, Սարո:

Ծանոթություն 2: Դաշվի առնել, որ Արշալույս, Երջանիկ, Վարդ անունները գործածվում են որպես և՛ արական, և՛ իգական անձնանուններ:

**Բ. ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐԻ ՈՒ ՄԹԵՐԱՅԻՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ
ՀԱՅԵՐԵՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ
ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ**

**1. ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐԻ ԵՎ ԱՅԼ ՈՒՏԵԼԻՔՆԵՐԻ
ՀԱՅԵՐԵՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ***

Հաստատել կերակուրների և այլ ուտելիքների հայերեն անունների և դրանց ռուսերեն թարգմանության կամ տառադարձության հետևյալ ցանկը.

Սառը կերակուրներ և խորտկեղեն

աղցան
ապուզանի աղցան
բակլայի աղցան
բոխու աղցան

Գյումրվա աղցան
դանդուռի աղցան

եղինջի աղցան
երևանի աղցան
թելուկի աղցան
թթու կաղամբով և կարտոֆիլով
աղցան
թթու կաղամբով աղցան
լոլիկով և սխտորով աղցան
լոլիկով և վարունգով աղցան
կարտոֆիլի աղցան
ծվով և բանջարեղենով աղցան
դանձիլի աղցան
սեզոնային աղցան
սիբեխի աղցան
սմբուկի (բադրիջանի) աղցան
սմբուկի աղցան
լոլիկով
սպանախի աղցան

Холодные блюда и закуски

ахцан
ахцан апузан (салат из кипрея)
салат из бобов
ахцан бохи
(салат из гипомаратрума)
салат (ахцан) гюмрийский
ахцан дандур
(салат из портулака)
салат (ахцан) из крапивы
салат (ахцан) ереванский
ахцан телук (салат из лебеды)
салат (ахцан) из картофеля
с квашеной капустой
салат из квашеной капусты
салат из помидоров с чесноком
салат из помидоров с огурцами
салат из картофеля
салат из овощей с яйцами
салат (ахцан) из черемши
салат сезонный
ахцан сибех (салат из резака)
салат из баклажанов
салат (ахцан) из баклажанов
с помидорами
салат (ахцан) из шпината

* Բառացանկը ներկայացրել է ՀՍՍՀ առևտրի մինիստրությունը: Հաստատվել է տերմինաբանական կոմիտեի 1959 թ. ապրիլի նիստում:

Բանջարեղեն կերակուրներ

ալլազան
բազուկ բորանի
բանջար բորանի
բանջարեղենով կանաչ լոբի
բրնձի լցոնով դդում
դդմաքաշովի
դդում
ընկույզի թանձրուկով ծնեբեկ
ընկույզի թանձրուկով սմբուկ

ընկույզի լցոնով դդում
ընկույզով կանաչ լոբի
ընկույզով հատիխաշ լոբի
ընկույզով սպանախ
լոբի
լոլիկով շոգեփուկ
սմբուկ

լոլիկով և ձվով տոլմա
լցոնած տաքդեղ
խորոված կարտոֆիլ
ծնեբեկ
կաթով դդում
կաթով ծնեբեկ
կաթով կարտոֆիլ
կարտոֆիլ
ձվով դդմիկ
մածոնով կանաչ լոբի
մշոշ

յուղով դդում
շոգեփուկ կանաչ լոբի,
բանջարեղենով
շոգեփուկ սմբուկ
ոսպով դդում
ոսպով պասուց տոլմա

ոսպով տոլմա
չոր մրգով հատիխաշ լոբի
պանրի լցոնով սմբուկ

պաքսիմատած դդում

Овощные блюда

айлазан
борани из свекольной ботвы
борани из овощей
зеленая фасоль с овощами
тыква фаршированная рисом
дмакашови
тыква
спаржа с ореховой подливкой
баклажаны с ореховой
подливкой
тыква фаршированная орехами
зеленая фасоль с орехами
красная фасоль с орехами
шпинат с орехами
фасоль
баклажаны тушеные
с помидором
толма из помидоров с яйцом
перец фаршированный
картофель печеный
спаржа
тыква в молоке
спаржа в молоке
картофель в молоке
картофель
кабачки с яйцом
зеленая фасоль с мацуном
мшош
тыква с маслом
зеленая фасоль с тушеными
овощами
баклажаны тушеные
тыква с чечевицей
толма из чечевицы
в виноградных листьях
толма из чечевицы
красная фасоль с фруктами
баклажаны фаршированные
сыром
тыква в сухарях

ջեռեփուկ դդում
ջեռեփուկ ծնեբեկ
սիսեռի լցոնով սմբուկ

սիսեռով պատուց տոլմա

սմբուկ (բադրիջան)
սոխով լոբի
սպանախ
տապակած դդում
տապակած լոբի
տապակած կարմիր լոբի
տաքդեղ
փուռը տված դդում

Ձկնեղեն կերակուրներ

բանջարեղենով սիգ
գինեփի իշխան
ընկույզի թանձրուկով իշխան

իշխան
իշխանի կոլոլիկ
իր հյուսքով եփած իշխան

խաշած կարմրախայտ

խորոված իշխան
խորոված կարմրախայտ

կարմրախայտ
կարտոֆիլով իշխան
կճուճի կարմրախայտ
կողակ
կուտապ
ձկնորսական իշխան
ձվով իշխան
յուղով իշխան
Նորքի իշխան
պաքսիմատով կարմրախայտ

պլակի (լցոնած ձուկ)

тыквенная запеканка
спаржа запеченная
баклажаны фаршированные
горохом
толма из гороха в виноградных
листьях

баклажан
фасоль с луком
шпинат
тыква жареная
фасоль жареная
красная фасоль жареная
перец
тыква запеченная

Рыбные блюда

сиг с овощами
форель (ишхан) в вине
форель (ишхан) с ореховой
подливкой
форель (ишхан)
шарики из форели (ишхан)
форель (ишхан)
в собственном соку
пеструшка (карырахайт)
отварная
форель (ишхан) запеченная
пеструшка (карырахайт)
запеченная
пеструшка (карырахайт)
форель (ишхан) с картофелем
пеструшка (карырахайт) в кчуче
когак
кутап
форель (ишхан) по-рыбацки
форель (ишхан) с яйцом
форель (ишхан) в масле
форель (ишхан) норкский
пеструшка (карырахайт)
в сухарях
плаки (рыба начиненная)

սիգ
տապակած կարմրախալտ

տապակած կողակ
տոմատի քանձրուկով իշխան

փուռը տված իշխան, լոլիկով

փուռը տված կարմրախալտ

Սոուսներ

ընկույզի սոուս
խնձորի սոուս
ծվասոսուս
ճակնդեղի սոուս
չամիչի սոուս
սալորի սոուս
տոմատի սոուս

Ապուրներ

ամառային բոգրաշ
անուշապուր
ապուր
արգանակ
արիշտայով ոսպախաշու
արիշտայով սնկապուր
բազուկով մսապուր
բոգրաշ
բրնձապուր
բրնձով հոնապուր
բրնձով մսապուր
բրնձով ոչխարի մսապուր
բրնձով ոսպախաշու
եղինջապուր
երևանի բոգրաշ
Էջմիածնի բոգրաշ
ընկույզով սիսեռապուր
թանապուր
թարխանա
թարխունով մսապուր

сиг
пеструшка жареная
(кармырахайт тапака)
когак тапака
форель (ишхан) с томатной
подливкой
форель (ишхан) запеченная
с помидорами
пеструшка (кармырахайт)
запеченная в пергаментной
бумаге

Соусы

ореховый соус
соус яблочный
соус яичный
соус свекольный
соус изюмный
соус сливочный
соус томатный

Супы

бозбаш летний
анушапур
суп
арганак (бульон)
суп чечевичный с ариштой
сункапур с ариштой
суп мясной со свеклой
бозбаш
суп рисовый
суп кизилловый с рисом
суп мясной с рисом
суп из баранины с рисом
суп чечевичный с рисом
суп из крапивы
бозбаш ереванский
бозбаш эчмадзинский
суп из гороха с орехами
танапур
тархана
суп мясной с эстрагоном

իշխանապուր

1. լոբախաշու

2. լոբախաշու

լցոնած կոլոլիկ

խաշ

խոշաբ

ծիրանաչրի ապուր

ծնեբեկով մսապուր

կաթնապուր

կարտոֆիլով իշխանապուր

կոլոլիկ

կորկոտապուր

կորկոտով մսապուր

հավապուր

հավի կոլոլիկով արգանակ

հավով բրնձապուր

հարսանեկան ապուր

հոնապուր

ծավարապուր

ծմեռային բոգրաշ

ծվջուր

մածնաբրդոշ

մանրապուր

մասրամածուն

մսապուր

մրգով սնկապուր

Շուշվա բոգրաշ

Շուշվա կոլոլիկ

ոսպախաշու

ոսպով մսապուր

որսորդական բոգրաշ

չամչարակ

չիրապուր

չխրթմա

չրով մսապուր

պաստեղով (սալորի) մսապուր

պուտուկ

սալորով սիսեռապուր

սառնապուր

суп из ишхана

1. суп из фасоли

2. лобахашу (суп из протертой
красной фасоли)

кололик фаршированный

хаш

хошаб

суп из кураги

суп мясной со спаржей

катнапур

суп из ишхана с картофелем

кололик

коркотапур

суп мясной с пшеничной крупой

суп куриный

арганак (бульон) с шариками

суп рисовый с курицей

свадебный суп

суп кизилловый

дзаварапур

бозбаш зимний

цвджур

мацнабрдош

суп с пельменями

масрамацун

суп мясной

сункапур с фруктами

бозбаш шушинский

кололик шушинский

суп чечевичный

суп мясной с чечевицей

бозбаш охотничий

чамчарак

чирапур

чхртыа

суп мясной с курагой

суп мясной со сливовой
пастилой

путук

суп из гороха с алычой

суп холодный

սերկեհլով մսապուր
սիսեռապուր
սիսեռով բրնձապուր
Սիսիանի բոզբաշ
Սյունիքի սպաս
սնկապուր
սոխապուր
սպանախով մսապուր
սպաս
սպիտակ լոբախաշու
սպիտակ լոբախաշու պյուրե
փլուլ
քաղիրթով ապուր
քրչիկ

Սսեղեն կերակուրներ

ամառային խորոված
Աշտարակի կոլոլակ
Աշտարակի տոլմա
արարատյան կոլոլակ
արմլով
Արցախի տապակա
բամիայով ոչխարի միս
Բայազետի գնդիկներ
Բայազետի կոլոլակ
բորակի մսով
Գեղարքունու կոլոլակ
դդմով մուսաքա
դդմով շոգեխաշու
եղնիկի խորովու
եփած ուղեղ
լոլիկի թանձրուկով գնդիկներ
լոլիկի թանձրուկով հորթի միս
Լոռու բորանի
լցոնած դդմիկ
լցոնած լոլիկ
խաղողի թփով տոլմա
խառը կոլոլակ
խառը շոգեխաշու
խոզի (մսի) խորոված
խորոված
խորոված դդմիկ

суп мясной с айвой
суп из гороха
суп рисовый с горохом
бозбаш сисианский
спас сյуникский
сункапур
суп из лука-порея
суп мясной со шпинатом
спас
суп из белой фасоли
суп пюре из белой фасоли
флол
суп мясной из рубцов
крчик

Мясные блюда

шашлык летний
кололак аштаракский
толма аштаракская
кололак араратский
армлов
тапака арцахская
баранина с бамией
шарики баязетские
кололак баязетский
бораци с мясом
кололак гехаркуни
мусака с тыквой
пастынер с тыквой
хорову из оленины
мозги отварные
шарики с томатной подливкой
телятина с томатной подливкой
борани лорийское
кабачки фаршированные
помидоры фаршированные
толма в виноградных листьях
кололак сборный
пастынер сборный
шашлык из свинины
шашлык
биточки запеченные

խորոված սուկի
 խորովու
 ծիրանաչրով կճուճ
 կաղամբով տոլմա
 կանաչ լորով շոգեխաշու
 կանաչ լոլիկով մուսաքա
 կարտոֆիլով մուսաքա
 կարոսով ոչխարի միս
 Կարսի խորոված
 կճուճ
 կոլոլակ
 Կոտայքի բորանի
 հովվական խորովու
 հորթի լցոնած կրծքամիս

 հորթի միս
 հորթի մսով կոլոլակ, կարտոֆիլով

ձվով ոչխարի միս
 Մեղրու կոլոլակ
 միջուրում
 մսագլանիկ
 մսասիսեռ
 մսի բոժոժիկներ
 մսի բումբար
 մսի ջեռեփուկ
 մուսաքա
 Եավասարդի հարիսա (հալիմ)
 Շիրակի կոլոլակ
 Շիրակի փափկենի
 շոգեխաշու
 ոչխարի միս
 ոչխարի (մսի) խորոված
 ոչխարի մսով կոլոլակ
 ոչխարի սիրտ ու թոքի խորոված

ոչխարի տապակած միս
 չրով ոչխարի միս
 սամիթով հորթի միս
 սերկահիլով ոչխարի միս
 սերուցքով սուկի

филе на вертеле
 хорову
 кчуч с курагой
 толма в капустных листьях
 пастынер с зеленой фасолью
 мусака с зеленым помидором
 мусака с картофелем
 баранина с сельдереем
 шашлык по-карски
 кчуч
 кололак
 борани по-котайски
 пастушеский хорову
 телячья грудинка
 фаршированная
 телятина
 кололак из телятины
 с картофелем
 баранина с яйцом
 кололак мегринский
 миджурум
 мясной рулет
 мясной горошек
 коконы из мяса
 бумбар мясной
 мясная запеканка
 мусака
 ариса на васарди
 кололак ширакский
 папкени ширакский
 пастынер
 баранина
 шашлык из баранины
 кололак из баранины
 шашлык из бараньей
 печени, сердца и почек
 жаркое из баранины
 баранина с курагой
 телятина с укропом
 баранина с айвой
 вырезка в сметане

սխտորահաց
 սմբուկի խավիարով ոչխարի միս
 սմբուկով մուսաքա
 Սյունիքի կոլոլակ
 սոխով ոչխարի միս
 սպանախով ոչխարի միս
 սպանախով տավարի միս
 սպիտակ լոբով շոգեխաշու
 սուկիի ապուխտ, խորոված
 վարազի (մսի) խորոված
 տապակած կոլոլիկ
 տավարի տապակած միս
 տավարի տապակած միս,
 բանջարեղենով
 տնական երշիկ
 տոլմա
 ցանցի վրա խորոված սուկի
 ուկի խորովու
 փուռը տված հորթի միս, լոլիկով

**ՏՈՎԱԿԻ ԵՎ ՈՐՍԻ ՔԵԶՈՒՄՆԵՐԻ ՎՍԻԳ
 ԿԵՐԱԿՈՒՐՈՒՆԵՐ**

ամիճ
 բամիայի շոգեխաշուկ հավ
 բամիայով տհալ
 բորանի
 գինեփի փասիան
 դդմիկով տոլմա
 էջմիածնի տոլմա
 լոբով և լոլիկով հավ

 լցոնած բադ
 լցոնած հավ
 խաշած հավ, լոլիկի թանձրուկով

 խաշած հավ, հոնի թանձրուկով

 խնձորի թանձրուկով հավ
 խնձորով հնդկահավ

սхторац
 баранина с баклажанной икрой
 мусака с баклажанами
 кололак сюнникский
 баранина с луком
 баранина со шпинатом
 говядина со шпинатом
 пастынер с белой фасолью
 бастурма из вырезки, жареная
 шашлык из дикого кабана
 мясные обжаренные шарики
 жаркое из говядины
 жаркое из говядины
 с овощами
 колбаса домашняя
 толма
 филе на решетке
 хорову из козленка
 телятина запеченная
 с помидорами

*Блюда из домашней птицы
 и дичи*

амич
 курица тушеная с базилием
 тыал с базилием
 борани
 фазан в вине
 толма из кабачков
 толма эчмиадзинская
 курица с фасолью
 и помидорами
 утка фаршированная
 курица фаршированная
 курица отварная с томатной
 подливкой
 курица отварная
 с кизиловой подливкой
 курица с яблочной подливкой
 индейка с яблоками

խորոված կաքավ
խորոված ճուտ
կարտոֆիլով տհալ
հավ
հարիսա
ճտով և կանաչ լորով բորանի

ճտով և սմբուկով բորանի

ճուտ, չոր մրգով

պաքսիմատած ճուտ
սերկեհիլով տոլմա
սոխով տոլմա
տապակած ճուտ
տապակած սագ, խնձորով
տհալ
փուռը տված տհալ

Չվից պատրաստած կերակուրներ

ակնիկ ձվածեղ
ապուխտով ձվածեղ
բոխիով ձվածեղ
թարխունով ձվածեղ
լորով և ձվով բորանի
լոլիկով ձվածեղ
կանաչ լորով ձվածեղ
հացով և կանաչ սոխով ձվածեղ

ձվածեղ
ձվով դոմիկ
մսով ձվածեղ
պղպեղով ձվածեղ
սմբուկի խավիարով ձվածեղ
սոխով ձվածեղ
սպանախով ձվածեղ
տհալով ձվածեղ

Չավարից և ալյուրից կերակուրներ

ածիկ
«Արարատ» փլավ
արիշտափլավ

куропатка на вертеле
цыплята на вертеле
тыял с картофелем
курица
ариса
борани из цыплят с зеленой
фасолью
борани из цыплят
с баклажанами
цыплята с сушеными
фруктами
цыплята в сухарях
толма из айвы
толма из лука
цыплята тапака
гусь жареный с яблоками
тыял
тыял запеченный

Блюда из яиц

яичница глазунья
яичница с бастурмой
яичница с бохи
яичница с эстрагоном
борани с фасолью и яйцом
яичница с помидорами
яичница с зеленой фасолью
яичница с хлебом и зеленым
луком
яичница
кабачки с яйцом
яичница с мясом
яичница с перцем
яичница с баклажанной икрой
яичница с луком
яичница со шпинатом
яичница с тыялом

Крупяные и мучные блюда

солод
плав "Арарат"
аришта-плав

բրնձով քաշովի
բուժբար
դդմած
իշխանով փլավ
լավաշով փլավ
լոբափլավ
լցոնած ճտով փլավ

խաշիլ
խավիծ
ծեծած մսով քաշովի
կաթով
կորկոտ
հաճարով քաշովի
հասուդա
հատիկ
հարսանեկան փլավ
ծավարով քաշովի
ծվածեղով փլավ
ճլրուր
ճտով փլավ
ոչխարի մսով քաշովի
ոչխարի տապակած մսով փլավ
չալքաշովի
չլավ
չոր մրգով փլավ
սունկով փլավ
ուղեղով փլավ
փլավ
քաշովի
քիմոնով քաշովի

Խմորեղեն

ականջ
ադի խորիզով նազուկ
ադի նազուկ
ամոքափախլավա
«Անահիտ» գաթա
արիշտակարկանդակ
Արցախի գաթա
բաղարջ
գաթա

кашови из риса
бумбар
бораки из теста
плав с форелью (ишханом)
плав с лавашем
плав с красной фасолью
плав с фаршированными
цыплятами
хашил
хавиц
кашови с рубленным мясом
катнов
коркот
кашови из полбы
асуда
кунья
плав свадебный
кашови из пшеничной крупы
плав с яичницей
чалбур
плав с цыплятами
кашови с бараниной
плав с жареной бараниной
чалкашови
члав
плав с сушеными фруктами
плав с грибами
плав с мозгами
плав
кашови
плав с тмином

Изделия из теста

акандж
назук с соленой начинкой
назук соленый
пахлава сдобная
гата "Анаит"
аришта-пирог
гата арцахская
багардж
гата

գլանիկ
 Գյուլմրու յուղաթերթ
 գնդիկ
 Երևանի գաթա
 ընկույզի գլանիկ
 ընկույզի թխվածք
 ընկույզի միջուկով գնդիկ
 ընկույզի փողիկ
 թերթագաթա
 թերթերուկ
 թերթուկ փախլավա
 կաթնահունց
 մախոխ
 յուղաթերթ
 նազուկ
 նշաբլիթ
 նուշի թխվվիթ
 նուշի կարկանդակ
 նուշի փողիկ
 շաքարահաց
 շաքար-լոխում
 պատիճ
 Ստեփանավանի գաթա
 Վանաձորի գաթա
 տոնահաց
 փախլավա
 քաղցր խորիզով նազուկ

Քաղցրավենիք

ալանի
 աղանձ
 արիշտա-հալվա
 բալօղի
 գոգինախ
 դոշաբով պաքսիմատ
 Երևանի շարոց
 ընկույզի հալվա
 լոխում-թերթիկ
 կորօղի

 հալվա
 մեղրով հալվա

рулет обыкновенный
 югатерт гюмрийский
 шарики
 гата ереванская
 рулет ореховый
 ореховое печенье
 шарики с ореховой начинкой
 ореховые трубочки
 гата слоеная
 слоеный пирог
 пахлава слоеная
 катнаунц
 кислятина
 югатерт
 назук
 миндальный хлеб
 бисквит с миндалем
 миндальное печенье
 миндальные трубочки
 сахарное печенье
 шакар-лохум
 стружки
 гата степанаванская
 гата ванадзорская
 праздничный хлеб
 пахлава
 назук со сладкой начинкой

Сладости

алани
 аганц
 аришта-халва
 настойка из вишен
 гозинах
 сухари в дошабе
 шароц ереванский
 халва ореховая
 лохум-тертик
 настойка из вишневых
 плодоножек
 халва
 халва с медом

շփոթ
տնական հալվա
փոխինդ

Սուրաբաներ

բալի մուրաբա
դդմի մուրաբա
դեղնաշերտի մուրաբա
ելակի մուրաբա
ընկույզի մուրաբա
ծիրանի մուրաբա
կանաչ լոլիկի մուրաբա
հոնի մուրաբա
ծմերուկի մուրաբա
մոշի մուրաբա
մոռի մուրաբա
չամչարակ
սեխի մուրաբա
սև թթի մուրաբա
սերկևիլի մուրաբա
սմբուկի մուրաբա
սպիտակ կեռասի մուրաբա
վարդի մուրաբա

Թթուներ

թթու բանջարեղեն
թթու դրած լոլիկ
թթու դրած սխտոր
թթու դրած վարունգ
լցոնած, թթու դրած սմբուկ

խաղողաթթու
սմբուկաթթու

Աղաբեմվածքներ

աղ դրած բոխի
աղ դրած խաղողի թուփ
աղ դրած կողակ
աղ դրած վարունգ
ապուխտ
սխտորած երշիկ

шпот
халва домашняя
похинд

Варенье

варенье из вишен
варенье из тыквы
варенье из желтых слив
варенье из клубники
варенье из орехов
варенье из абрикосов
варенье из зеленых помидоров
варенье из кизила
варенье из арбуза
варенье из ежевики
варенье из малины
чамчарак (компот из изюма)
варенье из дыни
варенье из черной туты
варенье из айвы
варенье из баклажанов
варенье из белых черешен
варенье из лепестков роз

Маринады

маринад из овощей
помидоры маринованные
чеснок маринованный
огурцы маринованные
баклажаны фаршированные,
маринованные
виноград маринованный
баклажаны маринованные

Соленья

бохи соленые
виноградные листья соленые
когак соленый
огурцы малосольные
бастурма
мясной суджук

2. ԱՌԵՎՏՐԻ ՑՈՒՑԱՆԱԿՆԵՐԻ ԼԵԶՎ ԱԿԱՆ ՃՇՂՐՏՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ*

Հայաստանի քաղաքների և այլ բնակավայրերի խանութների, կրթականների, սննդի և առևտրի որոշ օբյեկտների ցուցանակներում, ներքին բաժինների անվանումներում և գովազդներում թույլ են տրվում լեզվական սխալներ, անվանումների անհարկի երկարաբանություններ և զուգաձևություններ (օրինակ՝ *սպորտ ապրանք, դիետ սեղան, կաթնամթերքներ-կաթնամթերք-կաթնեղեն, գրախանութ-գրքեր-գիրք* և այլն):

Այս կարգի լեզվական անճշտությունները և անվանումների զուգաձևությունները վերացնելու նպատակով ՀՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է*.

1. Առևտրի, սննդի, արտադրական օբյեկտների ցուցանակներում, գովազդներում, ներքին բաժինների անվանումներում խուսափել հոգնակերտ ճասնիկներով և *-եղեն* ածանցով կազմված ձևերի ոչ անհրաժեշտ գործածությունից, ճանավանդ՝ եթե այդ անվանումների եզակի ձևերն ունեն հավաքական իմաստ (*հագուստ, մթերք, խմիչք* և այլն):

2. Բոլոր այն դեպքերում, երբ հնարավոր է բառակապակցությունների փոխարեն գործածել մեկ բառով անվանումներ, նախապատվությունը տալ վերջիններին:

Առանց հատուկ անհրաժեշտության, խուսափել բառակապակցությամբ և բառի ու *-արան, -անոց* ածանցներով կազմված բառերի գործածությունից: Այսինքն, *մթերային խանութ, խորովածանոց, խնկալանոց, խաշարան* և նման անվանումների փոխարեն գործածել *մթերք, խորոված, խաշ* և այլն ձևերը:

3. Սխալ հաճարել *դիետճաշարան, ռադիոապրանք, սպորտապրանք, ֆոտոապրանք* և այլն բարդություններում *դիետ (դիետիկ), ռադիո, սպորտ, ֆոտո* և այլն բաղադրիչների անջատ գրությունը, հետևաբար *ռադիո ապրանքներ, սպորտ ապրանքներ, ֆոտո ապրանք, դիետ (դիետիկ) ճաշարան* և այլն սխալ ձևերի փոխարեն այսուհետև գործածել *ռադիոապրանք, դիետճաշարան, դիետխանութ* և այլն ճիշտ ձևերը:

*Նախագիծը կազմել է Գ. Վահանյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1980 թ. դեկտեմբերի նիստում:

**Գ. ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ,
ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ, ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԵՎ ԱՅԼ
ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻՆ
ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ**

**1. ՌՈՒՍԵՐԵՆ ԵՎ ՕՏԱՐ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ
ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ ՈՒ ԿԱՊԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԹԱՐԳ-ՄԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ***

Հաստատել ռուսական և օտար ներքոհիշյալ աշխարհագրական, երկրաբանական և այլ ճասնագիտական տերմինների ու կապակցությունների հետևյալ հայերեն թարգմանությունները.

Автономная Область	Ինքնավար Մարզ
Автономная Советская Социалистическая Республика	Ինքնավար Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետություն
агроклиматический	ագրոկլիմայական
аккумулятивный	կուտակունային
аллювиальный	ալյուվիալ = ողողակային, ջրաբերուկային
антецедентный	անտեցեդենտ
антиклинальный	կամարածալ, կորածալ
антиклинориум	կամարածալք, կորածալք
аналог	նմանակ
аппарат	գործիք, սարք (ապարատ)
аридный	չոր
баланс	հաշվեկշիռ
бедленды	վատահողեր
богарные	անջրդի
ведущий (инженер)	առաջատար (ինժեներ)
ветроэлектростанция	հողմաէլեկտրակայան
взброс	վերնետուկ, վերնետք
виноматериал	գինեմյութ
врезка	հավելուկ
вывозка деловой древесины	ատաղծի դուրս բերումը
выгон и пастбище	արոտ և արոտավայր

*Նախագիծը ներկայացրել է ՀՍՄՀ ՊԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտի աշխարհագրության բաժինը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1961 թ. մարտի նիստում:

высокогорье	բարձրալեռնային շրջան
галантерея	արդուզարդեղեն, արդուզարդ
генетический тип	ծագումնային տիպ
геотермический	երկրաջերմային
гетерогенный	տարասեռ
гидравлический пресс	հիդրավլիկ (ջրաբաշխական) մամուլ
гидротермический	ջրաջերմային
гидроэлектростанция (ГЭС)	հիդրոէլեկտրակայան (ՋԷԿ)
глыбовые горы	բեկորային լեռներ
горные породы	լեռնային ապարներ
грабен	իջվածք
гравитационный	ծանրահակ
градиент	գրադիենտ
грена	գրենա
грунтовая вода	գետնաջուր, ստորգետնյա ջուր
денудация	լերկացում
депрессия	իջույթ
диаграмма	դիագրամ
диагональный	շեղակի
диспансер	դիսպանսեր
заселять	բնակեցնել
здравница	առողջարան
зона	գոտի (զոնա)
ингрессионный, ингрессивный	ներմուտ
интрузивный	ներժայթքային
интенсивность	ինտենսիվություն
ирригация	ոռոգում
каньон	կանիոն, խնձաձոր
карбид кальция и его производные	կալցիումի կարբիդ և նրա ածանցյալները
карры	կառեր
кварцит	կվարցիտ
ковровый промысел	գորգարդյունագործություն, գորգա- գործություն
колчедан	հրաքար (կոլչեդան)
комплекс	համալիր
континентальный климат	ցամաքային (մայրցամաքային) կլիմա
конус выноса	արտահոսման կոն, արտահոսային կոն
куэсты и моноклиналильные гребни	կուեստներ և միաթեք կատարներ
людность	մարդաքանակ

металлогения
метаморфический
меховая промышленность
миграция
миграционное движение
моноклиальный гребень
морены
мощность (ГЭС)
надвиг
напорные воды
населять
неудобные земли
нивальный климат
обзорная карта
обращенный (инверсионный)
 рельеф
округ
орехоплодные
осыпь
офиолитовый пояс
пасмурный, облачный день
переселение
период

плато
поверхности выравнивания
подмыв
пойма
пологий
полого-складчатый
полускальные
поперечная долина
прогиб
продукт
пролювиальный
промысловый
прочие
прочие значительные
пунктир
районообразующий (фактор)

մետաղագոյացում
փոխակերպային
մորթեղենի արդյունաբերություն
գաղթ
գաղթաշարժ
միաթեք կատար
սառցաբերուկ, մորեններ (մորեն)
հզորություն, կարողություն (ՅԵԿ-ի)
վրաշարժ
ճնշումային ջրեր
բնակվել
անհարմար հողեր
ծյունային կլիմա
ակնարկային քարտեզ
շրջուն ռելիեֆ

օկրուզ
ընկուզատուներ, ընկուզազգիներ
քարաթափվածք, քարաթափուկ
օֆիոլիտային գոտի
ամպամած, թխպոտ, թխպամած օր
վերաբնակեցում, վերաբնակում
1. (երկր., աշխ.) ժամանակաշրջան,
դարաշրջան, շրջան, 2. (մաթ., ֆիզ.)
պարբերություն
սարավանդ
հարթման մակերևույթներ
ենթաոլողում
ողողատ, ոլողահուն
զառիկող, սակավաթեք
զառիկող-ծալքավոր
կիսաժայռային
լայնակի հովիտ
ճկվածք
արտադրանք, արդյունք, մթերք
պրոլյուվիալ
արդյունագործական
այլք
այլ նշանակալի
կետագիծ
շրջանագոյացման (գործոն)

рафинированная медь	զտ(վ)ած պղինձ
рафинированный сахар	զտ(վ)ած շաքար (ռաֆինար)
рельеф	ռելիեֆ
санаторий	առողջարան
сброс	վարնետուկ, վարնետք
свита	շերտախումբ
сейсмический	սեյսմիկ
селевые	սելավային
серный колчедан	ծծմբային հրաքար
система	համակարգ
скальные	ժայռային
снежный покров	ձյունածածկույթ
солнечная радиация	արեգակնային (արևի) ճառագայթում
солнечное сияние	արևացույք, արևափայլ
станок	հաստոց
сток	հոսք
стратовулканы	շերտավոր հրաբուխներ
структура	կառուցվածք, կառույց, կազմ
структурный	կառուցվածքային, կառույցային
субтермальные	ենթաջերմային
суммарная	գումարային, միագումար
сутки	օր
тектонический	տեկտոնական
термальный	ջերմային, տաք (աղբյուր)
терраса	դարատափ, դարավանդ
трог	տրոգ = տաշտահովիտ
толща	հաստույթ (երկրբ., հնք.)
ультраосновные	գերհիմքային
уровень	մակարդակ
уступ	(հանք)աստիճան, սանդղավանդ
флювиогляциальный	սառցողող(ատ)ային
фрагменты	դրվագներ
хозяйство	տնտեսություն
циркуляция	շրջապտույտ, շրջանառություն
число штилей	անդորրության դեպքեր
шелководство	շերամապահություն, շերամարուծություն
экзогенные месторождения	արտածին հանքավայրեր
экономика	էկոնոմիկա
экономическая карта	տնտեսական քարտեզ
экструзивный	արտաժայթքային

эндогенные месторождения
энергия
энергия ветра
эпигенетические месторождения
эруптивная деятельность

ներծին հանքավայրեր
էներգիա
քանու էներգիա (ուժ)
մակածին հանքավայրեր
ժայթքային գործունեություն

в кВт
в кг
в литрах в секунду
в млн. руб.
в проц.
в тыс. га
в тыс. т
в штуках
в ц
в. д.
до нашей эры
э. д.
млн. кВт ч
с. ш.
тыс. л. с.
ю. ш.

կվտ-ով
կգ-ով
լ/վ
մլն ռուբ.
տոկոսներով, տկս-ով
հազ. հա-ով
հազ. տ-ով
հատով
ց-ով
արլ. երկ.
մ. թ. ա.
արմ. երկ.
մլն կվտժ
հս. լայն.
հազ. ձիաուժ
հվ. լայն.

2. ՌՈՒՍԵՐԵՆԻՑ ԵՎ ՕՏԱՐ ԼԵՉՈՒՆԵՐԻՑ ՓՈԽԱՌՅԱԼ ԲԱՌԵՐԻ «Ա» ՎԵՐՉՆԱՀՆՉՅՈՒՆԻ ՄԱՍԻՆ*

Մասնագիտական գրականության մեջ և պարբերական մամուլում զուգահեռաբար գործածվում են օտար տերմինների և բառերի *ա* վերջնահնչյունով և առանց *ա*-ի ձևերը (*ամպլիտուդ*–*ամպլիտուդա*, *արսիոմ*–*արսիոմա*, *աֆիշ*–*աֆիշա*, *բրիգադ*–*բրիգադա*, *թեորեմ*–*թեորեմա* և այլն), ըի շարք դեպքերում էլ՝ դրանց հայերեն նույնանիշները (*արսցիս(ա)*–*հատոն*, *գլյուկոզ(ա)*–*խաղողաշաքար*, *ֆորմուլ(ա)*–*բանաձև* և այլն):

*Նախագիծը կազմել են Գ. Ջահուկյանը և Գ. Բարսեղյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1975 թ. դեկտեմբերի նիստում:

Այս կարգի բառերի ու տերմինների գործածության մեջ տեղ գտած զուգահեռությունները վերացնելու և միօրինակություն սահմանելու նպատակով ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է*.

1. Ա վերջնահինջունն այդ բառերում պահպանել՝

ա) այն դեպքում, երբ *ա*-ի սղունը առաջ է բերում բառապատկերի աղավաղում, ուրիշ բառերի հետ նույնացման վտանգ կամ բառավերջում դժվար արտասանելի կապակցություն. օրինակ՝ *անտեննա*, *անտիկվա* (տպատառի տեսակ), *բլենոռեա* (բժշկ.), *բուրժուա*, *դոմնա*, *կանվա*, *կապելլա*, *կեպկա*, *հիգիենա*, *մեխանիկա* (հմմտ. *մեխանիկ*), *մոզաիկա* (հմմտ. *մոզաիկ*), *պալիտրա*, *պրեմիերա* (հմմտ. *պրեմիեր*), *ռումբա* (հմմտ. *ռումբ*), *սատիրա* (հմմտ. *սատիր*), *սինեկուրա*, *սինյորա* (հմմտ. *սինյոր*), *տարանտելլա*, *տոկատա* և այլն.

բ) ավանդաբար *ա*-ով գրվող հետևյալ բառերում՝ *ամեռբա*, *ամպուլա*, *անակոնդա* (կենդբ.), *ավանտյուրա*, *արմադա* (պատմ.), *դիետա*, *դրամա*, *էստրադա*, *կասիա* (բսբ.), *կոլեգա*, *նիրվանա*, *պրեամբլուա* (քղբ.), *սիլֆիդա* (դից.), *սինկոպա* (երաժշտ.), *վերանդա*, *տրավմա*, *ունիվերսիադա*, *օլիմպիադա*, *ֆաբրիկա*, *ֆաբուլա*, *ֆրեզա* (տորֆահատ մեքենա):

2. Մնացած բոլոր դեպքերում այդ բառերը գործածել առանց *ա*-ի (մանավանդ օտարազգի այն բառերում, որոնց *ա*-ն ավելացված է ռուսերենում). օրինակ՝ *աբցիս*, *ալտերնատիվ*, *ամիլոգ*, *ամպլիտուդ*, *անտիլոպ*, *աքսիոն*, *բալլադ*, *բարիկադ*, *բրիգադ*, *բրոշյուր*, *գարնիտուր* (տպգր.), *գրավյուր*, *դիագրամ*, *թեորեմ*, *էստաֆետ*, *լեգենդ*, *կոորդինատ*, *հեկատոմբ* (պատմ.), *հիպերբոլ*, *մոլեկուլ*, *նորմ*, *պարաբոլ*, *պրոբլեմ*, *ռոբինզոնադ*, *սերենադ*, *սինուսոիդ*, *սյուլիտ*, *սոնատ*, *վիսկոզ*, *ֆրեզ(եր)* (մետաղահատ մեքենա) և այլն:

3. Ա վերջնահինջունով կամ առանց *ա*-ի գործածվող ներքոհիշյալ օտար բառերի փոխարեն նպատակահարմար համարել գործածել դրանց հետևյալ հայերեն նույնանիշները.

անկետ(ա)
 ապոթեմ(ա)
 ասկարիդ(ա)
 աֆիշ(ա)
 բերմ(ա)
 գալերա
 դեկադ(ա)

հարցաթերթ(իկ)
 հարթագիծ
 կլոր որդ, կլոր ճիճու
 ազդագիր
 առափ
 թիանավ, գալերա (պատմ.)
 տասնօրյակ

1. դիսցիպլին(ա)

2. դիսցիպլին(ա)

դիլեմա

կարիատիդ(ա)

կլոակա

մետաֆոր(ա)

մետեոր(ա)

միմոզա

մինիատյուր(ա) (արվ.)

մոդա

մոզաիկ(ա)

պալիտր(ա)

պանտոմիմ(ա)

պանորամ(ա)

պաստիլ(ա)

պատին(ա)

պարադիզմ(ա)

պարցել(ա)

պաուզա

պետարդ(ա)

պիպետ(կա)

պոմադ(ա)

պրիզմա (մաթ.)

պրոպագանդա

պուդրա

ռուտին(ա)

սիզնատուր(ա)

սերենադ(ա)

սիրիլլա, սիվիլլա

սիստեմ(ա)

սխեմա

սպոր(ա)

ստրատոսֆեր(ա)

վազ(ա)

վալյուտա

վալտոռն(ա)

վանտ(ա)

վերանդա

տրանշեյ(ա)

կարգապահություն

առարկա, գիտաճյուղ, գիտակարգ

երկընտրանք

կանացի արձանասյուն, կարիատիդ

1. կոյուղի, 2. (կենսբ.) կոյանոց,

կոյանցք, 3. (պատմ.) կլոակա

փոխաբերություն

ասուլա

պատկառուկ

մանրանկար

նորաձևություն, մոդա (հմմտ.

մոդայական, մոդայասեր և այլն)

խճանկար(չություն)

1. ներկապանակ, 2. համերանգություն

մնջախաղ, մնջկատակ

համայնապատկեր

պաստել

բրոնզափառ, պատինա

հարացույց

հողակտոր, հողաբաժին

դադար

ճաթուկ

կաթոցիկ

շրթ(նա)ներկ

հատվածակողմ

քարոզչություն

1. փոշի, 2. դինափոշի

հնացածություն, լճացածություն

1. (դեղագ.) դեղանիշ, 2. (տպագր.)

մամլանիշ, թերթանիշ

ցայգերգ, գիշերերգ, սերենադ

գուլշակուհի, սիրիլլա (պատմ.)

համակարգ (գիտ.)

1. ուրվագիծ, սխեմա, 2. գծապատկեր

բեղմնիկ

վերնուլորտ

սկահակ

արժույթ

գալարափող

կայմապարան

պատշգամբ

1. խրամ, 2. առվափոս, 3. խրամուղի

տրաս(ա)	1. ուղեգիծ, 2. ուղի
տրավերս(ա)	միջաթունք, ամբարտակ, տրավերս (սպորտ., տեխն.)
տրիխին(ա)	ծարորդ
ուվերտյուր(ա)	նախերգանք
քիմեռ	1. եղջերվաքաղ, 2. (պատմ.) քիմեռ
օրբիտ(ա)	ուղեծիր
ֆազ(ա)	1. փուլ, 2. (ֆիզ.) ֆազ
ֆալանգ(ա)	1. փաղանգ, 2. սորմ, 3. (պատմ.) փաղանգ և ֆալանգ
ֆանֆար(ա)	1. շեփոր, 2. շեփորանվագ, 3. շեփորագդ
ֆար(ա)	ցուլալապտեր
ֆաունա	կենդանական աշխարհ
ֆլորա	բուսական աշխարհ
ֆոնոգրամ(ա)	ձայնագիր
ֆորմուլ(ա)	բանաձև
ֆորսունկա	բոցամուղ
ֆրուկտոզ(ա)	պտղաշաքար, մրգաշաքար

Ծանոթություն: Օտար մեկ տերմինի փոխարեն հայերենում երկու և ավելի տերմինների առկայությունը պայմանավորված է տվյալ տերմինի՝ տարբեր բնագավառներում գործածվելու հետևանքով առաջացած իմաստային տարբերակումով. օր.՝ **սիզմատուր(ա)** – 1. (դեղագ.) դեղանիշ, 2. (տպագր.) մամլանիշ, թերթանիշ:

Պատմ. նշում ունեն այն օտար տերմինները, որոնք հայերենում պահպանված են նաև իրենց նախկին կամ պատմական նշանակությամբ. օր.՝ գալերաթիանավ, գալերա (պատմ.՝ ռազմանավ):

3. ՀԱՅԵՐԵՆ «ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ», «ԿՈՒՍԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆ» ԵՎ ԱՅԼ ԲԱՌԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Նկատի ունենալով բանավոր և գրավոր լեզվում հայերեն հանրապետություն, կուսակցություն, սահմանադրություն, հեղափոխություն, պատգամավոր բառերի լայն գործածությունը՝ դրանց կիրառությունը հայերենում վերականգնել և դարձնել պաշտոնական:

*Նախագիծը, համապատասխան ներածական հիմնավորումով կազմել են Գ. Սևակը և Գ. Բարսեղյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1966 թ. մայիսի նիստում:

4. ՄԻ ՇԱՐՔ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ ԶՈՒՊԱՀԵՌ ՉԵՎ ԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅԱՆ ՄԻԱՄՆԱԿԱՆԱՅՄԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Ներքոհիշյալ տերմինների գործածության մեջ ավելորդ զուգահեռությունները վերացնելու և միասնականություն սահմանելու, ինչպես նաև իմաստային անհրաժեշտ ճշտումներ մտցնելու նպատակով ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է՝* նշվող բնագավառներին վերաբերող տերմինային զուգահեռներից նախապատվությունը տալ երկրորդ սյունակի տարբերակներին:

Քաղաքական, վարչական, դիվանագիտական տերմիններ

Գործածվում են

ասամբլեա, համաժողով, աշխարհաժողով
բլոկադա, շրջափակում, (համա) պաշարում
դեմոնստրացիա, ցույց, ցուցադրում, շքերթ

էկոնոմիկա, տնտեսություն
էքստրեմիստ, ծայրահեղական
ժուռնալիստ, լրագրող
կոմպրոմիս, փոխզիջում
կոնֆերանս, կոնֆերենցիա
կոնֆրոնտացիա, առճակատում,

դիմակայում, դիմագրավում
մասսա(ներ), զանգված(ներ)
մասսայական, զանգվածային
միսիա, առաքելություն,

ներկայացուցչություն
ռատիֆիկացիա, վավերացում
ռեակցիա, հետադիմություն,

հետադեմ ուժեր
ռեժիմ, վարչակարգ
սիստեմ, համակարգ, համակարգություն
օրգան, մարմին

ֆիլիալ, մասնաճյուղ, բաժանմունք
ֆորում, համաժողով

Այսուհետև գործածել

- ասամբլեա
- շրջափակում
- 1. ցույց, 2. շքերթ,
3. ցուցադրում
- տնտեսություն, էկոնոմիկա
- ծայրահեղական
- ժուռնալիստ (լրագրող)
- փոխզիջում
- կոնֆերանս
- առճակատում,
դիմակայում
- զանգված(ներ)
- զանգվածային
- 1. առաքելություն,
2. ներկայացուցչություն
- վավերացում
- հետադիմություն,
հետադեմ ուժեր
- վարչակարգ
- համակարգ (գիտ.)
- 1. մարմին,
2. օրգան (մամուլի)
- մասնաճյուղ
- համաժողով

*Նախագիծը կազմել են Գ. Բարսեղյանը և Գ. Մարտիրոսյանը: Դաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1976 թ. դեկտեմբերի նիստում:

**Արվեստի, գեղագիտության, ճարտարապետության
և շինարարության տերմիններ**

անսամբլ, համակառույց, համույթ	- 1. (երաժշտ.) անսամբլ 2. (ճարտ.) համակառույց
բալետմեյստեր, բալետմայստեր, բալետապետ, բալետավար, պարուսուցիչ, պարուսույց	- բալետմայստեր
գաստրոլ, հյուրախաղ	- հյուրախաղ
դիրիժոր, երաժշտավար, նվագավար, նվագապետ	- դիրիժոր
էթիկա, բարոյագիտություն	- բարոյագիտություն (էթիկա)
էսթետիկա, գեղագիտություն	- գեղագիտություն (էսթետիկա)
խորմեյստեր, խորմայստեր, խմբավար	- խմբավար
կոմպլեքս, համալիր, ամբողջություն	- համալիր (կոմպլեքս)
կոմպլեքսային, համալիրային	- համալիրային (կոմպլեքսային)
կոմպոզիտոր, երգահան	- կոմպոզիտոր
կոնկուրս, մրցույթ, մրցանակաբաշխություն	- 1. մրցույթ, 2. մրցանակա- բաշխություն
կոնսերվատորիա, երաժշտանոց	- կոնսերվատորիա
կոնցերտ, համերգ	- 1. համերգ, 2. կոնցերտ (երաժշտ. ստեղծ.)
կոնցերտմեյստեր, կոնցերտմայստեր	- կոնցերտմայստեր
կորպուս, մասնաշենք, առանձնաշենք	- մասնաշենք
կուլտուրա, մշակույթ	- մշակույթ, կուլտուրա
պարկ, գրոսայգի, համակազմ, հավաքակայան, շարժակազմ	- 1. գրոսայգի, 2. (մեք.) համակազմ, 3. (տրանսպ.) հավաքակայան (պարկ)
ռեժիսոր, դերուսույց, բեմավար	- ռեժիսոր
տոնմեյստեր, տոնմայստեր, տոնավարպետ	- տոնմայստեր
օդանավակայան, օդակայան	- օդանավակայան

Սպորտաժիմ տերմիններ

գրոսմեյստեր, գրոսմայստեր	- գրոսմայստեր
կոմպլեքս, համալիր	- համալիր
կոմպլեքսային, համալիրային	- համալիրային (կոմպլեքսային)
չեմպիոն, ախոյան	- չեմպիոն
ռեկորդ, մրցանիշ	- ռեկորդ
ստադիոն, մարզադաշտ	- 1. ստադիոն, 2. մարզադաշտ

ստարտ, մեկնարկ, սկիզբ, սկսելը
տուրիզմ, զբոսաշրջ(իկ)ություն

- մեկնարկ
- տուրիզմ

Ծանոթություն 1: Սույն որոշումը չի վերաբերում հիշյալ տերմինների (մասսա, ռեակցիա, ռեժիմ և այլն)՝ այլ բնագավառներում ունեցած համանունների: Այսպես, ֆիզիկայի մեջ մասսա-ն թարգմանվում է միայն զանգված (նյութի զանգված) ձևով, քիմիայի մեջ ռեակցիա և ռեժիմ տերմինները գործածվում են անթարգմանաբար (նյութերի ռեակցիա, օդի ռեժիմ) և այլն:

Ծանոթություն 2: Տերմինի տարրերակների ընտրության մեջ, այլևայլ նկատառումներով բացարձակ միաձևություն չի սահմանված, մանավանդ որ զուգահեռ ձևերի ընտրությունը պայմանավորված է գործածության ոլորտով (համակարգ, սիստեմ՝ խոնարհման համակարգ, պետական համակարգ, մշակույթ, կուլտուրա՝ հոգևոր մշակույթ, կուլտուրա ունեցող մարդ): Եթե անվանումները չեն համարակալված և իմաստային տարրերակում չի մտցված, ապա նախապատվությունը տրվում է տերմինի փակագծից դուրս դրված ձևին:

Ծանոթություն խմբ.: Վերջին 30 տարիների ընթացքում շատ բառերի հայերեն համարժեքները ավելի կենդանի են դարձել: Օրինակ՝ լրագրող՝ ժուռնալիստ-ի փոխարեն, մարմին – օրգան, համույթ – անսամբլ, նվագավար – դիրիժոր, երաժշտահան – կոմպոզիտոր, զբոսաշրջություն – տուրիզմ, զբոսաշրջիկ – տուրիստ, համակարգ – սիստեմ, մշակույթ – կուլտուրա, տնտեսագիտություն – էկոնոմիկա, մարզական – սպորտային:

5. «ՍԵՍԻԱ», «ՆԱԿԱԶ», «ՌԵԳԼԱՄԵՆՏ» ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Սեսիա – նստաշրջան – քննաշրջան, նակազ – պատվիրան, ռեզլաձենտ – աշխատակարգ տերմինների գործածության մեջ այս ավելորդ զուգահեռությունները վերացնելու և դրանցում իմաստային ճշտումներ մտցնելու նպատակով Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն որոշում է.

ա. **Սեսիա** բառի փոխարեն այսուհետև գործածել **նստաշրջան** (Գերագույն սովետի, տեղական սովետների նստաշրջան, դատական նստաշրջան, գիտական նստաշրջան և այլն) և **քննաշրջան** (գարնանային քննաշրջան, առաջին կիսամյակի քննաշրջան և այլն):

Նակազ բառի փոխարեն գործածել **պատվիրան** (ընտրողների պատվիրանը դեպուտատներին, պատվիրան տալ և այլն):

*Նախագիծը ներկայացրել է ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի հրատարակչական խումբը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1974 թ. հունիսի նիստում:

Ռեզլամենտ բառը գործածել իր ընդհանուր նշանակությամբ՝ իբրև աշխատանքի կանոնակարգ (Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի ռեզլամենտ), իսկ ճասնակի նշանակությամբ՝ աշխատակարգ (նիստի, ժողովի աշխատակարգ և այլն):

բ. «СВОД ЗАКОНОВ» անվանումը կայելեն բարձրանել «Օրենքների ժողովածու»:

6. ՌՈՒՍԵՐԵՆ ԵՎ ՕՏԱՐ ՄԻ ՇԱՐՔ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ ՀԱՅԵՐԵՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Գիտատեխնիկական և ճշակութային առաջընթացի, ժողովուրդների հասարակական-քաղաքական կյանքի արագ տեղաշարժերի հետևանքով ինչպես այլ լեզուներ, այնպես էլ հայերենը հարստացել և հարստանում է բազմաթիվ նոր հասկացություններով ու տերմիններով:

Վերջին տասնամյակներում լայնորեն գործածվող հասարակական-քաղաքական, գիտատեխնիկական և ճարգական նոր հասկացությունների համար հայերեն միասնական տերմինային համարժեքներ հաստատելու նպատակով Հայկական ԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է՝* ներքոհիշյալ բառացանկի առաջին սյունակում բերված ռուսերեն և օտար տերմինների դիմաց այսուհետև գործածել երրորդ սյունակում բերված տերմինները:

Հասարակական-քաղաքական տերմիններ

<i>Ռուսերեն և օտար տերմիններ</i>	<i>Գործածվում են</i>	<i>Այսուհետև գործածել</i>
вещизм	ընչաքաղցություն	իրամուլություն
выборщик	ընտրող, քվեարկող, ընտրիչ	քվեատու
демонетизация	ապամետաղադրամացում, ապաստակացում, մետաղադրամի արժեզրկում	թղթադրամացում

Լախագիծը կազմել է Վ. Ասլանյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1985 թ. հունիսի նիստում:

депозитарий	դեպոզիտար	պայմանագրապահ (այն պետությունը, որին ի պահ է տրվում միջազգային պայմանագրի բնագիրը)
довооружение	-	լրագինում
заорганизованность	-	կազմակերպամոլություն
имперский	կայսերական	կայսերապետական (ածական, империя (կայսրություն) բառից, տարբերելու համար императорский (կայսերական) ածականից)
инфраструктура	ինֆրաստրուկտուրա, ինֆրակառուցվածք	ենթակառուցվածք
контр-адмирал	փոխծովակալ	դերծովակալ (ծովակալության առաջին (կրտսեր) աստիճան, որը նախորդում է փոխծովակալի աստիճանին)
контролируемый	վերահսկողության ենթակա	վերահսկելի
отдача	փոխհատուցում, վերադարձում	հատույց (ներդրված միջոցների, աշխատանքի դիմաց ստացվող արդյունք)
первопроходец	ռահվիրա	նախագնաց
премия	պարգև, պրեմիա	պարգևավճար (արտադրական նորմաները գերազանցելիս բանվորներին և ծառայողներին հիմնական աշխատավարձից դուրս տրվող լրացուցիչ դրամական վարձատրություն)

разрядка	լարվածության թուլացում	լիցքաթափում (ռազ- մաքաղաքական լար- վածության թուլա- ցում երկրների և պետությունների հա- րաբերություններում) սպառազվածառք
распродажа	վաճառք, ընդհանուր վաճառք, ի սպառ վաճառք, ծախծխում, ճեպավա- ճառք	
созидание	ստեղծագործում, ստեղծագործություն	արարում («ստեղծա- րար աշխատանք», «ստեղծում»)

Պիտատեխնիկական տերմիններ

анклав	անկլավ	միջատարածք
атолл	ատոլ	օղակղզի
дефоляция	դեֆոլիացիա, տերևազրկում	տերևազրկում
дисплей	դիսպլեյ	տեսատիպ
обустройство	—	լրակառուցում
передвижной	շրջիկ, շարժական	1. շրջիկ (նույն տե- ղում չգտնվող, տե- ղից-տեղ փոխադր- վող, շրջող օրինակ՝ խանութ, կրպակ, թատրոն, կինո, ցու- ցահանդես, մեքենա- յացված շարասյուն, ջոկատ, գրադարան, արհեստանոց, խոհա- նոց և այլն), 2. շարժական (սովոր- աբար անշարժ, բայց տվյալ դեպքում տեղաշարժելի, տեղափոխելի և մի այլ վայրում տե- ղակայելի օրինակ՝ էլեկտրակայան, կա- մուրջ, սենյակի պատ,

		սանդուղք, սյուն, մեքենայի մաս, թատրոնի բեմ և այլն: Համեմատի՞ր подвижной)
перехватчик	—	կալանիչ (տեխնիկայի միջոց, որն ընթացքի ժամանակ բռնում է թշնամու տեխնիկայի մի այլ միջոցի, ստիպում է կանգնել, վայելք կատարել)
перфокарта	պերֆորարտ	սորաքարտ (որոշակի չափսի և ձևի անցքավոր քարտ հաշվիչ մեքենայի համար)
перфолента перфорировать	պերֆոժապավեն ծակոտել, ծակծկել, ծակել, բանալ, պերֆորացիայի ենթարկել	սորաժապավեն սորատել (սորատանցքեր անել, դրանցով գրանցել)
планетарий	1. պլանետարիում, պլանետարի, մոլորակացույց, աստղացույց, 2. պլանետարիում, պլանետարի, մոլորակացուցարան, աստղացուցարան	1. երկնացույց (երկնքի պատկերը ցույց տվող գործիք), 2. երկնացուցարան (այն շենքը, որտեղ ցուցադրում են երկնքի պատկերը)
подвижной	շրջիկ, շարժական	1. շրջիկ, 2. շարժական (տն՛ս передвижной)
расстыковка	—	ապակցում (իրար կցված և համատեղ գործող օբյեկտների բաժանում, անջատում)
рекультивация	ռեկուլտիվացիա	մշակելիացում (մարդու գործունեության հետևանքով անպլտղաբեր դարձած հողերի պտղաբերության վերականգնում)

серпентарий
спелеология
тепломер
теплофикация

тренажёр
штабы

սերպենտարիում
սպելեոլոգիա
ջերմաչափոց
ջերմավորում,
ջերմացում
տրենաժոր
շտամ

օձարուծարան
անձավագիտություն
ջեռաչափ
ջեռավորում

մարզոց
մանրէահիմք

Սարգական տերմիններ

выездка (высшая
школа верховой езды)

забег

заезд

заплые

գեղավարգ, վարժե-
ցում, ձիու քայլք
(ձիավարության
բարձրագույն
դպրոց)

վազքահերթ

արշավահերթ

լողահերթ

ձիամարզություն
(1. նժույգի վարժեցում
սանձին և թամբին:
2. հրապարակում
նժույգի կառավար-
ման վարպետության
մրցածև)
մրցահերթ (մրցումնե-
րի ժամանակ, վա-
զորդների, դահու-
կորդների, չմշկորդնե-
րի միասին մեկնար-
կելը. այդ մարզիկնե-
րի միասին մեկնար-
կողների խումբ)
մրցահերթ (նույնը՝
ձիարշավի, ավտոմո-
տովազքի, թիավա-
րության, առագաս-
տային սպորտի
մրցումների մասնա-
կիցների համար)
մրցահերթ (նույնը՝ լողի
մրցումների մասնա-
կիցների համար)

**7. ՌՈՒՍԵՐԵՆ ПАРАДНОСТЬ ԲԱՌԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԵՎ «ԴԻՐԵԿՏՈՐ – ՏՆՕՐԵՆ» ԲԱՌԵՐԻ
ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ***

Ռուսերեն *парадность* բառի հայերեն թարգմանության զուգաձևությունները վերացնելու, ինչպես նաև *դիրեկտոր-տնօրեն* համարժեք բառերի գործածության մեջ ճշգրտում մտցնելու նպատակով ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է*.

1. Ռուսերեն *парадность* բառը, որ թարգմանվում է *պարադայնություն, շքանդություն, հանդիսամոլություն*, այսուհետև թարգմանել *հանդիսամոլություն*:

2. Պաշտոնական ոճում գործածել *դիրեկտոր* բառը: Ոչ պաշտոնական ոճում, եթե այդ խոսքը (գրավոր կամ բանավոր) ուղղված է սփյուռքահայությանը, կարելի է գործածել նաև *տնօրեն* բառը:

Ծանոթություն խմբ.: Այսօր *դիրեկտոր* բառը իսպառ անհետացել է մեր բառապաշարից՝ իր տեղը զիջելով հայերեն համարժեքին՝ տնօրեն-ին:

**8. ՌՈՒՍԵՐԵՆ ԿԵՆՑԱՂ ԱՅԻՆ ՈՐՈՇ
ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ ՀԱՅԵՐԵՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ****

Միատեսակ կամ ճշգրիտ թարգմանություն չունեցող որոշ կենցաղային տերմինների հայերեն թարգմանությունների զուգաձևությունները վերացնելու և նրանցում ճշգրտումներ մտցնելու նպատակով Հայկական ԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է*. այսուհետև գործածել ներքոհիշյալ ռուսերեն տերմինների հետևյալ հայերեն թարգմանությունները.

беседа	տաղավար
кабина канатной дороги	ճոպանախցիկ
колготки	զուգագուլպա
крыло автомашины	ավտոմեքենայի անվակալ
макулатура	թղթաթափոն
ползунки	չոչաշոր

*Նախագիծը կազմել է Վ. Ասլանյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1985 թ. դեկտեմբերի նիստում:

**Նախագիծը կազմել է Ա. Սարգսյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1986 թ. սեպտեմբերի նիստում:

**9. ՌՌԻՍԵՐԵՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ՏԵՐՄԻՆԱՅԻՆ
ԿԱՊԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՅԵՐԵՆ
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅԱՆ ճՇՂՐՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ***

Հայկական ԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն, քննության առնելով «Ռուսերեն մի շարք տերմինային կապակցությունների հայերեն թարգմանության ճշգրտման մասին» հարցը, որոշում է ներքոհիշյալ տերմինացանկի առաջին սյունակում բերված ռուսերեն տերմինային կապակցությունների դիմաց այսուհետև գործածել երրորդ սյունակում բերված հայերեն համարժեքները.

<i>Ռուսերեն բառակապակցությունը</i>	<i>Գործածվում է</i>	<i>Այսուհետև գործածել</i>
беседа один на один	զրույց մեկ-մեկ (երես առ երես)	առանձնազրույց
взрывоопасное положение	պայթյունով հղի (վտանգավոր) դրություն	պայթյունավտանգ դրություն
военный контингент	ռազմական կոնտինգենտ	զորակազմ (զորախումբ)
в свете решений (указаний)	որոշումների (ցուցումների) լույսի ներքո	որոշումների (ցուցումների) լույսով
высокий гость	մեծապատիվ հյուր	բարձրաստիճան հյուր
государственная приемка далеко идущие цели	պետական ընդունում հեռու գնացող նպատակներ	պետընդունում հեռագնա նպատակներ
деловые отходы	գործահարմար մնացուկներ	պիտանի թափոններ
загладить вред знак лауреата	վնասը հարթել դափնեկրի կրծքանշան	վնասը քավել դափնենշան
массированный налет авиации	ավիացիայի կենտրոնացված հարձակում	ավիացիայի զանգվածային հարձակում

*Նախագիծը կազմել է Վ. Ասլանյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1987 թ. մարտի նիստում:

переброска вод реки

покоритель космоса

протекционистская

политика

проходная пешка

ракета средней

дальности

расчет орудия

рассеиватель света

сдача под ключ

серия экспериментов

экономический

эксперимент

эстафетный бег

экспедиция

посещения

գետի ջրերի

տեղափոխում

տիեզերք նվաճող

պրոտեկցիոնիստական

քաղաքականություն

անցողիկ զինվոր

միջին հեռավորու-

թյան հրթիռ

հրանոթի հաշվարկ

—

հանձնում բանալին

վրան

գիտափորձերի շարք

տնտեսագիտական

փորձ

փոխանցումավազք

—

գետի հոսափոխում

տիեզերանվաճ

հովանավորական

քաղաքականություն

անցունակ զինվոր

միջին հեռահարու-

թյան հրթիռ

հրանոթի

անձնակազմ

լուսացիր

լիավարտ հանձնում

փորձաշար

տնտեսափորձ

փոխանցավազք

այցելու անձնա-

կազմ (երկարատև

տիեզերական թռիչքի

հիմնական անձնա-

կազմի հետ տիեզե-

րանավում մի քանի

օր մնացող

անձնակազմ)

10. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՆՅՈՒԹԵՐՈՒՄ ԳՈՐԾԱԾՎՈՂ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՐՈՇ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ ՀԱՅԵՐԵՆ ՀԱՄԱՐԺԵՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ*

Միջազգային տեղեկատու նյութերում գործածվող քաղաքական, տնտեսագիտական, ռազմագիտական որոշ օտար տերմինների հայերեն թարգմանության և դրանց ավելորդ զուգաձևություններից խուսափելու նպատակով Հայկական ԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է՝* ներքոհիշյալ տերմինների ռուսերենից փոխառված ձևերի փոխարեն այսուհետև գործածել բառացանկի երրորդ սյունակում բերված հայերեն համարժեքները:

Ռուսերենում գործածվող տերմինը	Հայերենում գործածվում է	Առաջարկվում է գործածել
Քաղաքական տերմիններ		
Альянс	ալյանս, դաշնակցություն, դաշինք	դաշինք
Военный переворот	ռազմական հեղաշրջում, զինվորական հեղաշրջում	զինվորական հեղաշրջում
Договор	դաշնագիր, պայմանագիր	1. պայմանագիր (ընդհանրապես), 2. դաշնագիր (դաշինքի վերաբերյալ պայմանագիր՝ պակտը)
Компетентный	կոմպետենտ	1. իրազեկ, քաջատեղյակ (օրինակ՝ իրազեկ (քաջատեղյակ) աղբյուրների հաղորդագրության համաձայն), 2. իրավասու (օր. Որոշումն ընդունվել է իրավասու մարմինների կողմից)

*Նախագիծը կազմել է Հ. Հակոբյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1987 թ. հունիսի նիստում:

КОНТАКТ

Կոնտակտ, շփում

1. շփում (օր. Խաղաղության և համագործակցության շահերը պահանջում են ուժեղացնել շփումները խորհրդային և ամերիկյան հասարակայնության ներկայացուցիչների միջև),
 2. կապ, առնչություն (օր. Կապ է հաստատվել ապստամբական շարժման պարալուխներից մեկի հետ),
 3. հպում (տեխն.)

КОНТРАСТ

Կոնտրասներ

Կոնտրասներ (եթե երանգավորման համար չի թարգմանվում «հականեր», որովհետև ռուսերենում «с»-ն օտար լեզվից եկող հոգնակի ցույց տվող «s» վերջավորությունն է, ռուսերենում և եվրոպական լեզուներում եզակին «կոնտրաս» է)

МОТИБ

մոտիվ, դրդապատճառ

1. շարժառիթ (օր. Գրեմադայի վրա ԱՄՆ-ի հարձակման շարժառիթները ավելի քան պարզ են),
 2. պատճառաբանություն (օր. Բրազիլիայի ղեկավար ժոզե Սառնեյը մի շարք պատճառաբանություններ բերեց, իրերկրի անվճարունակությունն ապացուցելու համար)

реальный регент	ռեալ, իրական ռեգենտ	իրական խնամակալ, գահապահ
регентство	ռեգենտություն	խնամակալություն, գահապահություն
статус	ստատուս, կարգավիճակ	իրավավիճակ, կարգավիճակ
суверенитет	սուվերենիտետ, սուվերենություն, գերիշխանություն	ինքնիշխանություն
суверенный фрагментарный (о дипломатических документах) эmissар	սուվերեն, գերիշխան ֆրագմենտային էմիսար, հանձնակատար	ինքնիշխան հատվածային, պատառիկային հանձնակատար

Տնտեսագիտական տերմիններ

девальвация	դևալվացիա, արժեզրկում	արժենվազում (ար- ժեզրկում-ը օբեսցե- нение տերմինի թարգմանությունն է)
Европейское экономическое сообщество	Եվրոպական տնտե- սական համագոր- ծակցություն, Եվրո- պական տնտեսա- կան միավորում	Եվրոպական տնտե- սական միավորում
репрессалии	փոխճնշումներ, ճնշիչ պատժիչ միջոցներ	ճնշամիջոցներ (գոր- ծածվում է հոգնակի ձևով)
санкции	սանկցիաներ, պատժամիջոցներ	պատժամիջոցներ (գործածվում է հոգնակի ձևով)
транснациональные компании	վերազգային ընկերություններ	անդրազգային ընկերություններ (մոնոպոլիաներ,

наднациональные
компании

վերազգային
ընկերություններ

որոնց գործունեու-
թյան ոլորտը գերա-
ճել է ազգային սահ-
մանները)

վերազգային ընկե-
րություններ (մոնոպո-
լիաներ, որոնք իրենց
կազմով դադարել են
լինել զուտ ազգային
կամ վեր են կանգ-
նած. հմմտ. «վերդա-
սակարգային» հաս-
կացության հետ)
հաշվադրույք (վարկի
համար բանկի պա-
հանջած տոկոսը)

учетная ставка

գեղչադրույք

Ուղղագիրտական տերմիններ

полигон

փորձակայան,
հրաձգարան,
պոլիգոն

զինափորձարան
(ուրիշ փորձակա-
յաններից տարբերա-
կելու համար)

штаб-квартира

նստավայր

շտաբ-կացարան
(նստավայր-ը резиден-
ция հասկացության
թարգմանությունն է)

ядерная накачка

—

միջուկային լիցքա-
մղում (ռենտգենային
լազերի մասին)

ядерные боеголовки
индивидуального
наведения

անհատական
ուղղորդմամբ
միջուկային
մարտագլխիկներ

անհատական
նշանառության
միջուկային
մարտագլխիկներ

**Դ. ՄԱԹԵՄԱՏԻԿԱԿԱՆ, ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ,
ՖԻԶԻԿԱՅԻ ԵՎ ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ
ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ**

**1. ՀԱՅԵՐԵՆ ՄԱԹԵՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ՈՐՈՇ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ
ԻՄԱՍՏԱՅԻՆ ՃՇՂՐՏՄԱՆ ԵՎ ՆՐԱՆՑ
ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ***

Մաթեմատիկական հասկացությունները հայերենով ճիշտ արտահայտելու և տերմինների գործածության ավելորդ զուգահեռությունները վերացնելու նպատակով ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է՝*

1. Ռուսերեն հետևյալ տերմինների փոխարեն այսուհետև գործածել վերջին սյունակում բերված տերմինները.

	<i>Գործածվում են</i>	<i>Այսուհետև գործածել</i>
перемещение	տեղափոխություն, տեղափոխում, տեղաշարժում	- տեղափոխություն
смещение	տեղափոխություն, տեղափոխում, տեղաշարժ	- տեղաշարժ
перенос	տեղափոխություն, տեղափոխում, տեղաշարժ	- տեղափոխում, օրինակ՝ параллельный перенос զուգահեռ տեղափոխում
поворот	պտույտ, պտտում, դարձում, շրջում	- պտույտ
вращение	պտույտ, պտտում, դարձում, շրջում	- պտտում
сечение	հատույթ, հատում, հատվածք, կտրվածք	- հատույթ, օրինակ՝ դեղեքինդյան հատույթ, հորիզոնական հատույթ, առանցքային հատույթ, հատույթի մակերես

*Նախագիծը կազմել է Վ. Սաղաթելյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1977 թ. դեկտեմբերի նիստում:

пересечение	հատում, հատույթ	- հատում, օրինակ՝ գծերի հատում, բազմությունների հատում, հատման կետ, հատման գիծ
пересекать(ся)	հատ(վ)ել, փոխհատ(վ)ել	- հատ(վ)ել, օրինակ՝ գունդը հատել հարթությամբ, գծերը, պատկերները, բազմությունները հատվում են
пересекающиеся	հատվող, փոխհատվող	- հատվող, օրինակ՝ հատվող ուղիներ, հատվող պատկերներ, հատվող բազմություններ
ДОКАЗАТЕЛЬСТВО	ապացուցում, ապացույց, ապացուցելը	- 1. ապացուցում (մաթեմատիկական առաջադրության հիմնավորման, հաստատման ընթացքը), օրինակ՝ այս ապացուցումը բարդ է, բերենք թեորեմի ապացուցումը. 2. ապացույց (փաստ, փաստարկ), օրինակ՝ իրեն ապացույց
выборка	ընտրանք, ընտրվածք, վերցվածք	- ընտրանք, վերցվածք
выборочный	ընտրանքային, ընտրվածքային, վերցվածքային	- ընտրանքային, ընտրանքների, օրինակ՝ ընտրանքային ընտրանքների մեթոդ
начало	սկիզբ, սկզբունքներ, սկզբունք	- 1. սկիզբ, օրինակ՝ վեկտորի, ճառագայթի սկիզբ, 2. սկզբունք (գիտ.), օրինակ՝ Նյուտոնի առաջին սկզբունքը
начала (հոգն.)	սկզբունքներ, հիմունքներ, տարրեր	- 1. սկզբունքներ (տվյալ գիտության

մեջ առանձին առաջադրություններ, օրենքներ), օրինակ՝ Նյուտոնի երեք սկզբունքները.

2. *հիմունքներ* (տվյալ գիտության վերաբերյալ հիմնական գիտելիքների ամբողջություն), օրինակ՝ *начала геометрии* - երկրաչափության հիմունքները, *начала анализа* - անալիզի հիմունքները

Ծանոթություն: Ղարոցում ուսումնասիրում են գիտությունների հիմունքները, ուստի համապատասխան դասընթացները պետք է անվանել տվյալ գիտության հիմունքներ և ոչ թե սկզբունքներ կամ տարրեր:

<i>невозрастающий</i>	չաճող, ոչ աճող	- <i>չաճող</i> , օրինակ՝ <i>չաճող ֆունկցիա</i> , <i>չաճող հաջորդականություն</i>
<i>неубывающий</i>	չնվազող, ոչ նվազող	- <i>չնվազող</i> , օրինակ՝ <i>չնվազող ֆունկցիա</i> , <i>չնվազող հաջորդականություն</i>
<i>предложение</i>	նախադասություն, առաջադրություն	- 1. (լեզվ.) <i>նախադասություն</i> . 2. (մաթ.) <i>առաջադրություն</i> , օրինակ՝ մաթեմատիկական առաջադրություն. ապացուցենք այս առաջադրությունը. սահմանումները, ասքիոմները, թեորեմները մաթեմատիկական առաջադրություններ են
<i>равносильный, эквивалентный</i>	համարժեք, հավասարազոր, համազոր	- <i>համարժեք</i> , օրինակ՝ <i>համարժեք հա-</i>

размещения	կարգավորություններ, տեղաբաշխություններ	վասարումներ, համարժեք անհավասարություններ, համարժեք անվերջ փոքրեր - կարգավորություններ, օրինակ՝ կարգավորությունների թիվը, կարգավորություններ ու տարրերից m -ական
треугольник	եռանկյուն, եռանկյունի, եռանկյունանի	- եռանկյուն (գոյ.), օրինակ՝ հավասարակողմ եռանկյուն, եռանկյան կողմեր, գագաթներ, եռանկյունների հավասարությունը
треугольный	եռանկյուն, եռանկյունի, եռանկյունանի, եռանկյունաձև	- եռանկյուն (ած.), օրինակ՝ եռանկյուն պատկեր

Ծանոթություն: Նույն ձևով քառանկյուն, հնգանկյուն, բազմանկյուն, ուղղանկյուն և նման մյուս տերմինները գործածել և՛ որպես ածական, և՛ որպես գոյական:

дву(х)член, бином	երկանդամ, երկանդամանի, բինոմ	- երկանդամ (գոյ.), օրինակ՝ զծային երկանդամ, Նյուտոնի (նյուտոնյան) երկանդամ
дву(х)членный	երկանդամ	- երկանդամ (ած.), օրինակ՝ երկանդամ արտահայտություն
биномиальный	երկանդամային, երկանդամ, բինոմային, բինոմական	- երկանդամային, օրինակ՝ биномиальные коэффициенты - երկանդամային գործակիցներ
многочлен, полином	բազմանդամ, բազմանդամանի, պոլինոմ	- բազմանդամ (գոյ.), օրինակ՝ զծային բազմանդամ, համասեռ բազմանդամ, եռանկյունաչափա-

многочленный	բազմանդամ, բազմանդամային	- բազմանդամ (ած.), օրինակ՝ բազմանդամ արտահայտություն
полиномиальный	բազմանդամային, բազմանդամ, պոլինոմ- ային, պոլինոմական	- բազմանդամային, օրինակ՝ բազմանդա- մային գործակիցներ

Ծանոթություն: Նույն ձևով եռանդամ, քառանդամ և նման մյուս տերմինները գործածել և՛ որպես ածական, և՛ որպես գոյական:

2. Ռուսերեն *-енный, -анный* մասնիկներով կազմված *упорядоченный, вписанный, описанный* և այլն տերմինները ածականական գործածության դեպքում թարգմանել *-յալ*, իսկ դերբայական գործածության դեպքում *-ած (-ված)* մասնիկով կազմված բառերով:

упорядоченный	- կարգավորյալ, կարգավորված
упорядоченная переменная	- կարգավորյալ փոփոխական
упорядоченное множество	- կարգավորյալ բազմություն
упорядоченная пара чисел	- կարգավորյալ թվազույգ
упорядоченная тройка чисел	- թվերի կարգավորյալ եռյակ, կարգավորյալ թվաեռյակ
упорядоченное мною множество	- իմ կողմից կարգավորված բազմությունը, իմ կարգավորած բազմությունը
множество, упорядоченное этим способом	- այս եղանակով կարգավոր(վ)ած բազմությունը
вписанный	- ներգծյալ, ներգծ(վ)ած
описанный	- արտագծյալ, արտագծ(վ)ած,

օրինակ՝ *ներգծյալ (արտագծյալ) անկյուն, եռանկյուն, բազմանկյուն, բայց՝ շրջանագծին ներգծած (արտագծած) բազմանկյուն:*

3. Հաշվի առնելով, որ հավանականությունների տեսությունում *событие* ռուսերեն տերմինը սովորաբար գործածվում է *случайное событие* իմաստով, ընդ որում մյուս տեսակի *событие-ները*, այդ թվում նաև *достоверное событие* և *невозможное событие* հասկացությունները համարվում են *случайное событие* ընդհանուր հասկացության մասնավոր դեպքեր, նպատակահարմար համարել *событие* և *случайное событие* ռուսերեն տերմինները հայերեն թարգմանել մեկ

բառով պատահույթ, իսկ ճյուղ դեպքերում պատահույթ-ի մոտ գրել համապատասխան ածականները.

событие, случайное событие	- պատահույթ
достоверное событие	- հավաստի պատահույթ
невозможное событие	- անհնար պատահույթ
элементарное событие	- տարրական պատահույթ
независимые события	- անկախ պատահույթներ
равносильные события	- համարժեք պատահույթներ
равновозможные события	- հավասարահնարավոր պատահույթներ
сумма, разность, произведение событий	- պատահույթների գումար, տար- բերություն, արտադրյալ
поле, пространство, алгебра событий	- պատահույթների դաշտ, տարա- ծություն, հանրահաշիվ

4. Հունա-լատինական ժազում ունեցող ներքոհիշյալ տերմինների փոխարեն գործածել հետևյալ հայերեն համարժեքները.

	Գործածվում են	Այսուհետև գործածել
гомотетия	նմանադրություն, հոմոթետիա, հոմոտետիա	- նմանադրություն
гомотетичный	նմանադիր, հոմո- թետիկ, հոմոտետիկ	- նմանադիր, օրինակ՝ նմանադիր պատկեր- ներ
композиция (двух отображений)	կոմպոզիցիա, բաղա- դրույթ, համադրում, համադրություն	- բաղադրույթ (երկու արտապատկերում- ների)
конгруэнтность	համընկնելիություն, համընկնողություն, կոնգրուենտություն, համընկնունակություն	- համընկնելիություն
конгруэнтный	համընկնելի, համ- ընկնող, կոնգրուենտ, համընկնունակ	- համընկնելի, օրինակ՝ համընկնելի հատված- ներ, համընկնելի պատկերներ, հատ- վածը տրոհենք 5 համ- ընկնելի մասերի

принцип	սկզբունք, պրինցիպ	- սկզբունք, օրինակ՝ մաթեմատիկական ինդուկցիայի սկզբունքը, զուգամիտության սկզբունքը
рекурентный	անդրադարձ, ռեկուրենտ	- անդրադարձ, օրինակ՝ անդրադարձ բանաձև, անդրադարձ եղանակ
система	համակարգ, սիստեմ(ա)	- համակարգ, օրինակ՝ կոորդինատային համակարգ, հավասարումների համակարգ, անհավասարությունների համակարգ, կետերի համակարգ, ուժերի համակարգ՝ ուժահամակարգ
фаза	փուլ, ֆազ(ա)	- փուլ, օրինակ՝ начальная фаза - սկզբնական փուլ, սկզբնափուլ - հավելույթ
мантисса (թվի լոգարիթմի կոտորակային մասը)	մանթիս, մանտիս, հավելում, հավելույթ	
характеристика (թվի լոգարիթմի ամբողջ մասը)	բնութագրիչ, բնութագիր, խարակտերիստիկ(ա)	- բնութագրիչ (գոյ.), օրինակ՝ 125 թվի տասնորդական լոգարիթմի բնութագրիչը հավասար է 2-ի, հավելույթը՝ 0-ի
характеристический	բնութագրիչ, բնութագրող, խարակտերիստիկ	- բնութագրիչ (ած.), օրինակ՝ բնութագրիչ հավասարում, բնութագրիչ ֆունկցիա, բնութագրիչ գծեր
элемент	տարր, էլեմենտ	- տարր, օրինակ՝ բազմության տարրեր, որոշիչի (դետերմինանտի) տարրեր, մատրիցի տարրեր

элементарный

տարրական,
էլեմենտար

- տարրական, օրինակ՝ տարրական ֆունկցիաներ, տարրական մաթեմատիկա

5. Հնարավոր համարել ներքոհիշյալ տերմինների զուգահեռ գործածությունը՝ նախապատվություն տալով առաջին տեղում դրված բաներին.

амплитуда

- լայնույթ, ամպլիտուդ, օրինակ՝ տատանման լայնույթ, ամպլիտուդ

гармонический

- ներդաշնակ, հարմոնիկ, օրինակ՝ ներդաշնակ բաժանում, ներդաշնակ շարք, բայց՝ հարմոնիկ, սուրհարմոնիկ ֆունկցիա, հարմոնիկ անալիզ

комбинации, соединения (հոգն.)

- միացություններ, կոմբինացիաներ, օրինակ՝ միացությունների տեսակներն են տեղափոխությունները, զուգորդությունները և կարգավորությունները

комбинаторика

- միացությունների տեսություն, կոմբինատորիկա

комбинаторный

- միացությունների (վերաբերյալ), կոմբինատորային, օրինակ կոմբինատորные задачи - միացությունների (վերաբերյալ) խնդիրներ, комбинаторный анализ - կոմբինատորային անալիզ, комбинаторная топология - կոմբինատորային տոպոլոգիա

сравнение

- բաղդատում, համեմատում, օրինակ՝ իրական թվերի բաղդատումը

сравнивать

- բաղդատել, համեմատել, օրինակ՝ բաղդատել հետևյալ երկու կոտորակները

сравнимый...

- բաղդատելի, համեմատելի, օրինակ՝ բաղդատելի և անբաղդատելի մեծություններ, 2 կիլոգրամը և 5 մետրը անբաղդատելի մեծություններ են

(с)формулировать

- բանաձևել, ձևակերպել, օրինակ՝ ստացված արդյունքը բանաձևենք որպես թեորեմ

формулировка, формулирование

- բանաձևում, ձևակերպում, օրինակ՝ այս մտքի ճշգրիտ բանաձևումը հետևյալն է

Ծանոթություն: Նպատակահարմար համարել դասագրքերում կամ ձեռնարկներում հայերեն կազմություն ունեցող տերմիններն առաջին անգամ գործածելիս փակագծերում դնել նրանց օտար համարժեքները, իսկ օտար ծագում ունեցողները գործածելիս՝ հայերեն առավել ընդունելի համարժեքները, օրինակ՝ համընկնելի (կոնգրուենտ), նմանադրություն (հոմոթետիա), անդրադարձ (ռեկուրենտ), տեղափոխություն (перемещение), պտույտ (поворот), ամպլիտուդ (լայնույթ), որոշիչ (դետերմինանտ), տարբերիչ (դիսկրիմինանտ):

2. ՄԱԹԵՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ՈՐՈՇ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Վերջին տարիներին ճաթեմատիկայի դպրոցական հայերեն դասագրքերում *գնդային* ածականով բաղադրված *գնդային մակերևույթ*, *գնդային գոտի*, *գնդային բազմանկյուն* և այլն տերմինները *սֆերա*, *սֆերիկ գոտի*, *սֆերիկ բազմանկյուն* և այլն տերմիններով փոխարինելու հետևանքով առաջացել են այդ տերմինների զուգահեռ ձևեր (*գնդային մակերևույթ* - *սֆերա*, *գնդային բազմանկյուն* - *սֆերիկ բազմանկյուն*, *գնդային գոտի* - *սֆերիկ գոտի* և այլն):

Այս ավելորդ զուգաձևությունները վերացնելու և դրանցում միօրինակություն սահմանելու նպատակով, ինչպես նաև պահպանելով ավանդական ձևերը, որոնք ավելի հասկանալի են, ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է*.

1. Ռուսերենում և այլ լեզուներում գործածվող сфера մաթեմատիկական տերմինը թարգմանել *գնդային մակերևույթ*:

Բաղադրյալ տերմինների шаровой և сферический ածականները թարգմանել *գնդային*. այն է՝

шаровой, сферический

- *գնդային*

шаровая поверхность, сферическая поверхность, сфера

- *գնդային մակերևույթ*

*Նախագիծը կազմել է Վ. Սաղաթելյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1981 թ. սեպտեմբերի նիստում:

сферические координаты
сферический многоугольник
сферическая тригонометрия
сферическая геометрия

- գնդային կոորդինատներ
- գնդային բազմանկյուն
- գնդային եռանկյունաչափություն
- գնդային երկրաչափություն,
գնդաչափություն

шаровой пояс, сферический пояс
шарообразный, сферообразный

- գնդային գոտի
- գնդածև

2. Եթե ռուսերենում шаровой և сферический ածականները գործածված են տարբեր նշանակության ճաթեմատիկական տերմիններում, ապա шаровой թարգմանել *գնդային*, իսկ сферический՝ *ոլորտային* կամ *սֆերիկ*. օրինակ՝

шаровые функции
сферические функции

- գնդային ֆունկցիաներ
- ոլորտային ֆունկցիաներ կամ
սֆերիկ ֆունկցիաներ:

3. ՄԱԹԵՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ՈՐՈՇ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ ՈՒ ԲԱՌԱԿԱՊԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՄԱՍՏԱՅԻՆ ՃՇՂԲՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Մաթեմատիկական հասկացությունները հայերենով ճիշտ արտահայտելու և ճաթեմատիկական որոշ տերմինների ու բառակապակցությունների սխալ գործածություններն ու ավելորդ զուգահեռությունները վերացնելու նպատակով ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն որոշում է՝

1. Հունա-լատինական ծագում ունեցող ներքոհիշյալ ճաթեմատիկական տերմինների փոխարեն այսուհետև գործածել դրանց հետևյալ հայերեն համարժեքները (դասագրքերում առաջին անգամ գործածելիս փակագծերում գրել հունա-լատինականը).

детерминант, определитель
дискриминант
тетраэдр, четырехгранник
параллелограмм
призма

- որոշիչ (գոյ.)
- տարբերիչ (գոյ.)
- քառանիստ (գոյ.)
- զուգահեռակողմ (զուգահեռագիծ)
- հատվածակողմ

*Նախագիծը կազմել է Վ. Սարգսյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1982 թ. դեկտեմբերի նիստում:

коллинеарные векторы
неколлинеарные векторы
компланарные векторы
некомпланарные векторы
медиана

приоритетный

приоритетная задача
приоритетное обслуживание
симметрия

симметричность

симметричный, симметрический

осевая симметрия

центральная симметрия

- համագիծ վեկտորներ
- տարագիծ վեկտորներ
- համահարթ վեկտորներ
- տարահարթ վեկտորներ
- 1. միջնագիծ (երկրաչափության մեջ), 2. միջնարժեք (մաթ. վիճակագրության մեջ, օրինակ x -ը միջնարժեք է, եթե բաշխման ֆունկցիան $F(x=1/2)$)
- 1. գերադաս (ած.),
2. առաջնային
- գերադաս խնդիր
- գերադաս սպասարկում
- համաչափություն (սիմետրիա), օրինակ՝ երկրաչափական պատկերի համաչափություն կետի, ուղղի նկատմամբ
- 1. համաչափականություն (երկրաչափական պատկերի հատկություն),
2. փոխադարձականություն (взаимность իմաստով՝ որպես հարաբերության հատկություն), օրինակ՝ «հավասար է» հարաբերությունն օժտված է փոխադարձականության հատկությամբ (եթե $a=b$, ապա $b=a$)
- 1. համաչափ (սիմետրիկ) (երկրաչափական պատկերի մասին), օրինակ՝ *симметричная фигура* – համաչափ պատկեր,
2. փոխադարձական, սիմետրիկ (հարաբերության մասին), օրինակ՝ «հավասար է» հարաբերությունը փոխադարձական է, իսկ «մեծ է» հարաբերությունը փոխադարձական չէ, *симметрическая функция* – սիմետրիկ ֆունկցիա
- առանցքային համաչափություն, առանցքահամաչափություն
- կենտրոնային համաչափություն, կենտրոնահամաչափություն

центрально-симметричная фигура	- կենտրոնահամաչափ պատկեր
транзитивность	- փոխանցականություն
транзитивный	- փոխանցական
рефлексия	- անդրադարձություն
рефлексивность	- անդրադարձականություն
рефлексивный	- անդրադարձական

Օրինակներ՝

отношение эквивалентности обладает свойствами рефлексивности, симметричности (взаимности) и транзитивности - համարժեքության հարաբերությունը օժտված է անդրադարձականության, փոխադարձականության և փոխանցականության հատկություններով.

отношение эквивалентности рефлексивно, симметрично и транзитивно - համարժեքության հարաբերությունը անդրադարձական է, փոխադարձական է և փոխանցական է.

гравитация, тяготение	- ձգողություն՝ տիեզերական ձգողություն, ձգողականություն, գրավիտացիա
гравитационный	- ձգողական, ձգողության՝ տիեզերական ձգողության, ձգողականության, գրավիտացիոն
гравитационная постоянная	- գրավիտացիոն հաստատուն, ձգողության՝ տիեզերական ձգողության ձգողականության հաստատուն
гравитационное поле	- ձգողության դաշտ, գրավիտացիոն դաշտ
стационарный	- ստացիոնար, մշտական, կայունացած, անշարժացած, ոչ տեղափոխելի, չփոփոխվող, կանգի՝ կանգառի
стационарная точка (кривой)	- կանգառի կետ՝ կանգակետ, ստացիոնար կետ (կորի)
стационарное движение, течение	- կայունացած (ստացիոնար) շարժում, հոսանք
стационарное устройство	- կայուն տեղակայված, ոչ տեղափոխելի (ստացիոնար) սարք
стационарные звезды	- կայունացած, չփոփոխվող (ստացիոնար) աստղեր
модуль	ա) երկարություն, մեծություն, քաղաքական մեծություն (նոդուլ), (վեկ-

Օրինակներ՝

модуль (длина) вектора
модуль (величина или абсолютная величина) силы, скорости, ускорения
модуль (абсолютная величина) действительного, комплексного числа

տորի, ֆիզիկական վեկտորական մեծության, թվի)

- վեկտորի երկարություն (մոդուլ)
- ուժի, արագության, արագացման մեծություն կամ բացարձակ մեծություն (մոդուլ)
- իրական թվի, կոմպլեքս թվի բացարձակ մեծություն (մոդուլ),
բ) գործակից (մոդուլ) (նյութի բնորոշ հատկություն արտահայտող ֆիզիկական մեծություն կամ թիվ, հաշվումների մի համակարգից մի այլ համակարգի անցման հաստատուն բազմապատկիչ)

Օրինակներ՝

модуль (коэффициент) сжатия, растяжения, расширения
модули (коэффициенты) упругости

- սեղմման, ձգման, ընդարձակման գործակից (մոդուլ)
- առաձգականության գործակիցներ (սահքի գործակից, Յունգի գործակից) (մոդուլ)
- քրի հոսքի գործակից
- անցման գործակից (մոդուլ), օրինակ՝ մի հիմքով լուգարիթմների համակարգից մի այլ հիմքով համակարգի անցման գործակից,

модуль стока воды
модуль перехода

գ) մոդուլ (ելակետային միավոր) (ելակետային ընդհանուր միավոր ծառայող չափ կամ թիվ՝ թվերի տեսության, ճարտարապետության, շինարարության, մեքենաշինության մեջ)

Օրինակներ՝

модуль сравнения (чисел)
модуль

- բաղդատման մոդուլ (թվերի)
- մոդուլ, ելակետային միավոր (ճարտարապետության, շինարարության, մեքենաշինության մեջ)
- մոդուլային մոդուլների համակարգ
- մոդուլային մեթոդ՝ եղանակ

модульная система

модульный метод

2. ճշգրտել թվարկության համակարգերի և թվերի գրության մեջ կարգերի ու դասերի հայերեն անվանումները.

ա) Թվարկության համակարգերի անվանումները.

	Գործածվում են	Այսուհետև գործածել
счисление	թվարկություն, թվականություն, թվագրություն, թվակարգություն	- թվարկություն (թվերն անվանելու և նշանակելու եղանակ)
нумерация	թվարկություն, թվագրություն, համարակալում, համարագրում	- 1. թվարկություն (նույն իմաստով) - 2. համարակալում
система счисления (нумерация)		- թվարկության համակարգ
позиционная система счисления		- թվարկության դիրքային համակարգ
алфавитная система счисления		- թվարկության այբբենական համակարգ

բ) Թվերի գրության մեջ կարգերի (разряды) անվանումները

	Գործածվում են	Այսուհետև գործածել
единицы	միավորներ	- միավորներ
десятки	տասնավորներ, տասնյակներ, տասեր	- տասնավորներ
сотни	հարյուրավորներ, հարյուրներ, հարյուրակներ	- հարյուրավորներ
единицы тысяч	հազարավորներ, հազարների միավորներ, հազարավորների միավորներ,	- հազարավորներ
десятки тысяч	միավոր հազարավորներ, տասնհազարավորներ, հազարների տասնյակներ, տասնյակ հազարներ	- տասնհազարավորներ

СОТНИ ТЫСЯЧ

հարյուրհազարավորներ, հազարների հարյուրակներ, հարյուրավոր հազարավորներ, հարյուր հազարյակներ

- հարյուրհազարավորներ

ЕДИНИЦЫ МИЛЛИОНОВ

միլիոնավորներ, միլիոնների միավորներ, միավոր միլիոնավորներ

- միլիոնավորներ

ДЕСЯТКИ МИЛЛИОНОВ

տասնմիլիոնավորներ, միլիոնների տասնյակներ, տասնյակ միլիոններ

- տասնմիլիոնավորներ

СОТНИ МИЛЛИОНОВ

(նույն ձևով)

- հարյուրմիլիոնավորներ

Ծանոթութուն: Կարգերի անվանումները գրել միասին՝ որպես մեկ հասկացության ամբողջական անվանում, օրինակ՝ ութ հարյուրհազարավոր, և ոչ՝ ութ հարյուր հազարավոր:

գ) Սրանց հաճապատասխան, թվերի գրության մեջ դասերը (классы) անվանել՝

КЛАСС ЕДИНИЦ

- միավորների դաս

КЛАСС ТЫСЯЧ

- հազարավորների դաս

КЛАСС МИЛЛИОНОВ

- միլիոնավորների դաս

դ) Десятый, сотый, тысячный և նման մյուս թվականները, որոնք ռուսերենում գործածվում են երկու տարբեր իմաստներով՝ որպես դասական թվական և որպես ամբողջի մաս, հայերեն թարգմանել՝

1. տասներորդ, հարյուրերորդ, հազարերորդ... (դաս. թվակ.), օրինակ՝ տասներորդ դասարան, հարյուրերորդ էջ, հազարերորդ պտույտ...

2. տասներորդական (կամ կարճ՝ տասնորդական), հարյուրերորդական, հազարերորդական... (մաս),

օրինակ՝ երեք տասներորդական (տասնորդական), երեք հարյուրերորդական (3/100), երեք հազարերորդական (3/1000)...

ե) Սրան հաճապատասխան, տասնորդական կոտորակների գրության մեջ կարգերն անվանել՝

разряд десятых
 разряд сотых
 разряд тысячных

- տասներորդականների կարգ
 - հարյուրերորդականների կարգ
 - հազարերորդականների կարգ

3. Եզգրտել считать, вычислить, счетный, вычислительный *տերմինների հայերեն թարգմանություններն ու դրանց իմաստային գործածությունը նախնադասարանում:*

	Գործածվում են	Այսուհետև գործածել
считать	համրել, հաշվել, հաշվարկել	- 1. համրել (բնական թվերով՝ մեկ առ մեկ), օրինակ՝ համրել մինչև 100, աթոռները համրել. 2. հաշվել (ցանկացած թվերով և ցանկացած գործողություններով ու միջոցներով), օրինակ՝ հաշվել դրամը, եկամուտները, ծախսերը
вычислить	համրել, հաշվել, հաշվարկել	- հաշվել (ցանկացած թվերով ու ցանկացած գործողություններով ու միջոցներով), օրինակ՝ հաշվել ֆունկցիայի արժեքը, շարքի գումարը
вычисление	հաշվում հաշիվ, հաշվարկ, հաշվարկում	- հաշվում, հաշվելը (նույն ձևով)
исчисление	հաշիվ, հաշվում, հաշվարկում, համրում	- 1. հաշիվ (գոյ.) (գիտության, գիտության բաժնի անվանում), օրինակ՝ դիֆերենցիալ հաշիվ, վեկտորական հաշիվ. 2. հաշվում, հաշվարկ

կում (գործողություն),
օրինակ՝ ծախսերի
հաշվում, արտադ-
րանքի արժեքի հաշ-
վարկում

счетный

հաշվիչ, հաշվային,
հաշվելի, համրելի

- 1. *հաշվիչ* (ած.),
հաշվա- (գործիք,
սարք, մեքենա), օրի-
նակ՝ *счетная маши-*
на - հաշվամեքենա,
հաշվիչ մեքենա,
счетная линейка -
հաշվաքանոն,
2. *համրելի* (որ կարե-
լի է համրել), օրինակ՝
счетное множество
- համրելի բազմու-
թյուն

вычислительный

հաշվիչ, հաշվարկիչ,
հաշվարկու, հաշվող,
հաշվողական

- 1. *հաշվիչ* (ած.) *հաշ-*
վա- (գործիք, սարք,
մեքենա),
2. *հաշվողական*
(հաշվումների
համեմատաբար
բարդ համակարգեր
իրականացնող)

Օրինակներ՝

вычислительная машина
вычислительное устройство
вычислительный центр
вычислительные методы
вычислительный алгоритм

- *հաշվիչ մեքենա, հաշվամեքենա*
- *հաշվիչ սարք, հաշվասարք*
- *հաշվողական կենտրոն*
- *հաշվողական մեթոդներ*
- *հաշվողական ալգորիթմ*
(ընթացակարգ)

электронная вычислительная
машина (ЭВМ)

- *էլեկտրոնային հաշվիչ մեքենա*
(ԷՅՄ), *էլեկտրոնային հաշվամեքենա*

счетчик, вычислитель

հաշվիչ, հաշվարկիչ,
հաշվող, հաշվարկող,
հաշվարար, հաշվորդ

- 1. *հաշվիչ* (գոյ.)
(գործիք, սարք),
2. *հաշվարար*,
հաշվող (անձ.)

Օրինակներ՝

электрический счетчик

- էլեկտրական հաշվիչ,
էլեկտրահաշվիչ

счетчики переписи населения
работа вычислителя

- մարդահամարի հաշվարարներ
- հաշվարարի աշխատանք

отсчет հաշվում, համրում,
 հաշվանք, դիտանք,
 հաշվարկ,
 հաշվարկում

- հաշվում, հաշվա -,
օրինակ՝ начало
отсчета - հաշվման
սկիզբ, հաշվասկիզբ

4. Ճշգրտել ռուսերեն հետևյալ տերմինների հայերեն համարժեքների գործածությունը մաթեմատիկայում

отношение

- հարաբերություն (ամենաընդհանուր, նաև՝ վերացարկված իմաստներով, մասնավորապես՝ երկու թվերի, մեծությունների քանորդական հարաբերություն)

Օրինակներ՝

отношение эквивалентности

- համարժեքության հարաբերության

отношение **a** к **b**

- **a**-ի հարաբերությունը **b**-ին

соотношение

- առնչություն, հարաբերակցություն

(փոխադարձ կապ, գերազանցապես թվային, քանակական), օրինակ՝ соотношения между сторонами и углами треугольника - առնչություններ եռանկյան կողմերի և անկյունների միջև

множимое

- բազմապատկելի

множитель,

- բազմապատկիչ

(со)множители

(երկուսը միասին) - բազմապատկիչներ (արտադրիչներ)

простые множители

պարզ բազմապատկիչներ

разложить

- 1. վերածել (վերջավոր գումարի կամ արտադրյալի),

2. վերլուծել (անվերջ շարքի կամ անվերջ արտադրյալի)

разложение

- 1. վերածում, վերածելը,

2. վերլուծում, վերլուծություն,

վերլուծելը (նույն երկու դեպքերը),

	<p>օրինակներ՝ թիվը, արտահայտությունը վերածել պարզ բազմապատկիչների ֆունկցիան վերլուծել աստիճանային շարքի, ֆունկցիայի վերլուծումը Ֆուրիեի շարքի, ֆունկցիայի վերլուծության մեջ...</p>
приближение	<p>- 1. մոտավորություն (մոտավոր արժեք), օրինակ՝ թվի տասնորդական մոտավորությունները, 2. մոտարկում, մոտարկելը (գործողություն), օրինակ՝ թվի մոտարկումը տասնորդական կոտորակներով, ֆունկցիայի մոտարկումը բազմանդամներով</p>
теория приближений	<p>- մոտավորությունների՝ մոտարկումների տեսություն</p>
приближение с недостатком приближение с избытком	<p>- պակասորդով մոտավորություն - հավելորդով մոտավորություն (ոչ ավելորդով, հավելուրդով)</p>
погрешность	<p>- սխալ (գոյ.)՝ (ոչ՝ սխալանք, սխալմունք), օրինակ՝ բացարձակ սխալ, հարաբերական սխալ, քառակուսային միջին սխալ</p>
среднее (сущ.) среднее арифметическое среднее геометрическое среднее квадратическое интегральное среднее	<p>- միջին (գոյ.) - թվաբանական միջին - երկրաչափական միջին - քառակուսային միջին - ինտեգրալային միջին</p>
измерение	<p>- 1. չափում, չափելը (գործողություն), օրինակ՝ հատվածի չափում, հատվածը չափելը, չափումների արդյունքների մշակում, 2. չափում (գոյ.), (протяжение իմաստով), օրինակ, ուղիղը (հատ-</p>

	<p>վածը) ունի մեկ չափում, տարածությունը (մարմինը)՝ երեք չափում, 3. չափում (գոյ.), գերազանցապես հոգնակի՝ չափումներ (ուղղանկյան մի գագաթից ելնող երկու կողմերը, ուղղանկյուն գուգահեռանիստի մի գագաթից ելնող երեք կողմերը, ինչպես նաև դրանց երկարությունները՝ երկարությունը, լայնությունը, բարձրությունը)</p>
<p>пространство n измерений } n-мерное пространство</p>	<p>- n-չափումամանի, կարճ n-չափամանի, տարածություն (որոշ մասնավոր դեպքերում ավելի կարճ՝ միաչափ, երկչափ, եռաչափ տարածություն)</p>
<p>мера</p>	<p>- չափ (որևէ մեծության), օրինակ՝ գծի չափ (երկարություն), մակերևույթի չափ (մակերես), մարմնի չափ (ծավալ), բազմության չափ, չափերի մետրական համակարգ</p>
<p>размер</p>	<p>- 1. չափ (որևէ բանի), օրինակ՝ размер зарплаты - աշխատավարձի չափը, в больших размерах - մեծ չափերով, 2. չափս (որևէ բանի չափը որոշող տվյալների ամբողջությունը), օրինակ՝ размеры комнаты - սենյակի չափսերը (երկարության, լայնության և բարձրության չափերը), размер обуви, одежды - կոշիկի, հագուստի չափսը</p>
<p>размерность } протяженность</p>	<p>- չափականություն, չափայնություն (պատկերի չափումների թիվը), օրինակ՝ գծի չափականությունը՝ 1 է, մակերևույթինը՝ 2, մարմնինը՝ 3 (գումարել կարելի է միայն միևնույն չափականություն ունեցող մեծությունները)</p>

**4. ՌՈՒՍԵՐԵՆ ԵՎ ՕՏԱՐ ՄԱԹԵՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ՈՐՈՇ
ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ ՀԱՅԵՐԵՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ***

Ռուսերեն և օտար ճաթեմատիկական տերմինների հայերեն թարգմանությունը ճշգրտելու նպատակով ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է* ստորև բերվող աղյուսակի առաջին սյունակում բերված ռուսերեն և օտար տերմինների փոխարեն այսուհետև գործածել երրորդ սյունակում բերված տերմինները.

<i>Ռուսերեն և օտար տերմինները</i>	<i>Գործածվում են</i>	<i>Այսուհետև գործածել</i>
база, базис	բազա, բազիս	բազիս, հենք
контрпример	հակաօրինակ, կոնտրօրինակ	ժխտօրինակ (որևէ վարկածի, պնդման ճշտությունը ժխտող օրինակ)
неравенство с неизвестными	անհայտներով անհավասարություն	անհավասարում (անհայտներ պարունակող անհավասարություն. հմմտ. հավասարում՝ անհայտ պարունակող հավասարություն)
перебирать		հատարկել (հատհատ վերցնել)
метод перебора		հատարկման եղանակ

*Նախագիծը կազմել է Ա. Սաշուրյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1986 թ. հունիսի նիստում:

**5. ՀՈՒՆԱ-ԼԱՏԻՆԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄ ՈՒՆԵՑՈՂ
ՄԱԹԵՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ՈՐՈՇ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐ
ՀԱՅԵՐԵՆ ՀԱՄԱՐԺԵՔՆԵՐՈՎ ՓՈԽԱՐԻՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ***

Հունա-լատինական ծագման մաթեմատիկական որոշ տերմինների գործածության մեջ ճշգրտումներ մտցնելու և դրանց օտար ձևերը հայերեն համարժեքներով փոխարինելու նպատակով ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն որոշում է այսուհետև գործածել ներքոհիշյալ այդպիսի տերմինների հայերեն հետևյալ համարժեքները.

корректный (լատ. կոռեկցիո - ուղղում, ճշտում, շտկում) - ճշտորոշ, կոռեկտ (ած.)
 корректность - ճշտորոշություն, ճշտորոշ լինելը, կոռեկտություն

Օրինակներ՝

корректное, некорректное определение - ճշտորոշ սահմանում, ոչ ճշտորոշ սահմանում
 корректная, некорректная задача - ճշտորոշ խնդիր, ոչ ճշտորոշ խնդիր
 корректность задачи - խնդրի ճշտորոշ լինելը՝ ճշտորոշությունը
 компактный (լատ. կոմպակտուս - սերտորեն միացած՝ կպած, կիպ, հավաք, համախմբված, զոդված) - սերտ, կոմպակտ (ած.)

Օրինակներ՝

компактное множество, пространство - սերտ բազմություն, սերտ տարածություն
 компакт (сущ.) - սերտույթ, կոմպակտ (գոյ.)
 компактность - սերտություն, կոմպակտություն
 монотонный (հուն. տոնոս - լարում, բարձրացում, ընթացք) - միընթաց (մի ուղղությամբ ընթացողի մասին), մոնոտոն (ած.)
 изотонный - նույնընթաց (նույն ուղղությամբ ընթացող տարբեր բաների մասին), իզոտոն (ած.)
 антитонный - հակընթաց (հակառակ ուղղությամբ ընթացող տարբեր բաների մասին), անտիտոն (ած.)

Օրինակներ՝

монотонная функция, последовательность — միընթաց ֆունկցիա, միընթաց հաջորդականություն, изотонное, антитонное отображение - նույնընթաց արտապատկերում, հակընթաց արտապատկերում

*Նախագիծը կազմել է Վ. Սաղաթելյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1987 թ. դեկտեմբերի նիստում:

(կարգավորյալ բազմության՝ նույն կարգով կամ հակառակ կարգով արտա-
պատկերում)

концентрический - համակենտրոն (ած.)

гомоцентрический - համակենտրոն (ած.)

коаксиальный (соосный) - համառանցք

конфокальный (софокусный) - համակիզակետ, համաֆոկուս (ած.)

Օրինակներ՝

концентрические окружности - համակենտրոն շրջագծեր

гомоцентрический пучок лучей - ծառագայթների համակենտրոն փունջ

коаксиальные цилиндры - համառանցք գլաններ

конфокальные кривые - համակիզակետ (համաֆոկուս) կորեր

инвариант (լատ. վարիացիա - փոփոխում) - անփոփոխակ,
ինվարիանտ (գոյ.)

ковариант - համափոփոխակ, կովարիանտ (գոյ.)

контравариант - հակափոփոխակ, կոնտրավարիանտ (գոյ.)

инвариантный - անփոփոխակային, ինվարիանտ (ած.)

ковариантный - համափոփոխակային, կովարիանտ (ած.)

контравариантный - հակափոփոխակային, կոնտրավարիանտ (ած.)

инвариантность - անփոփոխակայնություն, ինվարիանտություն

ковариация - համափոփոխակում, կովարիացիա

Օրինակներ՝

инвариантность (неизменяемость) формы дифференциала - դիֆերեն-
ցիալի ձևի անփոփոխակայնություն, инварианты кривой второго порядка -
երկրորդ կարգի կորի անփոփոխակներ, инвариантное подмножество - ան-
փոփոխակային ենթաբազմություն

ковариантный, контравариантный вектор - անփոփոխակային վեկտոր,
հակափոփոխակային վեկտոր

изолиния - հավասարաթեքության գիծ, մակարդակագիծ (գիծ, որը միաց-
նում է երկրաչափական, ֆիզիկական կամ այլ մեծության հավասար արժեք-
ների համապատասխանող կետերը)

изобара (изобарная линия) - ճնշման հավասարաթեքության գիծ՝
մակարդակագիծ

изотерма (изотермическая линия) - ջերմության մակարդակագիծ՝
հավասարաթեքության գիծ

изоклина - հավասարաթեքության գիծ,
հավասարաթեք (գոյ.)

изоклинный, изоклинический - հավասարաթեքայնության
гомоклинический - համաթեքայնության

гетероклинический	(հոււն. հետերոս - ալլ, տարրեր) - տարաթեքայնության
гомоскедастичность	(հոււն. սկեդայս - ցրում, սփռում) - համացրիվություն
гомоскедастичный	- համացրիվ (ած.)
гетероскедастичный	- տարացրիվ (ած.)
гетероскедастичность	- տարացրիվություն

Ծանոթություն: Հնարավոր համարել հայերեն որոշ տերմինների հետ ժամանակավորապես գործածել նաև օտար տերմինները. մինչև որ հայերեն տերմինները համընդհանուր գործածություն գտնեն:

**6. ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ ՀԱՅԵՐԵՆՈՒՄ
ԳՈՐԾԱԾՎՈՂ ԶՈՒԳԱՀԵՌ ԶԵՎԵՐԻ
ՄԻԱՄՆԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԵՎ ՈՇԳՐՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ***

Տեխնիկական ճիշտք տերմինների գործածության մեջ նկատված զուգահեռ ձևերը միասնականացնելու և նրանցում ճշգրտումներ մտցնելու նպատակով ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն որոշում է.

	Գործածվում են	Այսուհետև գործածել
холодная обработка металла	մետալի սառը մշակում (ալյալնքն՝ առանց ջերմության տալու)	- մեռաղի սառնամշակում
горячая обработка металла	մետալի տաք մշակում, շիկամշակում, թեժ մշակում	- մեռաղի թեժամշակում
термообработка	ջերմային մշակում	- ջերմամշակում

*Նախագիծը կազմել է Զ. Հացագործյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1980 թ. նիստում, վերահաստատվել՝ 1990 թ. մարտին:

<i>горячекатанный</i>	տաք գլուցած, շվկագլուցված	- բեժագլուցած
<i>охлаждение двигателя</i>	շարժիչի սառեցում, կովացում	- շարժիչի կովացում
<i>охлаждение отработанной воды</i>	բանած ջրի սառեցում, կովացում	- բանած ջրի կովացում
<i>градирня</i>	սառնարան (սառնարան= ХОЛОДИЛЬНИК)	- ջրահովորան
<i>подвижный</i>	շարժական (շարժական= передвижной)	- շարժան, շարժանակ
<i>переносный</i>	շարժական, փոխադրովի	- առնալի
<i>возимый</i>	փոխադրովի, շարժական	- փոխադրովի
<i>поток</i>	կուր, կուսընթաց, կուսանք (կուսանք= ток)	- կուր
<i>поточный</i>	կունվեյերային, կուրային	- կուրային
<i>сток</i>	1. կուր, կուսանք, կուս (կուր=поток, կուսանք=ток) 2. կուսարան, ջրափառակ	- 1. կուս 2. կուսարան
<i>сточный</i>	կուսման, կուսելու	- կուսային, կուս-
<i>сточные воды</i>	կելտաջրեր	- 1. կուսջրեր 2. կեղտաջրեր
<i>приток</i>	1. կուսում, առկուսում,	- 1. ներկուսում

	ներկատմ, ներկատանք 2. վտակ	2. ներկասք 3. (աշխ.) վտակ
<i>приточный</i>	առկատակ, ներկատակ	- 1. ներկաս (ած.) 2. ներկասային, օրինակ՝ ներկատային օրափոխարկուն (приточная венти- ляция)
<i>проточный</i>	լուսային, լուսանուտ, լուսակ	- կարտուտ, օրինակ՝ լուսանուտ ջուր (проточная вода)
<i>взлет</i>	թռլւշք (թռլւշք=полет) թռչելով վեր բարձրանալը	- վերթիւ
<i>вылет</i>	1. (օւղ.) թռլւշք 2. (շին., մեք.) արտաթռլւշք, արտածք	- 1. (օւղ.) արտարթիւ 2. (շին., մեք.) արտածք օրինակ՝ լինքնարթիւ արտարթիւ (вылет самолета), էլեկտրոն- ների արտարթիւ (вы- лет электронов), ամբարձրիչի սլարի արտածք (вылет стрелы крана)
<i>влет</i>	ներս թռչելը	- ներթիւ
<i>пролет</i>	1. (շին.) թռլւշք, իենամեջ բացվածք, աչք (կանյւջի) 2. (եւկթիւ.) կանգամեջ, կայարանամյւջուց 3. (օւղ.) թռչել անցնելը	- 1. (շին.) իենամեջ 2. (տրանս.) կայա- նամեջ 3. (օւղ.) անցարթիւ
<i>захог</i>	մտնելը, անցնելը	- տոնուտ, օրինակ՝ վայելքի առնուտ,

վալլեքրանտ
(заход на посадку)

проход

1. ելքանցք, անցք, անց, անցատել, անցալան
2. ալանք
3. անցանա, անց

- **1. անցաբան**
2. սիջանք
3. (մեր.) անց

проходной

1. միջանցիկ (միջանցիկ =сквозной), միջանցուկ
2. անցաթաղան, թաղանցման
3. անցախառ
4. (էլ.) անցումալին

- **1. սիջանցուկ**, օրինակ՝ միջանցուկ սենյակ (проходная комната)
2. անցա – օրինակ՝ անցատնակ (проходная будка)
3. անցաղաթիչ (проходной резец)
4. (էլ.) անցալիտալին, օրինակ՝ անցումալին մեկալիչ (проходной изолятор)

проходка

1. (լանք.) անցում, ևրատանցում, ևրատում (ևրատում=бурение, անցում=переход),
2. (մեր., շլին.) անցախառում

- **1. (լանք.) կարտանցուկ**

переход

1. անցում, անցատել, անցալան
2. տալանցում
3. տալանք

- 2. (մեր., շլին.) անցախառում**

- **1. անցուկ**

- 2. տալանցուկ**
3. տալանք, օրինակ՝ ստորգետնյա անցում (подземный переход), լայնուկով տալանք (переход с раструбом)

<i>сход</i>	1. (տեքստ.) իմաստ ընկնելը (թելի՝ մասնաշիջ) 2. (ավտ.) զուգամիտում (անլվնելի)	- 1. (տեքստ.) տրամեցիտի 2. (ավտ.) զուգամիտի
<i>плавка</i>	1. հալում 2. հալվածք	- 1. հալում 2. հալք
<i>оплавление</i>	շրջահալում	- երեքահալում , շրջահալում
<i>расплав</i>	հալույթ	- հալույթ
<i>сплав</i> ¹	ծուլվածք, համածուլվածք (ծուլվածք=литье), միահալվածք	- համահալվածք
<i>сплав</i> ²	լուարկում, լաստառարում	- լաստառարում
<i>отливка</i>	1. ձուլում 2. ձուլույթ, ձուլվածք, (ձուլում-литье)	- 1. ձուլահալապարում , լսահալապարում 2. ձուլույթ , լսույթ
<i>сварка</i>	զալում (զալում=пайка) եռակցում, եռք	- 1. եռակցում 2. եռակցույթ
<i>спекание</i>	1. եռակալում, խտացում 2. շեղաքալացում	- եռակում
<i>выносливость</i>	լինացկունություն, տուկունություն	- լինացկունություն

<i>долговечность</i>	երկարակեցութիւն, կայատևութիւն, երկարատևութիւն (=ДОЛГОТА)	- երկարակեցութիւն
<i>ресурс</i>	պաշար, միջոց, ռեսուրս	- 1. (տնտ.) պաշար, ռեսուրս, միջոց 2. (մեք.) գալստապաշար, գալստանութիւն, օրինակ՝ ավտոմե- քենայի գալստևու- թիւն (ресурс авто- машины)
<i>высотный</i>	1. բարձրութեան, բարձր- 2. բարձրաբերձ (высотное здание)	- 1. բարձրա-, բարձրաբերձ 2. բարձրաբերձ, օրինակ՝ բարձրա- բերձ (высотный полет), բարձրաշէնք
<i>высотность</i>		- 1. բարձրութիւն (տեղանքի) - 2. բարձրաբերձու- թիւն (շէնքի)
<i>коэффициент высоты</i>		- բարձրութեան գործակից
<i>оборудование</i>	1. սարքավորում 2. սարքավորութիւն, սարք (սարք=прибор)	- 1. սարքավորում 2. սարքավորանք
<i>прибор</i>	1. գործիք (գործիք= инструмент), փորձա- սարք, սարք	- 1. սարք

	2. սպար, պալազաներ	2. սպար , օրինակ՝ շափիչ սար (измерительный прибор), ածլվելի սպար (бритвенный прибор)
<i>устройство</i>	1. սար (սար=прибор), հարմար 2. սարում, շինում	- 1. սարածա, սարվածք 2. սարում
<i>изыскание</i>	հետազոտություն, հետախուզություն (հետազոտություն=исследование, հետախուզություն=разведка)	- հետազոտություն , օրինակ՝ ճանապարհի ծրագծի հետազոտություն (изыскание дорожной трассы)
<i>изыскательский</i>	հետախուզական (հետախուզական=разведочный)	- հետազոտիկ
<i>геологоразведочный</i>	երկրաբանական-հանքախուզական	- երկրաօրհանարարական
<i>хозяйственный</i>	1. տնտեսական 2. տնտեսավարական 3. տնտեսությանն անկաժեշտ	- 1. տնտեսիկ 2. տնտեսվարիկ 3. տնտեսիկ , օրինակ՝ տնտեսային խանութ (хозяйственный магазин)
<i>операция</i>	1. գործարարություն 2. (ֆին., առևտ.) գործարարություն	- 1. գործարարություն 2. գործարար 3. (ֆին., առևտ.) գործարարություն
<i>многооперационный</i>		- բազմագործարար

<i>воздействие</i>	ներգործության, ազդեցության	- ներգործություն , օրինակ՝ օդերևութաբան ներգործության (ветровое воздей- ствие)
<i>влияние</i>	ազդեցության, ներգործության	- ազդեցություն , օրինակ՝ ազդեցու- թյան գիծ (линия влияния)
<i>замораживание</i>	սառեցում	- 1. սառեցում 2. սառում 3. սառնապակում օրինակ՝ քետոնի սառեցում (замора- живание бетона), շալիժի սառում (замораживание двигателя), նմրի- ների սառնապա- կում (заморажи- вание шкур)
<i>вымораживание</i>	1. սառեցնելով ախտահանելը, սառեցնելով ոչնչացնելը 2. ցրտացանաք կամ ցրտաչոր անելը	- սառնախորում
<i>морозостойкость</i>	ցրտակայունություն, ցրտադիմացկունություն	- 1. (շին.) սառնախո- յունություն 2. (գյուղատ.) ցրտախոյունություն
<i>размораживание</i>	սառեցրածը հետ բերելը՝ հալեցնելը	- 1. ապառախեցում 2. ապառախում

изделие

արտադրանք, շինված
բան, ապրանք,
պատրաստվածք,
գունձվածք, աշխատանքի
արդյունք, կերտվածք

- **1. արտադրանք**
2. շինվածք
3. ապրիկ
4. իք
5. -կլեմ, օրինակ՝
արդյունաբերական
արտադրանք
(промышленное
изделие), բետոնե
շինվածք (бетон-
ное изделие), լայն
սպառման առարկա
(изделие широкого
потребления), կա-
նաչքի իք (изделие
мебели), կոնդիտեր-
կեմ (кондитерское
изделие)

выход

1. ելք
2. արդյունք, բերք

- **1. կք**
2. ելուտ, օրինակ՝
պահեստային ելք
(запасный выход),
բետոնի ելք (выход
бетона), արմատա-
կան ապարների
ելուտ (выход
коренных пород)

полировка

ալարկում, կոկում

- **ալարկում**

лощение

փայլեցում, լոկում,
ալարկում

- **կալում**

шлифовка

լոկում, կոկում, ալարկում

- **կլկում**

заполнитель

լրանյութ, լրյւ

- **լրանյութ**

наполнитель

լրյւ, լրանյութ, լրակ

- **լրափռչ**

**7. ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՉԱՓՄԱՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ (ՄՀ) ՄԻԱՎՈՐՆԵՐԻ ՀԱՅԵՐԵՆ
ՍԱՀՄԱՆՈՒՄՆԵՐԻ ԵՎ ԿՐՈՍ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ***

ԽՍՀՄ ստանդարտների պետական կոմիտեի 19.03.1981 թ. հ.1449 որոշման համաձայն, 1982 թ. հունվարի 1-ից Խորհրդային Միությունում գործածության մեջ է դրվել պետական նոր ստանդարտ (ГОСТ 8.417-81), ըստ որի պարտադիր գործածության են ենթակա ֆիզիկական մեծությունների չափման միավորների միջազգային համակարգը և դրա միավորներից տասնորդական համակարգով կազմված պատիկային և մասային միավորները:

Այս կապակցությամբ ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն որոշում է՝ այսուհետև գործածել ՄՀ-ի հիմնական, լրացուցիչ և առանձնակի անուններ ստացած միավորների հայերեն հետևյալ սահմանումներն ու կրճատ նշանակումները.

1. Հիմնական միավորները

Մեծություն		Միավորի անվանումը	Նշանակումը			Միավորը և սահմանումը
Անունը	Չափակա-րություն		Հայերեն	Ռուսերեն	Միջազ-գային	
Երկաթաթյան	L	մետր	մ	М	м	<i>Մեզր</i> ՝ երկաթաթյան միատևր, կառուցապատ այն կետադարձությանը, սրն անցնում է կարգ էլեկտրամագնիսական պլիքը վակուումում վայրկյանի 1/299 792 458 մասի ընթացքում:

*Նախագիծը կազմել է Ա. Խաչատրյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1985 թ. դեկտեմբերի նիստում:

Չանգված	M	կիլոգրամ	կգ	кг	kg	<i>Կիլոգրամ</i> ՝ զանգվածի միավոր, հատկապես կիլոգրամի միջազգային նախատիպի զանգվածին:
Ժամանակ	T	վայրկյան	վ	с	s	<i>Վայրկյան</i> ՝ ժամանակի միավոր, հատկապես ցեզիում – 133-ի ատոմի հիմնական վիճակի երկու գերբարակ մակարդակների միջև անցմանը համապատասխանապես ճառագայթման 9 192 631 770 սրբերության:
Էլեկտրական հասանքի ուժ	I	ամպեր	Ա	A	A	<i>Ամպեր</i> ՝ այն անփափախ հասանքի ուժը, որը, անցնելով վակուումում իրարից 1 մ հեռավորության վրա դատարկված անվերջ երկար և շնչին մեծության շրջանային լայնական հատույթի մակերեսներ ունեցող երկու զուգակետ սարագլիծ հալարալիչներով, այդ հալարալիչների միջև երկարության յուրաքանչյուր մետրի վրա առաջացնում է $2 \cdot 10^{-7}$ Ն-ի հավասար փախազդեցության ուժ:
Ջերմային անիկական ջերմաստիճան	Θ	կելվին	Կ	K	K	<i>Կելվին</i> ՝ ջերմային անիկական ջերմաստիճանի միավոր, հատկապես ջրի եռակի կետի ջերմային

Նյութի քանակ	N	մոլ	մոլ	mol	mol	<p>նստնիկական ջերմաստիճանի 1/273, 16 մասին:</p> <p><i>Մոլ`</i> նյութի քանակի միավոր, հավասար այն հանակարգի նյութի քանակին, սրան սրապունակվում են այնքան կառուցվածքային տարրեր (ատոմներ, մոլեկուլներ, իոններ, էլեկտրոններ և այլ մասնիկներ կամ մասնիկների հատկապաշված խմբեր), սրբան ատոմներ են սրապունակվում 0,012 կգ ածխածին – 12-ում:</p>
Լույսի ուժ	J	կանոպելա	կպ	кд	cd	<p><i>Կանոպելա`</i> լույսի ուժի միավոր, հավասար 540.10¹² Հց հաճախաթյանը միազույն ճառագայթում արձակալ աղբյուրի լույսի ուժին տրվաժ սալաթյանը, սրի ճառագայթման ուժն ալ սալաթյանը 1/683 Վտ/սո է:</p>

2. Լրացուցիչ միավորներ

Հարթ անկյուն	-	ռադիան	ռադ	рад	rad	<p><i>Ռադիան`</i> անկյուն շրջանագծի երկու շառավիղների միջև, սրբ շրջանագծից հատում է երկադարթյանը շառավիղն հավասար սալեղ:</p>
--------------	---	--------	-----	-----	-----	--

Մաքննային անկյուն	-	ստեռա- դիան	սո	ср	sr	<i>Սփեռադիան</i> ՝ այն մաքննային անկյունը, որի զագաթը գտնվում է զննի կենտրոնում, և որը զննային մակերևույթից հատում է երկաթաթյամբ շառավիղի հաղիսադ կալմ մենեցալ քառակուսու մակերեսին հաղիսադ մակերես:
-------------------	---	----------------	----	----	----	--

3. Առանձնակի անուններ ստացած ածանցյալ միավորներ

Ուժ	LMT ⁻²	նյութում	Ն	H	N	<i>Նյուտոն</i> ՝ ուժի միավոր, հաղիսադ այն ուժին, որը 1 կգ զանգված մենեցալ մաքննին հաղիսում է 1 մ/վ ² ադագացում իր գործարարյան սարարար:
Ճնշում	L ⁻¹ M ⁻¹ T ⁻²	սրակալ	Պ	Па	Pa	<i>Պասկալ</i> ՝ ճնշման միավոր, հաղիսադ այն ճնշմանը, որն առաջացնում է 1 Ն ուժը՝ հաղիսադաշտի բաշխվելով իրեն սաղիսահայաց 1 մ ² մակերես մենեցալ մակերևույթի վառ:
Աշխատանք, էներգիա, ջերմության քանակ	L ² MT ⁻²	ջուր	Ջ	Дж	J	<i>Չոուլ</i> ՝ աշխատանքի, էներգիայի և ջերմության քանակի միավոր, հաղիսադ այն աշխատանքին, որը կատարում է 1 Ն ուժն իր գործարարյան սարարարներ մաքննինը 1 մ տեղադիստեվիս:

Հգրություն	L ² MT ⁻³	վառոտ	Վտ	Вт	W	<i>Վառոտ</i> ՝ հզորության միավոր, հաղասադ այն հզորությանը, որի դեպքում 1 Ջ աշխատանքը կատարվում է 1 վ-ում:
Պարբերական գարծնթացի հաճախություն	Γ ⁻¹	կերց	Հց	Гц	Hz	<i>Հերց</i> ՝ արարբերական գարծնթացի հաճախության միավոր, հաղասադ այն արարբերական գարծնթացի հաճախությանը, որի դեպքում գարծնթացի մեկ շրջադարձը կատարվում է 1 վ-ում:
Էլեկտրականության քանակ (էլեկտրական լիցք)	TI	կալան	Ալն	Кл	C	<i>Կուլոն</i> ՝ էլեկտրականության քանակի միավոր, հաղասադ էլեկտրականության այն քանակին, որը 1 Ա ուժ ունեցող հասանքի դեպքում հաղարդչի լայնական հատույթով անցնում է 1 վ-ում:
Էլեկտրական լարում, սարտենցիալ, սարտենցիալների տարբերություն, էլեկտրաշարժ ուժ	L ² MT ⁻³ Γ ⁻¹	վալտ	Վ	B	V	<i>Վոլտ</i> ՝ էլեկտրական լարման միավոր, հաղասադ այն էլեկտրական լարմանը, որն էլեկտրական շարայում առաջացնում է 1 Վտ հզորությունը 1 Ա ուժ ունեցող հաստատուան հասանք:
Էլեկտրաունակություն	L ⁻² M ⁻¹ T ⁴ I ²	ֆարադ	Ֆ	Ф	F	<i>Ֆարադ</i> ՝ էլեկտրաունակության միավոր, հաղասադ այն կանդենսատորի էլեկտրաունակությանը, որի 1 Ալն լիցքի դեպքում

<p>Էլեկտրական վինապարթյուն</p>	<p>L²MT-3Γ²</p>	<p>օևմ</p>	<p>Օմ</p>	<p>Օ_Մ</p>	<p>Ω</p>	<p>նրա շրջափյունների միջև լայանը 1 Վ է:</p> <p><i>Օիմ</i>՝ էլեկտրական վինապարթյան միառվար, հաղխատար այն հաղխապլչի վինապարթյանը, սրի ծայրերի միջև 1 Ա ուժ ունեցող հասանքի դեպքում ստաշանում է 1 Վ լայամ:</p>
<p>Էլեկտրաձա- ղարկականու- թյուն</p>	<p>L-2MT-2Γ¹</p>	<p>սիմենս</p>	<p>Ս</p>	<p>С_Մ</p>	<p>S</p>	<p><i>Սիմենս</i>՝ էլեկտրաձա- ղարկականության միա- վար, հաղխատար է 1 Օմ վինապարթյանը հաղխապլչի էլեկտրաձաղարկականու- թյանը:</p>
<p>Մագնիսական հասք</p>	<p>L²MT-2Γ¹</p>	<p>վեբեր</p>	<p>Վբ</p>	<p>Bb</p>	<p>Wb</p>	<p><i>Վեբեր</i>՝ մագնիսական հասքի միառվար, հաղխա- տար այն մագնիսական հասքին, սրի մինչև զյա նվազելու դեպքում, նրան հարակցված 1 Օմ վինա- պարթյանը էլեկտրական շարայի հաղխապլչի լայնա- կան հատույթով անցնում է 1 Կլն էլեկտրականու- թյան քանակ:</p>
<p>Մագնիսական ինդուկցիա</p>	<p>MT-2Γ¹</p>	<p>տեսլա</p>	<p>S</p>	<p>T_Ա</p>	<p>T</p>	<p><i>Տեսլա</i>՝ մագնիսական ինդուկցիայի միառվար, հաղխատար այն մագնի- սական ինդուկցիային, սրի դեպքում լայնական հատույթի 1 մ² մակերե- սով անցնում է 1 Վբ մագնիսական հասք:</p>

Ինդուկտիվության	$L^2MT^{-2}I^{-2}$	հենրի	Հ	Γ_H	H	Հենրի՝ ինդուկտիվության միավոր, հավասար այն էլեկտրական շղթայի ինդուկտիվությանը, որին հարակցվում է 1 Վբ մագնիսական հասք՝ շղթայով 1 Ա ուժ ունեցող հաստատուն հասանք անցնելիս:
Լուսային հասք	J	յումեն	լմ	Λ_M	Im	Լյումեն՝ լուսային հասքի միավոր, հավասար այն լուսային հասքին, որն ադձական է 1 կպ լայսի ուժ ունեցող կետային աղբյուրը՝ տեղադրված 1 սռ մարմնային անկյան զազաթում:
Լուսաղբյուրվածության	$L^{-2}J$	յուքս	լք	Λ_K	Ix	Լյուքս՝ լուսաղբյուրվածության միավոր, հավասար այն մակերևույթի լուսաղբյուրվածությանը, որի 1 մ ² մակերեսի վրա հավասարաչափ ընկնում է 1 լմ լուսային հասք:
Ճառագայթման (ճառագայթման կլանման) քանակ	L^2T^{-2}	գրեյ	Գր	Γ_P	Gy	Գրեյ՝ ճառագայթման (ճառագայթման կլանման) քանակի միավոր, հավասար ճառագայթման այն քանակին, որը համարադասխանում է ցանկացած տեսակի խնացնող ճառագայթումով ճառագայթա-հարված 1 կգ զանգված ունեցող նյութին հաղարկված 1 Ջ էներգիային:

Նուկլիայի ակտիվության ռադիաակտիվ աղբյուրում	T ⁻¹	բեքերել	Քք	Եκ	Յգ	<i>Քեքեքեկ</i> ՝ նուկլիայի ակտիվության միավոր ռադիաակտիվ աղբյուրում, կախած նուկլիայի այնպիսի ակտիվությանը ռադիաակտիվ աղբյու- րում, սրտեղ տրանսման մեկ զարմաղությունը կատարվում է 1 վ-ում:
--	-----------------	---------	----	----	----	---

Ե. ՌՈՒՍԵՐԵՆ ԵՎ ՕՏԱՐ ՃԱԳՈՒՄ ՌԻՆԵՅՈՂ ԲԱՌԵՐԻ ՏԱՌԱԴԱՐՉՈՒԹՅԱՆԸ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

1. ՌՈՒՍԵՐԵՆ ԵՎ Ի ՀԱՅԵՐԵՆ ՏԱՌԱԴԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Ռուսերեն *е*-ն տառադարձել հայերեն *իե*. օրինակ՝ Вьетнам-Վիետնամ, премьер-պրեմիեր, премьера-պրեմիերա, Поволжье-Պովոլժիե, Мольтер-Մոլիեր, фельетон-ֆելիետոն և այլն:

2. ԱՆԳԼԵՐԵՆ ԲԱՌԵՐԻ ՀԱՅԵՐԵՆ ՏԱՌԱԴԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ**

Վերջին ժամանակներս մեր գրականության մեջ և մամուլում ակնհայտ հակում է նկատվում օտար բառերի և հատուկ անունների տառադարձության վերաբերյալ տերմինաբանական կոմիտեի 1939 թվականին հաստատած կանոնները շրջանցելու և տառադարձությունն ավելի մոտեցնելու փոխառության աղբյուրի արտասանական առանձնահատկություններին: Այդ բանը հատկապես նկատելի է անգլերեն բառերի ու անգլերենում գործածվող հատուկ անունների տառադարձության մեջ: Այսպես, ի տարբերություն լատինագիր լեզուների *p, t, k (c)*-ն հայերենում *պ, տ, կ* տառադարձելու մասին տերմինաբանական կոմիտեի հաստատած կանոնի՝ վերջին ժամանակներս անգլիական *p, t, k (c)*-ն սկսել են տառադարձել *փ, թ, թ*, ընդ որում նույնիսկ այն դիրքերում, երբ շնչեղությունն ուժեղ չէ: Ի տարբերություն անգլ. *w*-ն *վ* տառադարձելու վերաբերյալ կանոնի՝ միտում է նկատվում այն *ու* տառադարձելու: Նկատվում են նաև բազմաթիվ այլ շեղումներ, որոնք առաջ են բերում գրության երկվություններ:

Ելնելով վերոհիշյալից և նպատակ ունենալով միասնականացնել անգլերեն բառերի և անգլերենում գործածվող հատուկ անունների տառադարձության սկզբունքները՝ Հայկական ԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն հանձնարարում է ամենից ավելի մեծ դժվարություններ հարուցող դեպքերի համար առաջիկայում ղեկավարվել հետևյալ կանոններով.

*Նախագիծը կազմել է Ա. Ղարիբյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1957 թ. մայիսի նիստում:

**Նախագիծը կազմել է Գ. Զահուկյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1983 թ. սեպտեմբերի նիստում:

1. Անգլերեն *p, t, k*-ն և *k* արտասանվող *c*-ն տառադարձել բառասկզբում *ph, p, p*, ճնացած դիրքերում՝ *ap, ap, k*. վերջին դեպքում կրկնավորները ևս տառադարձել ճեկ բաղաձայնով. օրինակ՝ Փիռլ Հարբոր (Pearl Harbor), Փիտ (Pitt), Փայկ (Pike), Փեյն (Paine), Թաֆտ (Taft), Թեյլոր (Taylor), թենիս (tennis), թիմ (team), Թոյնբի (Toynbee), Թուկ (Tooke), Քարտեր (Carter), Քենեդի (Kennedy), Քլարկ (Clark), Լիպման (Lippman), բադմինտոն (badminton), Դուայտ (Dwight), միստեր (mister), Ռուզվելտ (Roosevelt), Սկոտ (Scott), ֆուտբոլ (football), Լասկի (Laski), Հոկ (Hawke) և այլն:

Ծանոթություն 1: Արդեն լայն տարածում գտած բառերի և հատուկ անունների ավանդական ուղղագրությունը թողնել անփոփոխ. օրինակ՝ կոնգրեսմեն (congressman), կու-կլուքս-կլան (Ku Klux Klan), (փխկ. քու-քլուքս-քլան), Նյու Յորք (փխկ. Նյու Յորկ), Տվեն և այլն:

Ծանոթություն 2: Բառասկզբի *p, t, k (c)*-ի տառադարձության ընդհանուր կանոնը տարածել այն բաղադրյալ բառերի և հատուկ անունների երկրորդ բաղադրիչների վրա, որոնց բաղադրիչները լիովին գիտակցվում են (մասնավորապես, եթե դրանք միացվում են ապաթարցով, գծիկով կամ գլրվում անջատ).

օրինակ՝ Ջորջթաուն (Georgetown), Օ'Քեյսի (O'Casey), Օ'Քոնոր (O'Connor), Մակ-Թավիշ (MacTavish), Մակ-Քինլի (MacKinley), Մակ-Բորմիկ (McCormick), Փորտ Փատրիկ (Port Patrick), Լեյկ Փլեյսիդ (Lake Placid) և այլն:

2. Որպես ճեկ խուլ բաղաձայն արտասանվող անգլ. *ch, ck, th* տառակապակցությունները տառադարձել *չ, կ, թ*. օրինակ՝ չարտիզմ (chartism), չեմպիոն (champion), Բակ (Buck), Լոկ (Lock), հոկեյ (hockey), նոկդաուն (knock down), Թոմսոն (Thomson), Սմիթ (Smith), Փլիմութ (Plymouth) և այլն:

3. Չայնեզ բաղաձայններից հետո *q* արտասանվող անգլ. *s*-ն տառադարձել *ս*. օրինակ՝ «Թայմս» (Times), Ջեյմս (James), Ուելս (Wales) և այլն:

Ծանոթություն: Ավանդաբար *q*-ով գրվող և արտասանվող բառերը թողնել *q*-ով. օրինակ՝ Թեմզա (Thames), Չարլզ (Charles):

4. Անգլիական *w(h)*-ն տառադարձել (հատկապես բառասկզբում) *ու* (ընդ որում *wa*-ն՝ *ուտ*), բացի այն դեպքերից, երբ հայերենում իրար կողքի կարող են հանդիպել երկու *ու* (անգլ. *wu, wo, woo*), այս դեպքում գրել և արտասանել *վու*. օրինակ՝ Ուոլտոն (Walton), Ուայտհոլ (Whitehall), Ուայտ (White), Ուայլդ (Wilde), Ուիլկինսոն (Wilkinson), Ուոլստրիտ (Wall Street), Բրոդուեյ (Broadway), Դուայտ (Dwight),

Փորտ Բոնուեյ (Port Conwey), բայց Վուդ (Wood), Վուդրո (Woodrow), Վուլֆ (Wolfe) և այլն:

Ծանոթութիւն: Ավանդաբար վ-ով տառադարձված լայն տարածում ունեցող բառերի և հատուկ անունների վ-ն պահպանել. օրինակ՝ Վալտեր Սկոտ (Walter Scott), Վաշինգտոն (Washington), վատտ (Watt), Վիլյամ (William), Դարվին (Darwin):

5. Ա-ի և Է-ի ճիջին արտասանություն ունեցող անգլիական a-ն տառադարձել ա. օրինակ՝ Ադամս (Adams), Ալեն (Allen), Ալիս (Alice), Բաքստեր (Baxter), Հարիսոն (Harrison), Մաքսուել (Maxwell), Նանսի (Nancy), Սանֆորդ (Sanford), Ֆրանկլին (Franklin) և այլն:

Ծանոթութիւն: Արդեն տարածված բառերի և անունների ավանդական ուղղագրությունը թողնել անփոփոխ. օրինակ՝ դենդի (dandy), Թրումեն (Truman), լենդլորդ (landlord), չեմպիոն (champion) և այլն:

6. Բաց վանկերում և որոշ դիրքերում որպես eի արտասանվող անգլ. a-ն տառադարձել ե. օրինակ՝ Բեկոն (Bacon), Դեվիս (Davis), Ջեմս (James), Ուելս (Wales), Բեմբրիջ (Cambridge) և այլն:

Ծանոթութիւն: էյ արտասանվող անգլ. ey, ai, ay կապակցությունները տառադարձել էյ. օրինակ՝ Լեյտոն (Leyton), Դեյտոն (Dayton), Թեյլոր (Taylor), Փեյն (Paine) և այլն:

7. Բաց և երկար o (o) արտասանվող անգլիական a-ն տառադարձել բառակգբում o և բառամիջում՝ n, ըստ հայերենում o-ի և n-ի գրության ընդհանուր կանոնի. օրինակ՝ օլդերման (alderman), Բոլդուին (Baldwin) և այլն:

Ծանոթութիւն: Ավանդաբար ա-ով գրվող բառերը թողնել անփոփոխ. օրինակ՝ Բալտիմոր (Baltimore), Վալտեր Սկոտ (Walter Scott) և այլն:

8. Անգլերեն բառերի չշեշտված վանկերի թուլացող և ք-ին ճոտեցող ձայնավորները տառադարձել ինչպես շեշտի տակ գտնված դիրքում ոչ ք-ով. օրինակ՝ Բայրոն և ոչ՝ Բայրըն (Byron), Բեկոն (Bacon), Լիպման (Lippman), միստեր (mister), Օլստեր (Ulster) և այլն:

Ծանոթութիւն: Թուլլատրելի համարել Մանչեստր (Manchester) բառի ավանդական՝ ոչ ե-ով գրությունը:

9. Անգլերեն բառերում հետձայնավորային դիրքում գրվող, բայց չարտասանվող r-ն, հազվադեպ նաև գրվող, բայց չարտասանվող l-ն հայերենում գրել և արտասանել. օրինակ՝ Ջեֆերսոն (Jefferson), Փիռլ Հարբոր (Pearl Harbor), Քարտեր (Carter), Ֆոլկներ (Faulkner) և այլն:

10. Անգլերենում գործածվող օտարազգի բառերը և օտարներին տրվող հատուկ անունները գրել և տառադարձել ըստ հայերենում

դրանց համար ընդունված գրության և տառադարձության ընդհանուր կանոնների՝ խարտիա, խոլերա, ճեխանիկա, փղշտացի, քիմիա, ֆիզիկա, ֆոսֆոր, Անտոնիոս, Դավիթ, Հովսեփ, Ժոզեֆ, Յոսիֆ, Մատթեոս, Սողոմոն, Կանտ, Կարլ, Կոպեռնիկոս, Պլատոն, Պուլչինի, Տոսկա և այլն:

Ծանոթություն: Աստվածաշնչային, հունական, լատինական և այլ ծագման այն հատուկ անունները, որոնք տրվում են անգլիալեզու ժողովուրդներին պատկանող անձերի, տառադարձել ըստ անգլերենի տառադարձության կանոնների՝ Բենջամին (Benjamin), Դեվիդ (David), Ջոզեֆ (Joseph), Սոլոմոն (Solomon) և այլն:

3. ՀՈՒՆԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱՌԵՐԻ ՏԱՌԱԳԱՐՉՄԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Հայկական ԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեի 1939 թ. հոկտեմբերին ընդունած «Ռուսերեն և օտար բառերի տառադարձության նորմաների» մեջ քհ, տհ, կհ, շհ կապակցությունների տառադարձության մասին ասված է ընդհանուր առձամբ՝ առանց հունական ծագման բառերի նկատմամբ կանոնի մասնավորման: Հաշվի առնելով, որ հունական ծագման բառերը մեր տերմինաբանության մեջ զգալիորեն ավելացել են, և շատ հեղինակներ, անտեղյակության հետևանքով, շրջանցում են տերմինաբանական կոմիտեի հիշյալ որոշումը, տերմինաբանական կոմիտեն *հանձնարարում է*.

Հունական ծագում ունեցող բառերի ֆ, թ, չ (լատ. քհ, տհ, կհ, շհ) տառադարձել **ֆ, թ, խ**. օրինակ՝ **ֆաներ, ֆենոմենալիզմ, ֆանտաստիկական, ֆիլատելիստ, ֆիլհարմոնիա, ֆոսֆոր, ամորֆ, ամֆիբիա, թեմա, թեոկրատիա, թեորեմ, թերմոդինամիկա, պենետրորաքս, խարտիա, խոլերա, խրոնիկա, ճեխանիկա, սխեմա** և այլն:

Ծանոթություն 1: Հունարենից կատարված հին փոխառություններում և նրանցից կազմված բառերում պահպանել փ, ք-ն՝ փոխանակ ֆ, խ-ի, օրինակ՝ փասիան, փյունիկ, քարտ, քարտուղար, քղամիդ և այլն:

*Նախագիծը կազմել է Գ. Ջահուկյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1985 թ. սեպտեմբերի նիստում:

Ծանոթություն 2: Զ-ն պահպանել նաև նոր ժամանակներում փոխառված, բայց ավանդաբար փ, ք ունեցող և նրանցով կազմված բառերում. օրինակ՝ քառս, քիմիկոս (ֆիզքիմիա, կենսաքիմիա), քլոր (քլորոֆիլ), քրոմ և այլն:

4. ՕՏԱՐԱԶԳԻ ԲԱՌԵՐԻ ԿՐԿՆԱԿ ԲԱՂ ԱՉԱՅՆՆԵՐԻ ՀԱՅԵՐԵՆ ՏԱՌԱԳԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Օտարազգի բառերի և հատուկ անունների հայերեն տառադարձության մեջ միօրինակություն հաստատելու նպատակով ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն հանձնարարում է.

1. Օտարազգի և ռուսերեն բառերի կրկնակ բաղաձայնները հայերենի արտասանությանը համապատասխան, որպես կանոն, տառադարձել մեկ բաղաձայնով. օրինակ՝ *ակորդ, ակրեդիտիվ, ալեգրո, ալիգատոր, ամիակ, ամոնիում, Բարբյուս, կլասիցիզմ, կոլեգիա, կոլեկտիվ, կոմունիզմ, կոմունիստ* և այլն:

2. Կրկնակ *րր*-ն (ռուս. рр) ի ձայնավորից առաջ տառադարձել *ր*. օրինակ՝ *բարիկադ, տերիտորիա* և այլն, մնացած դեպքերում՝ *ռ*. օրինակ՝ *Մառ, Պյուռոս, տեռոր* և այլն:

3. Կրկնակ բաղաձայնների՝ հայերենում երկար կամ ուժգին արտասանվելու դեպքում դրանք գրել կրկնակ բաղաձայնով. օրինակ՝ *բրուտտո, Ջեմմա, մասսա, նետտո, պաննո, վաննա, վատտ*:

5. ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ՈՐՈՇ ԱՆՎԱՆՈՒՄՆԵՐԻ ԵՎ ԿԱՐԳԱԲԱՆԱԿԱՆ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ ԶՈՒԳԱՀԵՌ ԶԵՎ ԵՐԻ ՄԻԱՄՆԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԵՎ ՃՇԳՐՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ**

Կենդանիների որոշ անվանումների և կարգաբանական տերմինների հայերեն գործածության ավելորդ զուգաձևությունները վերացնելու և դրանցում ճշգրտումներ մտցնելու նպատակով Հայկական ԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է*.

*Նախագիծը կազմել է Գ. Ջահուկյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1985 թ. սեպտեմբերի նիստում:

**Նախագիծը կազմել են Ջ. Գրիգորյանը, Ս. Ստեփանյանը և Գ. Գրիգորյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1987 թ. դեկտեմբերի նիստում:

1. Կենդանիների ռուսերեն հետևյալ անվանումների փոխարեն այսուհետև գործածել վերջին սյունակում բերված տերմինները:

<i>Տերմինի ռուսերեն անվանումը</i>	<i>Գործածվում է</i>	<i>Այսուհետև գործածել</i>
миксин	միքսին	լործուն
чайка	ճայ, որոր	որոր
сойка	ճայ,	ճայ
галка	անտառային կաչաղակ արջնագռավ,	ճայեկ (ճայակ)
чёрная ворона	արջնագռավ,	սև ագռավ
цапля	սև ագռավ, տուլաշ	տառեղ
баклан	ծկնկուլ	ծկնկուլ
тур	ջրագռավ	1. տուր
	վայրի ցուլ,	(անհետացած կենդանի),
	վայրի եզ, վայրի	2. քարայծ
	տավար, տուր,	
	թուր, քարայծ	
дикообраз	խոզուկ, փշախոզ,	փշախոզ
	ասեղնախոզ,	
	մացառախոզ,	
	վայրենակերպ	

2. Կենդանիների կարգաբանական հետևյալ ռուսերեն տերմինների փոխարեն այսուհետև հայերենում գործածել վերջին սյունակում բերված տերմինները.

мягкотельные	կակղամորթեր, կակղամաշկեր	կակղամարմիններ, փափկամարմիններ
парнокопытные	զույգ սմբակավորներ, զուգամատ սմբակավորներ	կծղակավորներ
непарнокопытные	անզույգ կամ կենտ սմբակավորներ,	սմբակավորներ

բօճ	միասնբակավորներ սեռ, ցեղ	ցեղ
բօրօճա	տոհմացեղ, տոհմատեսակ	ցեղատեսակ

**6. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ
ԽՈՐՀՐԴԻՆ ԱՌԸՆԹԵՐ ՏԵՐՄԻՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ «ՆԱԽԱՐԱՐ» ԲԱՌԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅԱՆ
ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ՄԱՍԻՆ***

Վերջին ժամանակներում Հայաստանի Հանրապետության ճանու-
լում, պաշտոնական և այլ հրատարակություններում, ինչպես նաև ռա-
դիոհեռուստատեսային հաղորդումներում և հրապարակային ելույթ-
ներում *մինիստր* բառի փոխարեն հաճախ գործածվում է *նախարար*
բառը:

Տերմինագործածության ավելորդ զուգահեռությունը վերացնելու
նպատակով և հաշվի առնելով հանրապետության բուհերի համապա-
տասխան ամբիոնների, թերթերի, ամսագրերի, խմբագրությունների,
հրատարակչությունների, կոմիտեի տեղական տերմինաբանական
հանձնաժողովների, ինչպես նաև առանձին անհատների մեծամաս-
նության կարծիքը՝ Հայաստանի Հանրապետության Նախարարների
խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն որոշում է.

*«Մինիստր և նրանով կազմված մինիստրություն, մինիստրական,
մինիստրների խորհուրդ և նման այլ բառերի ու բառակապակցու-
թյունների փոխարեն այսուհետև գործածել նախարար, նախարարու-
թյուն, նախարարական, նախարարների խորհուրդ և նման այլ բա-
ռերն ու բառակապակցությունները:*

*Նախագիծը կազմել է Հ. Բարսեղյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1991 թ.
սեպտեմբերի նիստում:

Գ Լ ՈՒՆ ԵՐՐՈՐԳ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ- ՈՒՂՂԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԵՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՈՒՂՂԱԳՐԱԿԱՆ-ՈՒՂՂԱԽՈՍԱԿԱՆ ԵՎ ԿԵՏԱԳՐԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ա. Ուղղագրական-ուղղախոսական բնույթի որոշումների ներքին ստորակարգությունը խիստ պայմանական է, քանի որ ուղղագրության հիմքում, որպես նրա առաջին և հիմնական հիմունք, դրվում է բառերի արտասանությունը. իսկ գրավոր լեզվի արտասանությունը ինքն իր հերթին կախման մեջ է գտնվում ուղղագրությունից: Գրության և արտասանության տարբերությունները շեղումներ են: Այսուամենայնիվ տերմինաբանական կոմիտեի այս շարքի որոշումներից երեքը (1-3) առավելապես բառերի արտասանությանը, ասել է թե՛ ուղղագրությանը վերաբերող որոշումներ են:

1. Երբ 1960-ական թթ. քննվում էր «Ռուսական և օտարազգի հատուկ անձնանունների շեշտադրության մասին» որոշման նախագիծը, լեզվաբանական գրականությունից ու բառարաններից կարելի էր օրինակներ քաղել՝ հիմնավորելու, որ հայերենում ոչ միայն անձերի օտար հատուկ անունները, այլև շատ հասարակ անուններ պահում են հայերենին խորթ իրենց մայրենի շեշտադրությունը: Այսպես, օրինակ, Կ. Սեփենսկու «Երաժշտական տերմինների համառոտ բառարանի» (1955 թ.) հայերեն թարգմանության մեջ, ինչպես ռուսերենում, պահպանված է երաժշտական տերմինների օտար շեշտադրությունը: Այստեղ հայերենի վերջնավանկերի կայուն շեշտի փոխարեն կարող էք տեսնել շեշտված ցանկացած վանկ, ինչպես՝ *ա՛րիա*, *բո՛ւբեն*, *օ՛պերա*, *բիլի՛նա*, *ժալե՛յկա*, *կապե՛լլա*, *օկտա՛վա*, *կոնսերվատորիա*, *չոնգո՛ւրի*, նույնիսկ կրկնաշեշտ *մե՛ծավո՛չե*, *մե՛ծոսոպրա՛նո* և այլն:

Օտար շեշտադրությունը համարելով հայերենի հնչերանգին խորթ, նրա խոսքի առոգանության ու ռիթմի ազգային բնույթը խաթարող երևույթ՝ տերմինաբանական կոմիտեն իր որոշումը սահմանափակել է հատուկ անձնանունների վերաբերյալ՝ այն էլ հնարավոր համարելով անվան օտար շեշտադրությունը պահպանել միայն նրա ուղիղ ձևում, այսպես՝ Լե՛րմոնտով, Մայակո՛վսկի, Չիկոբա՛վա, բայց՝ Լերմոնտովի՛, Մայակովսկու՛, Չիկոբավալի՛:

2. Ուղղախոսական-ուղղագրական նշանակություն ունի տերմինաբանական կոմիտեի՝ «Հայերենին անցած օտար բառերում $o(n)$ ձայնավորի գրության և արտասանության ճասին» ընդունած որոշումը: Այդպիսի բառերում $o(n)$ -ի գրությունն ու արտասանությունը մի միասնական կանոնի ենթարկելու նկատառումով տերմինաբանական կոմիտեն սովետ, բոլշևիկ, Մոսկվա, պրոֆեսոր և այլ բառերի օրինակով, որոնցում գրում ենք n և կարդում o , որոշել է n գրել և o կարդալ նաև կոստյում, պոմիդոր, մոնտյոր, միկրոֆոն, Նապոլեոն և այլ բառերում: Որոշման այս կետը չի կատարվում, և շարունակում է տիրապետող մնալ այդ բառերում n -ն $ա$ արտասանելու (կոստյում, պոմիդոր, մոնտյոր, միկրոֆոն, Նապոլեոն) սովորույթը: Այս ուղղախոսական խընդրի լուծումը հավանաբար պատկանում է մեր լեզվի զարգացման հաջորդ փուլին կամ գալիք սերունդներին: Այս տիպի չէ, սակայն, նույն կարգի բառերում հայերենին օտար հնչմամբ մեր նույնիսկ զարգացած ու գրագետ մտավորականների կողմից, որոշման խախտմամբ, փոխառյալ բառերի $o(n)$ -ն $ը$ արտասանելու երևույթը: Հայերենի գրական ու ժողովրդական արտասանությանը խորթ է և անընդունելի *պրոֆեսոր, դիրեկտոր, տրակտոր, կոմպոզիտոր* հայահունչ ձևերը *պրոֆեսըր, դիրեկտըր, տրակտըր, կոմպոզիտըր* ձևերով փոխարինելը: Ցավոք սրտի, մեր մտավորականության զգալի մասն անգամ չի հետևում իր մայրենի լեզվի ուղղախոսությանը կամ արտասանական կանոններին: Տառասխալով գրելը կրթություն ստացած մարդու համար ամոթալի է, նրա այդ կարգի սխալներն ուղղվում են, մինչդեռ նրա թույլ տված արտասանական սխալներն անուշադրության են մատնվում: Լեզվի գործող նորմաներին համապատասխան անսխալ գրելն ու արտասանելը մարդու գրագիտության առաջին և տարրական չափանիշներն են, այդ բնույթի սխալները չպիտի հանդուրժվեն:

3. Հայկական ԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեի՝ հայերենի ուղղախոսությանը նվիրված որոշումներից մեկն էլ, որ ներկայացվում է սույն ժողովածուում, վերաբերում է *ժամանակակից հայերենի եռաշարք բաղաձայնների ուղղախոսությանը*: Ինչպես գիտենք, գրական հայերենի սեփական բառապաշարի գրության և արտասանության տարբերությունների բացարձակ մեծամասնությունը վերաբերում է եռաշարք բաղաձայններին: Գրաբարի հնչյունական համակարգի հետագա նեղ բարբառային հնչյունափոխությունները թեև գրական արևելահայերենին չանցան, սակայն հայերենի ընդհանուր բառապաշարի լայն գործածության շատ բառեր նրան անցան ոչ թե գրաբարյան, այլ բարբառային, ժողովրդական

հնչմամբ: Ընդհանրապես պահպանելով գրաբարի ուղղագրությունը և այդ կարգի բառերի արտասանության մեջ հետևելով բարբառին կամ ընդհանուր տերմինով ասած՝ աշխարհաբարին, գրական հայերենը ժառանգեց գրության և արտասանության տարբերություններ ունեցող տասնյակ արձատներ և սրանցից կազմված մի քանի հարյուր բառեր, որոնցում գրաբարի հաճեճատությամբ արձանագրվում է դիրքային ճասնակի հնչյունափոխություն՝ ձայնավորներից և *ր, ղ* բաղաճայններից հետո: Այդ բառարձատներում ու բառերում գրաբարի ձայնեղները փոխված են շնչեղ խուլերի, իսկ ճասամբ էլ՝ խուլերի (*գարդ-գարթ, աջ-աչ, դեղձ-դեխց, աղբ-ախա*): Եվ քանի որ այս հնչյունափոխությունները հաճակարգային չեն, այսինքն չեն ընդգրկում լեզվի աճբողջ բառապաշարը, այլ վերաբերում են նույն հնչյունակապակցությունն ունեցող առանձին բառերի միայն, սրանց վերաբերյալ հորինված կանոնները պիտի զուգորդվեն, երևույթն ընդգրկող բառացանկերով, որպիսի հանգաճանք տեսնում ենք աշխարհաբարի հին և նոր քերականություններում:

Գրական աշխարհաբարի քերականները, սակայն, բաղաճայնների գրության և արտասանության տարբերությունները ներկայացնելիս, սրանց ուսուցճան մեջ շեշտը միշտ դրել են ուղղագրության վրա և ներկայացրել են ուղղագրական արժեք ունեցող բառացանկեր միայն: Այս մոտեցճան հիճնական պատճառը գրական աշխարհաբարի ուղղախոսության անճշակվաճությունը և սրա հետևանքով արտասանական որոշակի կանոնների բացակայությունն ու քերականների ձեռքի տակ վիճակագրական տվյալների կամ ճշգրտված բառացանկերի բացակայությունն էին: Մինչև վերջերս դպրոցական դասագրքերում տեղ գտած ուղղախոսությունը, իբրև այդպիսին, հաճարյա թե չէր ուսուցվում: Տրվում էին այս կամ այն դիրքում գրությամբ և արտասանությամբ նույնական բառերի ցանկերը (ասենք՝ *ր*-ից հետո *խ* ենք լսում և *խ* գրում հետևյալ բառերում), իսկ գրության և արտասանության տարբերություններ ունեցողների ցանկերը չէին ներկայացվում, քանի որ ունենալով միատեսակ, նախորդ ցանկից տարբերվող գրություն (ասենք՝ *ր*-ից հետո մյուս բոլոր բառերում, եթե լսում ենք *խ*, գրում ենք *ղ*), սրանք ըստ արտասանության խճբավորճան ենթարկվելու կարիք չէին զգում: Բայց այս հավասարապես *ղ*-ով գրվող բառերի մեջ ե՞րբ է, որ *ղ*-ն *ղ* է արտասանվում, երբ՝ *խ*, այս ուղղախոսական նշանակության կանոնը և նրա հաճապատասխան բառացանկը ճնում էին ուսուցումից դուրս: Դպրոցական նոր դասագրքում, 1966 թ. սկըսած, պրոֆ. Էդ. Աղայանը դպրոցական ուսուցճան որոշակի առարկա

դարձրեց նաև ուղղախոսությունը՝ դասագրքի համապատասխան բաժնում զետեղելով ոչ միայն օտար բառերին, այլև հայերենի սեփական բառապաշարին վերաբերող ուղղախոսական նշանակության բառացանկեր ու կանոններ:

Տերմինաբանական կոմիտեի «*ր-ից, ր-ից և ձայնավորներից հետո բ, գ, դ, ծ, ջ* տառերի արտասանության մասին» որոշումը իր մասով ճշգրտեց և օրինականացրեց դասագրքի այդ ուղղախոսական բառացանկերն ու կանոնները:

Գրությունից տարբերվող արտասանություն ունեցող եռաշարք բաղաձայններ ունեցող բառերի ցանկերի ճշգրտումներից նախ պարզվեց, որ միշտ «և այլն»-ով ներկայացվող այդ բառացանկերը այնքան էլ երկար չեն: Դեռ ավելին, երբեմն այդպիսի ուղղախոսական տարբերություններ ունեցող բառերի թիվը շատ ավելի քիչ է, քան դրանց դիմաց ներկայացվող նույն գրությունն ու արտասանությունն ունեցող բառերի թիվը: Այնուհետև բացահայտվեցին հայերենի հնչյունաբանության պատմական զարգացմամբ պայմանավորված ուղղախոսական որոշ միտումներ: Այսպես՝ *ր-ից, ր-ից և ձայնավորից* հետո ժամանակակից հայերենի ձայնեղների խուլ-շնչեղացման հնչյունական իրողությունը, իբրև բարբառային հնչյունափոխական իրողություն, գործուն հնչյունափոխական երևույթ չէ: Այդ հնչյունափոխությանը չեն ենթարկվել գրաբարից աշխարհաբարին անցած ոչ բարբառային-ժողովրդական, այլ գրական արժեք ունեցող բառերը (*արբանյակ, արբշիռ, արգահատանք, արգավանդ, լործ, խարծ, հործանք, անուրջ, աղբյուս, գեղծ, բաղծանք, գաղջ, բղջախոհ, արբեթ, ագի, բագին, դեգերել, առոգանել, աղամանդ, ալոջ, գեղջ, խոխոջ, մարմաջ և այլն*): Այդ հնչյունափոխությանը չեն ենթարկվել ու չեն ենթարկվում միջին ու նոր շրջանի փոխառությունները, որ նշանակում է, թե հայերենի բարբառներում էլ այդ հնչյունափոխությունը գործել է միայն վաղ միջին դարերում: Միջին և նոր շրջանի փոխառյալ (*շարբաթ, նարգիզ, բարդան, դարդ, կարդինալ, սարդար, քուրդ, մարջան, խարջ, խուրջին, նաբաթ, չոբան, դագա, բադ, վեջ, հաջի, օգոստոս, գերբ, կարբիդ, էներգիա, լորդ, հորոյ, գոր, կաբարե, պրորլեն, դոգմա, լիգա, մագնիս, վագոն, լեդի, մողա, սողա և այլն*) բառերում այդ հնչյունափոխությունը նույնպես չի գործել:

Վերջին տասնամյակներում բարբառների թուլացման ու սրանց ոլորտների սահմանափակման, գրական հայերենի խոսակցական գործառության ոլորտների ընդլայնման հետևանքով գրական լեզվի արագ տարածումը առաջ բերեց գրության և արտասանության տարբե-

րություններ ունեցող բառերի գրային արտասանության միտում: Եթե մի ժամանակ լեզվաբանները ոչ միայն հնարավոր, այլև ճիշտ էին համարում *արծան, արծանագրություն, դագաղ, ճառագայթ, ճագար* ու նման բառերի արժան, արժանագրություն, դաքաղ, ճառաքայտ, ճաքար արտասանությունները, ապա վերջին տասնամյակներում վիճելի դարձան նաև *ներփող, համերք, մարքագետին, միրք, երիտասարթ, խորանարթ, մրջյուն, երչանիկ, արեքակ, նվաք, աչակցել, հաչող, միչնակարգ* և այլ բառերի մեջ ձայնեղների այս շնչեղ խուլ արտասանությունը, քանի որ գնալով տարածվեց սրանց ներքող, համերգ, մարգագետին, միրգ, երիտասարդ, խորանարդ, մրջյուն, արեգակ, նվագ, աչակցել, հաջող, միջնակարգ գրային արտասանությունը: Տերմինաբանական կոմիտեի այս որոշումը արտասանական այդ զուգահեռությունների վերացման մեջ իրավացիորեն նախապատվությունը տալիս է սրանց գրային արտասանությանը, որ մի կողմից, արտասանությունը գրությանը մոտեցնելով, կանոնավորում է ուղղախոսությունը, իսկ մյուս կողմից փակում է այդ տարբերությունների հետևանքով առաջացող ուղղագրական սխալների ճանապարհը:

4. Ռուսերենից վերջին տասնամյակներում հայերենին անցել էին հունական *լլեկտր* արձատով բաղադրված մի շարք բառեր՝ *լլեկտրոտեխնիկա, լլեկտրոտներգիա, լլեկտրոմոնոտյոր* և այլն: Հետագայում նույն արձատով հայերենում կազմվեցին *լլեկտրոկայան, լլեկտրոցանց, լլեկտրոսարքավորում* և այլ բառեր, որոնցում *ռ*-ի գործածությունը հայերենում *ա* հոդակապի փոխարեն, գալիս էր ռուսական փոխառությունների մեխանիկական ընդօրինակումից: Ուստի և շուտով տարածվեցին նաև *լլեկտրակայան, լլեկտրացանց, լլեկտրահաղորդիչ, լլեկտրասյուն* հայերենի բառակազմության օրենքով ստեղծված ձևերը՝ առաջացնելով նույն բառերի երկտեսակ գրություն: Քանի որ հայերենում *լլեկտր* արձատը գիտակցվում էր որպես անկախ արձատ և նրանով կազմվում էին նորանոր բառեր, ապա կոմիտեի այս որոշման մեջ սահմանված է *լլեկտր* արձատից հետո գործածել *ա* հոդակապ այն բոլոր բաղադրություններում, որոնց բաղադրիչները հայերենում գիտակցվում են որպես արձատներ: Այսպես՝ *լլեկտրամեխանիկա, լլեկտրահաղորդիչ, լլեկտրակայան, լլեկտրատներգիա, բայց՝ լլեկտրոլիզ, լլեկտրիֆիկացիա*:

5. ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեի վերջին տարիներին ընդունած որոշումներից մի քանիսը ուղղագրական-կետադրական բնույթի են: Այդ շարքի՝ «*Հայերենի տառային հապավումների գործածության մասին*» որոշմամբ վերացվում

է հատկացուցչի պաշտոնում տառային հապավումները մեկ ի հոլովակ-
 կան վերջավորությամբ (ՀՀ-ի բնակչություն, ՀՀԿ-ի ծրագիր), մեկ էլ ա-
 ռանց հոլովական վերջավորության գործածելու անհիմն զուգահեռու-
 րյունը: Հայերենի տառային հապավումները, որ բաղադրյալ անուննե-
 րի սկզբնատառերի միացություններ են (ՄԱԿ=Միավորված ազգերի
 կազմակերպություն), ի տարբերություն ռուսերենի հապավումների,
 հոլովվում են. օրինակ՝ *ԽՍՀՄ-ը բազմազգ պետություն է, բարելավ-
 վում են ԽՍՀՄ-ի և ճապոնիայի հարաբերությունները, այդ ժամին
 տիեզերանավն անցնում էր ԽՍՀՄ-ով, բազմատեսակ ապրանքներ են
 արտահանվում ԽՍՀՄ-ից, մարդիկ խաղաղ են ապրում ԽՍՀՄ-ում:*
 Չնայած այս ընդհանուր կանոնին՝ ռուսերենի նմանողությամբ հայե-
 րենը կայուն կապակցություններ կազմող և հաճախակի գործածու-
 թյան մեջ եղող տառային որոշ հապավումներ գործածում է առանց հո-
 լովական վերջավորության. օրինակ՝ *ԽՍՀՄ Գերագույն խորհուրդ,*
ԽՄԿԿ Կենտկոմ, ՀամԼԿԵՄ Կենտկոմ, ՌԽՖՍՀ ֆինանսների մինիստ-
րություն, ՌԽՍՀ Մինիստրների խորհուրդ, ՀԽՍՀ պետպլան, ԼՂԻՍ
Ստեփանակերտի քաղսովետ և այլն: Տառային հապավումները հատ-
 կացուցչի պաշտոնում ուղիղ ձևով գործածելու այս երևույթը դուրս է
 եկել վերոհիշյալ բնույթի կայուն կապակցությունների սահմաններից
 և այժմ տարածվել է գործունեության նեղ ոլորտ ունեցող այնպիսի
 տառային հապավումների վրա, ինչպիսիք են՝ *ԳԱ, ՆԳՄ, ԺՏՆՑ, ԿՍԸ,*
ՌԻՇՁ և այլն (*ԳԱ լեզվի ինստիտուտ* և ոչ թե *ԳԱ-ի լեզվի ինստիտուտ*):
 Ահա, տառային հապավումների գործածության այս երևույթը ընդհան-
 րացնելով՝ տերմինաբանական կոմիտեն որոշել է տառային հապավ-
 ման և նրան անմիջապես հաջորդող հատկացյալի կապակցության
 մեջ հապավումը ուղիղ գործածել, եթե այն չի արտասանվում իբրև սո-
 վորական բառ (բաղաձայնների և ձայնավորների հնչյունակապակ-
 ցություն), այլ կարդացվում է տառերի (ամբողջական կամ մասնակի)
 անկախ հեգունով, այսպես՝ *ԽըՍըՀըՍը, ՀըԼըԿԵՄ, ԲըԺըՀը, ԳըԱ, Նը-*
ԳըՄը): Սովորական արտասանություն ունեցող տառային հապավում-
 ները հատկացուցչի պաշտոնում հոլովվում են. օրինակ՝ *ՄԱԿ-ի գլխա-*
վոր քարտուղար, ԱՄՆ-ի կոնգրես, ՏԱՍՍ-ի թղթակից, ՖԻԴԵ-ի որոշում,
ՌԻԵՖԱ-ի գավաթ, ՆԱՏՕ-ի հրամանատարություն, Հայկական ԱԷԿ-ի
բանավան: Իսկ անկախ տառային արտասանություն ունեցող հապա-
 վումները, երբ անմիջապես դրված են հատկացյալի վրա, վերցվում են
 ուղիղ ձևով. օրինակ՝ *ԽՍՀՄ բնակչություն (տարածք, պետություն, քա-*
ղաքացի, աշխարհագրություն...), ԽՄԿԿ ծրագիր (կանոնադրություն,
անդամ...), ՌԽՖՍՀ ֆուտբոլի հավաքական (ժողովրդական արտիստ,

վաստակավոր արտիստ, վաստակավոր մարզիչ...), ՀԽՍՀ գյուղատնտեսություն (բնակչություն, վաստակավոր տնտեսագետ...), ՊԴՀ դեսպան (քաղաքացի, տնտեսություն...), ՊԾՀ կանցլեր, ՉԽՍՀ դեսպանություն (տերիտորիա, բնակիչ...), ՊՍՄԿ անդամ (ծրագիր, համագումար), ՈՒՇՁ (ուսանողական շինարարական ջոկատ) ղեկավար, ԺՏԵՑ տաղավարներում և այլն:

6. Այս բաժնի համար 6-ի տակ ներկայացվող որոշումը հայերենում -*ցի*, -*ացի*, -*եցի* ածանցներով կազմված տեղաբնակ նշանակող գոյական անունների զուգահեռ ձևերի (*Շիրակացի-շիրակցի, կողբացի-կողբեցի, օձնեցի-օձունցի, էջմիածնեցի-էջմիածինցի, գորիսեցի-գորիսցի, ֆրանսացի-ֆրանսիացի* և այլն) անհարկի գործածությունից խուսափելու և լեզվում գործող կանոնների հիման վրա դրանցից ճիշտ ընտրություն կատարելու մասին ընդունած որոշումն է:

Չուգածությունների առաջացման պատմական ակունքների թեթև ծանոթացումից պարզ երևում է, որ հայերենի զարգացման տարբեր փուլերում վերոհիշյալ ածանցները բառակազմական տարբեր ակտիվություն են ցուցաբերել: Հին մատենագրության մեջ տեղաբնակ նշանակող անունները, անկախ սրանց նախատիպ գոյականի հնչյունական պատկերից, հիմնականում կազմված են -*ացի* ածանցով (*Ալեքսանդրացի, Բյուզանդացի, Կեսարացի, Կողբացի, Մակեդոնացի, Մուկացի, Շիրակացի* և այլն): Հետագա դարերում առավել գործուն է -*եցի* ածանցը (*Դավրիժեցի, Խաչենեցի, Ճահկեցի, Սանահնեցի, Սևանեցի, Օձնեցի* և այլն): Այսպիսի կազմությունները, դառնալով մարդկանց մականուններ, ավանդաբար անցել են հաջորդ սերունդներին և պատճառ դարձել նույն տեղանուն գոյականից առաջացած երկու-երեք ձևերի (*Տարոնացի-Տարոնեցի-Տարոնցի, Խաչենացի-Խաչենեցի-Խաչենցի*): Իբրև պատմական անձերի մականուններ, սրանք ավանդաբար անցնում են նոր ժամանակներին, որպես անհրաժեշտաբար պահպանվող ձևեր:

Այս կարգի ավանդական անուններ են դարձել երկրների անուններից ածանցված տեղաբնակ նշանակող անունները (*իտալացի, գերմանացի, իսպանացի, արխազացի* և այլն):

Որոշումը, առանձնացնելով վերոհիշյալ ավանդական կազմությունները, սահմանում է ժամանակակից հայերենում գործող երկու կանոն՝ ա) բազմավանկ գոյականներից տեղաբնակ նշանակող անուններ են կազմվում -*ցի* ածանցով (*հարավ-հարավցի, արևելք-արևելքցի, Դիլիջան-դիլիջանցի, վրաստան-վրաստանցի, Մոսկվա-մոսկվացի, Ասիա-ասիացի*), բ) միավանկ գոյականներից

տեղաբնակ նշանակող անուններ են կազմվում *-եցի* ածանցով (*դաշտ-դաշտեցի, սար-սարեցի, Կողբ-կողբեցի, Մուշ-մշեցի, Լոձ-լոձեցի*): Այս ընդհանուր կանոնից շեղվում են վերջնավանկի ավանդաբար հնչյունափոխվող ձայնավոր ունեցող հայերեն բազմավանկ տեղանուններից և բառավերջի *ի, ո, ու* անհնչյունափոխ ձայնավոր ունեցող օտար բազմավանկ տեղանուններից կազմված գոյականները: *Փարպի-փարպեցի, Էջմիածին-էջմիածնեցի, Քարագլուխ-քարագլխեցի, Մաստարա-մաստարեցի, Հաճն-հաճնեցի* տիպի կազմութիւններում բաց վանկի *ի, ա* ձայնավորները շեշտափոխության հետևանքով, ընդհանուր կամ բարբառային հնչյունափոխմամբ նախկինում գործող կանոնների համաձայն, փոխվել են *ե-ի, որը, միանալով -ցի* ածանցին, դարձել է *-եցի* (*Մարտունի-մարտունեցի, Մազրա-մազրեցի*): Փակ վանկի *ի, ու, ը* ձայնավորները շեշտը կորցնելիս ավանդական հնչյունափոխությամբ սղվել են բառավերջում առաջացնելով բաղաձայնների կուտակում (*Կարին-կարն..., Էջմիածին-էջմիածն..., Պոլիս-պոլս..., Օձուն-օձն..., Ջահուկ-ջահկ..., Աղձ(ը)ն-աղձն...*): Եթե բազմավանկ գոյականներից գործող կանոնով լեզվում այս հիմքերից *-ցի* ածանցով գոյականներ կազմվեին, կունենայինք *կարնցի, էջմիածնցի, ջահկցի* և այլ անբարեհունչ ձևերը: Ահա թե ինչու, կանոնից շեղվելով, հնչյունափոխվող վերջնավանկ ունեցող այս տիպի տեղանուններից գոյականներ են կազմվում ոչ թե *-ցի*, այլ *-եցի* ածանցով (*կարնեցի, էջմիածնեցի, օձնեցի, ջահկեցի* և այլն): Քանի որ վերջնավանկի ձայնավորի վերը նկարագրված հնչյունափոխությունը ժամանակակից հայերենում գնալով դադարում է գործելուց, ուստի ընդունելի և անսխալ ձևեր են դառնում այդ տիպի անհնչյունափոխ հիմքերից կազմված *նորագավիթցի, թալինցի, ջահուկցի, ջերմուկցի* և այլ ձևերը, և անհանձնարարելի կամ սխալ են *գորիսեցի, նորագավիթեցի, թալինեցի, ջահուկեցի, ջերմուկեցի* ձևերը:

Ինչ վերաբերում է *-ի, -ո, -ու* բաց վերջնավանկ ունեցող բազմավանկ օտար տերմիններից *-եցի* ածանցով կազմված գոյականներին, ապա այս տիպի կազմութիւնների կանոնից շեղվելը բացատրվում է նրանով, որ եթե այդ բառերից գոյականներ կազմվեին *-ցի* ածանցով, բառավերջում կստացվեին *-իցի, -ոցի, -ուցի* հնչյունակապակցություններ (*գորկիցի, մեխիկոցի, պերուցի*): Այսպիսի ձևերը խորթ են հայերենի տեղաբնակ նշանակող գոյականների ավանդական կազմությանը, ուստի և այդ տիպի օտար հիմքերից ևս գոյականներ են կազմվում *-եցի* ածանցով (*գորկիեցի, մեխիկոեցի, պերուեցի*):

Սույն որոշումը արձանագրում և գործածության հանձնարարական

է տալիս վերոհիշյալ ածանցներով երկրների անուններից կազմված գոյականներում գործող մի կանոնի և: Եթե տեղանվան *-իա* վերջնավանկին նախորդում է բազմավանկ արմատ, սրանցում գործող ավանդական *-ացի* ածանցից առաջ *-իա-*ն դուրս է ընկնում, օրինակ՝ *Իտալիա-իտալացի, Ռումինիա-ռումինացի, Հունգարիա-հունգարացի*, իսկ եթե տեղանվան *-իա* վերջնավանկին նախորդում է միավանկ արմատ, *-իա-*ն դուրս չի ընկնում, այլապես գոյականը կդառնար անճանաչելի, օրինակ՝ *Ասիա-ասիացի, Լատվիա-լատվիացի, Դանիա-դանիացի, Բելգիա-բելգիացի* և այլն:

7. «Ժամանակակից հայերենի *հետ (ետ)* արմատի և նրանով կազմված բառերի գրության և արտասանության մասին» որոշումը, մասամբ կապված լինելով հայերենի պատմական հնչյունափոխության ու բառակազմության հետ, սոսկ ուղղագրական որոշում լինելուց բացի, ձեռք է բերում նաև հնչյունաբանական և բառագիտական արժեք:

Գրաբարի բառասկզբի՝ ձայնավորին նախորդող *յ* հնչյունի *ի-ի* փոխվելու հետևանքով՝ *Յակոբ-Յակոբ, յետին-հետին, յիշատակ-հիշատակ* հնչյունափոխվել է նաև *յետ (ետ)* արմատը, որը գրաբարում բազմիմաստ նախդիր ու մակբայ էր: *Յետ-*ը, արտասանվելով *հետ*՝ դարձել է *հետ* նախադրությունը (այժմ՝ հետադրություն-կապ համանուն բառ): Այդ հնչյունափոխությամբ առաջացել են *հետ-յետ, հետագնաց-յետագնաց, հետակայ-յետակայ, հետամուտ-յետամուտ, հետև-յետև, հետո (ի հետո)-յետոյ, հետընթաց-յետընթաց* և այլն համանունները, քանի որ զուգահեռ շարքերի *յ*-ով սկսվող ձևերը ուղղագրությամբ են միայն տարբերակված նախորդներից, արտասանականորեն այդ շարքերը վաղուց արդեն նույնն են:

1950-60-ական թթ. որոշ շարժում սկսվեց *հետ (ետ)* մակբայը *հետ* կապից տարբերակելու համար, թեև դրանք թե՛ իրենց բառային իմաստով կամ խոսքիմասային արժեքով և թե՛ շարահյուսական գործառության մեջ որոշակիորեն տարբերակված են և ոչնչով չեն շփոթվում միմյանց, մանավանդ որ *հետ* կապով այժմ նոր բառեր չեն կազմվում:

Այդ տարբերակման գործին ուղղված ջանքերը հանգեցրին այն բանին, որ 1947 թ. հրատարակված դպրոցական ուղղագրական բառարանում տեղ գտած *ետ (=յետ)* արմատով կազմված երեք բառերի (*ետ, ետածգել, ետնալեզվային*) դիմաց նույն բառարանի 1981 թ. հրատարակության մեջ *ետ* գրությամբ են հանձնարարվում *ետադաս, ետագդում, ետընթաց, ետճաշյա, ետմահու, ետնամուտք, ետպատերազմյան, ետև, ետևից* բառերը: Իսկ թե ինչո՞ւ *հետադեմ, հետին, հետընթացիկ, հետհոկտեմբերյան, հետնորդ* և այլն չեն դառնում *ետա-*

դեմ, ետին, ետընթացիկ, ետհոկտեմբերյան, ետնորդ, մնում է անհասկանալի: Այս ուղղագրական շփոթը այնքան տարածվեց, որ նույն արձատից կազմված կամ պարզապես նույն բառերը սկսեցին գրվել երկու տարբեր ուղղագրություններով (*ետ մնալ – հետամնաց, ետ դնել – հետադրություն, ետ ընթանալ – հետընթաց, ետմահու – հետմահու, ետծննդյան – հետծննդյան* և այլն):

ետ, ետև, ետո և այլ ձևերը բարբառային ձևեր են. մի բան, որ հաստատել են դեռևս Հայկազյան բառարանի հեղինակները (տե՛ս *Հետև – ռաճկ. ետև*): Ժամանակակից հայերենում *ետ* ձևի բարբառային լինելը հավաստում է նաև Ստ. Մալխասյանցը իր բացատրական բառարանում: Ասում են, թե Հովհ. Թումանյանը տարբերակել է *ետ*-ն ու *հետ*-ը՝ գրելով «*ետ եկե՛ք... դարձեք իրար հետ եկե՛ք...*», ապա մենք ինչո՞ւ չտարբերակենք: Թումանյանը պարզապես գրական հետ (հին ուղղագրությամբ՝ *յետ*) ձևի փոխարեն գործածել է *ետ* բարբառային-ժողովրդական ձևը և գործածել է շատ անգամ («*Քանի գեղին մոտենում ենք, գելերը ետ են ընկնում*», «*Գրում է, նամակը տալիս սուրհանդակին, ետ դրկում*» և այլն): Բայց Թումանյանը գործածում է նաև *գել, գեղ, դրկում*, մի՞թե մենք էլ պիտի *գայլ, գյուղ, ուղարկել* գրական ձևերը դրանց բարբառային համարժեքներով փոխարինենք: Պարզ է. Թումանյանի ստեղծագործության մեջ այդ ձևերը գեղագիտական արժեք ունեն և գտնվում են իրենց տեղում, նրանց ձեռք չենք տա: Թումանյանն ինքը լավ գիտի, թե երբ գրական ձև պիտի գործածի, երբ՝ բարբառային: Հերոսի խոսքում գործածվում է բարբառային *ետո*-ն («*Կըսպանեմ, ետո պատասխանը դուք կտաք, - բարձրաձայն սպառնում էր Սիմոնը*», Երկ., հ. 3, էջ 20), իսկ իր խոսքում՝ գրական *հետո*-ն («*Թռչում էր բարձր անպերի տակ, հետո թռիչքը մեղմելով, սկսեց ներքև իջնել*», Երկ. հ. 2, էջ 60):

Վերոհիշյալ ուղղագրական և արտասանական շփոթը և բոլորովին անիմաստ ուղղագրական զուգաձևությունները վերացնելու համար տերմինաբանական կոմիտեն որոշել է՝ «Այսուհետև *հետ (ետ)* արձատը ամենուրեք, անջատ թե բաղադրյալ, գրել և արտասանել *հետ*, իսկ *ետ, ետո, ետ մնալ, ետնամուտք* և այլ ժողովրդական-բարբառային ձևերի գործածությունը հնարավոր համարել գեղարվեստական գրականության մեջ՝ խոսքի ոճավորման նպատակով:

II. ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

Ա. ՈՒՂՂԱԳՐԱԿԱՆ-ՈՒՂՂԱԽՈՍԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

1. ՈՈՒՍԱԿԱՆ ԵՎ ՕՑԱՐԱԶԳԻ ՀԱՑՈՒԿ ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՇԵՇՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Ռուսական և օտարազգի հատուկ անձնանունների շեշտը հայերենում նույնությամբ պահպանել միայն ուղղական ձևում. օրինակ՝ *Պուլչկին, Լերմոնտով, Մայակովսկի, Չիկոբա՛վա, Ծերեթե՛լի* և այլն: Մյուս բոլոր դեպքերում առաջնորդվել գրական հայերենի շեշտադրության կանոններով. օրինակ՝ *պուլչկինյան, Պուլչկինի՛, Լերմոնտովի՛, Մայակովսկու՛* և այլն:

2. ՀԱՅԵՐԵՆԻՆ ԱՆՑԱԾ ՕՑԱՐ ԲԱՌԵՐՈՒՄ Օ(Ո) ԶԱՅՆԱՎՈՐԻ ԳՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ**

Նոր շրջանի եվրոպական և ռուսական փոխառյալ բառերում *օ(ո)* ձայնավորի գրության և արտասանության մասին տերմինաբանական կոմիտեի դեռևս 30-ական թվականներից գործող որոշման խախտման հետևանքով հայերենում առաջացել են *կոստյում–կաստյում, կոնֆետ–կանֆետ, պոմիդոր–պամիդոր, միկրոֆոն–միկրաֆոն, դիրեկտոր–դիրեկտորր, Ռոստով–Ռաստով, Նապոլեոն–Նապալեոն, Խարկով–Խարկըվ* արտասանական զուգահեռ ձևերը: Սրանցում միօրինակություն սահմանելու նպատակով տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է*.

Ա. Հայերենի նորագույն փոխառությունների գրության ու արտասանության մեջ միասնականություն պահպանելու համար, սրանցում *օ(ո)* ձայնավորի *ա* կամ *ը* արտասանությունը համարելով ընդունված արտասանական կանոնների խախտում, այդ բառերում շարունակել գրել և արտասանել *օ(ո)*, այն է՝ *ակորդեոն, կոստյում, կոնֆետ, կոլեկտիվ, միկրոֆոն, մոնտյոր, մորալ, պոմիդոր, պրոպագանդա, սովետ, բոլշևիկ, սովխոզ, դիրեկտոր, պրոֆեսոր, տրակտոր, ռեկտոր* և ոչ թե՛

*Նախագիծը կազմել է Ա. Դարիբյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1957 թ. դեկտեմբերի նիստում:

**Նախագիծը կազմել է Գ. Բարսեղյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1963 թ. հուլիսի նիստում:

ակարդեոն, կաստյուն, կանֆետ, կալեկտիվ, միկրաֆոն, մանտյոր, մարալ, պամիդոր, պրապագանդա, սավետ, բալշևիկ, սավխոզ, դիրեկտոր, պրաֆեսոր, տրակտոր, ռեկտոր և այլն:

Բ. Սույն կանոնը պահպանել նաև հատուկ անունների գրության և արտասանության մեջ. գրել և արտասանել՝ *Նապոլեոն, Վիկտոր, Վիլսոն, Տոլստոյ, Վորոշիլով, Կոզլով, Կոսիգին, Մոսկվա, Ռոստով, Վորոնեժ, Խարկով, Սևաստոպոլ, Սիմֆերոպոլ* և ոչ թե՝ *Նապալեոն, Վիկտոր, Վիլսըն, Տալստոյ, Վարաշիլով, Կազլով, Կասիգին, Մասկվա, Ռաստով, Վարոնեժ, Խարկըվ, Սևաստապոլ կամ Սևաստոպըլ, Սիմֆերոպըլ* և այլն:

3. Բ-ԻՑ, Ղ-ԻՑ ԵՎ ՉԱՅՆԱՎՈՐՆԵՐԻՑ ԴԵՏՈՒ Բ, Գ, Ղ, Չ, Ջ ՑԱՌԵՐԻ ԱՐՑԱՍԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Հայերենի ուղղախոսության նորմավորման, բաղաձայնների արտասանությունը աստիճանաբար գրությանը մոտեցնելու և սրանց տարբերությունների հետևանքով առաջացող ուղղագրական սխալները վերացնելու նկատառումներով ՀՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է*.

1. Ա. Բ տառը Բ-ից հետո հետևյալ արձատներում և նրանցից կազմված բառերում արտասանվում է Փ՝

դարբին (դարբնել, դարբնոց), երբ (երբեք, երբեմն), լիրբ (լրբանալ, լրբություն), խրբուկ (բսբ.), հարբել, նուրբ (նրբություն, նրբաճաշակ), որբ (որբանալ, որբանոց), սուրբ (սրբագործել, սրբազան), սրբել (սրբիչ, սրբագրել), ուրբաթ (ուրբաթախոս):

Մնացած բառերում, այդ թվում հատկապես միջին և նոր շրջանի փոխառություններում Բ-ից հետո Բ-ն արտասանվում է Բ. օրինակ՝ *արբանյակ, արբունք, բորբ (բորբոքել), բարբաջանք, բարբարոս, գերբ, կարբիդ, հերբարիում, շարբաթ, սերբ, տուրբին, ուրբանիզմ* և այլն:

Բ. Արբել (*արբենալ, արբեցողություն, ջրարբի, ջրարբել*), բորբել, ձերբակալել (*ձերբազատել*), ներբող (*ներբողել*) արձատներն ու նրանցից կազմված բառերն ունեն երկակի արտասանություն՝ *արբել-արփել (արբեցողություն-արփեցողություն, ջրարբի-ջրարփի), բորբել-բորփել, ձերբակալել-ձերփակալել, ներբող-ներփող*:

*Նախագիծը կազմել է Գ. Բարսեղյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1969 թ. հուլիսի նիստում:

Նկատի ունենալով հայերենի բաղաձայնների գրային արտասանության տարածման միտումը, ինչպես նաև լեզվի նորմավորման, ուղղախոսական և ուղղագրական սխալների վերացման համար արտասանությունը գրությանը ճոտեցնելու նպատակահարամարությունը՝ ուսուցման և ռադիո-հեռուստատեսային հաղորդումների ժամանակ նախապատվությունը տալ այդ բառերի գրային (*արբել, արբեցողություն, արբենալ, ջրարբի, բորբել, ձերբակալել, ներբող*) արտասանությանը:

2. Ա. Գ տառը *Բ*-ից հետո հետևյալ արմատներում և նրանցից կազմված բառերում արտասանվում է *Ք*՝ *երգ* (*երգել, երգիչ, երգեցողություն*), *թարգման* (*թարգմանել, թարգմանություն*), *կարգ* (*կարգադրել, կարգին, օրակարգ*), *մարգարե*, *մարգարիտ*, *պարգև* (*պարգևատրել*):

Գ-ն *Բ*-ից հետո *Ք* է արտասանվում նաև *Գևորգ, Մարգար, Սարգիս* անձնանուններում:

Մնացած բառերում, այդ թվում հատկապես միջին և նոր շրջանի փոխառություններում *Բ*-ից հետո Գ-ն արտասանվում է Գ. օրինակ՝ *անարգ* (*անարգել, անարգանք*), *արգահատանք, արգանդ, արգասիք, արգավանդ, բարգավաճել, բուրգ, գիրգ, գորգ, զարգանալ, ներգո* (*ներգոյական*), *ողբերգու, քնարերգու, հարգել* (*հարգանք*), *մարգ* (*մարգախոտ*), *արգոտիզմ, էներգիա, թարգ տալ, մարգարին, նարգիզ, ֆուրգոն* և այլն:

Բ. Արգելք (*արգելակել, արգելել*), *համերգ*, (*մեներգ, գովերգ*), *մարգագետին, միրգ* (*մրգանուշ, մրգաշատ, մրգավան*) արմատներն ու նրանցից կազմված բառերը, ինչպես նաև *Թորգոմ* անձնանունը ունեն երկակի արտասանություն՝ *արգելք–արքելք* (*արգելակ–արքելակ*), *համերգ–համերք* (*մեներգ–մեներք*), *մարգագետին–մարքագետին, միրգ–միրք* (*մրգանուշ–մրքանուշ*), *Թորգոմ–Թորքոմ*:

Վերհիշյալ (տե՛ս կետ 1Բ) նկատառումներով այդ բառերի արտասանության մեջ նախապատվությունը տալ սրանց գրային (*արգելք, արգելակ, համերգ, մեներգ, գովերգ, մարգագետին, միրգ, Թորգոմ*) արտասանությանը:

3. Ա. Դ տառը *Բ*-ից հետո հետևյալ արմատներում և նրանցից կազմված բառերում արտասանվում է *Թ*՝ *արդար* (*արդարև*), *արդեն*, *արդյոք, արդյունք*), *արդյունաբերել, բարդ* (*բարդել, բարդություն*), *բարդ(ոց)*, *բերդ* (*բերդապահ*), *բրդել* (*բրդում, բրդոշ*), *բուրդ, դրդել* (*դրդապատճառ*), *երդ* (*երդիկ, երդակից*), *երդում* (*երդվել*), *զարդ, զերդ, լերդ* (*լերդանալ, լերդացավ, լերդապատառ*), *յարդ, խորդուբորդ, կարդալ, կոկորդ, հաղորդ* (*հաղորդել, անհաղորդ*), *մարդ* (*տմարդի*), *նյարդ,*

որդ (որդակեր, որդնել), որդի, ջարդ (ջարդել), վաղորդյան, վաղորդայն, վարդ, վարդապետ, վրդովել (վրդովմունք, անվրդով), օրիորդ, -որդ (-երորդ, -րորդ), -ուրդ վերջածանցներով կազմված բառերում՝ առաջնորդ, գնորդ, զուգորդել, լծորդ, հաջորդ, ձախորդ, նախորդ, երկրորդ, հինգերորդ, արծակուրդ, ժողովուրդ, խառնուրդ, խորհուրդ և այլն:

Դ-ն Ր-ից հետո թ է արտասանվում նաև Չարդար, Բարդուղիմեոս, Նվարդ, Սիրվարդ, Վարդան, Վարդևան, Վարդգես, Վարդուհի անձնանուններում:

Մնացած բառերում, այդ թվում հատկապես միջին և նոր շրջանի փոխառություններում Ր-ից հետո Դ-ն արտասանվում է Դ. օրինակ՝ անջրդի, արդ («զարդ»), բարդի, դղիրդ (դղրդալ, ահագնադղորդ), խարդալ (բսբ.), խարդախ, խարդավանել, խլուրդ, խորդ (խորդածագ), խորդենի, կորդ (կորդանալ), կցուրդ, հագուրդ, հարդ, հորդ (հորդել, հորդանալ) հրդեհ, սարդ (սարդոստայն), սպրդել, սրդողել, տորդիկ (կենդ.), աբսուրդ, ակորդ, ավանգարդ, բարդան, դարդ, լորդ, կարդինալ, կրոսվորդ, միլիարդ, հորդա, նարդի, սարդար, քուրդ, օրդեր, ինչպես նաև՝ Միհրդատ, Մերդին, Վերդի, Թարվերդի, Ֆորդ և այլն:

Բ. Արդ (արդի, արդիական), աճուրդ, ապարդյուն, գեղարդ, գճբեթարդ (խորանարդ, կորնթարդ, սեղանարդ, կոնարդ, ձվարդ), երիտասարդ, թակարդ, կախարդ, հարդար (հարդարել, հարդարանք), մակարդ, մակարդակ, նավասարդ արմատներն ու նրանցից կազմված բառերը, ինչպես նաև Տրդատ անձնանունը ունեն երկակի արտասանություն՝ արդ (արդի)–արթ (արթի), աճուրդ–աճուրթ, ապարդյուն–ապարթյուն, գեղարդ–գեղարթ, գճբեթարդ–գճբեթարթ, խորանարդ–խորանարթ, երիտասարդ–երիտասարթ, թակարդ–թակարթ, կախարդ–կախարթ, հարդարել–հարթարել, մակարդ–մակարթ, մակարդակ–մակարթակ, նավասարդ–նավասարթ, Տրդատ–Տրթատ:

Վերոհիշյալ (տե՛ս կետ 1. Բ.) նկատառումներով այդ բառերի արտասանության մեջ նախապատվությունը տալ սրանց գրային (արդ, արդի, աճուրդ, ապարդյուն, գեղարդ, գճբեթարդ, խորանարդ, երիտասարդ, թակարդ, կախարդ, հարդար, հարդարել, մակարդ, մակարդակ, նավասարդ, Տրդատ) արտասանությունը:

4. Ա. Չ տառը Ր-ից հետո հետևյալ արմատներում և նրանցից կազմված բառերում արտասանվում է Յ՝ արծակ (արծակուրդ, ընդարծակ, համարծակ, բացարծակ), բարծ (մանկաբարծ), բարծել (ամբարծիչ, վերամբարծ), բարծիթողի, բարծր (բարծրաբերծ, բարծունք), դարծ (դարծյալ, դարծնել, դարծվածք, վերադարծ, իրադարծություն, դիմադարծ), դերծակ, դերծան, խուրծ, հանդերծ (հանդերծյալ, հան-

դերձանք, հանդերձարան), հարձակվել (հարձակում, հարձակողական), համբարձում, որձ (որձակոտոր, որձատել), որձա (բազմորձա) (բսբ.), վարձ (վարձատրել, օրավարձ), վարձակ («հարճ»), փորձ (փորձել, փորձագետ, փորձանք):

Մնացած բառերում *Բ*-ից հետո *Չ*-ն արտասանվում է *Չ*. օրինակ՝ արձագանք, ամորձի, լորձ (լորձաթաղանթ, լորձունք), խարձ (1. «Եղեգնուտ», 2. «ճումբ»), խոլորձ (բսբ.), հերձ (հերձել, հերձամահ, ալեհերձ), հորձան (հորձանք, հորձանուտ), ձորձ (ձորձաբեր, ձորձեղեն), մերձ (մերձավոր, մերձակա), ուղերձ, քուրձ (քրձագգեստ, քրձեղեն):

Բ. Արձան (արձանագործ, արձանագրություն), արվարձան, վրձին արձատներն ու նրանցից կազմված բառերն ունեն երկակի արտասանություն՝ արձան (արձանագործ, արձանագրություն)–արցան (արցանագործ, արցանագրություն), արվարձան–արվարցան, վրձին–վրցին:

Վերոհիշյալ (տե՛ս կետ 1. Բ.) նկատառումներով այդ բառերի արտասանության մեջ նախապատվությունը տալ սրանց գրային (արձան, արձանագործ, արձանագրություն, արվարձան, վրձին) արտասանությանը:

5. Ա. *Ջ* տառը *Բ*-ից հետո հետևյալ արձատներում և նրանցից կազմված բառերում արտասանվում է *Չ*՝ արջ (արջաքուն, արջուտ, արջածառ), թրջել, վերջ (վերջին, վերջաբան, վերջիվերջո):

Մնացած բառերում, այդ թվում հատկապես միջին և նոր շրջանի փոխառություններում *Բ*-ից հետո *Ջ*-ն արտասանվում է *Ջ*. օրինակ՝ անուրջ, արջն (արջնաթույր), բաղարջ, լուրջ, կամուրջ, հաղարջ, շուրջ (շրջան, շրջադարձ), որջ, ստերջ, ստրջանալ (ստրջանք), խարջ, խուրջին, մարջան և այլն:

Բ. Արջառ, արջասպ, երջանիկ (երջանկություն), մրջյուն (մրջնանոց, մրջնակեր, մրջնաթթու), քրջիկ, քուրջ (քրջաթուղթ, քրջահավաք, քրջոտ) արձատներն ու նրանցից կազմված բառերն ունեն երկակի արտասանություն՝ արջառ-արչառ, արջասպ-արչասպ, երջանիկ (երջանկություն)-երչանիկ (երչանկություն), մրջյուն (մրջնանոց, մրջնակեր, մրջնաթթու)-մրչյուն (մրչնանոց, մրչնակեր, մրչնաթթու), քրջիկ-քրչիկ, քուրջ (քրջաթուղթ, քրջահավաք, քրջոտ)-քուրչ (քրչաթուղթ, քրչահավաք, քրչոտ):

Վերոհիշյալ (տե՛ս կետ 1. Բ.) նկատառումներով այդ բառերի արտասանության մեջ նախապատվությունը տալ սրանց գրային (արջառ, արջասպ, երջանիկ, երջանկություն, մրջյուն, մրջնանոց, մրջնակեր, մրջնաթթու, քրջիկ, քուրջ, քրջահավաք, քրջոտ) արտասանությանը:

6. ՂԲ տառակապակցությունը հետևյալ արձատներում և նրանցից կազմված բառերում արտասանվում է *ԽՊ*՝ աղբ (աղբակույտ), աղբյուր, եղբայր, ողբ (ողբանվագ, ողբասաց, ողբերգություն):

Մնացած բառերում ՂԲ տառակապակցությունը արտասանվում է ՂԲ. օրինակ՝ աղբաղբուկ (բսբ.), աղբյուս, բողբոջ (բողբոջել), կուղբ (կենդ.), շեղբ և այլն:

7. ՂԳ տառակապակցությունը շաղգամ բառում արտասանվում է *ԽԿ*:

8. ՂԴ տառակապակցությունը խեղդ արձատում և նրանից կազմված բառերում (խեղդել, խեղդամահ, բքախեղդ) արտասանվում է *ԽՏ*:

9. ՂԵ տառակապակցությունը հետևյալ արձատներում և նրանցից կազմված բառերում արտասանվում է *ԽՅ*՝ դաղծ, դեղծ (դեղծենի, դեղծաչիր), դեղծան, դեղծանիկ:

Մնացած բառերում ՂԵ-ն արտասանվում է ՂԵ. օրինակ՝ ատաղծ (ատաղծագործ), գեղծ, գուղծ, բաղծ (բաղծալ, բաղծանք, հայրենաբաղծ), իղծ, հեղծ (հեղծամահ, ջրահեղծ), մաղծ (մելամաղծոտ), մղծավանջ, փղծկալ և այլն:

10. ՂԶ տառակապակցությունը հետևյալ արձատներում և նրանցից կազմված բառերում արտասանվում է *ԽԶ*՝ աղջիկ, աղջակատակ (բսբ., «փիփերթ»), ամբողջ, ողջ (ողջանալ, ողջույն, ողջակեզ, ողջություն, առողջ):

Մնացած բառերում ՂԶ-ն արտասանվում է ՂԶ. օրինակ՝ աղջամուղջ, գաղջ (գաղջանալ, գաղջություն), գեղջուկ (գեղջկուհի), բղջախոհ, եղջերու, եղջյուր (երջրաթաղանթ, եղջերավոր), գղջալ (գղջում, գղջահար), շեղջ (շեղջել, շեղջակույտ), չղջիկ:

11. Ա. Բ տառը ձայնավորից հետո հետևյալ արձատներում և նրանցից կազմված բառերում արտասանվում է Փ՝ աբխազ (աբխազական, աբխազերեն), իբր (իբրև), խաբել (խաբուսիկ, խաբություն, խաբեբա), հակոբենի, հակոբուկ (բսբ.), շաբաթ (երկուշաբթի, երեքշաբթի):

Բ-ն ձայնավորից հետո արտասանվում է Փ նաև Գաբրիել, Հակոբ, Սերոբ, Քերոբ անձնանուններում:

Մնացած բառերում, այդ թվում հատկապես միջին և նոր շրջանի փոխառություններում Բ-ն ձայնավորից հետո արտասանվում է Բ. օրինակ՝ աբա, աբբա, աբեթ, գուբ, լոբի, աշխարհաբար (պատահաբար, ընկերաբար), քերոբե (քերովբե), դաբաղ, գոբ, կաբարե, հոբեյար, հոբոյ, յակոբին, նաբաթ, չոբան, պրոբլեմ, ինչպես նաև՝ Աբել, Աբգար, Ձենոբ, Ձաբել, Հաբեթ, Հոբ, Ռուբեն և այլն:

Բ. Գրաբար բառը ունի երկակի արտասանություն՝ գրաբար-գրա-

փար: Վերոհիշյալ (տե՛ս կետ 1.Բ.) նկատառումներով նախապատվութիւնը տալ այս բառի գրային գրաբար, արտասանութեանը:

12. Ա. Գ տառը ձայնավորից հետո հետևյալ արձատներում և նրանցից կազմված բառերում արտասանվում է Ք՝ ավագ, զագս, զուգել (-վել), էգ (իգական), էգուց, թագավոր, ժագել (ժագում, արևածագ), ժեգ (ժեգին), կարագ, հագնել, (հագը, հագուստ), հոգ (հոգաբարձու, հոգատար, հոգալ), հոգնել, հոգի (հոգեառ, հոգեբանություն), հոգնակի, ձագ (ձագուկ), ձիգ (ձգել, ձգձգել, հրածիգ), ճիգ (ճգնել, ճգնաժամ), ճրագ, ճրագու, մարագ, մուգ (մգանալ), նորոգ (նորոգել, նորոգում), շոգ, շոգի, ոգի, պատարագ, սուգ (սգալ, սգավոր), տեգր (տագր), ուրագ, օգնել (օգնական, օգնություն), օգուտ (օգտակար, օգտագործել):

Գ-ն ձայնավորից հետո արտասանվում է Ք՝ Գրիգոր և Օգսեն անձնանուններում:

Մնացած բառերում, այդ թվում հատկապես միջին և նոր շրջանի փոխառություններում Գ-ն ձայնավորից հետո արտասանվում է Գ. օրինակ՝ ագահ, ագարակ, ագի, ագռավ, ահագին, արագ, արեգնափայլ, բագին, գագաթ, դագաղ, դեգերել, եղեգ(ն), թագ (թագադրել, թագակիր), հագենալ, հեգ («վանկ»), հեգել («վանկատել»), հեգնանք, ձագար (ձագարածև), ճագար, ճառագայթ, մեգ (միգամած), նվագ («անգամ»), դագանակ, ոգել (առոգանել), ոգորել, ոռոգել, որոգայթ, սագ (սագարած), սեգ (սիգապանծ, սիգածենծ), վագր, տեգ, փափագ, դագա, դոգմա, դագանակ, զիգզագ, լիգա, կագոր, մագնիս, միգրացիա, վագոն, օգոստոս և այլն:

Գ-ն ձայնավորից հետո Գ է արտասանվում նաև Գարեգին, Գրիգորիս, Գագիկ, Տիգրան և այլ անձնանուններում:

Բ. Արեգ (արեգակ), գոգ (գոգավոր, գոգնոց), երկրպագել, զուգվել (զուգս, զուգաբաժին), զուգադիպել (զուգահեռ, զուգակցել, զուգադիպություն, զուգընթաց), թագուհի, հեգ («խեղճ»), մոգ (մոգական, մոգպետ), նվագ (նվագարան, նվագել), վարագույր արձատներն ու նրանցից կազմված բառերն ունեն երկակի արտասանություն՝ արեգ (արեգակ)–արեք (արեքակ), գոգ (գոգավոր, գոգնոց)–գոք (գոքավոր, գոքնոց), երկրպագել–երկրպաքել, զուգվել (զուգս, զուգաբաժին)–զուքվել (զուքս, զուքաբաժին), զուգահեռ (զուգակցել, զուգընթաց)–զուքահեռ (զուքակցել, զուքընթաց), թագուհի–թաքուհի, հեգ–հեք, մոգ (մոգական, մոգպետ)–մոք (մոքական, մոքպետ), նվագ (նվագել)–նվաք (նվաքել), վարագույր–վարաքույր:

Վերոհիշյալ (տե՛ս կետ 1.Բ.) նկատառումներով նախապատվութիւնը

նը տալ այդ բառերի գրային (*արեգ, արեգակ, գոգ, գոգավոր, գոգնոց, երկրպագել, զուգահեռ, զուգընթաց, թագուհի, հեգ, մոգ, մոգպետ, նվագ, վարագույր*) արտասանությանը:

13. Ա. Դ տառը ձայնավորից հետո *դադար (դադարել), դադրել, օդ* արձատներում և նրանցից կազմված բառերում, ինչպես նաև *Թադևոս* անձնանվան մեջ արտասանվում է *Թ*:

Մնացած բառերում, այդ թվում հատկապես միջին և նոր շրջանի փոխառություններում Դ-ն ձայնավորից հետո արտասանվում է Դ. օրինակ՝ *ադամանդ, ադամորդի (ադամամութ), բադ, դողոշ, զոդ (զոդել), ժողիդ, հոդ (հողորոշ), ադաթ, անոդ (էլ.), կատոդ (էլ.), իդեա, լեդի, լիդեր, լիմոնադ, մարինադ, մոդա, մեթոդ, յոդ, շոկոլադ, ռադիո, սադաֆ, սոդա, օդեկոլոն* և այլն:

Դ-ն ձայնավորից հետո Դ է արտասանվում նաև *Ադամ (Ադամյան), Թողիկ, Թեողիկ, Թեողոս, Թեողորոս, Մադոյան* և այլ անձնանուններում:

Բ. *Վառող բառը և Սեդրակ* անունը ունեն երկակի արտասանություն՝ *վառող-վառոթ, Սեդրակ-Սեթրակ*:

Վերոհիշյալ (տե՛ս կետ 1.Բ.) նկատառումներով նախապատվությունը տալ այդ բառերի գրային (*վառող, Սեդրակ*) արտասանությանը:

14. Չ տառը ձայնավորից հետո *օծ* արձատում և նրանից կազմված բառերում (*օծածուկ, օծածև, օծաբույս*) արտասանվում է *Ց*:

15. Ա. Ջ տառը ձայնավորից հետո հետևյալ արձատներում և նրանցից կազմված բառերում արտասանվում է *Չ՝ աջ (աջակողմ), առաջ (առաջարկ, առաջին, առաջնորդ, առաջիկա, առաջուց), առջև, առէջք (վայրէջք), մեջ, մեջք, ոջիլ, քաջք*:

Մնացած բառերում, այդ թվում հատկապես միջին և նոր շրջանի փոխառություններում Ջ-ն ձայնավորից հետո արտասանվում է *Ջ*. օրինակ՝ *ալոջ (կենդ.), գեջ, դողդոջ, էջ (էջկապ, էջակալում), խոխոջ (խոխոջյուն), հաջորդ, մարմաջ, շեջ (հրշեջ, անշեջ), վեջ (վեջս չէ), քաջ, քրքիջ, քուջուջ, գաջ, դաջ (դաջել), հաջի* և այլն:

Բ. *Աջակցել, իջնել (իջևան, իջևանատուն, իջեցում), հաջող (հաջողակ, հաջողություն)* արձատներն ու նրանցից կազմված բառերը, *մեջ* արձատից կազմված *անմիջական, միջակ, միջակետ, միջանկյալ, միջանցք, միջատ, միջոց, միջքաղաքային, միջադեպ, միջնակարգ, միջև, միջամտել, ընդմիջում, անընդմեջ* և այլ բառերը, ինչպես նաև *ՈՋ* հոլովիչով հոլովվող բառերը՝ *քրոջ, կնոջ, ընկերոջ* և այլն, ունեն երկակի արտասանություն՝ *աջակցել-աչակցել, գիջել-գիչել, իջնել-իչնել, հաջողություն-հաչողություն միջակ-միչակ, միջանցք-մի-*

չանցք, միջամտել–միջամտել, ընդմիջում–ընդմիջում, քրոջ–քրոջ, կնոջ–կնոջ և այլն:

Վերոհիշյալ (տե՛ս կետ 1.Բ.) նկատառումներով նախապատվությունը տալ այդ բառերի գրային (աջակցել, գիջել, իջնել, հաջողություն, միջակ, միջանցք, ընդմիջում, քրոջ, կնոջ և այլն) արտասանությանը:

4. «ԷԼԵԿՏՐ» ԱՐՄԱՑՈՎ ԲԱՐԴՎԱԾ ԲԱՌԵՐԻ ԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Էլեկտր փոխառյալ արձատով բարդված բոլոր բառերում բաղադրիչից առաջ դնել *ա* հոդակապը. այն է՝ էլեկտրատեխնիկա, էլեկտրացանց, էլեկտրատներգիա և այլն:

5. ՀԱՅԵՐԵՆԻ ՏԱՌԱՅԻՆ ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ**

Որոշակի կանոնների և միասնական մոտեցման բացակայության հետևանքով՝ ա) հայերենի լայն գործածության տառային հապավումները հատկացուցչի պաշտոնում հանդես են գալիս մասամբ ուղիղ, մասամբ՝ թեք ձևով. օրինակ՝ ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհուրդ, ՍՄԿԿ Կենտկոմ, ՀՍՍՀ ԳԱ լեզվի ինստիտուտ, Ուկրաինական ՍՍՀ առևտրի մինիստրություն, բայց նաև՝ ԱՄՆ-ի կոնգրես, ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղար, ՍՍՀՄ-ի բնակչություն, ՏԱՍՍ-ի թղթակից և այլն. բ) որոշ դեպքերում էլ նույն պաշտոնում միևնույն հապավումը գրվում է մերթ ուղիղ, մերթ թեք ձևով. օրինակ՝ ՍՍՀՄ բնակչություն–ՍՍՀՄ-ի բնակչություն, ՍՍՀՄ ներկայացուցիչ–ՍՍՀՄ-ի ներկայացուցիչ, ՍՄԿԿ ծրագիր–ՍՄԿԿ-ի ծրագիր, ՊԱՊ համալիր–ՊԱՊ-ի համալիր և այլն:

Տառային հապավումների վերոհիշյալ ձևերի գործածության մեջ միօրինակություն սահմանելու նպատակով ՀՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն որոշում է.

1. Ուղիղ ձևով (առանց հոլովական վերջավորության) գործածել միայն հատկացուցչի պաշտոնում կիրառվող այն տառային հապավումները, որոնց բաղադրիչ տառերն արտասանվում են առանձին-ա-

*Որոշումն ընդունվել է տերմ. կոմիտեի 1957 թ. ապրիլի նիստում:

**Նախագիծը կազմել են Գ. Զահուկյանը և Գ. Բարսեղյանը: Հաստատվել է տերմինաբանական կոմիտեի 1975 թ. նոյեմբերի նիստում:

ռանձին (բաղաձայններն ուղեկցվում են չգրվող ը-ով). օրինակ՝ ՍՍՀՄ Գերագույն սովետ, ՍՍՀՄ պաշտպանության մինիստրություն (մինիստր), ՍՍԿԿ Կենտկոմ, ՍՍԿԿ համագումար, ԳԴՀ ժողովրդական պալատ, ԲԺՀ ժողովրդական ժողով, ՉԺՀ Կենտրոնական ժողովրդական վարչական խորհուրդ, Հայկական ՍՍՀ (ՀՍՍՀ) Մինիստրների խորհուրդ, Վրացական ՍՍՀ ֆինանսների մինիստրություն (մինիստր), ՀՍՍՀ Նոյեմբերյանի շրջան, ՌՍՖՍՀ կուլտուրայի մինիստրություն, ՀամԼԿԵՄ Կենտկոմ, ՀԼԿԵՄ Սպիտակի շրջկոմ, ՍՍՀՄ ժողովրդական տնտեսության նվաճումների ցուցահանդես, Էստոնական ՍՍՀ պետական ֆիլիհարմոնիա, Հայկական ՍՍՀ պարի պետական անսամբլ, ՍՍՀՄ ժողովրդական արտիստ, ՍՍՀՄ տիեզերագնաց օդաչու, սպորտի վաստակավոր գործիչ, ՍՍՀՄ պատմություն (բնակչություն, տերիտորիա, պատվիրակություն, ներկայացուցիչ, պետական հիմն, քաղաքացի, դեսպան), ՍՍԿԿ անդամ (ծրագիր, կանոնադրություն) և այլն:

2. Մնացած դեպքերում տառային հապավումները գործածել տվյալ հոլովներին հատուկ վերջավորություններով. օրինակ՝ ՍՍՀՄ-ի և ԳՖՀ-ի միջև, ԱՄՆ-ի կոնգրես, ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղար, ՏԱՍՍ-ի թղթակից, ԴՕՍԱԱՖ-ի կենտրոնական խորհուրդ, ՌԷԵՖԱ-ի մրցաշար, ՊԱՊ-ի համալիր, ՍՍՀՄ-ում ԳՖՀ դեսպան և այլն:

6. ՀԱՅԵՐԵՆՈՒՄ -ՑԻ, -ԱՑԻ, -ԵՑԻ ԱԾԱՆՑՆԵՐՈՎ ԿԱԶՍՎԱԾ ՑԵՂԱԲՆԱԿ ՆՇԱՆԱԿՈՂ ԳՈՅԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ԶՈՒԳԱՂԵՌ ԶԵՎԵՐԻ ՄԱՍԻՆ*

Հայերեն -ցի, -ացի, -եցի ածանցները լեզվի զարգացման տարբեր փուլերում ցուցաբերել են բառակազմական տարբեր ակտիվություն, կապված տեղանվան վերջնավանկի ձայնավորի հնչյունափոխության հետ: Հին մատենագրության մեջ տեղաբնակ նշանակող անունները, սակավ բացառություններով, կազմված են -ացի ածանցով (Մակեդոնացի, Մոկացի, Կեսարացի, Շիրակացի, Կողբացի և այլն): Հետագայում հավասարապես գործածական է նաև -եցի ածանցը (Սանահնեցի, Խաչենեցի, Օձնեցի, Սևանեցի, Բնայրեցի և այլն): Հին և միջնադարյան մատենագրությամբ մեզ հասած վերոհիշյալ կազմությունները ժամանակակից հայերենում գործածվում են որպես ավանդական ձե-

*Նախագիծը կազմել է Հ. Բարսեղյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1983 թ. հունիսի նիստում:

վեր, իսկ այժմ տեղաբնակ նշանակող անունները կազմվում են *-ցի*, ճասածք էլ *-եցի* ածանցներով՝ երբեմն առաջացնելով զուգաձևություններ. այսպես՝ *շիրակցի, դափանցի, սևանցի, կողբեցի* և այլն ժամանակակից կանոնավոր ձևերի կողքին պահպանվում են նաև Անանիա *Շիրակացի*, Եզնիկ *Կողբացի*, Տիրան վ. *Կապանեցի*, Սարգիս վ. *Սևանեցի* տիպի ավանդական ձևերը:

Չուգահեռ ձևեր են առաջանում հատկապես նախատիպ գոյականի վերջնավանկի ձայնավորի հնչյունափոխական կանոնի փոփոխության հետևանքով. այսպես՝ *էջմիածին–էջմիածնեցի* և *էջմիածինցի, Կարին–կարնեցի* և *կարինցի, Ջահուկ (ճահուկ)–ջահկեցի* և *ջահուկցի, Օծուն–օծնեցի* և *օծունցի, Որոտան–որոտնեցի* և *որոտանցի, Չորագլուխ–ծորագլխեցի* և *ծորագլուխցի*:

Այս կազմությունների նմանակությամբ առաջացել են նաև չհնչյունափոխվող *ի* ձայնավորով վերջնավանկ ունեցող նախատիպ գոյականներից կազմված անունների զուգահեռ ձևեր. այսպես՝ *Գորիս–գորիսցի* և *գորիսեցի, Թալին–թալինցի* և *թալինեցի, Նորագավիթ–նորագավիթցի* և *նորագավիթեցի, Սարիղաճիշ–սարիղաճիշցի* և *սարիղաճիշեցի* և այլն:

Հայերենում գոյական նախատիպ հիմքերից *-ցի, -ացի, -եցի* ածանցներով կազմված անունների անհարկի զուգաձևություններից խուսափելու և եղած ձևերից ճիշտ ընտրություն կատարելու համար ՀՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է* այսուհետև առաջնորդվել տեղաբնակ նշանակող գոյական անունների կազմության՝ ժամանակակից հայերենում գործող հետևյալ կանոններով.

1. *-Ցի* ածանցով տեղաբնակ նշանակող գոյական անուններ են կազմվում.

ա) բաղաձայնով վերջացող անհնչյունափոխ բազմավանկ հասարակ և հատուկ տեղանուններից. օրինակ՝ *հյուսիս–հյուսիսցի, հարավ–հարավցի, արևելք–արևելցի, Աշտարակ–աշտարակցի, Եղեգնաձոր–եղեգնաձորցի, Շիրակ–շիրակցի, Սևան–սևանցի, Վրաստան–վրաստանցի, Կիև–կիևցի, Փարիզ–փարիզցի, Ալժիր–ալժիրցի* և այլն.

բ) *ա, ե*, ձայնավորներով վերջացող անհնչյունափոխ բազմավանկ օտար տեղանուններից. օրինակ՝ *Ամերիկա–ամերիկացի, Աֆրիկա–աֆրիկացի, Եվրոպա–եվրոպացի, Բարսելոնա–բարսելոնացի, Մոսկվա–մոսկվացի, Դուշանբե–դուշանբեցի, Ֆրունզե–ֆրունզեցի* և այլն.

գ) *-իա*-ով վերջացող միավանկ արձատ ունեցող օտար տեղանուն-

ներից. օրինակ՝ Ասիա–ասիացի, Բելգիա–բելգիացի, Դանիա–դանիացի, Անգլիա–անգլիացի, Չամբիա–չամբիացի, Լատվիա–լատվիացի, Սիրիա–սիրիացի և այլն:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 1: գ) կետի կանոնից շեղվում են -իա-ով վերջացող բազմավանկ արմատ ունեցող տեղանուններից -ի ածանցով կազմված անատոլիացի, ավստրալիացի, կոլումբիացի, նորմալաթիացի և այլ նորակազմություններ:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 2: Գորիսցի–գորիսեցի, փարիզցի–փարիզեցի և այլն գուգահեռ ձևերից առավելություն տալ առաջիններին:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 3: ը գաղտնավանկ ունեցող օտար տեղանունների հայերեն երկակի արտասանության հետևանքով առաջացած ֆրանսիացի–ֆրանսացի, ավստրիացի–ավստրացի գուգահեռ ձևերից առավելություն տալ առաջիններին:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 4: Իբրև բացառություն թույլատրելի համարել լեռ միավանկ բառից՝ -ցի ածանցով կազմված լեռնցի ձևը:

2. -ԵՑԻ ածանցով տեղաբնակ նշանակող գոյական անուններ են կազմվում.

ա) միավանկ հասարակ և հատուկ տեղանուններից. օրինակ՝ դաշտ–դաշտեցի, տուն–տնեցի, սար–սարեցի, խոյ–խոյեցի, Կարս–կարսեցի, Կողբ–կողբեցի, Կոշ–կոշեցի, Վան–վանեցի, ինչպես նաև՝ Լոձ–լոձեցի, Նանտ–նանտեցի, Սիժ–սիժեցի, Չոպ–չոպեցի և այլն:

բ) վերջնավանկի ավանդաբար հնչյունափոխվող (սղվող) *ի, ու,* հազվադեպ նաև *ը, ա* ձայնավոր ունեցող բազմավանկ տեղանուններից. օրինակ՝ Անի–անեցի, Լոռի–լոռեցի, Մարտունի–մարտունեցի, Պոլիս–պոլսեցի, Էջմիածին–էջմիածնեցի, Բաքու–բաքվեցի, Քարագլուխ–քարագլխեցի, Մաստարա–մաստարեցի, Մազրա–մազրեցի, Հաճն–հաճնեցի:

գ) բառավերջի անհնչյունափոխ *ի, ո, ու* ձայնավոր ունեցող օտար և հայացած բազմավանկ տեղանուններից. օրինակ՝ Գորկի–գորկիեցի, Գորի–գորիեցի, Սոմալի–սոմալիեցի, Մեխիկո–մեխիկոեցի, Կեմերովո–կեմերովոեցի, Կամո–կամոեցի, Լերմոնտովո–լերմոնտովոեցի, Բենգալուրու–բենգալուրուեցի, Պերու–պերուեցի, Տեգու–տեգուեցի և այլն:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ: -ԵՑԻ ածանցով են կազմված վերիոշյալ կանոններին չհամապատասխանող և հին հայերենից ավանդաբար անցած Խաչենեցի, Կապանեցի, Ջուղայեցի, Սևանեցի, Տարոնեցի, այլև՝ Կարնեցի, Որոտնեցի, Օձնեցի, Գողթնեցի, Աղձնեցի և այլ մականուններ:

3. -ԱՅԻ ածանցով տեղաբնակ նշանակող գոյականներ են կազմվում՝

ա) գավառ, գյուղ, երկիր, տեղ, քաղաք գոյականներից՝ գավառացի, գյուղացի, երկրացի, տեղացի, քաղաքացի.

բ) -իա-ով վերջացող բազմավանկ արմատ ունեցող օտար տեղանուններից՝ -իա-ի սղմամբ. օրինակ՝ Աբխազիա-աբխազացի, Բուլղարիա-բուլղարացի, Գերմանիա-գերմանացի, Էստոնիա-էստոնացի, Իտալիա-իտալացի, Ալեքսանդրիա-ալեքսանդրացի, Կեսարիա-կեսարացի և այլ:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ: -ԱՅՑի ածանցով են գործածվում հին հայերենից ժամանակակից հայերենին անցած վրացի, չինացի, էսրբենացի, Շիրակացի, Կողբացի, Երուսաղեմացի, Տաթևացի, Տարոնացի, Պոնտացի և այլն հասարակ և հատուկ անունները:

7. ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՉԱՅԵՐԵՆ ԻՆՏ (ԵՄ) ԱՐՄԱՑԻ ԵՎ ՆՐԱՆՈՎ ԿԱԶՄՎԱԾ ԲԱՌԵՐԻ ԳՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՐՑԱՍԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Գրաբարի բառասկզբի / հնչյունի՝ հետագայում /-ի փոխվելու հետևանքով (յանցանք-հանցանք, Յակոբ-Չակոբ, յետին-հետին, յիշատակ-հիշատակ, յոռի-հոռի, յուշ-հուշ և այլն) այս կարգի այլ համանունների թվում առաջացել են նաև *հետ* նախադրության և *յետ*-ից առաջացած *հետ* ճակբայի ու սրանցով կազմված որոշ բաղադրյալ բառերի արտասանական համանուններ:

Մասամբ *հետ* (գրաբար՝ *յետ*) ճակբայը (*Արամից հետ (ետ) ճնաց*) *հետ* կապից (*Արամի հետ ճնաց*) տարբերակելու և դրանց համանունությունը վերացնելու նպատակով, մասամբ էլ բարբառների ու արևմտահայերենի ազդեցությամբ՝ վերջին տասնամյակներում անջատ գրությամբ և որոշ բաղադրություններում *հետ (ետ)* արմատը նաև գրվում և արտասանվում է *ետ*: Այս արտասանական և ուղղագրական նորամուծությունը իր անհետևողական կիրառությամբ առաջ է բերել այդ արմատի և նրանով կազմված բառերի արտասանության և ուղղագրության անհարկի զուգաձևություններ ու շփոթ: Այսպես՝ անջատ գրությամբ և որոշ բաղադրություններում *հետ (ետ)* արմատը գրվում և արտասանվում է *ետ՝ ետ գնալ, ետ բերել, ետ տանել, ետ ու առաջ, ետադրություն* և այլն. բաղադրություններից շատերում գրվում և արտասանվում է *հետ՝ հետին, հետնյալ, հետադիմական, հետնորդ, հետահայաց, հետահաս, հետածգել, հետգրություն, հետքաշում* և

*Նախագիծը կազմել է Գ. Բարսեղյանը: Դաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1986 թ. սեպտեմբերի նիստում:

այլն. բաղադրությունների մի զգալի ճասուճ էլ մեկ գրվում և արտասանվում է *ես*, մեկ *հետ*՝ *ետրնթաց–հետրնթաց*, *ետնալեզվային–հետնալեզվային*, *ետժննդյան–հետժննդյան*, *ետպատերազմյան–հետպատերազմյան*, *ետևից–հետևից* և այլն:

Նկատի ունենալով, որ՝

ա) *ես* ձևը հակասում է այդ կարգի բառերում կատարված *յ–հ* ընդհանրական հնչյունափոխությանը (նույնիսկ գրաբար բնագրերում *յետ*-ը կարդացվում է *հետ*)։

բ) արտասանությամբ ավանդական դարձած և ավելի տարածված *հետին*, *հետայսու*, *հետնորդ*, *հետածգել*, *հետադիմել*, *հետահար*, *հետամնաց*, *հետահայաց*, *հետգրություն...*, նորակազմ՝ *հետաճուկ*, *հետրնձյուղ*, *հետպահում*, *հետնուղեղ*, *հետփորձական*, *հետքաշում* և այլ բառերը նպատակահարմար չէ արհեստականորեն դարձնել *ետին*, *ետայսու*, *ետնորդ*, *ետածգել*, *ետադիմել*, *ետահար*, *ետամնաց...* և այլն։

գ) *հետ* հետադրությունը չի դառնում բարդ բառերի բաղադրիչ և չի կարող շփոթվել *հետ* (*ես*) մակբայի *հետ*, *-հետ* (*ես*) արձատի ու նրանով կազմված բառերի գրության և արտասանության անհարկի զուգածնությունից ազատվելու և միօրինակություն սահմանելու նպատակով Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է*։

Այսուհետև *հետ* (*ես*) արձատը ամենուրեք, անջատ թե բաղադրյալ, գրել և արտասանել *հետ*։ այն է՝ *հետ դառնալ*, *հետ մնալ*, *հետև*, *հետադրություն*, *հետադարձ*, *հետաճուկ*, *հետրնթաց*, *հետժննդյան*, *հետմահու*, *հետճաշյա*, *հետնալեզվային*, *հետնորդ*, *հետո*, *հետիոկտեմբերյան*, *հետպատերազմյան*, *հետնուղեղ*, *հետփորձական*, *հետքաշում* և այլն։

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ: Թույլատրելի գրական երկերի մեջ խոսքի ոճավորման նպատակով գործածել *ետ*-ով կազմված ետևանց, ետիտես, ետնա, ետնուց, ետք, այլև՝ գրական համարժեք ունեցող *ետ* եկած, *ետ մնալ*, *ետնաբակ*, *ետնակին*, *ետնամուտք*, *ետնափակ* և այլ բարբառային ձևերը։

Բ. ԿԵՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

Յ. ԳԾԻԿԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Գծիկի ճիասնական գործածությունն ապահովելու և դրանով իսկ բաղադրյալ բառերի ու բառաձևերի ուղղագրությունը հեշտացնելու նպատակով Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տեր-մինաբանական կոմիտեն *որոշում է գծիկով գրել՝*

1. Բառերի հարադրական կրկնությունները, օրինակ՝ *գույն-գույն, գույգ-գույգ, արագ-արագ, մեկ-մեկ, ինչ-ինչ, կամաց-կամաց, բարակ-մարակ, մանր-մունր, ոլոր-մոլոր, պարապ-սարապ, աման-չաման* և այլն:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 1: Այն կրկնավոր բարդությունները, որոնց բաղադրիչներից մեկը քարացած քերականական ձև է, գրվում են միասին, օրինակ՝ տնետուն, գյուղեգյուղ, ամսեամիս, բերնեբերան, օրեցօր, տարեցտարի և այլն:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 2: Կրկնությամբ կազմված այն կապակցությունները, որոնց թեքված բաղադրիչի հոլովական իմաստը գիտակցվում է, գրվում են առանց գծիկի՝ անջատ, օրինակ՝ քաղաքից քաղաք, գյուղից գյուղ, երկրից երկիր, մեջք մեջքի, ձեռք ձեռքի, ուս ուսի և այլն:

2. Միևնույն խոսքի ճասին պատկանող բառերի այն միացությունները, որոնց բաղադրիչները պահպանում են իրենց հարաբերական անկախությունը (սովորաբար նաև շեշտը)՝ լրացնելով իրար և բնութագրելով կամ ներկայացնելով առարկան (անձը, իրը, երևույթը) տարբեր կողմերից՝ ա) *մարքսիզմ-լենինիզմ, հասարակական-քաղաքական, ագիտացիոն-մասսայական, գաղափարական-դաստիարակչական, բ) ինժեներ-մեխանիկ, գեներալ-մայոր, գ) տուն-թանգարան, վագոն-ռեստորան, դ) հյուսիս-արևելք, հյուսիս-արևմուտք, հարավ-արևելք, ե) ուտել-խմել, ասել-խոսել, գնալ-գալ, լինել-չլինել, զ) կիլո-վատտ-ժամ, լիտր-վայրկյան, տոննա-կիլոմետր, մարդ-օր, մեքենա-օր, է) Նիկոլանա-Տերեշկովա, Սալտիկով-Շչեդրին, Գալկինա-Ֆեդորուկ, Դուրյան-Արժենյան, Գվինեա-Բիսաու, Էլզաս-Լոթարինգիա, Կամենեց-Պոդոլսկ, ը) աշակերտ-աշակերտուհի, ուսանող-ուսանողուհի, ուսուցիչ-ուսուցչուհի* և այլն:

*Նախագիծը կազմել է Ս. Արրահամյանը: Հաստատվել է կոմիտեի 1976 թ. ապրիլի նիստում:

3. Բառերի այնպիսի ճիացությունները (առաջին բառի վերջածանցի կրճատումով), որոնք արտահայտում են տարբեր կողմերի հարաբերություններ (լեզուների, ժողովուրդների, պետությունների և այլն). օրինակ՝ ա) *հայ-անգլերեն, ռուս-գերմաներեն, հայ-ռուս-լատիներեն, ռուս-ճապոնական, չին-տիբեթական, թուրք-թաթարական, ֆրանս-գերմանական, բ) սովետա-լեհական, գերմանա-իտալական, եգիպտա-սիրիական, գ) անգլո-ամերիկյան, իբերո-կովկասյան և այլն:*

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 1: Հոդակապ ունեցող բարդ բառերը, այդ թվում նաև հետադաս բաղադրիչներով կազմվածները, գրվում են առանց գծիկի՝ միասին. օրինակ՝ լեզվագրական, գիտահետազոտական, դրամաիրային, նյութատեխնիկական, ռազմածովային, ժողովրդատնտեսական, բառաքերականական, ուսումնադաստիարակչական, աղետամոքսային և այլն:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 2: Տարբեր հասկացություններ արտահայտող դոկտոր և պրոֆեսոր բառերը համատեղ գործածվելիս գրվում են անջատ և բաժանվում ստորակետով:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 3: Այն կապակցությունները, որոնց առաջին բաղադրիչն արտահայտված է որոշի դեր կատարող ածականով կամ գոյականով, գրվում են առանց գծիկի՝ անջատ. օրինակ՝ ա) ալ կարմիր, բաց դեղին, բաց կապույտ, մուգ կարմիր, բ) Նոր Զելանդիա, Նոր Նախիջևան, Սեծ Պարսի, Վերին Թալին, Հեռավոր արևելք, Փոքր Ասիա, գ) թղթակից անդամ (հմմտ. իսկական անդամ), տիեզերագնաց օդաչու և այլն: Բ կետում նշված տեղանուններից կազմված ածականները գրվում են միասին. օրինակ՝ նորզելանդական, հեռավորարևելյան, փոքրասիական և այլն:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 4: Անձի անվան և նրա գործունեությունն այս կամ այն առումով բացահայտող հետադաս գոյականի կապակցությունը գրվում է առանց գծիկի՝ անջատ. օրինակ՝ Թումանյան քննադատը, Շիրվանզադե դրամատուրգը, Րաֆֆի վիպասանը և այլն:

4. Որևէ անունից (կամ ազգանունից) *տեր, մելիք, բեկ, միրզա* ու նման բաղադրիչներից կազմված անձնանունները (կամ ազգանունները), երբ նշված բաղադրիչներն արտասանվում են առանձին, օրինակ՝ *Տեր-Գաբրիելյան, Մելիք-Մուսյան, Միրզա-Ավագյան, Դավիթ-Բեկ* և այլն:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 1: Նշված բաղադրիչները անձնանվան (կամ ազգանվան) մյուս բաղադրիչի հետ միասին արտասանվելու դեպքում գրվում են առանց գծիկի՝ միասին, օրինակ՝ Մելիքսեթ(յան), Մելիքջանյան, Բեկնազարյան, Բալաբեկ, Միրզախանյան, Միրզաբեկյան և այլն:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 2: Տեր, բեկ, մելիք և նման բառերը հատուկ անվան հետ որպես որոշիչ գործածվելիս գրվում են առանձին, օրինակ՝ տեր Սահակ, մելիք Ավան, Խոսրով բեկ և այլն:

5. Վայ, ուռա բառերով և գոյականներով բաղադրված բառերը, որոնք արտահայտում են հեզնական իմաստ. օրինակ՝ վայ-առաջադիմականներ, ուռա-հայրենասիրություն և այլն:

6. Ինչ դերանունով բաղադրված և անորոշության իմաստ արտահայտող բառերը. օրինակ՝ ինչ-որ, փոքր-ինչ, դույզն-ինչ:

7. Ավանդաբար գծիկով գրվող հատուկ անունները, օրինակ՝ Գաճառ-Քաթիպա, Նար-Դոս, Սայաթ-Նովա, Խնկո-Ապեր, Հաջի-Մուրադ, Թամարա-Խանում, Շահ-Աբաս և այլն:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 1: Առանց գծիկի՝ անջատ են գրվում երկու կամ ավելի առանձին բաղադրիչներից կազմված հետևյալ օտարազգի հատուկ անունները.

ա) արևմտյան դա, դը, դե, դել, դը լա, վան, ֆոն, սան, սենտ և նման այլ բաղադրիչներ ունեցող անձնանունները. օրինակ՝ Լեոնարդո դա Վինչի, Լյուդվիգ վան Բեթհովեն, Անտուան դը սենտ Էքզյուպերի, Վիլհելմ ֆոն Յոնսթրոմ, բ) արևելյան ալ, էլ, եդ, են և նման այլ բաղադրիչներ ունեցող անձնանունները. օրինակ՝ Հարուն ալ Ռաշիդ, Նահր էլ Բարիդ, «Ալ Աիրամ» թերթ, էլ Քաթրիտ, էլ Ջաուֆ, Նուր էդ Դին, գ) չինական, կորեական, վիետնամական անձնանունները. օրինակ՝ Հուա Գոֆեն, Սուն Յաթսեն, Սեն Յզի, Կիմ Իր Սեն, Հո Շի Սին և այլն, դ) 2-րդ կետի է ենթակետում չնշված օտարազգի բաղադրյալ տեղանունները՝ Նյու Յորք, Նյու Ջերսի, Բուենոս Այրես, Ալմա Աթա, Լա Մանչ, Լե Կրեզո, Սանտ Յագո, Սան Ֆրանցիսկո և այլն:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 2: Արևելյան տեղանունները, որոնց կազմության մեջ կան քենդ, սու, չայ, դուզ, թափա և նման այլ բաղադրիչներ, գրվում են առանց գծիկի՝ միասին. օրինակ՝ Շուշիքենդ, Մուրադսու, Բոյուքդուզ, Շիշթափա, Ալինջաչայ, Կրիսուլադ և այլն:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 3: Փոխ, էքս, վիցե, օբեր բաղադրիչներով կազմված բառերը գրվում են միասին. օրինակ՝ փոխգնդապետ, փոխծովակալ, փոխարքա, էքսչենպիոն, վիցեպրեզիդենտ, օբերլեյտենանտ և այլն:

8. Կրճատ գրվող բառը, եթե պահպանվում է բառի վերջնամասը. օրինակ՝ դ-ր (դոկտոր), պ-ն (պարոն) և այլն:

9. Թվականների այն կապակցությունները, որոնք արտահայտում են ճշտավորության իմաստ. օրինակ՝ տասը-տասնհինգ (10-15) ճարդ, չորս-հինգ (4-5) ժամ, քսան-քսանհինգ (20-25) գիրք, երեսուն-քառասուն (30-40) օր և այլն:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ: Թվականների նույնպիսի կապակցությունը գրվում է առանց գծիկի՝ անջատ, եթե առաջին բաղադրիչն արտահայտվում է բացառական հոլովով, օրինակ՝ ութից տասը տարի, չորսից յոթ տարեկան, տասից տասնհինգ մետր և այլն:

10. Տառերով արտահայտված պայմանանիշների, այլև բառերի և նրանց հետ գործածվող թվանշանների կապակցությունները, օրինակ՝ Ա-93 բենզին, Տու-134 ինքնաթիռ, «Սոյուզ-6» տիեզերանավ, «Օրբիտա-2» ուղեծրակայան և այլն:

11. Անկախ չգործածվող բառամասերը (ածանցներ, վերջավորություններ, հիմքեր, տառեր), այդ թվում՝ այն բառերի առաջին բաղադրիչները, որոնց երկրորդ բաղադրիչը բաց է թողնվում՝ գործածվելով միայն վերջին բառում, օրինակ՝ ա) -ից, -ական, բ) մակրո-, մեգա-, միկրոաշխարհ և այլն:

12. Այն բառաձևերը, որոնց հիմքերը գրված են թվանշաններով, տառային կամ վանկատառային հապավումներ են, փոխանուններ են կամ առնված են չափերտների մեջ, օրինակ՝ ա) 2-ից, 8-ի, 200-ը, X-ի, XV-ից, բ) ՍՍՀՄ-ում, ՍՄԿԿ-ին, ԱՄՆ-ից, ՀամԼԿԵՄ-ին, ՄԱԿ-ում, ՆԱՏՕ-ի և այլն, գ) «Գարուն»-ի վերջին համարը, «Լենինյան ուղիով»-ի խմբագրությունը և այլն, դ) երեք-ը թվական է, գարուն-ը երկվանկանի բառ է, մարդ-ը գրվում է դ-ով, բայց կարդացվում է թ-ով, քաղաքից-ը քաղաք-ի բացառական ձևն է և այլն: Այսպես են գրվում նաև այն բաղադրյալ բառերը, որոնց առաջին բաղադրիչն արտահայտված է թվանշաններով, օրինակ՝ 12-ամյա, 100-ամյակ, 2-րդ, 10-ական և այլն:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ: Ինքնուրույն բառի վերածված տառային հապավումների վերջավորությունները գրվում են առանց գծիկի՝ միասին, օրինակ՝ բուհի, զագսից, գեսի և այլն:

9. ՉԱԿԵՐՑՆԵՐԻ ՄԵՋ ԱՌՆՎՈՂ ԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՀՈԼՈՎԱԿԱՆ ՎԵՐՋԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ՀՈՂԵՐԻ ԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ*

Չափերտներում առնվող անունների հոլովական վերջավորությունների ու հոդերի գրության մասին որոշակի կանոնների բացակայության և եղած կանոնները հետևողականորեն չկիրառելու հետևանքով

*Նախագիծը կազմել է Հ. Բարսեղյանը, խմբագրել են Գ. Ջահուկյանը և Ն. Պառնասյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1978 թ. նոյեմբերի նիստում:

ստեղծվել է երկվություն. միևնույն անունների հոլովական վերջավորություններն ու հոդերը առանց հետևողականության գրվում են երբեմն չակերտներում, երբեմն չակերտներից դուրս («*Գրական թերթի*»–«*Գրական թերթ*»-ի, «*Սասնա Մհերում*»–«*Սասնա Մհեր*»-ում, «*Սասունցի Դավթի*»–«*Սասունցի Դավթ*»-ի, «*Սպանված աղավնուց*»–«*Սպանված աղավնի*»-ից, «*Պրավդայի*»–«*Պրավդա*»-ի, «*Եռանկյունին*»–«*Եռանկյունի*»-ն, «*Արարատը*»–«*Արարատ*»-ը)։

Չակերտներում առնվող անունների հոլովական վերջավորությունների և հոդերի գրության անհարկի զուգահեռությունները վերացնելու նպատակով ՀՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանակն կոմիտեն որոշում է.

1. Չակերտներում առնվող անունների հոլովական վերջավորություններն ու հոդերը, որպես կանոն, գրել չակերտներում անվան վերջին բաղադրիչին միացած. օրինակ՝ «*Մայրենի լեզվի*» վերջին հրատարակությունը, «*Փարիզը*» «*Մասյաց աղավնու*» հակառակորդն էր, Յովհաննիսյանը ոգևորված էր Շահազիզի «*Լևոնի վշտով*», «*Շունն ու կատվի*» բարբառային լեզուն, հատված «*Սպանված աղավնուց*», «*Անուշի*» առաջին տարբերակը, Հր. Քոչարի «*Գեներալի քրոջ*» հերոսների նախատիպերը, Վ. Անանյանի «*Հայրենի թփի*» թարգմանությունը, Իսահակյանի «*Մեծ հաղթանակի օրվա*» ռիթմը, «*Պեպոյի*» գլխավոր դերակատարը, Դեմիրճյանին հարցրին՝ սա «*Վարդանանքիդ*» ո՞ր հրատարակությունն է, «*Գրական թերթի*» հասցեն, «*Պրավդայից*» ստացված նամակ, Բեկեմբաուերն ընդդեմ «*Բավարիայի*», Մոսկվայի «*Դինամոն*» հաղթեց «*Լոկոմոտիվին*», «*Արարատի*» պաշտպանը գրավեց «*Սպարտակի*» դարպասը, «*Հառաչանքը*» աչքի է ընկնում իր ռեալիստական կոլորիտով, «*Հրազդանը*» լեփ-լեցուն էր, «*Արմենիայի*» նավապետը մոտեցավ մեզ։

2. Չակերտներում առնվող անունների հոլովական վերջավորություններն ու հոդերը գրել չակերտներից դուրս՝ գծիկով անջատված, միայն այն դեպքում, երբ անվան և վերջավորության կամ հոդի միացած գրությունը առաջ է բերում հայերենի համար անսովոր ձևեր կամ դժվարացնում է բնագրի ընկալումը. մասնավորապես՝

ա) եթե անունը արտահայտված է ամբողջական նախադասությամբ. օրինակ՝ «*Ղազարը գնում է պատերազմ*»-ի գլխավոր դերակատարը, հատվածներ Բ. Յովսեփյանի «*Սերմնացանները չվերադարձան*»-ից, «*Արև, արև, եկ, եկ*»-ի երաժշտությունը, տեսարան «*Քանի դեռ սայլը շուռ չի եկել*»-ից, լեզվով շատ է նման «*Մեռան չկորան*»-ին, օրինակներ «*Սպիտակին է տալիս առագաստը մենավոր*»-ի թարգմա-

նությունից, հեղինակը «Այն Լոռու ծորն է»-ն փոխել է «Էն Լոռու ծորն է»-ով, Գ. Սարյանի «Դուք ո՞ւր եք գնում, ծիծեռնակներ»-ի բանաստեղծական շունչը, «Եղբայր եմք մեք»-ը վաղուց է երգվում:

բ) Եթե անունը (բաղադրյալ լինելու դեպքում՝ վերջին բաղադրիչը) կամ բառի հոլովական ձև է, կամ չհոլովվող բառ, կամ անձնական ու ցուցական դերանուն. օրինակ՝ երգեցին «Ամպի տակից»-ը, Իսահակյանի «Հին ու նոր երգ ու վերքերից»-ի բնագիրը, քաղվածքներ «Բուլչևիկյան դրոշով»-ից, «Վարդապետարան կրոնի հասարակաց հայախոսությամբ»-ի հեղինակը, Վ. Վաղարշյանի «Արշալույսին»-ի բեմադրությունը, «Անտառում»-ի տաղաչափական արվեստը, Գ. Չոհրապի «Կարծեմ թե»-ի հերոսի հոգեբանությունը, «Լենինգրա՛դ, քեզ համար»-ը հեղինակին ճանաչում բերեց, «Հայաստանը երգերի մեջ»-ը բանաստեղծաչարի խորագիրն է, «Երգ մեր քարերի մասին»-ի տաղաչափությունը, Նար-Դոսի «Ես և նա»-ի հերոսը, քառատող Դուրյանի «Նէ»-ից, Պուշկինի «Դու և ես»-ի թարգմանությունը:

գ) Եթե անունը բերված է օտար կամ կրճատ գրությամբ, անվան վերջին բաղադրիչը թվանշան կամ տառային հապավում է. օրինակ՝ «Современник»-ի լենինյան քննադատությունը, «Ս. Հ.»-ի փոստից, «Օլիմպիադա-80»-ի նախապատրաստությունները, հաղորդում «Սոյուզ-31»-ից, «Երգ-77»-ի հաղթողները, «ՄԻԳ»-ի օդաչուն, «Հայաստանի պատվիրակությունը մեկնեց ԲԱՄ»-ը ճրգանակ շահած ակնարկ է:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 1: Իբրև բացառություն կարելի է հոլովական վերջավորությունը կամ հողը չակերտներից դուրս գրել նաև այն դեպքում, երբ վերջավորության կամ հողի անջատ գրությամբ անհրաժեշտ է առանձնացնել անվան ուղիղ ձևը՝ այն հստակ ու հասկանալի դարձնելու նպատակով. օրինակ՝ այս պատմափիլիսոփայությունը գալիս է «Վահագն»-ից, «Ազգային երազ»-ից, «Անակնկալ հանդիպում»-ից, «Ուորկեր»-ի վերջին հողվածը մեծ հետաքրքրություն առաջ բերեց:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 2: Նախադասությամբ արտահայտված կամ հոլովված բառով վերջացող որոշ անունների հոլովական վերջավորություն կամ հող՝ ավելացնելու դեպքում երբեմն առաջանում են անվան ընկալումը դժվարացնող ու հայերենին անսովոր ձևեր: Նման անսովոր ձևերից խուսափելու համար խորհուրդ է տրվում անվան հետ գործածել համապատասխան լրացյալ, այսինքն՝ փոխանակ գրելու «Զինվորը վերադառնում է տուն»-ի կամ «Զինվորը վերադառնում է տան» դերակատարները, «Վրաց ժողովրդին»-ի տաղաչափական արվեստը, արտասանեց «Նվեր մայրիկիս»-ը, հատվածներ «Սատյան ողբերգության»-ից, գրել՝ «Զինվորը վերադառնում է տուն» կինոնկարի դերակատարները, «Վրաց ժողովրդին» բանաստեղծության տաղաչափական արվեստը, արտասանեց «Նվեր մայրիկիս» բանաստեղծությունը, հատվածներ «Սատյան ողբերգության» պոեմից:

**10. ԽՈՍՔԻ ՀԵՏ ՔԵՐԱԿԱՆՈՐԵՆ ՉԿԱՊՎՈՂ ԵՎ ԱՆԿԱՆ
ԳՈՐԾԱԾՎՈՂ ԲԱՌԵՐԻ, ԲԱՌԱԿԱՊԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԿԵՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ***

Խոսքի հետ քերականորեն չկապվող և անկախ գործածվող բառերի, բառակապակցությունների և նախադասությունների (վերնագրերի, թվարկումների, անվանողական ու տեղեկատու բնույթի արտահայտությունների և այլն) կետադրությունը և ուղղագրությունը ճիշականացնելու նպատակով Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն *որոշում է*.

1. Խոսքի հետ քերականորեն չկապվող բառերից, բառակապակցություններից ու նախադասություններից հետո, բացառությամբ շարադրանքին անմիջապես նախորդող տողասկզբի վերնագրերի, տրոհության որևէ նշան չդնել: Խոսքի հետ քերականորեն չկապվող այդպիսի ճիավորներն են՝

ա) վերնագրերը (այդ թվում՝ նախադասությամբ արտահայտված վերնագրերը), օրինակ՝

**Ավանդության հավատարիմ
Եթերում է Երևանը
Բարձր պարզևը պարտավորեցնում է**

բ) ինքնուրույն կիրառություն ստացած կոչերը և տեղեկատու իմաստ արտահայտող նախադասությունները. օրինակ՝

**Փառք ՍՍԿԿ-ին
Պրուլետարներ՝ բոլոր երկրների, ձիացե՛ք
Հրատարակվում է 1920 թվականի դեկտեմբերի 5-ից
Տպագրվում է ՀՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի պատմության
ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ**

գ) ազդագրերի, նկարների, քանդակների անվանումները և այլն.
Օրինակ՝

*Նախագիծը կազմել է Ս. Արրահամյանը: Հաստատվել է տերմ. կոմիտեի 1982 թ. հունիսի նիստում:

Այսօր

Վ. Պետրոսյան

Վերջին ուսուցիչը

Սկիզբը՝ ժամը 20-ին

Աշնանաթիվ տեսարան

Քաղաքի ընդհանուր տեսքը

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ: Եթե նկարի տակ գրվում է նկարում (նկարներում) բառը, ապա վերջինս նկարի անվանումից բաժանվում է բուժով:

Օրինակ՝

Նկարում «Ջվարթնոց» օդանավայականի համալիրի բացումը

Նկարներում աշխարհի չեմպիոնները՝ ՍՍՀՄ կանանց ու տղամարդկանց հավաքական թիմերը

դ) հողվածի (ստեղծագործության) հեղինակի, պաշտոնական հաղորդման (որոշման, հրամանագրի, ժանուցման, հայտարարության և այլն) պատասխանատու անձի, կազմակերպության և ղեկավար ճարձման անունները, ինչպես և ձեռքերված աղբյուրի անվանումը. օրինակ՝

... Միայն այդ դեպքում ձեռք կարող ենք ասել, որ լավ ենք աշխատում:

Չ. Հարությունյան **Միավորման գլխավոր դիրեկտոր**

... Բննարկված հարցի առթիվ պլենումն ընդունեց համապատասխան որոշում:

(Արձեճարես)

Ամենուրեք ներդնել որակի կառավարման կոմպլեքսային համակարգեր:

(Հալաստանի կոմկուսի XXVII համագումարի բանաձևից)

... Հետագա յուրաքանչյուր հազարյակում շահում են հաշիվների այն նույն համարները, որոնք շահել են առաջին հազարյակում:

Խաղարկության հանձնաժողովի նախագահ՝ Գորիսի շրջսովետի գործկոմի նախագահի տեղակալ Ն. Խ. Իսախանյան

... Դրանցից մեկն է՝ ապահովել սպասարկման իսկական կուլտուրան և գերազանց որակը, բավարարել սովետական ճարդկանց կենսական պահանջմունքները:

(«Պրավդա» ապրիլի 1-ի առաջնորդը)

... Պայմաններին ճանրամասն կարելի է ծանոթանալ տեխնիկոնում:

Դիրեկցիա

ե) գրքերի, թերթերի և այլ հրատարակությունների մատենագիտական ու այլ կարգի տեղեկատու տվյալները. օրինակ՝

Խմբագիր՝ Ս. Բ. Պեորզյան

Լուսանկար՝ Ա. Եսայանի

Չափական ՍՍՀ ՓԱ հրատարակչություն, 1981

Օրգան Չափաստանի կոմկուսի կենտկոմի, Չափական ՍՍՀ Պերագույն սովետի և Մինիստրների խորհրդի

զ) բառերի, բառակապակցությունների իրար տակ կատարվող պարզ թվարկումները. օրինակ՝

Բառերով արտահայտված տերմիններ

Բառակապակցություններով արտահայտված տերմիններ

**ազոտ
հրթիռ
հոլով
երկրաբանություն**

**տիեզերական բժշկություն
ատոմաթիմ սուզանավ
Ֆիզիկական քիմիա
հարաբերական ածական**

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 1: Տրոհության հատուկ նշան՝ վերջակետ. դնել միայն այն տողասկզբի վերնագրից հետո, որին անմիջապես հաջորդում է շարադրանքը. օրինակ՝

Սկանային հյուսվածքներ: Սկանային հյուսվածքը կազմվում է մկանաթելերից, որոնք խիստ ձգված բջիջներ են:

Տեսական և գեղարվեստական մտածողություն: Իրականության երևույթների և կապերի բազմազանությունը պայմանավորում է նրանց ճանաչողության արտացոլման տարբերությունները:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ 2: Խոսքի հետ քերականորեն չկապված բառակապակցություններում ու նախադասություններում կետադրական մնացած նշանները գործածվում են ընդհանուր կանոններով: Օրինակ՝

Հող, օջախ, խաղաղություն
 Անուններ, որ միշտ մեզ հետ են
 Անասնապահությունը՝ հարվածային ճակատ

2. Խոսքի հետ քերականորեն չկապվող բառերը, բառակապակցությունները, նախադասությունները գրվում են մեծատառով, բացառությամբ՝

- ա) իրար տակ թվարկվող բառերի, բառակապակցությունների.
- բ) ներդրյալ մեկնական դերով հանդես եկող անկախ գործածվող և փակագծերի մեջ առնվող բառերի և բառակապակցությունների. օրինակ՝

**Երևանն առօր
 (շարահրություն)
 Անմռաց տպավորություններ
 (գրողի ծոցատետրից)**

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ: Գծապատկերներում և առհասարակ սխեմաների ձևերով ներկայացվող թվարկումներում գիտական բնութագրումներն սկսել մեծատառով, իսկ դրանց հիման վրա առանձնացվող միավորները կամ դրանց համար բերվող օրինակները՝ փոքրատառով: Օրինակ՝

Դերբայ	Գիծք	Վերջավորություն
Անորոշ	սովոր հավատ	ել ալ
Անկատար	սովոր հավատ	ում ում

ԳԼՈՒԽ ԶՈՐՐՈՐԳ

Ա. ՏԵՐՄԻՆԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՏԱՌԱԴԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

ՏԵՐՄԻՆԱՇԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՏԱՌԱԴԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ՍԵՎՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

«Տերմինաբանական և ուղղագրական տեղեկատու»-ի սույն հրատարակության չորրորդ գլուխը բովանդակում է ՀՀ Կառավարությանն առընթեր հայերենի բարձրագույն խորհրդի 1990 – 2003 թվականներին ընդունած որոշումներն ու սրանց վերաբերող ձեկնաբանությունները:

Ինչպես առաջին երեք գլուխներում, այստեղ ևս որոշումները բաշխված են նախ թեմատիկ, այսինքն՝ ըստ գիտաճյուղերի, ապա նաև՝ ըստ որոշման ընդունման ժամանակային հաջորդականության: Այս բաժնում դրանք ներկայացված են 14 կետերով: Առաջին երեք որոշումները հասարակական-քաղաքական և պետական-վարչական նշանակության տերմիններն են: Դրանց երկուսում ներկայացված են 30 (13+17) օտար տերմիններ՝ իրենց 38 հայերեն համարժեքներով:

1. Առաջին որոշմամբ ռուսերեն *геополитика, гуманизация, декларация, диссидент, плюрализм, рекет* տերմինների փոխարեն համապատասխանաբար գործածության են հանձնարարված *աշխարհաքաղաքականություն, ճարդկայնացում, 1. հռչակագիր, 2. հայտարարագիր, այլախոհ, 1. բազմակիություն, 2. բազմակարծություն, բռնաշորթում* հայերեն համարժեքները:

2. Նույն մոտեցմամբ՝ երկրորդ կետում բերված որոշմամբ օտար *ագրեսիա, ագրեսիվ, ագրեսոր, բրիֆինգ, դեմոկրատիա, էլիտա, էլեկտորատ, իմիջ, լիբերալիզմ, մեդիա, մեմտալիտետ, պոպուլիզմ, ռեյտինգ, տոտալիտարիզմ* տերմինների փոխարեն համապատասխանաբար գործածության են հանձնարարված սրանց՝ *նախահարձակում, հարձակողական, նախահարձակ, ճեպագրույց, ժողովրդավարություն, 1. ընտրանի, 2. վերնախավ, ընտրազանգված, կերպար, ազատականություն, լրատվամիջոց, 1. մտածելակերպ, 2. խելք, ամբոխահաճություն, վարկանիշ, ամբողջատիրություն* հայերեն համարժեքները:

3. Այս շարքի երրորդ որոշումը սովորական տերմինային որոշում

չէ. սա պետական-վարչական նշանակության որոշում է, որում արտացոլված են խորհրդային իրավակարգի փոփոխման հետևանքով Հայաստանի Հանրապետության վարչատարածքային մարմինների անվանումներում տեղի ունեցած համակարգային փոփոխությունները: Որպես վարչատարածքային նոր բաժանումների անուններ բերված են՝ *ճարգ, համայնք, քաղաք* անունները, սրանց ղեկավարի՝ *ճարգպետ, համայնքապետ, քաղաքապետ*, վերջիններիս աշխատակազմի՝ *ճարգպետարան, համայնքապետարան, քաղաքապետարան* անվանումները, ապա նաև ներկայացուցչական մարմնի *ավագանի* անվանումը՝ սրանց բոլորի ռուսերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն, գերմաներեն թարգմանություն-հավաստումներով:

Այս գլխի հաջորդ երկու որոշումները (4, 5) վերաբերում են տնտեսագիտական օտար տերմինների հայերեն թարգմանությանն ու ճշգրտմանը:

4. Չորրորդ կետով բերված որոշմամբ հայացվել են օտար 24 տերմիններ, այդ շարքում՝ *բիզնես (գործարարություն), բիզնեսմեն (գործարար), բորսա, բիրժա (սակարան), դեֆիցիտ (պակասուրդ), դիվիդենդ (շահաբաժին), ինվեստիցիա (ներդրում), մենեջմենտ (կառավարում), վալյուտա (արժույթ), ինվալյուտա (արտարժույթ), ցիկլ (պարբերաշրջան), լոնբարդ (գրավատուն), կոմերցիոն (առևտրային)* և այլն:

5. Ըստ հինգերորդ կետի որոշման՝ հաստատված են 13 օտար տերմինների հայերեն համարժեքները, այդ թվում՝ *մոնոպոլիա (1. մենաշնորհ, 2. մենատիրություն), մոնոպոլիստ (1. մենաշնորհյալ, 2. մենաշնորհատեր), օլիգոպոլիա (1. խմբաշնորհ, 2. խմբատիրություն), ֆիսկալ (գանձարանային), քվոտա (բաժնեմաս, մասնորդ), սուբսիդիա (լրահատկացում)* օտար տերմինները՝ մեր կողմից փակագծում նշված հայերեն թարգմանությամբ:

Թեմատիկ առանձին խումբ են կազմում մարզական տերմինները, որոնք ներկայացվել և հաստատվել են տարբեր ժամանակներում: Սրանք բերված են 6, 7, 8 կետերով:

6. Վեցերորդ որոշման մեջ մարզական օտար բառացանկում 13 տերմիններ են իրենց հայերեն համարժեքների վկայակոչմամբ. այն է՝ *բոքսլեյ (ղեկասահնակ), մեմորիալ (հուշամրցում), սլալոմ (ոլորասահք), սինխրոն լող (գեղալող), ստարտ (մեկնարկ), ստարտյոր (մեկնարկիչ), տրասա (սահուղի), տրենաժոր (մարզասարք)* և այլն: Տերմինային ընտրությունը այստեղ կատարված է նաև հայերեն համանիշներից մեկն ընտրելու սկզբունքով (օրինակ՝ *սինխրոն լող, համալող, գեղալող*):

7. Յոթերորդ կետով բերված՝ ճարգական տերմիններին վերաբերող որոշումը օտար տերմինների և սրանց հայերեն համարժեքների ցանկ չէ: Այն կազմված է հանձնարարվող հայերեն տերմինի և նրա համապատասխան ռուսերեն անվան ճեջբերումով, ապա՝ սրա սահմանում-ձեկնաբանությամբ. օրինակ՝ «նրցափորձ – попытка – նրցումների ժամանակ ճարգիկին տրվող փորձի հնարավորությունը»: Այսպես նախագիծը կազմողի կողմից թվարկվում և ռուսերեն թարգմանվում ու սահմանվում-ձեկնաբանվում են 20 բառ-տերմիններ:

8. Այստեղ թվարկմամբ բերվում են հայերենում գործածվող օտար և հայերեն թարգմանությամբ գործածվող ճարգական անվանումները, տրվում են սրանց ռուսերեն համարժեքները, ապա՝ գործածության հանձնարարվող հայերեն տերմինները. օրինակ՝ «1. Ելման դրություն – исходное положение – ելադիրք, 2. Հիմնական կանգ – основная стойка – հիմնականգ» և այլն:

Այսպես քննված են ճարգական 27 տերմիններ, որոնք ներկայացնում են ճարգիկի ճարձնական-շարժումնային շուրջ երեք տասնյակ ձևափոխությունները:

Չորրորդ գլխի իններորդ և տասներորդ կետերով բերված որոշումները վերաբերում են ճաթեմատիկական տերմինաբանությանը:

9. Իններորդ կետով ներկայացված որոշմամբ հայերեն *Ֆիզիկոս, ճաթեմատիկոս, քիմիկոս* գիտաճյուղերի անունների նմանողությամբ գործածության է հանձնարարվում նաև *ճեխանիկոս* օտար անվանումը, քանի որ *ճեխանիկ* ասելով հայերենում հասկացվում է *ավտոնորոգող արհեստավոր*: Այդ որոշմամբ համալսարանի ճեխանիկայի ֆակուլտետն ավարտած ուսանողն ստանում է ոչ թե *ճեխանիկի*, այլ *ճեխանիկոսի* վկայագիր (դիպլոմ): Այդ որոշման կարիքը հայերենը չէր ունենա, եթե գործածեինք հայերենում արդեն գոյություն ունեցող *ճեխանիկագետ* շատ հարմար բառ-տերմինը:

10. Հաջորդ տասներորդ կետով ներկայացված «Հավանականության տեսության, ճաթեմատիկական վիճակագրության և ընդհանուր ճաթեմատիկայի որոշ օտար տերմիններ հայերեն համարժեքներով փոխարինելու ճասին» որոշմամբ անգլերենում և ռուսերենում գործածվող այդ բովանդակության ինը տերմինի՝ *կոռելյացիա, հիստոգրամ, տիպ, էկոնոմետրիկա, կոմբինատորիկա, դիսպերսիա, կովարիացիա* և հայերեն *պատահական պրոցեսների տեսություն, ճաթեմատիկական սպասում* տերմինների փոխարեն համապատասխանաբար գործածության են հանձնարարված *հարաբերակցություն, սյունապատկեր, վեկտորի կազմ, տնտեսաչափություն, համակցաբանու-*

թյուն, ցրվածք, համացրվածք, պատահական ընթացքների տեսություն, սպասելի ճիշդին արժեք հայերեն համարժեքները:

11. «Հունա-լատինական -իտ, -ոզ, -պաթիա, -մատոզ, -ոմա վերջածանցներով կազմված բժշկական տերմինները հայերեն համարժեքներով փոխարինելու մասին» որոշումը բացառիկ կարևորություն ունի իր գործառույթի ճիշտագային ճանաչմամբ և օտար տերմինների հայացման իր մասնագիտական ընդհանրացում-կանոնարկումներով: Որոշման նախագծի հեղինակ Ալ. Սարաֆյանը, որպես նախկին տերմինաբանական կոմիտեի, ապա նաև հայերենի բարձրագույն խորհրդի բժշկագիտական տերմինաբանության մասնաճյուղի նախագահ, այդ բնագավառի քաջ գիտակներից էր: Նրա ներկայացրած նախագիծը բժշկագետների կողմից ենթարկվել է մասնագիտական քննարկման և արժանացել է հավանության: Այդ որոշմամբ հունա-լատինական ծագման 103 տերմիններից 100-ը հայերենացվել են, և միայն երեք օտար (նարկոզ, հիպնոս, ռեմատիզմ) տերմինների գործածությունը հանձնարարելի է:

Հանձնարարված վերոհիշյալ հայերեն համարժեքների վերաբերյալ առարկություններ չեն կարող չլինել: Եթե հանուն համակարգվածության որոշման նախագծի հեղինակը *ախտ* արմատով բաղադրված 15 տերմին է ընդունում (*այլումինախտ, հողախտ, մաշկախտ, ճիծվախտ, նյարդախտ, երիկամախտ, գունախտ, երկաթախտ, թոչնախտ* և այլն), բայց մի այլ դեպքում առաջարկում է *հողախտ (հողաբորբ), խոսելախտ, մաշկախտ (մաշկաբորբ)* տերմինների փոխարեն գործածել *հողախտություն, խոսելախտություն, մաշկախտություն*, ապա նրա հիմնավորումը այս դեպքում այն է, որ սույն օրինակներում օտար տերմինը բաղադրված է ոչ թե *-ոզ* (ախտ) ածանցով, այլ *-պաթիա* (ախտություն) օտար ածանցով: Այսպիսին են որոշման հեղինակի կատարած օտար անվանումների հայերեն թարգմանություններն ու սրանց ողջ համակարգումը:

Մեզ մնում է ևս մեկ լրացում: Հայերեն *-ություն* վերջածանցով բաղադրված ախտանունները (*անոթախտություն, հողախտություն, խոսելախտություն, մաշկախտություն* և այլն) պետք է արտասանվեն հայերեն ճշգրիտ վանկատմամբ, այն է՝ *ա-նո-թախ-տու-թյուն, հո-ղախ-տու-թյուն, մաշ-կախ-տու-թյուն* և այլն. սխալ վանկատմամբ արտասանելիս (*հողա-խըտություն, անոթա-խըտություն, մաշկա-խըտություն*) *ախ-տու-թյունը* դառնում է *ա-խըտություն*, որի բառային իմաստը բոլորովին այլ է: Այս պարագայում առարկող կողմը առաջարկում է այս ախտանունների հայերեն անվանումները գրել երկու *ա-ով* (*հո-*

դասխտություն, անոթասխտություն, մաշկասխտություն և այլն), ինչի անհրաժեշտությունը բնավ չկա, քանի որ հայերենում գործում են ճիշտ վանկատման վերոհիշյալ կայուն կանոնները:

12. «Գիտական աստիճանների շնորհման հետ կապված տերմինների միասնականացման մասին» որոշումով հայերենի բարձրագույն խորհուրդը հայերենացրել է օտար ութ տերմին (*ավտոռեֆերատ – սեղմագիր, դիպլոմ – վկայագիր, դիսերտանտ – ատենախոս, դիսերտացիա – ատենախոսություն, էքսպերտ – փորձագետ, էքսպերտիզա – փորձաքննություն, կոնսուլտանտ – խորհրդատու, օպոնենտ – ընդդիմախոս*) ու ճշգրտել է հայերեն գիտական քարտուղար (և ոչ թե՛ գիտնական քարտուղար) և մասնագիտական խորհուրդ (և ոչ թե՛ մասնագիտացված խորհուրդ) բառակապակցություն անվանումները:

13. «Տարբեր բնագավառների վերաբերող մի քանի անվանումների հայերեն համարժեքների ճշգրտման մասին» որոշմամբ հայացվել են երեք տնտեսագիտական (*բրուտտո քաշ – համաքաշ, նետտո քաշ – զտաքաշ, վաուչեր – հավաստագիր*), երկու քաղաքական – վարչական (*լեգիտիմ – օրինական, կոնդոմինիում – համատիրություն*), չորս տպագրական սարքերի (*դիսկետ – պնակիտ, պրինտեր – տպիչ, սկաներ – պատկերաճուտ, քսերոքս – պատճենահան*) անվանումներ: Տնտեսագիտական *հասարակական սնունդ* բառակապակցության փոխարեն գործածության է հանձնարարվել *հանրային սնունդ* բառակապակցությունը:

14. «Տարբեր բնագավառների վերաբերող մի շարք հասկացությունների հայերեն անվանումների միօրինակացման և ճշգրտման մասին» որոշմամբ հայերենի բարձրագույն խորհուրդը հայերենացրել է հասարակական, պետական-վարչական ինը (*կոլեգիա – վարչանի, դիսպետչեր – կարգավար, օֆերտա – գործարկ, օֆերենտ – գործարկու, կուրատոր – խնամարկու, կոնցեպցիա – հայեցակարգ, պրեզենտացիա – շնորհանդես, կոնտրակտ – պարտավորագիր, կոնվենցիա – համաձայնագիր*), ինչպես նաև հայերեն *պայմանագիր* և *լրագրող* (*ժուռնալիստ*) անվանումները: Այս շարքը ավարտվում է բժշկագիտական (*շոկային թերապիա – ցնցաբուծություն*) տերմինով: Ամբողջությամբ հայերենացվել է 12 տերմին:

15. «Ինֆորմացիա» տերմինի և նույն արձատով այլ տերմինների հայերեն համարժեքների մասին:

XX դարի կեսերից ինֆորմացիայի մասին գիտությունը՝ ինֆորմատիկան սկսեց և այժմ էլ շարունակում է զարգանալ: Ինֆորմատիկայի զարգացումը բնականաբար նշանակում է նրա հասկացությունների

համակարգի, դրա հետ կապված էլ տերմինների համակարգի զարգացում: Դժբախտաբար, մենք զգալիորեն հետ մնացինք այս բնագավառում, և այդպես էլ չմշակվեց ինֆորմատիկայի հայերեն տերմինների այնպիսի համակարգ, որը բավարարեր ժամանակակից պահանջներին:

ՀՍՄՀ ԳԱ լեզվի ինստիտուտի քառահատոր բացատրական բառարանի 2-րդ հատորում (1972) *ինֆորմացիա* բառը հղվում է *հաղորդագրություն* և *հաղորդում* բառերին, որոնք բնավ պիտանի չեն *ինֆորմացիա* գիտական հասկացությունը նշանակելու համար: *Լրատվություն*, *տեղեկատվություն*, *իրազեկում* բառերի բացատրությունների մեջ նույնպես արտացոլված չէ ինֆորմացիայի գիտական ըմբռնումը: Էդ. Աղայանն իր բացատրական բառարանում (1976) տալիս է ինֆորմացիայի գիտական ըմբռնումն արտահայտելու կոչված, *իրազեկ* արձատով կազմված բառերի մի համակարգ, որը, սակայն, անընդունելի է:

«Ինֆորմատիկայի հայ-ռուսերեն համառոտ տերմինաբանական բառարանում» (1983), «Ինֆորմատիկայի և հաշվողական տեխնիկայի հիմունքների հայ-ռուսերեն համառոտ տերմինաբանական բառարանում» (1985) և «Ռուս-հայերեն ինֆորմատիկայի տերմինաբանական բառարանում» (1985) *ինֆորմացիա* տերմինը չի թարգմանվում, информирование տերմինը թարգմանվում է «իրազեկում», իսկ *ինֆորմատիվություն*, *ինֆորմատիզացիա* կարևոր տերմիններն ընդհանրապես չկան, չկա հայերեն *տեղեկատվություն* տերմինը, վերջին բառարանում дезинформирование բառի դիմաց տրվում է «դեզինֆորմացիա», իսկ փակագծերում տրվում է «մոլորե-ցում» անհաջող տարբերակը, փոխանակ, գոնե, «ապատեղեկատվություն»:

Այսպիսով *ինֆորմացիա* տերմինի և նույն արձատով կազմված այլ տերմինների հայերեն համարժեքների համակարգը, որը պետք է կազմի ինֆորմատիկայի հայերեն տերմինաբանության հիմքը, առայսօր մնում է չմշակված:

Այստեղ հիմնական դժվարությունը բուն *ինֆորմացիա* տերմինի հայերեն թարգմանությունն է: Եղած տարբերակներն են «տեղեկություն», «տեղեկատվություն», «լուր», «լրատվություն», «իրազեկում»: *Լուր* բառը *տեղեկության* համեմատությամբ ավելի պարզունակ է, ունի ավելի նեղ իմաստային դաշտ, ավելի շեշտված կենցաղային երանգ, ուստի *լուր* և *լրատվություն* բառերը պակաս պիտանի են *ինֆորմա-*

* Մեկնաբանությունը՝ Վլ. Բաղդասարյանի և Վ. Ա. Սարգսյանի:

ցիա տերմինի թարգմանության համար: Իսկ *իրազեկում* բառը ոչ թե *տեղեկություն* բառի համեմատությամբ պակաս պիտանի է, այլ ընդհանրապես պիտանի չէ *ինֆորմացիա*-ի թարգմանության համար: Իրար հետ համեմատելով այս բառերի *տեղեկ* և *իրազեկ* արձատները (մենք այստեղ վերանում ենք *տեղեկ* = *տեղյակ* = *տեղ+ի +ակ*, *իրազեկ* = *իր+ա+զեկ* ստուգաբանություններից)՝ տեսնում ենք, որ *իրազեկ*-ունի բառիմաստ, ինքնուրույն բառ է և նշանակում է «տեղյակ», *իրազեկություն*-ը նշանակում է «տեղյակություն», ոչ թե «տեղեկություն», *իրազեկում*-ն էլ նշանակում է «տեղեկացում», չի նշանակում և չի էլ կարող նշանակել «տեղեկություն», ուստի պիտանի չէ որպես *ինֆորմացիա*-ի համարժեքը: Մինչդեռ *տեղեկ*-ը ներկայումս բառիմաստ չունի, բառ չէ, և դա այստեղ նրա առավելությունն է: *Տեղեկություն*-ը չի նշանակում «տեղյակություն» (չնայած ստուգաբանորեն պետք է նշանակեր), ուստի կարող է դառնալ *ինֆորմացիա*-ի համարժեքը: Կարող է, բայց՝ ոչ այնքան լիարժեք համարժեք:

Այստեղ հարկ է նշել մի արտառոց իրողություն: *Ինֆորմացիա* բառը ռուսերենում և այլ օտար լեզուներում ունի երկու իմաստ. առաջին՝ հիմնական, իմաստով նշանակում է «сведение», «տեղեկություն», իսկ երկրորդ՝ ածանցյալ, իմաստով՝ «տեղեկության հաղորդում, տեղեկատվություն» (ռուսական բառարանն այս իմաստով *ինֆորմացիա*-ի համար գրում է. «То же, что информирование»): *Տեղեկատվություն*-ը հաջող կազմված բառ է երկրորդ իմաստի համար: Բայց այս բառը հետզհետե սկսեց ընկալվել որպես առհասարակ *ինֆորմացիա*-ի համարժեք, այսինքն՝ գործածվել այդ բառի նաև մյուս՝ հիմնական, իմաստով. սովորական են դարձել այնպիսի կոպիտ լեզվական սխալները, ինչպես՝ «Այս թերթը տալիս է կեղծ տեղեկատվություն», փոխանակ, գոնե, «տեղեկություն»: Հայերենի քառահատոր բառարանն էլ, ինչպես նշեցինք, *ինֆորմացիա* բառը փաստորեն թարգմանում է «հաղորդագրություն», «հաղորդում», որ նույն սխալն է: Կարծես թե *ինֆորմացիա*-ն բոլորովին տեղեկություն չի նշանակում, միայն տեղեկության հաղորդում է նշանակում: Սրան ավելանում է նաև այն հանգամանքը, որ չկա *տեղեկություն* գոյականից կազմված ածական (*տեղեկային* բառ չունենք), որով թարգմանենք *ինֆորմացիոն* բառը: Արդեն այս հանգամանքները նշանակում են, որ *տեղեկություն* բառը չի ընկալվում և չի էլ կարող ծառայել որպես *ինֆորմացիա*-ի հիմնական իմաստն արտահայտող լիարժեք տերմին:

Բայց այստեղ կա մեկ ուրիշ՝ ավելի նշանակալից, հանգամանք: Ժամանակի ընթացքում *ինֆորմացիա* հասկացությունը բարդացավ,

նրա առարկայական դաշտը խիստ ընդլայնվեց, և նրա սահմանման հարցը խիստ դժվարացավ: Աննախադեպ աճեց ինֆորմացիայի դերը գիտության մեջ և հասարակական կյանքում: XXI դարն արդեն կլինի ինֆորմացիայի դար, այդ դարում պատերազմները կդառնան ինֆորմացիոն պատերազմներ: Խորհրդային մեծ հանրագիտարանը գրում է. «Ինֆորմացիա – սկզբնապես՝ տեղեկություններ (сведения), որոնք հաղորդվում են ճարդկանցից ճարդկանց բանավոր, գրավոր կամ այլ ձևերով: Բայց XX դարի կեսերին, ինֆորմացիոն պայթյունից հետո, առաջ եկավ ինֆորմացիայի նկատմամբ գիտական մոտեցման անհրաժեշտություն: Դա հանգեցրեց նրան, որ այդ հասկացությունն ընդլայնվեց, սկսեց ներառել տեղեկությունների փոխանակումը ոչ միայն մարդու և մարդու միջև, այլև մարդու և ավտոմատի, ավտոմատի և ավտոմատի միջև, ազդանշանների փոխանակումը բուսական և կենդանական աշխարհում, ինչպես նաև հատկությունների փոխանցումը գենների միջոցով բջջից բջիջ, օրգանիզմից օրգանիզմ... «Ինֆորմացիա» հասկացությունն առայժմ մեկ-միասնական սահմանում չունի» (ԽՄՅ, հ. 10, 1972): Ուշադրություն դարձրեք, թե ինչ է գրում խորհրդային հանրագիտարանը 1972 թվականին, և ինչ է գրում նույն թվականին մեր բացատրական բառարանը, որն ինֆորմացիան համարում է ընդամենը հաղորդագրություն, այսինքն՝ տեղեկատվություն: Մեկ այլ հեղինակ էլ գրում է. «Ինֆորմացիան նյութական առարկաների և գործընթացների հատկությունն է՝ առաջ բերելու, փոխանցելու, պահպանելու բազմազան վիճակներ, որոնք կարող են արտացոլման տարբեր ձևերով հաղորդվել մի օբյեկտից մյուսին և դրոշմվել նրա կառուցվածքում»: Ընդհանրացնելով այս հարցադրումը՝ խորհրդային ինֆորմատիկներն ինֆորմացիան դիտում էին իբրև ընդհանրապես մատերիայի հատկություն, իսկ ինֆորմացիայի հասկացությունը՝ որպես ընդհանուր գիտական (և ոչ թե մի որոշակի գիտության) հասկացություն: Ի վերջո, մի հեղինակ էլ հուսահատված հայտարարում է. «Ինֆորմացիան գիտության անսահմանելի հասկացություն է»:

Արդ, մենք կարո՞ղ ենք ասել. «Գենների միջոցով մի բջջից մյուսին, մի բույսից մյուսին են անցնում զանազան լուրեր (ուրախ կամ տխուր), իրազեկումներ, հաղորդագրություններ, տեղեկություններ», կամ «Երբ մուրճով հարվածում ենք քարին, երկուսի վրա էլ (երկուսի մասին էլ) մնում են որոշակի լուրեր, տեղեկություններ»: Տեղեկություն (сведения) չի մնում, իսկ ինֆորմացիա մնում է: Պարզ է, որ այստեղ կա որոշակի լեզվական անբավարարություն:

Այս իրավիճակում մենք կարծում ենք, որ *ինֆորմացիա*-ի դիմաց

պետք է գործածել մի նոր բառ: Այդ բառն արդեն կազմված է և կազմված է նույն տեղեկ արձատով և ույթ վերջածանցով՝ տեղեկույթ: *Տեղեկույթ*-ը պիտի նշանակի ոչ միայն տեղեկություն, այլև տեղեկության կարգի, բայց ավելի բարձր կարգի, համընդհանուր կարգի մի այլ բան, հենց այն, ինչ պետք է ժամանակակից ըմբռնմամբ ինֆորմացիան արտահայտելու համար: *Տեղեկույթ*-ի կիրառությունից հետո էլ տեղեկատվություն, տեղեկացում, տեղեկատու, տեղեկունակ և այլ բառեր կընկալվեն որպես տեղեկույթ-ից կազմված, և կստացվի համակարգ:

Այսպիսով ինֆորմացիա նշանակում է «1.տեղեկություն, 2. տեղեկատվություն»: *Տեղեկատվություն* բառը այժմ լայն կիրառում ունի: Իսկ տեղեկություն բառի փոխարեն, ինչպես արդեն ասացինք, կիրառում են լուր, իրազեկում, հաղորդագրություն և այլն, որոնք բնավ էլ ինֆորմացիա չեն նշանակում: Պարզապես ինֆորմացիայի տեսակներ են: Ինչպես ժամանակին կար սովորություն, այնուհետև առաջացավ սովորույթ, ավանդություն-ավանդույթ, բնություն-բնույթ և այլն: Առաջարկն է, որ տեղեկության փոխարեն այս դեպքում գործածվի տեղեկույթ, որն ավելի չեզոք բառ է, ընդգրկուն կերպով արտահայտում է ինֆորմացիա բառի բոլոր իմաստները և հեշտ բառածանցվում ու բառաբարդվում է:

Օգտվելով առիթից՝ ասենք, որ այժմ ասում և գրում են զանգվածային լրատվության միջոցներ՝ ՉԼՄ, որը ճիշտ չէ. պետք է լիներ ՉՏՄ, քանի որ ամեն մի տեղեկություն չէ, որ լուր է: Երբեմն համառում և ասում են զանգվածային լրատվամիջոցներ, որն արդեն կոպիտ սխալ է, քանի որ զանգվածայինը ոչ թե միջոցներն են, այլ տեղեկույթը, տեղեկությունը: Այնպես որ, ճիշտ կլինի ասել զանգվածային տեղեկատվության միջոցներ՝ ՉՏՄ:

Բ. ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ-ՈՒՂՂԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԵՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՈՒՂՂԱԳՐԱԿԱՆ-ՈՒՂՂԱԽՈՍԱԿԱՆ ԵՎ ԿԵՏԱԴՐԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. «*Ի վայր (վար), ի վեր* հետադրություններով կազմված բառակապակցությունների և բառերի գրության մասին» որոշումը հայերենի բարձրագույն խորհրդի 1997 թ. ապրիլին ընդունած և լեզվի պետական տեսչության 2000 թ. փետրվարի 1-ի հրամանով վերահաստատված որոշում է:

Որոշումն ունի օրինակներով և մեկնաբանություններով օժտված «Ծանոթություններ», ուստի լրացուցիչ մեկնաբանությունների կարիք չկա:

2. «Հայերեն գրավոր և բանավոր խոսքում դասական թվականների գործածության միասնականացման և ճշգրտման մասին» որոշումը նույնպես օժտված է մեկնաբանող մի քանի «Ծանոթություն»-ներով, ուստի լրացուցիչ մեկնաբանման կարիք չունի:

3. «Երկակի գրություն ունեցող մի շարք բառերի ուղղագրության միօրինակացման մասին» որոշումը հայերեն ուղղագրական գուգահեռություններ ունեցող 12 բառերի ուղղագրական միօրինակացմանն է վերաբերում: Սա ճշգրտված բառացանկ է և նույնպես լրացուցիչ մեկնաբանման կարիք չունի: Սակայն, երբ ռուսախոս հայը աղավաղում է հայերեն *ռ* և *ր* գրերի արտասանությունը, որով *բրթել* (հրել) բառը դարձնում է *բռթել* (կտրատել), *ծեծկռտել*-ը՝ *ծեծկրտել*, իսկ *ազաթ* թանկարժեք քարը գրում է երեք ուղղագրությամբ (*ազաթ, ազատ, ալաթ*), միջամտությունը դառնում է անխուսափելի:

Իսկ որ մշտապես կրկնվող հեռուստագովազդը *Նոյ* անվանը -*յան* ածանց չի ավելացնում և մոտ տասը տարի շարունակում է *Նոյյան*-ի փոխարեն գրել *Նոյան*, մեզ հարկադրում է մեկնաբանություն տալ վաղուց կանոնարկված և մեկնաբանված լեզվական իրողությանը:

4. Հայերենի բարձրագույն խորհուրդը ժամանակակից հայոց լեզվում *Լոռի* և *Գյումրի* տեղանունների հոլովական հարացույցը միօրինակացնելու և *Լոռի* – *Լոռու* – *Լոռվա*, *Գյումրի* – *Գյումրու* – *Գյումրվա* ուղղագրական, այլև քերականական խառնաշփոթը վերացնելու նպատակով, որոշել է՝ «Այսուհետև գրական լեզվում հանձնարարել սեռական - տրական հոլովի ու-ով՝ *Լոռու, Գյումրու* ձևերը»:

Չևակերպման մեջ ասված է. «Գրական լեզվում», դա նշանակում է, որ որոշ գործառույթներում կարող են պատահել նաև բարբառային հոլովածներ: Այսինքն՝ եթե գրական լեզվում ունենք՝

ուղղ.-հայց.	<i>Լոռի</i>	<i>Գյումրի</i>
սեռ.-տրակ.	<i>Լոռու</i>	<i>Գյումրու</i>
բացառ.	<i>Լոռուց</i>	<i>Գյումրուց</i>
գործ.	<i>Լոռով</i>	<i>Գյումրով</i>
ներգ.	<i>Լոռում</i>	<i>Գյումրում,</i>

ապա չի բացառվում, որ այդ տեղանունների որոշ բարբառային հոլովածները գործածված լինեն պատմական, աշխարհագրական, սննդապաշարեղենի բնագավառներում. այսպես, օրինակ՝ *Լոռիի բերդ*, *Լոռվա բերդ*, *Լոռիի հովիտ*, *Լոռիի Ս. Լուսավորիչ վանք*, *Լոռվա սարահարթ* (տե՛ս Տեղանունների բառարանը), *Լոռվա բողբաշ (կոլոլակ)*, *Գյումրվա խաշ (խորոված)*, որոնց գրական ձևերում կունենանք *Լոռու* կամ *Գյումրու* հոլովածներ: Իսկ ինչ վերաբերում է *Լոռիից*, *Լոռիով*, *Լոռիում*, *Գյումրիից*, *Գյումրիով*, *Գյումրիում* ձևերին, ապա սրանք բարբառային, անհանձնարարելի ձևեր են, թեև այդպես հաճախ լսում ենք շատերի բերանից:

5. ՀՀ Կառավարությանն առընթեր լեզվի պետական տեսչության հայերենի բարձրագույն խորհրդի՝ ուղղագրական-ուղղախոսական, կետադրական որոշումների շարքում ընդգրկուն արժեք ունի «Արևելահայերենի այբուբենի և գրանշանների համապարփակ հավաքածուի մասին» որոշումը, որն ընդունվել է ԼՊՏ-ի հայերենի բարձրագույն խորհրդի 1998 թ. նոյեմբերի 13-ի նիստում:

Այդ որոշմամբ (նախագծի հեղինակ՝ ակադեմիկոս Ս. Աբրահամյան) լուծվել են հետմետրոպյան գրական հայերենի գրաբանության հետևյալ վիճահարույց հարցերը:

1. Արևելահայերենում վերականգնվել է մետրոպյան այբուբենի «մեկ հնչյունին՝ մեկ գիր» սկզբունքը, այսինքն՝ լեզվական օրենք է ճանաչվել արևելահայերենի դասագրքերում, բառարաններում, գիտական գրականության մեջ՝ տասնամյակներ առաջ կատարված այն կանոնարկումը, ըստ որի՝

ա) հայերենի այբուբենից հանվել է գրաբարի՝ իր առանձին հնչույթի արժեքը վաղուց կորցրած *վյուն*-ը (*ի, լ*).

բ) *ու* գիրը դադարել է իր հնչմանը չհամապատասխանող երկու առանձին գիր (*ո + լ*) համարվել և այբուբենում դրվել է *վյուն*-ի՝ դատարկ մնացած տեղում՝ պահպանելով վերջինիս թվային արժեքը (7000):

2. Այբուբենի տառային շարքից իրավացիորեն հանվել է *և* -ը, որը

պատմականորեն՝ միջնադարում առաջացած կցագիր է ($t + l$) և չունի առանձին, այլ գրերով չարտահայտվող հնչում: Տեղ և ժամանակ խնայելու նպատակով առաջացած այդ կցագիրը, որն այբուբեն է մտել՝ որպես միջնադարում ավելացած o , φ գրերը մեսրոպյան այբուբենին միավորող շաղկապ, լեզվի խնայողության օրենքով, շարունակում է պահպանվել գրանշանների շարքում, որովհետև, բացի այլ խնայումներից, l -ի կիրառման շնորհիվ բավականաչափ թուղթ է խնայվում:

3. Հայերենի գրանշանների հավաքածու մտած 38 տառերից բացի, որպես հավելյալ տառեր, պահպանված են t , l («վյուն») և l («ել») տառանշանները: Վերջում թվարկված են հայերենի կետադրական նշանները:

Այսպիսով, ինչպես իրավացիորեն մատնանշում է իր հիմնավոր մեկնաբանություններում Ս. Աբրահամյանը, այս որոշմամբ, բացի գրաբանական պատմական իրողությունների ճշգրտումից, գործող միջազգային տեխնոլոգիաներին ներկայացվում է գրանշանների մի այնպիսի համակարգ, որը համապատասխանում է միջազգային հիմնօրինակին (ստանդարտին), և որով հնարավոր է դարձել արտահայտել գրական հայերենի բոլոր տարբերակները՝ հին գրական հայերեն, միջին հայերեն, արևելահայերեն և արևմտահայերեն:

6. Հայերենի ուղղագրության վերաբերյալ տերմինաբանական կոմիտեի ընդունած որոշումներից մեկն էլ «Բաղադրյալ հատուկ անուններում մեծատառերի գործածության մասին» որոշումն է:

Հայերենի բաղադրյալ հատուկ անունների մեծատառերի գրության վերաբերյալ նախկին Նախարարների խորհրդին առնթեր տերմինաբանական կոմիտեի՝ դեռևս 1963 թ. ընդունած որոշումը կայացվել է չորս շատ հեղինակավոր նախագծերի երկարատև քննարկումներից հետո: Անցած 40 տարիների ընթացքում, մինչև այս նոր որոշման ընդունումը, այդ հարցի շուրջ բանավեճերն ու մասնակի բարեփոխումները երբեք չեն դադարել: Այդպիսի փոփոխականությունը պայմանավորված է հետևյալ հանգամանքներով:

Մեծատառերը փոքրատառերից տարբերվում են իրենց գրության չափսով, իսկ որոշ տառեր՝ նաև գծագրությամբ: Հնչյունային գրության երևան գալու շրջանում տարբեր ժողովուրդներ իրենց համար ստեղծել են մի տեսակի գրություն ունեցող գրեր. մեծատառերի և փոքրատառերի զանազանումը, իբրև գրի տեսակների, շատ ժողովուրդների մեջ երևան է եկել համեմատաբար ուշ ժամանակներում: Եթե հունական այբուբենում այդ տարբերակումը գալիս է վաղ ժամանակներից, ապա լատինական այբուբենում ժամանակակից հասկացողությամբ

մեծատառերի գործածությունն սկսվում է XV դարից միայն, իսկ ռուսերենում՝ XVII դարից:

Մինչև XII դարը հայերեն ձեռագրերն ու վիճակյալ արձանագրությունները գրվել են մեսրոպյան երկաթագրերով, որոնք հետագայում մնացին որպես մեծատառեր, իսկ սրանց՝ դեռևս VII-VIII դարերից սկսված գրչական ձևափոխություններից ստեղծվեցին փոքրատառերը: XII դարից սկսած մեսրոպյան երկաթագրերն իրենց հիմնական գործածությամբ դարձան գլխագրեր, այսինքն՝ մեծատառ:

Արաբերեն, պարսկերեն, վրացերեն, հինդի և այլ լեզուներում մեծատառերի և փոքրատառերի տարբերակում ընդհանրապես չկա, իսկ գերմաներենում մեծատառով են գրվում բոլոր գոյականները: Հետևաբար, մեծատառերի գործածությունը լեզուների համար միատեսակ և պարտադիր երևույթ չէ, այլ գրության մեջ մտնող սովորական պայմանական միջոց է, գրության տվյալ համակարգի պատմական զարգացման արդյունք:

Գրերն ու գրության տեսակները զարգացվել, կատարելագործվել են տեղ ու ժամանակ խնայելու, գրությունը պարզեցնելու, գրավոր խոսքը հեշտ ու հասկանալի դարձնելու սկզբունքներով: Հետևաբար, մեծատառեր զանազանող ժամանակակից լեզուներում փոքրատառ գրերի կողքին մեծատառերը միայն օժանդակ միջոց են գրավոր խոսքից օգտվելը հեշտացնելու համար:

Մեծատառ ունեցող շատ լեզուների պես հայերենում էլ մեծատառով սկսում ենք գրել խոսքը, պարբերությունը, առանձին նախադասությունները, մեջբերվող ուղղակի խոսքը և նման շարահյուսական միավորները՝ սրանով տեսանելիորեն անջատելով ու ընդգծելով լեզվական այդ միավորների անկախությունը, սրանց տրոհումը միմյանցից, որ բանավոր խոսքում կատարվում է առողջանությամբ: Մեծատառով է սկսվում պոետական խոսքի յուրաքանչյուր տող՝ տեսանելի դարձնելով ռիթմիկ խոսքի արտասանական սահմանագծումները: Մեծատառերը գործածում ենք նաև առանձնահատուկ ոճական նշանակությամբ՝ այդպիսի գրությամբ ընթերցողի ուշադրությունը դարձնելով տվյալ բառի կամ նրա տվյալ բնագրային նշանակության վրա՝ այն դարձնելով մեզ համար մի տեսակ հատուկ անուն: Ահա թե ինչպես է անում այդ հանճարեղ թունձանյանը.

*Բերանն արնոտ Մարդակերը էն անբան
Հազար դարում հազիվ դառավ Մարդասպան.
Չեռքերն արնոտ գնում է նա դեռ կամկար,
Ու հեռու է մինչև Մարդը իր ճամփան:*

Մեծատառով գրում ենք հատուկ անունները, որոնք այդ գրությամբ նախ ընդգծվում են որպես մտքի հիմնական առարկաներ, ապա՝ հեշտացվում է անժանոթ անվան տարբերակումը. այլապես այն փոքրատառ գրությամբ կարող էինք ընդունել հասարակ, թարգմանելի անվան տեղ և նրա մեջ ինչ-որ իմաստ որոնել, որը բնագիրը կդարձներ անհասկանալի, և վերջապես՝ հատուկ անվան մեծատառ գրությունը հեշտացնում է անվանացանկերի օգնությամբ ցանկացած անվան մասին եղած տեղեկությունների արագ գտնելը, առանց այդ էջն ամբողջությամբ կարդալու:

Հայերենում մի ժամանակ մեծատառով էին գրվում ցեղերի, ժողովուրդների անունները, բոլոր տեսակի միությունների, կազմակերպությունների ոչ պայմանական և չտեղայնացված անվանումները, իսկ սրանց թիվն առաջներում շատ չէր: Նորագույն ժամանակներում մեծատառերի գործածության սահմանները գնալով ընդլայնվեցին, նրանց գրությունը տարածվեց բոլոր տիպի՝ աճող հիմնարկությունների, ձեռնարկությունների, միությունների ու կազմակերպությունների բաղադրյալ անվանումների վրա, շատ սովորական կայուն բառակապակցությունների վրա. մեծատառ գրությունը, կարծես, դարձավ նաև բառը, բառակապակցությունը ընդգծելու սովորական միջոց, վերաբերմունքի արտահայտության միջոց: Սրանց ավելացավ մամուլում ամեն օր հրապարակվող դիվանագիտական և պաշտոնական փաստաթղթերում, հոգևոր-եկեղեցական գրական ու պաշտոնական հրապարակումներում ազատորեն ու ինքնակամ գործածված մեծատառերի գրությունը: Այնպես որ մեծատառերի գործածությունը գրավոր խոսքից օգտվելը հեշտացնելու իր դերը, կարծեք, սկսեց կորցնել:

Ինչպես նախկին տերմինաբանական կոմիտեի 1963 թ. հունվարին ընդունած որոշումը, այնպես էլ ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության լեզվի պետական տեսչության հայերենի բարձրագույն խորհրդի՝ 2003 թ. մարտի 8-ին հրապարակված որոշումը, նպատակ ունեն բաղադրյալ հատուկ անուններում մեծատառերի գործածությունը հեշտացնելու և սրանց գրության մեջ միօրինակություն սահմանելու, սակայն այդ որոշումները վերաբերում են միայն բաղադրյալ հատուկ անուններին, իսկ պարզ հատուկ անունների մեջ մեծատառերի գործածության կանոնները որոշակի են:

Նշված որոշումներում մեծատառով գրվող բաղադրյալ անունները բաժանված են երկու խմբի: Առաջին խմբի մեջ մտնում են այն բաղադրյալ հատուկ անունները, որոնց բոլոր բառերն սկսվում են մեծատառով, իսկ երկրորդի մեջ մտնում են այն անունները, որոնց միայն ա-

ռաջին բառն է սկսվում մեծատառով:

Նոր որոշումը, ինչպես և նախորդը, իր դասակարգումների համապատասխան օրինակների թվարկումը միշտ ավարտում է «և այլն»-ով, քանի որ նման համաշխարհային առարկայացանկ ունեցող երևույթների լիակատար անվանական թվարկումն անիրագործելի է. պակասը լրացվում է մասնագիտական տեղեկատուներով և գրականությամբ միայն:

Բոլոր բառերը մեծատառով գրվող բաղադրյալ անունները ներկայացվում են այնպիսի համակարգմամբ և լրացնող մեկնաբանություններով, որ մեր պարագայում հարկ կա խոսելու միայն նորամուծությունների և ուղղագրական վերափոխումների մասին:

Որոշումում «1. Բոլոր բառերն սկսել մեծատառով» կանոնարկումը գործում է՝

«Ա. Բոլոր պետությունների պաշտոնական անուններում:

Բ. Բոլոր բաղադրյալ այն անձնանուններում և ճականուններում ու ծածկանուններում, որոնց մեջ՝

ա) բոլոր բաղադրիչներն առանձին-առանձին հատուկ անուն են.

բ) լրացյալը հատուկ անուն է, իսկ լրացումը (նախադաս, թե հետադաս)՝ ճականուն:

Գ. Բոլոր բաղադրյալ այն աշխարհագրական անուններում, որոնց մեջ՝

ա) բոլոր բաղադրիչներն առանձին-առանձին հատուկ անուն են.

բ) հասարակ անուն լրացումը նախադաս է, իսկ հատուկ անուն լրացյալը՝ հետադաս.

գ) լրացումն ու լրացյալը օտարալեզու, բոլոր բաղադրիչները մեծատառով գրվող (վերոհիշյալ որևէ տեսակի) անուններ են.

դ) երկու բաղադրիչներն էլ հասարակ անուններ են, բայց պայմանական կամ փոխաբերական գործածությամբ դառնում են հատուկ անվան բաղադրիչ և գրվում մեծատառ:

Դ. Հոգևոր-պատմամշակութային այն բաղադրյալ հատուկ անուններում, որոնց մեջ բոլոր բաղադրիչներն առանձին-առանձին կամ «Սուրբ» ճականվան հետ միասին հատուկ անուն են»:

Սա որոշում է առաջին կետի ողջ բովանդակությունը՝ համապատասխան օրինակներով ու լրացուցիչ մեկնաբանություններով հանդերձ: Այս մասում, բաղադրյալ հատուկ անուններն ըստ բովանդակային և բառակապակցական հատկությունների տարանջատելուց և դրանք օրինակների առատությամբ հիմնավորելուց զատ, կատարվել է երկու հավելում: Մեկը հոգևոր-պատմամշակութային անուններում

«Սուրբ» բառի հաճախ փոքրատառով գրվելու (*Անգղա սուրբ Նշան – Անգղա Սուրբ Նշան վանք*) երկվությունը վերացնելուն է վերաբերում: Մյուսը, որ ոճանց հաճար ճնում է վիճահարույց, բաղադրյալ հատուկ անվան պայմանական կամ փոխաբերական իմաստով գործածված բաղադրիչի մինչև այժմ փոքրատառ գրությունը մեծատառ դարձնելուն է վերաբերում:

«Հայաստանի Հանրապետություն» օրաթերթում Հենրիկ Գալստյանը հարցնում է, թե մինչև հիմա գրում ու հիմավորում էիք, թե *Մերձավոր արևելք, Հայկական պար, Մեծ արջի համաստեղություն* գրելն է ճիշտ, այդ ինչպե՞ս եղավ, որ այս *արևելք, պար, արջ* հասարակ անունները դարձրիք հատուկ անվան՝ մեծատառով գրվող բաղադրիչ:

Այս որոշումն ընդունող հայագետների պատասխան-հիմնավորումը հետևյալն է եղել: Աշխարհի յուրաքանչյուր լեզու ունի մեծատառ-փոքրատառ գրելու իր «տրամաբանությունը»: Հայերենը բացառություն չէ: Տրամաբանությունից ու տրամաբանական դասակարգումից բացի, լեզվի զարգացման ընթացքին շատ հարազատ է նաև ձևաիմաստային ճշտական կատարվող փոփոխությունը, այն էլ, մանավանդ, գրության մեջ: 1963 թ. ընդունված որոշումից մինչև 2003 թ. չեղավ որևէ հրատարակիչ, որևէ լրագրող, որևէ աշխարհագրական, պատմական գիրք, որ կիրառած լիներ այդ կանոնը. բոլորը միաբերան շարունակեցին «*Մերձավոր արևելք, Հեռավոր արևելք*» գրելու փոխարեն գրել «*Մերձավոր Արևելք, Հեռավոր Արևելք*»: Այս մեկնաբանությունը պարզ է: «*Արևելքը*» այս կապակցության մեջ դադարում է միայն *արևելք* լինելուց, նա դառնում է աշխարհագրական մի ամբողջ տարածքի, երկրամասի պաշտոնական դարձած անվան տարբերակիչ բաղադրամաս: Այնպես որ ճապոնիայի ու Չինաստանի հաճար էլ ոչ թե *արևելք* է, այլ *արևմուտք*: Ահա թե որն է այդ բառի պայմանական, փոխաբերական գործառույթ ունենալու տրամաբանությունը: Չմոռանանք հիշել, որ Ղարիբյանը իր «Դպրոցական ուղղագրական բառարանում» դեռևս 1970-ականների վերջերից հանձնարարում է գրել *Մերձավոր, Հեռավոր Արևելք*:

Այսպիսի գործածությամբ էլ «Հայկական պար լեռնաշղթան» «Հայաստանի տեղանունների բառարանում» մասնագետների ձեռքով դարձել է «Հայկական Պար լեռնաշղթա», իսկ «Մեծ Արջի համաստեղություն, Փոքր Արջի համաստեղություն» բաղադրյալ անուններում էլ հայ աստղաֆիզիկոսներն են այդ երկինք բարձրացած արջին իջեցրել երկրի վրա և նրան փոխարինել երկնային «Արջով», արջն ու արջակերպ աստղակույտն իրար չխառնելու հաճար: Բացի այս, հայերենում

ճեծ, փոքր որոշիչները սովորաբար հատուկ անվան վրա են դրվում. գրում ենք *Մեծ Մասիս*, *Փոքր Մասիս*, *Մեծ Պարնի*, *Փոքր Պարնի* (գյուղ): Իսկ թե ինչո՞ւ նույն տրամաբանությամբ *Վայոց ձորի ծարգ*, *Հյուսիսային սառուցյալ օվկիանոս* և այլ նման բաղադրյալ անուններում այս տրամաբանությունը չի գործում, այդ հարցն էլ ունի իր հիմնավոր պատասխանը: *Վայոց ձոր* աշխարհագրական տեղանունը հարյուրամյակների գործածություն ունի: Կան *Վայոց ձորի գոգահովիտ*, *Վայոց ձորի լեռնաշղթա*, *Վայոց ձորի կիրճ*, ինչպես նաև՝ *Վայոց ձորի ծարգ* նորակազմություն բաղադրյալ անունները: Սրանցում «ձորը» շարունակում է պահել իր բառային նշանակությունը և վերը հիշատակված *Արևելք*, *Պար*, *Արջ* մեծատառ գրվածների շարքին չի դասվում: Ինչ վերաբերում է հիշատակված «*Հյուսիսային սառուցյալ օվկիանոս*» օրինակին, ապա այդ անվան *սառուցյալ* բաղադրիչը այնքան մենիմաստ է, որ հաճախ կրճատ ձևով ուղղակի գրվում է «*Սառուցյալ օվկիանոս*»:

Իզուր է այս երկու-երեք փոփոխություններին Գալստյանը խառնում «Տրդատի թախտ, Բաղակի քար»՝ իր ասելով «լեզվական նույն կաղապարն ունեցող անունները»: Այդ կաղապարի բազմաթիվ անուններ կան պատմական Հայաստանի տարածքում, որոնց ուղղագրությունը դարձել է ավանդական՝ թե գրաբար, թե աշխարհաբար ձևերով:

Այնպիսի անուններ, ինչպիսիք են *Հայոց ձոր* (գավառ, գետ, գյուղ), *Հրազդանի կիրճ* (հանգստավայր), *Գեղամի դաստակերտ* կամ *Տրդատի թախտ* (ամրոց, ավան, բերդաքաղաք), *Հավուց թառ* (գյուղ, վանք), *Անահտա աթոռ* (լեռնագագաթ, հեթանոսական տաճար), *Բաղակի քար* (բերդ, ամրոց) և այլն, ըստ երկրորդ հասարակ անուն բաղադրիչի որքանով էլ իմաստավորված լինեն, միևնույն է, այս հարյուրավոր տեղանունների ավանդական ուղղագրությունը դեռևս պիտի պահպանվի. գրաբարը միայն կարող էր իր շարադասությամբ գրել՝ *Թախտ Տրդատա(յ)*, *Աթոռ Անահտա(յ)*, *Քարն Բաղակու*, և ոչ՝ աշխարհաբարը:

Մեկնաբանվող որոշման երկրորդ մասը վերաբերում է միայն առաջին բաղադրիչը մեծատառով գրվող բաղադրյալ անուններին: Սրանցում էլ կատարվում է անունների բովանդակային և գործառական հատկանիշներով կատարված, բազմաստիճան խմբավորում:

«2. Միայն առաջին բառն սկսել մեծատառով (դրանց կազմում հատուկ անուն լինելու դեպքում պահպանելով նաև այդ անվան մեծատառով գրությունը)», – այսպես է վերնագրվում այդ մասը, որի Ա, Բ, Գ կետերում համապատասխանաբար խմբավորվում են՝ ֆիզիկաաշխարհագրական, պետությունների վարչատարածքային հին ու նոր,

պետությունների խմբերի (դաշինքների, միավորումների) այն անունները, որոնց մեջ լրացյալը առանձին վերցված հատուկ անուն չէ: Համապատասխան օրինակներից են՝ *Աղթամար կղզի*, *Հյուսիսային սառուցյալ օվկիանոս*, *Արագածոտնի ճարգ*, *Ստավրոպոլի երկրամաս*, *Արաբական պետությունների լիգա*, *Երեք կայսրերի դաշինք* (բայց նաև՝ *Մեծ կամ Խաղաղ օվկիանոս*, *Կարսի Բագրատունիների թագավորություն*, *Անկախ Պետությունների Համագործակցություն*):

Այստեղ էլ բերված օրինակների առատությունը կանոնարկումը հասկանալի դարձնելու և լայն տեղեկատվության համար է:

Բազմաբնույթ և բազմաբովանդակ են Դ կետի «Չակերտների մեջ առնվող անվանումները»: Բերված՝ մեկնաբանության կարիք չունեցող օրինակներից են՝ ա) «Պատերազմ և խաղաղություն», «Գրական թերթ», բ) «Ազգային միաբանություն» կուսակցություն, «Նաիրիտ» գործարան, «Դինամո» ճարգական ընկերություն, «Գերազանցիկ ֆինանսիստ» կրժքանշան:

Երկրորդ ճասի հաջորդ՝ Ե, Ձ, Է, Ը կետերում խմբավորվում և համապատասխան օրինակներով հավաստվում են՝ համաշխարհային ու համապետական ճրցանակների ու շքանշանների, համաշխարհային կազմակերպությունների, միությունների, հաստատությունների, բոլոր պետությունների կենտրոնական ղեկավար օրենսդիր, գործադիր և դատական բարձրագույն մարմինների, պատմահասարակական նշանավոր անցքերի ու շրջափուլերի, պաշտոնական ու ազգային-ավանդական տոների բաղադրյալ անունները:

Այս հատվածում ամենաեական նորույթն այն է, որ որոշման նախագիծը մշակող հայերենի բարձրագույն խորհուրդը աշխատել է քննվող հարցը դուրս բերել խորհրդային իշխանության տարիների միակուսակցական, սուբյեկտիվ մոտեցման մտայնության տեսադաշտից: Որոշման մեջ իրենց տեղն են գտել և՛ հայերենի, և՛ օտար կուսակցությունների, և՛ հեղափոխական, և՛ ոչ հեղափոխական՝ ազգային-ավանդական, եկեղեցական-ժիսական, տոների, և՛ պետական-պաշտոնական, և՛ միջազգային պատմական նշանավոր անցքերի ու տոների բաղադրյալ անունները: Այսինքն՝ վերացված է *Հայրենական մեծ պատերազմը՝ մեծատառ*, իսկ *Առաջին համաշխարհային պատերազմը՝ փոքրատառ*, *Կոմունիստական կուսակցությունը՝ մեծատառ*, *լեյբորիստական կուսակցությունը՝ փոքրատառ* (երկուսն էլ դարձել են փոքրատառ), *Մայիսի մեկը՝ մեծատառ*, *Սուրբ ծննդի տոնը (Սուրբ ծնունդը)*, *Համբարձման տոնը* փոքրատառ գրելու խտրականությունը:

Կատարվել են մի քանի մասնակի փոփոխություններ ևս:

Նախորդ որոշմամբ՝ առաջին բաղադրիչը մեծատառով գրվող անունների եռաշարքը այսպիսին էր՝ կուսակցական, պետական, կառավարման բարձրագույն մարմիններ, այն է՝ ՀԿ(Բ)Կ Կենտկոմ, ՀԽՍՀ գերագույն խորհուրդ, ՀԽՍՀ Մինիստրների սովետ: Նոր որոշմամբ պետությունների, այդ թվում և Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ղեկավար բարձրագույն մարմինների եռանկյունում կուսակցական գերագույն մարմինը փոխարինված է դատականով, այսինքն ունենք օրենսդիր (ՀՀ Ազգային ժողով), գործադիր (ՀՀ Նախարարների խորհուրդ կամ Կառավարություն) և դատական (Սահմանադրական դատարան, Վճռաբեկ դատարան): Դատախազությունը վերահսկողական մարմին է և այս եռանկյունուց դուրս է: Այս կանոնարկմամբ *Կոնգրես, սենատ, պառլամենտ, սեյմ, մեջլիս, դումա, ռադա, խուրալ, կառավարություն* բառարանային հասարակ անունները, իբրև տարբեր պետությունների պետական կենտրոնական ղեկավար մարմնի անուն, գրվում են մեծատառով (ԱՄՆ-ի *Կոնգրես* կամ *Սենատ*, ՌԴ *Պետդումա* կամ *Դումա*, ՀՀ *Կառավարություն*, ԱՀ *Մեջլիս*, ԼՀ *Սեյմ*, ՄՀ *խուրալ* և այլն):

Ոմանց համար վիճահարույց է դարձել որոշման երկրորդ մասի հետևյալ՝ «**Ե.** Համաշխարհային կամ համապետական ճանաչման հաստատության, մրցանակի կամ բարձրագույն պատվավոր կոչման, ինչպես նաև պետություններից շնորհվող շքանշանների և մեդալների բաղադրյալ անուններում», կետի տակ *Մատենադարան, ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիա* անունների հայտնվելը: *Մատենադարան*-ը իրոք հասարակ անուն է և իր բոլոր տեղայնացումներում գրվում է փոքրատառով: Նախկին տերմինաբանական կոմիտեն առանձին որոշմամբ *Երևանի Մեսրոպ Մաշտոցի անվան մատենադարան* բառակապակցություն-անվան փոխարեն հնարավոր համարեց գործածել միայն *Մատենադարան*՝ մեծատառ գրությամբ:

Հիմնավորումն այն էր, որ սա սովորական գրապահոց չէ, այլ հին ձեռագրերի և հնատիպ գրականության ուսումնասիրման գիտահետազոտական ինստիտուտ է, այսինքն՝ ինստիտուտ-մատենադարան: Մեծատառ գրությամբ *Մատենադարան*ը ձեռք էր բերում այդ բովանդակությունը առարկայացնող, տեղայնացված հատուկ անվան արժեք:

Նոր որոշման մեջ այդպիսի բացառություն-հավելում է *ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիա* բառակապակցությունը՝ այդ հաստատության անվան մեծատառ գրությամբ: Հիմնավորումը եղել է այն, որ *գիտությունների ակադեմիա* կայուն բառակապակցությունը, ինչպես

և գրողների միություն, թատերագիրների միություն և այլ հաստատությունների, կազմակերպությունների անունները տեսակի, փոքրատառով գրվող անուններ են: Մինչդեռ ՀՀ գիտությունների ակադեմիան իրեն ճանաչում է, տեղայնացրել է՝ անվանը հավելելով *ազգային* որոշիչը: Իհարկե, կասեն, թե հիմա օպերան ազգային է, հանրային գրադարանը ազգային է, «ուշու» մարզածևն անգամ ազգային է, հապա սրա՞նք ինչպես գրենք: Պատասխանը մեկն է՝ Գիտությունների ազգային ակադեմիան այդ շարքում չէ. նա բացառություն է:

Մեծատառ գրությամբ տարբերակով որոշիչներ են *միջազգային, համաշխարհային* ածականները: Երբ ասում ենք՝ *Շախմատի միջազգային ֆեդերացիա, Արհեստակցական միությունների համաշխարհային ֆեդերացիա*, այլևս չենք հարցնում՝ ո՞ր երկրի: Սրանք ամբողջ աշխարհին են, բոլոր ազգերին են, ուստի և եզակի են, այլ տեղայնացում չունեն: Մինչդեռ *արհեստակցական միությունների կենտրոնական խորհուրդ, շախմատի հանրապետական ֆեդերացիա* ասելիս սրանց տեղայնացումը, ճանաչողությունը կարող ենք իմանալ միայն այդ անունների իրադրային գործածությամբ, ոչ անվանապես: Դրա համար էլ դրանց համար ամեն իմացող-չիմացող կարող է հարցնել՝ ո՞ր պետության, ո՞ր հանրապետության: Սրանց պատասխանը կլինի՝ Ռուսաստանի Դաշնության, Հայաստանի Հանրապետության, Վրաստանի Հանրապետության: Ահա թե ինչու սրանք ընդհանուր են, եզակի չեն:

Առարկություն կա նաև սույն որոշման 3-րդ կետի վերաբերյալ, որը ձևակերպված է այսպես՝

«3. Դիվանագիտական և պաշտոնական փաստաթղթերի ու հաղորդագրությունների մեջ, Հայոց եկեղեցու պաշտոնական լեզվում, հեղինակային վերաբերմունքի՝ քաղաքավարական և մեծարձան ոճերում թույլատրվում է մեծատառի ազատ գործածություն՝ ըստ ընդունված կարգի»:

Կարդալով այս հստակ ձևակերպումը՝ գրախոսը գրում է. «Տարօրինակ է... եթե ազատ գործածություն է թույլատրվում անգամ պաշտոնական հաղորդագրությունների մեջ, ապա էլ ո՞ւմ համար են այս կանոնները: Միայն ուսուցիչների ու լրագրողների՞»: «Հետևությունը սա է, – շարունակում է Գալստյանը, – խտրություն չդնել «համաշխարհային» ու «հանրապետական» կամ «բարձրագույն» ու «ցածրագույն» հատուկ անունների գրության մեջ»:

Վերը բերված 3-րդ կետը մեծատառ գրության կանոնարկման մեջ բնավ էլ նորություն չէ: Դեռևս 1963 թ. ընդունված որոշման մեջ առանձին կետով գրված է.

«5. Դիվանագիտական և պաշտոնական փաստաթղթերի ու հաղորդումների մեջ թույլատրվում է մեծատառերի ազատ գործածությունը ըստ ընդունված կարգի»: Ինչպես տեսնում ենք, նոր որոշման մեջ հավելումը վերաբերում է միայն «Հայոց եկեղեցու պաշտոնական լեզվին», իսկ մյուս «ազատությունները» գործում են շատ վաղուց: Եկեղեցու իրավունքի և անկախության հարցն էլ ոչ թե մեծատառի, այլ, ինչպես ասվեց, համապետական հարց է:

Ո՞ր ուսուցիչն ու լրագրողը կարող են զարմանալ այն բանի վրա, որ դիվանագիտական պաշտոնական փաստաթղթերում թույլատրվում է մեծատառի ազատ գործածություն: Ով չգիտե, որ Հայոց եկեղեցին, շարունակելով իր դարավոր ավանդույթները, իր պաշտոնական հաղորդումներում գրում է՝ «Ամենայն Հայոց Հայրապետն ու Մեծի տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսը ողջունեցին «Հայաստան-Սփյուռք» համաժողովի մասնակիցներին». կամ՝ «Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի շնորհավորական ուղերձը Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության օրվա առթիվ» («Էջմիածին», 2002 թ., նոյեմբեր-դեկտեմբեր, էջ 171):

Ուրեմն, մեծատառերի գործածության մեջ «խտրականություն» դնող-չդնողը մենք չենք, դա ասում են իրական կյանքն արտացոլող լեզուն և լեզվական կանոնարկված ավանդույթը: Ո՞վ չգիտե, որ բոլոր Տիգրանները չէ, որ Տիգրան Մեծ են, բոլոր Գրիգորները չէ, որ Գրիգոր Լուսավորիչ են, բոլոր Դավիթները չէ, որ Դավիթ Անհաղթ են, բոլոր Հայկերը չէ, որ Հայկ Նահապետ են, բոլոր Արաները չէ, որ Արա Գեղեցիկ են: Այս և նման անձնանունների վրա դրվող՝ մեծատառով գրված վերոբերյալ մականունները ոչ թե սովորական, ըստ իրադրության, մշտափոխ որոշիչներ են, այլ այդ անուններին ձուլված՝ նրանց անձը մասնավորող, եզակիացնող հատկանուն բաղադրիչներ են: «Եզակի» ասելով մենք այդ ենք հասկանում: «Բարձրագույն», «ցածրագույն» ասելով՝ պետականորեն սահմանված գերագույն իշխանությունների աստիճանականությունն ենք տարբերակում: Վաղվա պատմաբանը, առանց *ավագ, կրտսեր* ածական-որոշիչների, չի կարողանալու տարբերակել Ջորջ Բուշ Ավագին Ջորջ Բուշ Կրտսերից, ուրեմն՝ այդ մականունների մեծատառ գրությունը մեծատառ-փոքրատառ զանազանող ժողովուրդների համար դարձել է լեզվական համաշխարհային իրողություն, հետևաբար, ոչ միայն որոշումները, այլև սրանց քննադատությունն էլ պետք է «տրամաբանություն» ունենան:

Սույն որոշման 4-րդ կետով սահմանված է՝

«4. Վերոհիշյալ կանոնների մեջ չձուլնող բաղադրյալ անվանումներ

րը, եթե չեն տեղայնացված, որպես հասարակ անուններ, գրել փոքրատառով»:

Բերված է այդպիսի անվանումների բավականին լայն ցանկ, որպեսզի դրանց գրության մեջ այլևս սխալներ թույլ չտրվեն:

Որոշման 5-րդ կետով կանոնարկվում է «Հապավումների մեջ մեծատառերի գրությունը»: Այստեղ վիճելի հարցեր համարյա չկան: Կայուն բառակապակցությունների հապավման մեջ ընդհանրացնող, կարևոր կանոնն այն է, որ թե՛ բոլոր բաղադրիչները, թե՛ միայն առաջին բաղադրիչը մեծատառով գրվող, թե՛ բոլոր բաղադրիչները փոքրատառով գրվող բաղադրյալ անունների հապավումները գրվում են մեծատառ: Փոքրատառ տառային հապավում չի լինում: (Փոքրատառ գրությամբ հապավումները գիտակցվում են իբրև առանձին բառ, օրինակ՝ գես, զագս, նեպ, բուհ):

Այսպես՝ ա) Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ-ի հապավումն է ԱՄՆ, Ռուսաստանի Դաշնության հապավումը՝ ՌԴ, Հայաստանի Հանրապետությանը՝ ՀՀ, բ) Միավորված ազգերի կազմակերպությանը՝ ՄԱԿ, Խաղաղության համաշխարհային խորհրդինը՝ ԽՀԽ, գ) Փոխադարձ օգնության կոմիտեինը՝ ՓՕԿ, մեքենատրակտորային կայանինը՝ ՄՏԿ, կրթության և գիտության նախարարությանը՝ ԿԳՆ:

Բաղադրյալ հատուկ անուններում մեծատառ՝, թե՛ փոքրատառ գրելու՝ աշխարհի, գնալով մերձեցող, լեզուների բացարձակ անմիասնականությունն ու հակասականությունը, հայերենում այդ ասպարեզում կայուն, միասնական ավանդույթի բացակայությունը անհնար են դարձրել վերոհիշյալ բազմաբովանդակ ու ընդգրկուն անուններում և անվանումներում մեծատառերի գրության հստակ կանոնարկման և սրա հետևողական կիրառման իրականացումը: Այնուամենայնիվ, և՛ հրատարակիչը, և՛ ուսուցիչը որոշումների տրամաբանականություն և սովորելու ու սովորեցնելու հնարավոր հեշտացում են ակնկալում: Որոշումն ընդունողների «արդարացումը», եթե դրա հարկը կա, հետևյալն է: Լեզուն սա է, լեզվական իրողությունները սրանք են: Բողոքել կարելի է լեզվաբանների դեմ, բայց ոչ լեզվի: Լեզուն սովորում են, ընդ որում՝ սովորում են գիտակցական ամբողջ կյանքի ընթացքում:

Մեծատառ, թե փոքրատառ գրելու գործընթացն սկսվում է տառաճանաչողությունից և շարունակվում է մինչև գրագետ ու գրահրատարակիչ, ուսուցիչ ու գիտնական դառնալը: Առաջին դասարանի տառաճանաչ դարձած երեխան արդեն գիտի իր անունը, ազգանունը, հայրանունը, ինչպես նաև՝ իր երկրի ու ծննդավայրի աշխարհագրական

անունները մեծատառով գրելու կանոնը և դրա գործադրումը: Մնացածը նա սովորում է՝ դասարան առ դասարան բարձրանալով: Սովորում է հայոց լեզվի ու հայ գրականության, հայ ժողովրդի ու ընդհանուր պատմության, աշխարհագրության ու բնագիտության, նաև՝ մնացած բոլոր հասարակագիտական, բնագիտական ու ճշգրիտ գիտությունների առարկաների դասաժամերին:

Իսկ թե ի՞նչ մեթոդներով և ծրագրային հաջորդականությամբ է սովորում, դրանք ծրագրի ու դասագրքի, ուսուցչի ու մեթոդիստի հոգածության առարկաները պիտի լինեն: Մխալների ուղղման, գնահատման չափանիշների սահմանման և այլ կարգի հարցերի լուծումները ոչ թե այս որոշման մեջ, այլ դպրոցների մանկավարժական և առարկայական խորհուրդներում, բուհերի ամբիոններում ու գիտխորհուրդներում և, վերջապես, ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության այդ գործի իրավասու բաժիններում են իրականացվում:

7. «ՏՈՂԱԴԱՐՉԻ ՄԱՍԻՆ» որոշումը մնում է ուղղագրության չլուծված հարցերից մեկը:

Տողադարձի և մանավանդ *ը* գաղտնավանկ ունեցող բառերի տողադարձման դժվարությունները, դժբախտաբար, ուսումնական գրականության և ուղղագրական տեղեկատուներում սահմանված կանոններով չեն հաղթահարվում: Ծույլ ուսուցիչն ու աշակերտը, խմբագիրն ու հրատարակիչը, եթե այլ դեպքերում չեն համաձայնակվում ուղղագրական կանոնները փոխել կամ դրանք չկիրառել, ապա այս դեպքում նրանց համարձակությունը հասնում է ուղղագրական ուրացության: Նման կանոնազանցները միշտ որևէ լեզվի՝ իրենց արդարացնող օրինակ են գտնում:

«Լսել եմ, – գրում է Աճառյանը, – որ անգլիացիք (ոմանք), հատկապես տողադարձի ժամանակ գրաշարական դժվարությունները նկատի ունենալով, սկսել են տպագրության մեջ իսպառ վերացնել տողադարձը: Լսել եմ, բայց չեմ տեսել նման մի հրատարակություն: Տեսել եմ սակայն հայերեն նմանօրինակ մի գիրք, որ է Հ. Շեքերջյան. «Թղթակցական կուրս» (հիպնոտիզմ և այլն սովորեցնելու համար, երկրորդ հրատարակություն, Թիֆլիս, 1913): Այս գրքում ոչ մի տողադարձ չկա, բառերը ամբողջապես մնում են տողի վերջում կամ ամբողջովին անցնում են հաջորդ տողի սկիզբը: Այս գրությունը անհարձար չէ անգլերենին, ուր ընդհանրապես բառերը շատ կարճ են, բայց հայերենի համար, ուր երկար բառեր շատ կան, կարծում եմ, որ ոչ մի օգուտ չկա»^{*}:

^{*}Հ. Աճառյան, *Լիակատար քերականություն*, հ. 6, էջ 280:

Տողադարձի դժվարությունները հիմա էլ համակարգչային շարվածքին վերագրող հայ հրատարակիչները թղթի գինը լավ գիտեն և այս օրինակին չեն հետևում: Չեն հետևում նաև Աճառյանին հայտնի հայ գրողներից մեկի՝ Ս. Քամայանի օրինակին, որը «առաջարկում է գրել անգիր (իմա՝ գաղտնավանկ, – Յ. Բ.) ը -երը և իր առօրյա գրությանց մեջ էլ այդպես է գործածում», – շարունակում է Աճառյանը: Այս դեպքում թղթի ծախսը է՛լ ավելի մեծ կլինի: Մեր գիտունիկները թուղթ խնայելու հեշտ միջոց են գտել, վանկատմամբ տողադարձ չեն անում և տողադարձի մեջ ը չեն գրում, ուստի, եթե անցյալ դարի վերջերին և այս դարի սկզբներին, Աճառյանի հավաստմամբ, անգետ հրատարակիչները կարող էին գրել և գրում էին՝ *կորսն-ցընել, փնտ-ռելու, խորհրդաւոր, բաժնու-իլդ, պատ-ռըտելով, հարցմուն-քներ, վըստա-հութիւնը, ըզգու-շութիւնները, անճրտու-թեան, դըժբաղ-դաբար, Պա-րըսկաստան, թար-գմանութիւններ, թար-գմանիչն*, ապա դարավերջի խելոքացած հրատարակիչները տողադարձի ժամանակ ոչ մի ը էլ չեն գրում: Դե գնա ու սխալ գտիր: Նրանք քո այս *կորսնցը-նել, փնտ-ռելու* սխալագրությունները կփոխարինեն *կոր-սնցնել, կորս-նցնել, կորսնց-նել, փ-նտռելու, փնտռ-ելու* և նման, առանց վանկի ու ը-ի տողադարձերով: Իսկ եթե դու ը ես ուզում մտցնել, գնա, որ վանկում ուզում ես, մտցրու: Նրան ի՞նչ փուլթ, որ դու և քո դպրոցական թոռնիկը ձեր լրագրի *պա-տկեր* տողադարձված բառը, որ հայերեն կարդացվում է *պա-տըկեր*, երեք անգամ կարդալուց հետո էլ չեք կարողանում հասկանալ, որ այդտեղ ուտելու ոչ մի բան էլ չկա, և որ դա մարդավարի կամ հայավարի տողադարձելիս պարզապես նշանակում է պատկեր:

Բայց չկարծեք, թե անցնելով այս «անտողադարձ» գրությանը, հրատարակիչների ու խմբագիրների անդորրը փոխանցվում է նաև մեզ՝ ուսուցիչներիս ու դասախոսներիս: Ո՛չ, մեզ համար վանկի ու տողադարձի կանոնները դեռևս, բարեբախտաբար, գործում են, իսկ տողադարձի մեկ սխալ թույլ տված դիմորդն էլ համալսարանից դուրս չճնալու համար իր իրավունքները պաշտպանում է դատարանում:

Դեռևս 1960-ական թվականներին՝ տպագիր խոսքում տողադարձի կանոնների սկիզբ առած խախտումների, ինչպես նաև դպրոցական գրավորների գնահատման ժամանակ տողադարձի սխալների հաշվառման մեջ չափազանցումներից առաջացած դժգոհությունների կապակցությամբ, նախկին տերմինաբանական կոմիտեն տողադարձի նոր կանոնարկման հարցը դարձրեց հրապարակային քննարկման առարկա:

Լայն քննարկումից հետո տերմինաբանական կոմիտեն 1971 թ.

դեկտեմբերին որոշում ընդունեց հայերենի տողադարձի մասին: Հարցի նախնական քննարկմանը մասնակցած բուհերի հայոց լեզվի ամբիոնների, հայագիտական և մանկավարժական որոշ հաստատությունների համապատասխան բաժինների, լեզվի ու գրականության ուսուցիչների, առանձին հայագետների՝ մամուլում հրապարակած և տերմինաբանական կոմիտեին ներկայացրած կարծիքներում տողադարձի մասին որոշման նախագիծը հիմնականում վերլուծված և քննարկված էր տողադարձը հեշտացնելու, տողադարձի սխալները նվազագույնի հասցնելու նկատառումով: Սակայն այդ կարծիքներում տարբեր էին նույն նպատակին ձգտող վերոհիշյալ կոլեկտիվների ու անհատների՝ հարցի լուծման համար ընտրված ուղիները: Դրանցում առկա էին երկու հակադիր միտումներ՝ ա) տողադարձի հեշտացման և սխալների վերացման հասնելու որոշակի և հետևողականորեն կիրառվող կանոնների սահմանմամբ, բոլոր կարգի բացառությունների և տողադարձի երկվություն թույլատրող կանոնների վերացմամբ, բ) նույն բանին հասնելու՝ ազատ տողադարձի հնարավորությունները սահմանափակող որոշակի կանոնները վերացնելու, բառերը տողադարձելու լրիվ ազատություն և, ըստ այդմ, կանոնների բազմազանություն թույլատրելու եղանակով:

Երկրորդ ճոտեցումը կասկածի տակ է առնում հայերենի պատմության մեջ վերջին հարյուրամյակների ընթացքում տողադարձի մշակված կանոնների լեզվական, մանկավարժական-մեթոդական արժեքը և հայերենի գրությունը այս նկատառումով փոխադրում է X-XI դարեր, երբ չկար բառանջատ գրություն, չէր գործում տողադարձի որևէ որոշակի կանոն:

Դեռևս XIII դարում, ինչպես արձանագրում են այս հարցի պատմությանն անդրադարձող հայագետները (Հ. Աճառյան, Գ. Չահուկյան, Ս. Գյուլբուդաղյան և այլք), Գևորգ Սկևռացին նկատում է գրավոր խոսքի համար վանկատմամբ տողադարձ կատարելու անհրաժեշտությունը և սովորեցնում է, թե «Հեգքս են պատճառ արուեստին գրադարձութեան»: Սկևռացու այն եզրակացությունը, թե «Լավ է երկու տառի տեղը տողի վերջում դատարկ թողնել, քան սխալ վանկատումով տողադարձ անել»**, ընկավ տողադարձի հետագայում ավանդական դար-

*Տես Ս. Կ. Գյուլբուդաղյան, *Հայերենի ուղղագրության պատմություն*, Երևան, 1973, էջ 170:

**Նույն տեղում, էջ 272:

ծած կանոնների հիմքում, որն ինքնին նշանակում է, թե Սկևռացին իր ժամանակին լեզվական, ճանկավարժական-մեթոդական տեսակետներից ճիշտ է վարվել՝ վանկատումը դարձնելով տողադարձի հիմնական սկզբունք: Իհարկե, հայերեն գրավոր խոսքն ու սրա ուսուցումը, որ գոյություն է ունեցել և առաջադիմել է նաև այն դարերում, երբ չկային ո՛չ տողադարձի կանոնները, ո՛չ էլ, նույնիսկ, բառանջատ գրություն, այժմ առավել ևս կարող է «յուլա գնալ» առանց տողադարձի պարտադիր կանոնների ու նրա շուրջը ծագած վեճերի: Գշմարիտ է, որ *սկսել, Մկրտիչ, գրնգալ, համալսարան, տարեմտի, դարագլուխ, կուրծք, քղանցք* և այլն ինչպես էլ որ տողադարձենք, ի վերջո, պիտի կարդանք այնպես, ինչպես այդ բառերն արտասանվում են հայերենում: Բայց ճիշտ է նաև այն, որ այդ բառերի առանց գաղտնավանկ ը-ի նշման կամ առանց վանկատման կատարված տողադարձը, այն է՝ *սկ-սել, ս-կսել, Մկ-րտիչ, գր-նգալ, համալս-արան, տարեմ-տի, դարագ-լուխ, կուր-ծք, քղա-նցք*, ոչ միայն տարրական դասարանների աշակերտներին, որոնք նոր են սովորում ճիշտ գրել ու կարդալ, այլև գրագետ ճարդկանց էլ կարող է շփոթեցնել և արտասանական աղավաղումների աղբյուր դառնալ, էլ չենք խոսում հայերեն սովորող այլազգի ճարդկանց մասին: Բոլորովին անհիմն է ոճանց այն պնդումը, թե տողադարձն ընդհանրապես ուղղախոսության կամ բառերի արտասանության հետ կապ չունի, ուստի և տողադարձի պարտադիր կանոններ կարող են և չլինել: Իհարկե, կան լեզուներ, որոնցում գործում են տողադարձի նաև բառակազմական սկզբունքով սահմանված կանոններ, ընդ որում՝ հաջորդ տողը փոխադրում են բաղադրյալ բառի կազմությանը մասնակցող արմատ, ածանց, այլև՝ վերջավորություն: Այս դեպքում էլ, սակայն, բառերի ստուգաբանական տողադարձը, ըստ հնարավորին, լրացնում է վանկային տողադարձը և ոչ թե հակադրվում է նրան: Բացի այս, հայտնի է նաև, որ առանձին լեզուներ (արաբերեն, պարսկերեն), ելնելով իրենց գրության և արտասանության առանձնահատկություններից, ընդհանրապես տողադարձ չունեն, քանի որ վերջինս անընթեռնելի է դարձնում գրությունը: Վրացերենում, որի տողադարձը հիմնականում նույնպես վանկային է, նկատի ունենալով *բղ, դղ, փխ, ժղ, ճղ, ցք, տկ, ճկ* և նման տառակապակցությունների արտասանական առանձնահատկությունները, սրանք, որպես բաղաձայնների հարմոնիկ խմբեր, տողադարձի ժամանակ իրարից չեն անջատվում: Ուրեմն այլ լեզուների օրինակով տողադարձը ընթերցանությունից կամ բառերի արտասանությունից ընդհանրապես անջատելը ևս հիմնավորված չէ:

Նախկին տերմինաբանական կոմիտեն, տողադարձի ճասին որոշման նախագծի վերջնական տարբերակը խմբագրելիս, նկատի ունենալով վերոհիշյալ հանգամանքները, մերժել է որևէ կանոն չճանաչող, ազատ ու քմահաճ տողադարձ պահանջող և դրանով իսկ տողադարձի ավանդական կանոնները մերժող առաջարկները: Կոմիտեն մերժել է նաև տողադարձը բոլոր դեպքերում արտասանությանը ժառայեցնելու և բացառություններ ու զուգահեռություններ չհանդուրժող մի քանի սահմանափակ թվով կանոնների շրջանակում ամփոփելու, գործնականում բառերը տողադարձելու ավելի լայն հնարավորություններ սվող կանոններից հրաժարվելու առաջարկները:

Այժմ կոմիտեի հաստատած որոշմամբ, ինչպես նաև հայերենի բարձրագույն խորհրդի կողմից այդ որոշման նոր խմբագրմամբ, օրինականացված է հայերենում բառերի տողադարձը հիմնականում վանկատմամբ կատարելու ավանդական դարձած սկզբունքը: Ըստ այդ կանոնների՝ հայերենում ձայնավորների միջև ընկած բաղաձայններից մեկը վանկ է կազմում հաջորդ ձայնավորին միացած և նրա հետ անցնում է մյուս տողը (*Ա-րա-գած, բարձ-րա-նալ, անձ-րև, խընդ-րել*): Տողադարձի մյուս բոլոր կանոնները կա՛մ այս կանոնի ճասնավոր դեպքերն ու դրա լրացումն են, կա՛մ առանձին շեղումներ են:

Ընդունված որոշման առաջին կետի բ) ենթակետով նաև որոշված է բաղաձայնին հաջորդող *յա, յո, յու* տառակապակցություններում *յ*-ի տողադարձի հարցը: Նշված դիրքում նկատվում է արտասանական երկվություն: Եթե այսպիսի հնչյունակապակցություններ ունեցող բառերում *յ*-ին նախորդում է մեկ բաղաձայն, ապա վերջինս սովորաբար մնում է նախորդ վանկում, իսկ *յ*-ն ձայնավորի հետ անցնում է հաջորդ վանկը՝ *Արամ-յան, ար-յուն, մատ-յան, սին-յոր*: Իսկ եթե *յ*-ին նախորդում են երկու և ավելի բաղաձայններ, ավելի բնական է դառնում վերջին բաղաձայնը *յ*-ի հետ հաջորդ վանկին միացած արտասանությունը՝ *ան-կյուն, աղ-բյուր, հըն-չյուն, Մկրրտ-չյան, վրըն-ջյուն*: Նկատի ունենալով այս կարգի բառերի երկակի վանկատման հնարավորությունն ու տողադարձի սովորույթը (*մատ-յան//մա-տյան, սին-յոր//սին-յոր, անկ-յուն//ան-կյուն, հընչ-յուն//հըն-չյուն*), ինչպես նաև նման բառերում տողադարձի հնարավոր սխալներից խուսափելու հանգամանքը՝ ընդունված է վերոհիշյալ երկակի վանկատմաններն ու սրանց համապատասխան տողադարձը ճիշտ համարել:

Այս կանոնը չի գործում այն կարգի բաղադրություններում միայն, որոնցում *յ*-ն արտասանականորեն նախորդ բաղաձայնից չի անջատվում և այդ բաղադրությունների վանկային ու բառակազմական տո-

ղաղարձուճները (*ամենա-հյուրասեր, ան-հյուրընկալ, լեռնա-գյուղ*) նույնանուն են:

Առաջին կետի բ) ենթակետով թույլատրված է ձայնավորից առաջ ընկած սղագիր *ւ*-ը, ըստ հնչման, *ել* գրելն ու տառանջատ (*ե-վ*) տողաղարձելը (*երե-վան, բարե-վել*):

Վանկատճամբ կատարվող տողաղարձի մասնավոր դրսևորումն է գաղտնավանկ *ը*-ն տողավերջի և հաջորդ տողի սկզբի վանկերում գրելու կանոնը (*ըս-կըսել, գը-րական, ժողո-վըրդի, լի-տըր*), որն էլ տողաղարձի ամենից վիճելի կետերից է: Անկախ այդ վեճերից, ընդունված որոշման 2-րդ կետում պահպանված է *ը* գաղտնավանկը տողաղարձի ժամանակ գրելու սովորույթ դարձած վերոհիշյալ կանոնը՝ թույլատրելով դարձյալ կանոն դարձած երկու բացառություն՝ ա) *զբ, զգ, շտ, սկ, սպ* և նման տառակապակցությամբ սկսվող հատուկ անուններում բառասկզբի գաղտնավանկ *ը*-ն չգրել, ուստի տողաղարձել *Սպար-տակ, Ստրաս-բուրգ* և ոչ թե *Ըս-պարտակ, Ըստ-րասբուրգ*. բ) բարդ բառերը տողաղարձելիս սրանց *ը* գաղտնավանկով սկսվող երկրորդ բաղադրիչի *ը*-ն չգրել, ուստի տողաղարձել *դարա-գլուխ, առաջա-դրություն* և ոչ թե՝ *դարա-գըլուխ, առաջա-դըրություն*: Նույն կանոնով պետք է տողաղարձել կրկնավոր հնչյունափոխված բարդությունները, օրինակ՝ *քաշ-քշել, վազ-վզել, վառ-վռուն, ճրդ-ճղալ* և այլն:

Որոշման 2-րդ կետի գաղտնավանկ *ը*-ին վերաբերող կանոնարկումներում նոր խմբագրությամբ կատարվել են ճշգրտում-լրացումներ ևս: Այդ կետի կանոնարկումներով հստակեցվել ու ճշգրտվել են բաղաձայնական կրկնություններում, ինչպես նաև *ի, ու* ձայնավորները մեկ *ը*-ի հնչյունափոխվող, մեկ սղող բաղադրություններում առաջացած արտասանական և տողաղարձի երկվությունները՝ հետևյալ խմբագրմամբ.

ա) կրկնաբաղաձայն բայեր՝ *զը-նը-նել//զըն-նել, պը-տը-տել//պըտ-տել, քը-նը-նել//քըն-նել* և այլն.

բ) բազմավանկ այլ բառեր՝ *աղ-ջը-կա//աղջ-կա, ար-ճը-ճի//արճ-ճի, մար-մը-նի//մարմ-նի* և այլն.

գ) պատճառական և երկու բաղաձայնից հետո *վ* ածանց ունեցող կրավորական բայեր՝ *թըր-ցը-նել//թըրց-նել, խաղացը-նել//խաղաց-նել, վազեցը-նել//վազեց-նել, թըր-ջը-վել//թըրջ-վել, կազմը-վել//կազմ-վել* և այլն:

Այս արտասանական զուգաձևություններից գրական հայերենում թեև գնալով հարազատ են դառնում համառոտած՝ *ը*-ն սղած, ձևերը, սակայն ժողովրդախոսական ոճում և, մանավանդ, բանաստեղծու-

թյան մեջ այս գույգերից ը-ն չսղած բառերի գործածությունը և ըստ այդմ կատարված տողադարձը կանոնիկ չհամարելը ճիշտ չէր լինի:

Տե՛ս, օրինակ՝ Անապատում մի բեդվին
Շողքն է տեսել մի աղջրկա գեղեցիկ...
(Ավ. Իսահակյան)

Որոշման երրորդ կետը վերաբերում է նախածանցավոր և բարդ բառերը նաև ըստ բառակազմության տողադարձելու կանոնների սահմանմանը:

Վանկատման հիման վրա սահմանված կանոններով տպագրության մեջ տեխնիկական նոր դժվարություններ չստեղծելու և հայերենի տողադարձի կանոններում անօգտակար սահմանափակումներ չմտցնելու համար որոշման այդ կետով թույլատրված է մասամբ տողադարձ կատարել բառակազմական սկզբունքով: Ըստ այս կանոնի հաջորդ տող կարելի է փոխադրել բարդ և նախածանցավոր բառերի երկրորդ բաղադրիչը՝ արձատր կամ անբողջական բառը (*արագ-ընթաց, գետ-ափ, ծով-եզր, միջ-անցք, ան-օգուտ, գեր-խնդիր*): Այս կանոնը չի տարածված վերջածանցների և վերջավորությունների վրա, չի հանձնարարվում հաջորդ տողը տանել այդ տիպի մասնիկներ, այսինքն՝ վանկատումը հաշվի չառնելով տողադարձել՝ *դպրոց-ական, հիվանդանոց, խոս-ուն, գրընգ-ուն, դաշտ-ում, քաղաք-ից, գետ-ով*:

Երրորդ կետում, առանձին պարբերությամբ առանձնացված են այն բաղադրությունները, որոնց երկրորդ բաղադրիչի սկզբնավանկի ը-ի սղման հետևանքով բառն ըստ կազմության չի տողադարձվում (*գերբնական, համալ-սարան* և ոչ թե՛ *գեր-բնական, համա-լսարան*):

Տողադարձի այս կարգի բառակազմական սկզբունքի ընդլայնումը, որ հակադրվում է վանկատմամբ տողադարձելու ընդհանուր կանոնին, կխանգարի վերջինիս հետևողական կիրառմանը, նորից անորոշություն կստեղծի, դուռ կբանա բառի կազմությունը դեռևս չիմացող աշակերտից ստուգաբանական տողադարձի անհիմն պահանջի և, վերջապես, ցածր դասարաններում ինչ-որ չափով կխանգարի սահուն և անսխալ առոգանությամբ ընթերցանությանը: Առանց այն էլ բառարձատների կամ բառամասերի հաջորդ տողը տանելու կանոնը ուղղախոսական որոշ մտահոգություն առաջացնում է ուսուցիչների համար: Այսպես, եթե *բարձ-րորակ, թիկ-նոսկր, ա-նորոշ, ծո-վեզր, մա-կերես, մի-ջերկրական* վանկատմամբ կատարված տողադարձը չի խանգարում այդ բառերի ճիշտ արտասանությանը, ապա բառակազմական

սկզբունքով կատարված *բարձր-որակ, թիկն-ոսկր, ան-որոշ, ծով-եզր, ճակ-երես, միջ-երկրական* տողադարձը ստիպում է ուսուցչին՝ հետևելու աշակերտների ընթերցանությանը, որպեսզի բառերի այսպիսի տրոհման պատճառով դրանք չարտասանվեն *բարձրվորակ, թիկնվոսկր, անվորոշ, ծովյեզր, ճակյերես, միջյերկրական*:

Ուղղախոսական տեսակետից ուշադրության է արժանի *եա, եո, իա, իե, իու* տառակապակցությունն ունեցող բառերի տողադարձը:

Որոշմամբ չի արգելված տողադարձի ժամանակ նման տառակապակցություններն անջատել, այսինքն՝ կարելի է տողադարձել՝ *Ան-դրե-աս, ռե-ալիզմ, թե-որեմ, Նապոլե-ոն, սոցի-ալիզմ, Մարի-ամ, հե-քի-աթ, Ֆելի-ետոն, չեմպի-ոն, միլի-ոն, կալցի-ում, հելի-ում* և այլն: Այս դեպքում, սակայն, չի կարելի ուշադրություն չդարձնել այդ բառերի հնարավոր արտասանական աղավաղումների վրա: Վերոհիշյալ տառակապակցությունները հայերենում մասամբ կարդացվում են անանջատ, միասնական արտաբերմամբ, իսկ հիմնականում դրանց *ե* և *ի* բաղադրիչներն արտասանվում են *յ* (*ոյալիզմ, Նապոյոն, սոցյալիզմ, հեքյաթ, Ֆելյետոն, չեմպյոն, կալցյում* և այլն): Ուրեմն ձայնավորին նախորդող *ե, ի* գրերը, արտասանվելով *յ*, առանձին վանկ չեն կազմում, թեև տողադարձվում են որպես վանկարար ձայնավոր:

Լեզվական ոչ մի կանոն գրավոր խոսքում այնքան հաճախակի չի գործածվում, որքան տողադարձի կանոնները: Այդ պատճառով էլ ուսուցման ընթացքում հաճախ հանդիպում ենք նաև տողադարձի սխալների, որոնք որոշ ուսուցիչների համար դառնում են գրավորը ճիշտ գնահատելուն խանգարող հանգամանք: Տողադարձի սխալը չպետք է դարձնել գրավորի գնահատման չափանիշ: Քննական գրավոր աշխատանքները գնահատելիս, սխալների խմբավորման սկզբունքով, տողադարձի կրկնվող բոլոր սխալները պետք է համարել մեկ կամ, տարաբնույթ ու հաճախ կրկնված լինելու դեպքում, երկու ուղղագրական սխալ: Ը գաղտնավանկի հետ կապված՝ բառի արտասանությունը չաղավաղող վրիպումը կարելի է և սխալ չհամարել:

Մեր այս շարադրանքից կարող է այնպես թվալ, թե հայերենի տողադարձը չունի հստակ կանոնարկումներ, և այլևս չկան այդ կանոնների հետևողական կիրառմամբ անսխալ գրողներ: Կան, այն էլ՝ ոչ քչերը:

Տողադարձի սխալ գտնելու նպատակադրմամբ շատ ուշադիր կարդացի «Էջմիածին» ամսագրի 2002 թվականի նոյեմբեր-դեկտեմբեր ամիսների համարը: Շուրջ 200-էջանոց ամսագրում կատարված հարյուրավոր տողադարձումներում գտա միայն մեկ սխալ: Ամսագրի

156-րդ էջում, անցած համարների հոդվածների մատենագրությունը ներկայացնելիս, իմ սիրելի սան Անդրանիկ Չեթունյանը *երաժշտություն* բառը տողադարձել է *երաժշ-տություն*: Սակայն անսագրի բուն շարադրանքում այս բառը գտանք *երաժըշ-տություն*՝ ճիշտ տողադարձմամբ: Այնպես, որ «էջմիաժին» անսագիրը, իր բովանդակային-դաստիարակչական և ուսուցողական դերից զատ, կարող է նաև հայերենի ճիշտ ուղղագրության ուսուցման ձեռնարկ լինել:

Հ. Խ. Բարսեղյան

Ո Ր Ո Շ Ո Ւ Մ Ն Ե Ր

Ա. ՏԵՐՄԻՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՏԱՌԱԴԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

1. ԳՂ Նախարարների խորհրդին ազընթեր նախկին տերմինաբանական կոմիտեի «Հասարակական-քաղաքական մի շարք հասկացությունների ռուսերեն անվանումների հաշերեն քարզմանության ճշգրտման մասին» (1990 թ.) որոշումը մասնակի փոփոխություններով վերահաստատելու մասին*

Ռուսերեն անվանումը

Հաշերեն համարժեքը

геополитика

աշխարհաքաղաքականություն

гуманизация

մարդկայնացում

декларация

1. հռչակագիր

2. հայտարարագիր
այլախոհ

диссидент

1. լրամշակում

доработка

2. վերջնամշակում

конверсия

փոխարկ

коллекционер

հավաքորդ

плюрализм

1. բազմակիություն

2. բազմակարծություն

профилактика

1. կանխարգելում

2. ախտականխում

(բժշկ.)

3. հանցականխում

(իրավ.)

реалия

իրակ (ուրություն)

рекет

բռնաշորթում

рекетир

բռնաշորթ

транспарант

ցուցապաստառ

*Հաստատված է ԳՂ լեզվի պետական տեսչության պետի 2000 թ. փետրվարի 1-ի թիվ 8/3 հրամանով:

2. Հասարակական-քաղաքական ճիշարը հասկացությունների հախերեն անվանումների ճիօրինակացման և ճշգրտման մասին*

Չորժածվում է

ագրեսիա, հարձակում,
նախահարձակում
ագրեսիվ, հարձակողական
ագրեսոր, նախահարձակ
բրիֆինգ, ճեպագրույց
դեմոկրատիա, ժողովրդավարություն,
ժողովրդաիշխանություն,
ժողովրդապետություն,
ռամկավարություն

էլիտա, վերնախավ, ընտրախավ

էլիտար, էլիտային

էլեկտորատ, ընտրագանգված,
ընտրախավ, ընտրաշերտ
իմիջ

լիբերալիզմ, ազատականություն
մասս մեդիա

մեդիա

մենտալիտետ

պոպուլիզմ, ամբոխավարություն
ռեյտինգ, վարկանիշ
տոտալիտարիզմ, ամբողջատիրություն

Այսուհետև զորժածել

նախահարձակում

հարձակողական

նախահարձակ

ճեպագրույց

ժողովրդավարություն

1. ընտրանի,

2. վերնախավ

1. ընտրանու,

2. վերնախավային

ընտրագանգված

կերպար

ազատականություն

զանգվածային

լրատվամիջոց

լրատվամիջոց

1. մտածելակերպ

2. խելք

ամբոխահաճություն

վարկանիշ

ամբողջատիրություն

* Հաստատված է ԳԳ լեզվի պետական տեսչության պետի 2000 թ. փետրվարի 1-ի թիվ 8/4 հրամանով:

**3.33 վարչատարածքային միավորների և դրանց կառավարման
մարմինների անվանումների տառադարձման
և թարգմանության մասին***

Վարչատարածքային ստորաբաժանում	Ղեկավար	Աշխատակազմ	Ներկայացուցչական մարմին
ճարգ Марз (ռուս.) Marz (անգլ.) Marz (ֆրանս.) Mars (գերմ.)	ճարգպետ Марз пет Marzpet Marzpet Marspet	ճարգպետարան Марз пет ар ан Marzpetaran Marzpetaran Marspetaran	
համայնք община community communaute Gemeinde			ավագանի совет старейшин council of the aldermen conseil des anciens Ältestenrat
քաղաք город city ville Stadt	քաղաքապետ мэр города mayor of the city maire de la ville Bürgermeister	քաղաքապետարան городской муниципалитет city municipality Mairie de la ville Stadtverwaltung	
թաղ округ quarter quartier Bezirk	թաղապետ мэр округа mayor of quarter maire du quartier Bezirksrat	թաղապետարան окружной муниципалитет quarter municipality Mairie de la quartier Bezirksverwaltung	
գյուղ село village village Dorf	գյուղապետ староста mayor of the village maire du village Dorfaltester	գյուղապետարան сельский муниципалитет village municipality Mairie du village Dorfverwaltung	

*Հաստատված է ՀՀ լեզվի պետական տեսչության պետի 2000 թ. փետրվարի 1-ի թիվ 8/Յ հրամանով:

**4. Տնտեսագիտական մի շարք հասկացությունների
հախերեն անվանումների միօրինակացման և
ճշգրտման մասին***

Գործածվում է

բիզնես, գործարարություն
բիզնեսմեն, գործարար
բորսա, բիրժա, սակարան
դեֆիցիտ
դիվերսիֆիկացիա
դիվիդենդ, շահաբաժին
էլաստիկություն
էկզոգեն (էքսոգեն)
էնդոգեն
ինվեստիցիա, ներդրում
լիկվիդայնություն

լոնթարդ
կոմերցիոն
մենեջմենտ, կառավարում
չեկ
սերտիֆիկացում
ստագնացիա, լճացում
վալյուտա, արժույթ
տարադրամ, արտարժույթ,
ինվալյուտա
ցիկլ

Այսուհետև գործածել

գործարարություն
գործարար
սակարան
պակասուրդ
բազմազանեցում
շահաբաժին
առաձգականություն
արտածին
ներծին
ներդրում
1. իրացնելիություն,
2. լուծարելիություն
գրավատուն
առևտրային
կառավարում
վճարագիր
հավաստագրում
լճացում
արժույթ
արտարժույթ

պարբերաշրջան

*Չաստատված է ԳԳ լեզվի պետական տեսչության պետի 2000 թ. փետրվարի 1-ի թիվ 8/10 հրամանով:

5. ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ՃԻՂԱՐՁ ԿԱՍԿԱԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՔՐԵՆ ԱՆՎԱՆՈՒՄՆԵՐԻ ՃԻՕՐԻՆԱԿԱԳՃԱՆ և ՃՂԳՐՈՒՄԱՆ ՎԱՍԻՆ*

Պորժաժվում է

մոնոպոլիա, մենատիրություն,
մենաշնորհ, մենավաճառ
մոնոպոլիստ, մենաշնորհյալ,
մենաշնորհատեր
մուլտիպլիկատոր
սուբսիդիա, սուբվենցիա
քվոտա
օլիգոպոլիա

ֆիսկալ, գանձարանային,
հարկաբյուջետային

Այսուհետև գործածել

1. մենաշնորհ,
2. մենատիրություն
1. մենաշնորհյալ
2. մենաշնորհատեր
բազմարկիչ
լրահատկացում
բաժնեմաս, մասնորդ
1. խմբաշնորհ
2. խմբատիրություն
գանձարանային

* Նախագիծը կազմել է Յու. Սուվարյանը: Հաստատված է ԳԳ լեզվի պետական տեսչության պետի 1997 թ. մարտի 3-ի թիվ 283 հրամանով:

6. Մարզական մի քանի անվանումների հաճերեն համարժեքների մասին*

Գործածվում է

բորսլեյ, դեկասահնակ
կապա, ատամնակալ, ատամնապահ
մեմորիալ, հուշամրցում
ջրային սլալոմ, ջրային ոլորավայրէջք
սինխրոն լող, համալող, գեղալող
սլալոմ, ոլորավայրէջք
ստարտ, մեկնարկ
ստարտյոր, մեկնարկիչ
վերջնագիծ, եզրագիծ
տրասա (սահնակային, դահուկային),
սահուղի
տրենաժոր, վարժոց, վարժասարք

Այսուհետև գործածել

դեկասահնակ
ատամնակալ
հուշամրցում
թիաոլորասահք
գեղալող
ոլորասահք
մեկնարկ
մեկնարկիչ
վերջնագիծ

սահուղի
մարզասարք

*Հաստատված է ՀՀ լեզվի պետական տեսչության պետի 2000 թ. փետրվարի 1-ի
թիվ 8/7 հրամանով:

7. Սարգական մի քանի անվանումների հալերեն համարժեքների ճշգրտման մասին*

Հանձնարարվող անվանումը	Ռուսերեն համարժեքը	Սահմանումը
ամրակապ	крепление	հարմարանք, որով մարզիկի ոտքն ամրացվում է ոտնակին, դահուկին և այլն
ամրափոկ	ремень туклипса	ոտնաբնի կամ ամրակապի փոկը (կամ փոկանման հարմարանք)
անցկալ	завал	հեծանվավթարի հետևանքով առաջացած՝ հեծանվորդների և հեծանիվների կուտակումը
գերհսկա ոլորասահք	супергигантский слалом	ոլորասահքի տեսակ
դահուկապար	фристайл	մարզածև, որ ներառում է դահուկներով գեղասահք, պարեր, ցատկեր, պտույտներ և այլն
դահուկընթաց	лыжные ходы	դահուկորդի տեղաշարժը տարբեր եղանակներով
դարձաշար	сопряженные повороты	դահուկորդի՝ իրար հաջորդող մի քանի դարձումները
եզրադարձ	кантование	դահուկները ներսի կամ դրսի եզրերին պահելով՝ դարձումներ կամ արգելակումներ կատարելը
թեքուղի	вираж	մրցուղու թեք հատվածը

*Նախագիծը կազմել է Մ. Իսպիրյանը: Հաստատված է ՀՀ լեզվի պետական տեսչության պետի 2000 թ. փետրվարի 1-ի թիվ 8/15 հրամանով:

կողասահք	соскальзывание (боксовое)	դահուկի կողմնային մասով լայնակի ուղղությամբ սահքը
հեծականգ	сюрплас	հեծանվահրապարակային մրցումների ընթացքում մեկնարկից հետո հեծան- վորդների կանգնած վիճակը
հեծանվադող	велотрубка	հեծանվի դողերը
հպարգելում	сцепление	ծյան և դահուկի շփումից առաջացած արգելակումը
մրցափորձ	попытка	մրցումների ժամանակ մարզիկին տրվող փորձի հնարավորությունը
ոտնակում	педальирование	հեծանվի ոտնակը պտտելը
սահքամարում	выкат	վարժությունն ավարտելուց հետո դահուկորդի ազատ սահքը
սեպակոշիկ	шиповки	ներքանի վրա սեպեր ունեցող մարզակոշիկ
վերջնարկ	финиш	մրցության ժամանակ վերջնագիծը հատելու պահը
փոկամրակ	антабла	սառցակտրիչի ձեռքին ամրացվող փոկի ամրիչը
փորձամրցում	прикидка	մարզիկների միջև անցկացվող ոչ պաշտոնական նախնական ընտրական մրցությունը

Ց. Սարգսկան ճի շարք անվանումների հաճրեն համարժեքների ճշգրտման մասին*

Պորժածվել են	Ռուսերեն համարժեքները	Պետք է գործածել
Բազկամարտ	армрестлинг	բազկամարտ
Բռնվածք բազուկներով	плечевой захват	բազկաբռնում
Գլորում	перекат	գլոր
Գլորում ծալված	перекат согнувшись	ծալագլոր
Գլորում շրջվելով կողմ	перекат в сторону	կողագլոր
Գլորում շրջվելով մեջքով	круговой перекат	շրջագլոր
Գլորումով քայլ	перекатный шаг	գլորաքայլ
Դանդաղ շրջում	медленный переворот (перекидка)	շուռանց
Ելման դրուժյուն	исходное положение	ելադիրք
Ջսպանակածև թեքում	пружинящий наклон	զսպաթեքում
Ջսպանակածև քայլ	пружинный шаг	զսպաքայլ
Թափի արագացում	разгон	թափառք
Խմբավորում	группировка	կուչ
Կանգ ձեռքերի վրա	стойка на руках	ձեռնականգ
Կանգ թիակների վրա	стойка на лопатках	թիկնականգ
Հենում ձեռքերի վրա	упор на руках	բազկահենում
Հիմնական կանգ	основная стойка	հիմնականգ
Ճախրանցում	перелет	ճախրանց
Շրջում առաջ դարձումով	переворот вперед с поворотом («Фондат»)	շրջընդարձ
Շրջում դեպի կողմ	переворот колесом	շրջանիվ

*Նախագիծը կազմել է Կ. Գ. Բարայանը: Հաստատված է ՀՀ լեզվի պետական տեսչության պետի 2001 թ. նոյեմբերի 20-ի թիվ 79 հրամանով:

Ոստյուն ծունկը ծալելով	присядка	ծնկածալուկ
Պարանով կապված կախ	завязывание	կապկախ
Պոլկայի քայլ	шаги польки	ոստնաքայլ
Սողանցում	переползание	սողանց
Սողանցում փոքի վրա	переползание по-пластунски	փոքսողանց
Վարանցում	опускание	վարանց
Ցատկ (վարցատկ) խմբավորված	прыжок в группировке	կուլացատկ
Ցատկ (վարցատկ) շրջվելով	прыжок переворотом	շրջացատկ
Ցատկ՝ ոտքը դնելով	прыжок наступая	ոտնդիր ցատկ
Ցատկ՝ ոտքի կրկնակի փոխումով	прыжок с двойной сменой	կրկնափոխ ցատկ
Քառատրոփ քայլ	шаги галопа	տրոփաքայլ
- (Համարժեքը չի եղել)	взмах	սրընթափ (սուր-ընդ-թափ)

9. Օտար «մեխանիկ» տերմինի հաճրեն գործածության մեջ ճշգրտում մտցնելու մասին*

Մեխանիկ տերմինը հայերենում մեկ գործածվում է որպես մեքենաների սարքավորմամբ զբաղվող վարպետ՝ մեքենագործ, մեկ որպես *մեխանիկա* գիտաճյուղի մասնագետ, գիտնական՝ մեքենագետ:

Տերմինի այս բազմիմաստությունը վերացնելու նպատակով որոշվում է օտար *մեխանիկ* տերմինը այսուհետև գործածել *մեքենագործ* (վարպետ) նշանակությամբ միայն, իսկ *մեխանիկա* գիտաճյուղի մասնագետ՝ *մեխանիկագետ* նշանակությամբ, *մեխանիկ* բառի փոխարեն, այսուհետև գործածել (*մաթեմատիկոս*, *ֆիզիկոս*, *քիմիկոս* շարքի) *մեխանիկոս* անվանումը՝ գրելով այն բարձրագույն կրթության վկայագրերում:

*Նախագիծը կազմել է Վ. Սարգսյանը: Հաստատվել է ՀՀ լեզվի պետական տեսչության պետի 2000 թ. փետրվարի 1-ի հրամանով:

10. Հավանականության տեսության, ճաթեմատիկական վիճակագրության և ընդհանուր ճաթեմատիկա՞ յ որոշ օտար տերմինների հա՞րեն համարժեքների մասին*

Անգլերեն համարժեքը	Ռուսերեն համարժեքը	Գործածվել է	Համեմատարարվում է
1. correlation	корреляция	կոռելյացիա	հարաբերակցություն
2. theory of random processes	теория случайных процессов	պատահական պրոցեսների տեսություն	պատահական ընթացքների տեսություն
3. histogram	гистограмма	հիստոգրամ	սյունապատկեր
4. expectation, expected value, mathematical expectation	математическое ожидание, среднее значение	մաթեմատիկական սպասում	սպասելի միջին արժեք
5. type, composition of vector	тип, композиция вектора	տիպ	վեկտորի կազմ
6. econometrics	эконометрика	էկոնոմետրիկա	տնտեսաչափություն
7. combinatorics	комбинаторика	կոմբինատորիկա, միացությունների տեսություն	համակցաբանություն
8. variance	дисперсия	դիսպերսիա, ցրվածք, ցրում	ցրվածք
9. covariance	ковариация	համափոփոխակում, կովարիացիա	համացրվածք

*Նախագիծը կազմել է Եվ. Հարությունյանը: Հաստատվել է ԳԳ լեզվի պետական տեսչության պետի 2000 թ. նոյեմբերի 14-ի հրամանով:

11. Հունա-լատինական ծագման՝ -ԻՁ, -ՈՁ, -ՊԱԹԻԱ, -ՄԱՏՈՁ, -ՈՄԱ վերջածանցներով կազմված բժշկական տերմինները հաճերեն համարժեքներով փոխարինելու մասին*

Հունա-լատինական ծագման բժշկական տերմիններն ամենից հաճախ ունենում են -ԻՏ, -ՈՁ, -ՊԱԹԻԱ, -ՄԱՏՈՁ և -ՈՄԱ վերջածանցներ, որոնք արտահայտում են տարբեր երևույթներ, կենսընթացներ, ախտաբանական վիճակներ կամ հիվանդություններ: Սակայն հայերենում այդ վերջածանցներով արտահայտված տերմինները սովորաբար չեն թարգմանվում, կամ հաշվի չեն առնվում վերջածանցների տարբերությունները, ուստի չեն տարբերվում մեկը մյուսից:

Սույն որոշումը հիմնականում ունի այդ օտար տերմինները հայերենացնելու նպատակ: Հունա-լատինական ծագման՝ -ԻՏ, -ՈՁ, -ՊԱԹԻԱ, -ՄԱՏՈՁ, -ՈՄԱ վերջածանցներով կազմված բժշկական տերմինները հայերենացնելու և սրանց հայերեն համարժեքների գործածության մեջ ճշգրտումներ ու բառակազմական համակարգվածություն մտցնելու նպատակով ՀՀ Կառավարությանն առընթեր լեզվի պետական տեսչության հայերենի բարձրագույն խորհուրդը որոշում է.

1. ա) -ԻՏ (=ԲՈՐԲ) վերջածանցով կազմված՝ բորբոքաժն կենսընթաց ցույց տվող տերմիններ.

<i>Օտար տերմինը</i>	<i>Գործածվում է</i>	<i>Այսուհետև գործածել</i>
ասցիտ	ջրգողություն, ասցիտ	ջրահավաք, ջրալիցք
արթրիտ	հողաբորբ, արթրիտ	հողաբորբ
դերմատիտ	մաշկաբորբ, դերմատիտ	մաշկաբորբ
էնտերիտ	աղիքաբորբ, լուծ	աղբորբ
լիմֆադենիտ	լիմֆադենիտ	ավշագեղձաբորբ
խեյլիտ	խեյլիտ	լեզվաբորբ
խոլեցիստիտ	լեղապարկի բորբոքում, խոլեցիստիտ	լեղապարկաբորբ

* Նախագիծը կազմել է Ալ. Սարաֆյանը, խմբագրել՝ Գ. Բարսեղյանը: Հաստատվել է հայերենի բարձրագույն խորհրդի 2002 թ. հունվարի նիստում:

կուլպիտ	կուլպիտ, հեշտոցի բորբոքում	հեշտոցաբորբ (կուլպիտ)
մաստիտ	ստինքաբորբ, մաստիտ	ստինքաբորբ (կրծքագեղձաբորբ)
ճերիտ	ճյարդաբորբ, ճերիտ	ճյարդաբորբ
ճեֆրիտ	երիկամաբորբ, ճեֆրիտ	երիկամաբորբ
պարօդոնտիտ	պարօդոնտիտ	հարատամնաբորբ (պարօդոնտիտ)
պերիօդոնտիտ	պերիօդոնտիտ	շուրջատամնաբորբ (պերիօդոնտիտ)
պարօտիտ	հարականջային թքագեղձի բորբոքում, խոզուկ, պարօտիտ	խոզուկ, հարական- ջաբորբ
պուլպիտ	պուլպիտ	կակղանաբորբ (պուլպիտ)
վուլվիտ	վուլվիտ	ամոթույքաբորբ (վուլվիտ)
ցիստիտ	ցիստիտ, միզապարկի բորբոքում	միզապարկաբորբ
օստեոմիելիտ	օստեոմիելիտ	ոսկրածուծաբորբ (օստեոմիելիտ)
ֆլեբիտ	ֆլեբիտ	երակաբորբ (ֆլեբիտ)

բ) Այլ (ոչ -ԻՏ վերջածանցով) բորբոքաթին կենսաընթաց ցույց տվող տերմիններ.

Օտար տերմինը	Չործածվում է	Այսուհետև չործածել
անգինա	բկացավ (անգինա)	բկաբորբ (անգինա)
դիֆտերիա	բկացավ (դիֆտերիա)	բկացավ (դիֆտերիա)
երիզիպելաս	կարմիր քամի	կարմիր քամի, կարմրաբորբ
կատառ	կատառ, դում	լործենաբորբ (կատառ)

պանարիցիում	պանարիցիում, մատնաշունչ	մատնաշունչ
ռևմատիզմ	հողացավություն, ռևմատիզմ	ռևմատիզմ
օնիխիա	եղնգախտ, եղնգացավ	եղնգացավ
ֆլեգմոնա	ֆլեգմոնա	թարախաբորբ (ֆլեգմոնա)

2. ա) -ՈՁ (= ԱԽՑ) վերջածանցով կազմված՝ օրգանի կազմափոխական կենսընթաց կամ վարակվածություն ցույց տվող տերմիններ .

<i>Օտար տերմինը</i>	<i>Չորձածվում է</i>	<i>Այսուհետև չորձածել</i>
ալյումինոզ	ալյումինոզ, ալյումինակալում	ալյումինախտ (ալյումինոզ)
ականթոզ	ականթոզ	փշախտ (ականթոզ)
ասպերգիլոզ	ասպերգիլոզ	բորբոսասնկախտ (ասպերգիլոզ)
արթրոզ	արթրոզ, հողաբորբ	հողախտ (արթրոզ)
դերմատոզ	մաշկախտ, դերմատոզ	մաշկախտ
կանդիդոզ	կանդիդոզ	խմորասնկախտ (կանդիդոզ)
հելմինթոզ	ճիճվագարություն, հելմինթոզ	ճիճվախտ
մելանոզ	մելանոզ	գունախտ (մելանոզ)
նևրոզ	նյարդայնություն, նևրոզ	նյարդախտ (նևրոզ)
նեֆրոզ	նեֆրոզ, երիկամաբորբ	երիկամախտ (նեֆրոզ)
Պարոզոնտոզ	Պարոզոնտոզ	Հարատամնախտ (պարոզոնտոզ)
սիդերոզ	երկաթագարություն, սիդերոզ	երկաթախտ (սիդերոզ)
սկլերոզ	կարծրուկ, սկլերոզ	կարծրախտ (սկլերոզ)
տաքակոզ	ծխախտտագարություն	ծխախտտախտ (տաքակոզ)
տրիխոմիկոզ	մազերի սնկախտ, տրիխոմիկոզ	մազասնկախտ (տրիխոմիկոզ)
օրնիթոզ	օրնիթոզ	թռչնախտ (օրնիթոզ)

բ) -ՈՁ (= ՈՒԹՅՈՒՆ, = ՈՒՄ) վերջածանցով կազմված՝ ախտաբանական կամ բնականոն կենսաբանական ցույց տվող տերմիններ.

<i>Օտար տերմինը</i>	<i>Չործածվում է</i>	<i>Այսուհետև չործածել</i>
անաստոմոզ	անաստոմոզ, բերանակցում	բերանակցում
ացիդոզ	ացիդոզ, թթվագարություն	թթվագարություն (ացիդոզ)
թրոմբոզ	թրոմբոզ	մակարդուկագոյացում (թրոմբոզ)
հելիոզ	հելիոզ, արևահարություն	արևահարություն
փսիխոզ	հոգեգարություն, փսիխոզ	հոգեգարություն (փսիխոզ)
օստեոպորոզ	օստեոպորոզ, ոսկրի ծակոտկենություն	ոսկրանոսրացում (օստեոպորոզ)
ֆիմոզ	նեղաթլիփ, ֆիմոզ	նեղաթլիփ (ֆիմոզ)

գ) =-ՈՁ վերջածանցով կազմված մի քանի ալ բնույթի տերմիններ.

<i>Օտար տերմինը</i>	<i>Չործածվում է</i>	<i>Այսուհետև չործածել</i>
դիագնոզ	ախտորոշում, դիագնոզ	ախտորոշում (դիագնոզ)
հիպնոզ	հիպնոս	հիպնոս
նարկոզ	թմրեցում, անզգայացում, նարկոզ	նարկոզ
պրոզնոզ	կանխորոշում, նախագիտանք, պրոզնոզ	նախագուշակում (պրոզնոզ)
ստենոզ	ստենոզ	նեղվածք (ստենոզ) օր. ստամոքսաելքի նեղվածք

3. -ՊԱԹԻԱ (=-ԱԽՏՈՒԹՅՈՒՆ) վերջածանցով կազմված՝ ընդհանուր (ոչ ճշտված) ախտաբանական վիճակ ցույց տվող տերմիններ.

<i>Օտար տերմինը</i>	<i>Գործածվում է</i>	<i>Այսուհետև գործածել</i>
անգիոպաթիա	անգիոպաթիա	անոթախտություն (անգիոպաթիա)
արթրոպաթիա	հողախտ, հողաբորբ	հողախտություն (արթրոպաթիա)
դերմոպաթիա	մաշկախտ, մաշկաբորբ	մաշկախտություն (դերմոպաթիա)
լալոպաթիա	խոսելախտ, լալոպաթիա	խոսելախտություն (լալոպաթիա)
խոնդրոպաթիա	աճառատապ, խոնդրոպաթիա	աճառախտություն (խոնդրոպաթիա)
կարդիոմիոպաթիա	կարդիոմիոպաթիա	սրտամկանախտություն (կարդիոմիոպաթիա)
կերատոպաթիա	կերատոպաթիա	եղջերախտություն (կերատոպաթիա)
կրիոպաթիա	ցրտահարություն, կրիոպաթիա	ցրտախտություն (կրիոպաթիա)
կոլոպաթիա	խթաղիքացավ, կոլոպաթիա	խթաղիքախտություն (կոլոպաթիա)
մաստոպաթիա	ստինքաբորբ, մաստոպաթիա	ստինքաախտություն (մաստոպաթիա)
նևրոպաթիա	նյարդախտ, նևրոպաթիա	նյարդախտություն (նևրոպաթիա)
նեֆրոպաթիա	երիկամաբորբ, նեֆրոպաթիա	երիկամախտություն (նեֆրոպաթիա) <i>օր. հղիների</i> երիկամախտություն

պարօղոնտոպաթիա	պարօղոնտոպաթիա	հարատամնախտություն (պարօղոնտոպաթիա)
սպոնդիլոպաթիա	ողնախտ, սպոնդիլոպաթիա	ողնաշարախտություն (սպոնդիլոպաթիա)
փսիխոպաթիա	փսիխոպաթիա	հոգեախտություն (փսիխոպաթիա)
օստեոպաթիա	օստեոպաթիա, ոսկրախտ	ոսկրախտություն (օստեոպաթիա)

4. ՄԱՏՈՁ (=ՈՏՈՒԹՅՈՒՆ) վերջածանցով կազմված՝ ախտաբանական կենսընթացի տարածվածություն (քազմակիություն) ցույց տվող տերմիններ.

<i>Օտար տերմինը</i>	<i>Գործածվում է</i>	<i>Այսուհետև գործածել</i>
աթերոմատոզ	ճարպախուլ, աթերոմատոզ	ճարպախուլոտություն (աթերոմատոզ)
անգիոմատոզ	անգիոմատոզ	անոթուռուցքոտություն (անգիոմատոզ)
անգիոֆիբրոմատոզ	անգիոֆիբրոմատոզ	անոթային թելքուռուցքոտություն (անգիոֆիբրոմատոզ)
բուտոմատոզ	պզուկ, բուտոմատոզ	պզկոտություն
գրանուլոմատոզ	հատիկահյուսվածքի ուռուցք, գրանուլոմատոզ	հատիկուռուցքոտություն (գրանուլոմատոզ)
էրիթեմատոզ	կարմրացան, էրիթեմատոզ	կարմրացանոտություն (էրիթեմատոզ)
լիմֆոգրանուլոմատոզ	լիմֆոգրանուլոմատոզ	ավշային հատիկուռուցքոտություն (լիմֆոգրանուլոմատոզ)
լիպոմատոզ	ճարպակալում, լիպոմատոզ (adipositas)	ճարպոտություն (լիպոմատոզ)

միեւրոնատոգ	միեւրոնատոգ, խալոտութիւն	գունակոտութիւն (միեւրոնատոգ)
պապիւրոնատոգ	շիտոտութիւն, պապիւրոնատոգ	պտկուռուցքոտութիւն (պապիւրոնատոգ)
տրիխոնատոգ	թաղկոճ, տրիխոնատոգ	մազափնջոտութիւն (տրիխոնատոգ)
ֆթրիմատոգ	ֆթրիմատոգ, պեղիկուլոգ	ոջլոտութիւն (ֆթրիմատոգ)
ֆիբրոնատոգ	ֆիբրոնատոգ	թելքուռուցքոտութիւն (ֆիբրոնատոգ)

5. ա) –ՈՍԱ (-ՈՒՌՈՒՅՔ) վերջածանցով կազմված՝ հիւսվածքի նորագոյացութիւն (ուռուցք) ցույց տվող տերմիններ .

<i>Օտար տերմինը</i>	<i>Չործածվում է</i>	<i>Այսուհետև չործածել</i>
աթերոնա	ճարպագեղձի ուռուցք, աթերոնա	ճարպագեղձուռուցք (աթերոնա)
անգիոնա	անգիոնա	անոթուռուցք (անգիոնա)
բլաստոնա	ծլուռուցք, բլաստոնա	քաղցկեղ
դենտոնա	դենտոնա	ատամնուռուցք
դերմատոնա	մաշկի ուռուցք, դերմատոնա	մաշկուռուցք (դերմատոնա)
էմալոբլաստոնա	էմալոբլաստոնա	արծնուռուցք (էմալոբլաստոնա)
էպիթելիոնա	էպիթելի ուռուցք, էպիթելիոնա	քաղցկեղ
լիմֆոնա	լիմֆոնա, ավշուռ	ավշահյուսվածքուռուցք (լիմֆոնա)
լիպոնա	ճարպուռուցք, լիպոնա	ճարպուռուցք (լիպոնա)
կանցեռ	քաղցկեղ, կանցեռ	քաղցկեղ
կոնդիլոնա	կոնդիլոնա, պալար	գորտնուկախալ (կոնդիլոնա)

մելանոմա	խալուռուցք, մելանոմա	գունակուռուցք (մելանոմա)
նևրոմա	նյարդուռուցք, նևրոմա (օստեոմա)	նյարդուռուցք (նևրոմա)
ֆիբրոմա	ֆիբրոմա	թելքուռուցք (ֆիբրոմա)

բ) – ՈՍԱ վերջածանցով կազմված՝ ոչ ուռուցքներ ցույց տվող տերմիններ.

<i>Օտար տերմինը</i> գլաուկոմա	<i>Չործածվում է</i> գլաուկոմա	<i>Այտուհետև զործածել</i> ներակնային ճնշման բարձրացում (գլաուկոմա)
լեյկոմա	լեյկոմա	եղջերենու սպիաբիծ (լեյկոմա)
հեմատոմա	արյունուռուցք, հեմատոմա	արյունակույտ (հեմատոմա)
ստոմա	բերան, ստոմա	բերան
ստրոմա	ստրոմա	հենքահյուսվածք (ստրոմա)
տրախոմա	տրախոմա, խշրուկ	կոպի հատիկաբորբ (տրախոմա)
տրիխոմա	տրիխոմ (բորբ)	մազափունջ (տրիխոմա)

12. Գիտական աստիճանների շնորհման հետ կապված տերմինների միասնականացման մասին*

Գիտական աստիճանների շնորհման հետ կապված տերմինների գործածության մեջ նկատված անհարկի օտարաբանություններից ու զուգաձևություններից խուսափելու և տերմինագործածության միասնականություն սահմանելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետության լեզվի տեսչության հայերենի բարձրագույն խորհուրդը որոշում է՝ այսուհետև գործածել երկրորդ սյունակում բերված տերմինները.

Գործածվում է

ավտոռեֆերատ, սեղմագիր
ատեստատ, վկայական
գիտական քարտուղար,
 գիտնական քարտուղար
դիպլոմ, վկայագիր
դիսերտանտ, ատենախոս
դիսերտացիա, թեզ, ատենախոսություն
էքսպերտ, փորձագետ
էքսպերտիզա, փորձաքննություն
կոնսուլտանտ, խորհրդատու
հայցող, հայցորդ
մասնագիտական խորհուրդ,
 մասնագիտացված խորհուրդ
օպոնենտ, ընդդիմախոս

Այսուհետև գործածել

սեղմագիր
վկայական
գիտական քարտուղար
 (գիտքարտուղար)
վկայագիր
ատենախոս
ատենախոսություն
փորձագետ
փորձաքննություն
խորհրդատու
հայցորդ
մասնագիտական
 խորհուրդ
ընդդիմախոս

* Նախագիծը կազմել են Ա. Գրիգորյանը և Լ. Արզումանյանը: Հաստատվել է ՀՀ լեզվի պետական տեսչության պետի 2000 թ. փետրվարի 1-ի թիվ 8/5 հրամանով:

**13. Տարբեր բնագավառների վերաբերող ճի քանի
անվանումների հաճրեն համարժեքների
ճշգրտման մասին***

Չորժածվում է

բրուտտո քաշ
դիսկետ, սկավառակ, պնակիտ
ընտրական օկրուգ, ընտրատարածք
լեգիտիմ, օրինական
կոնդոմինիում, համատիրություն
հասարակական սնունդ
նետտո քաշ
պրինտեր, տպիչ
սկաներ
վաուչեր, սերտիֆիկատ, հավաստագիր
քսերոքս, պատճենահանող սարք

Այսուհետև զորժածել

համաքաշ
պնակիտ
ընտրատարածք
օրինական
համատիրություն
հանրային սնունդ
զտաքաշ
տպիչ
պատկերամուտ
հավաստագիր
պատճենահան

*Հաստատվել է ՀՀ լեզվի պետական տեսչության պետի 2000 թ. փետրվարի 1-ի թիվ 8/Յ հրամանով:

**14. Տարբեր բնագավառների վերաբերող ճիշտ
հասկացությունների հախերեն անվանումների
ճիօրինակացման և ճշգրտման մասին***

Գործածվում է

**Հանձնարարվում է
գործածել**

կոլեգիա

վարչանի

դիսպետչեր

կարգավար

օֆերտա

գործարկ

օֆերենտ, գործարկու

գործարկու

կուրատոր, խնամակալ

խնամարկու

կոնցեպցիա, հայեցակարգ

հայեցակարգ

արեզենտացիա, շնորհանդես

շնորհանդես

պայմանագիր (ДОГОВОР)

պայմանագիր

կոնտրակտ, պարտավորագիր

պարտավորագիր

կոնվենցիա, համաձայնագիր

համաձայնագիր

ժուռնալիստ, լրագրող

լրագրող

շոկային թերապիա,

ցնցարուժություն

ցնցարուժություն

*Հաստատվել է ՀՀ լեզվի պետական տեսչության պետի 1997 թ. մարտի 3-ի թիվ 283 հրամանով:

15. «Ինֆորմացիա» տերմինի և նույն արձատով այլ տերմինների հայերեն համարժեքների մասին*

Նկատի ունենալով, որ «ինֆորմացիա» տերմինի և նույն արձատով այլ տերմինների հայերեն համարժեքների կիրառության մեջ չկա դրանց հստակ իմաստային տարբերակում, որ այդ համարժեքների համակարգը պակասավոր է և չի համապատասխանում ինֆորմացիայի մասին գիտության զարգացման ժամանակակից մակարդակին, սահմանել «ինֆորմացիա» տերմինի և նույն արձատով այլ տերմինների հայերեն համարժեքների հետևյալ համակարգը.

информация	1.տեղեկույթ (տեղեկությունը գիտության համակարգում), 2.տեղեկատվություն (տեղեկույթի հաղորդում)
информировать информирование	տեղեկացնել 1.տեղեկացում, 2.տեղեկատվություն (նույնն է информация),
информированный информационный	1.տեղյակ, 2.տեղեկացված 1.տեղեկութային, (օր.՝ տեղեկութային տեխնիկա, պատերազմ, լեզու), 2.տեղեկատվական (օր.՝ տեղեկատվական ծառայություն), 3.տեղեկատու (օր.՝ տեղեկատու թերթիկ)
информатор информативный информативность	տեղեկարկու տեղեկունակ, տեղեկուն տեղեկունակություն, տեղեկունություն (օր.՝ տեքստի տեղեկունակություն)

*Նախագիծը կազմել են Վլ. Բաղդասարյանը և Վ. Ա. Սարգսյանը:

Հաստատվել է ՀՀ Կառավարությանն առընթեր լեզվի պետական տեսչության հայերենի բարձրագույն խորհրդի կողմից 2002 թ. մայիսի 15-ի որոշմամբ:

средства массовой информации	զանգվածային տեղեկատվության միջոցներ (ոչ թե զանգվածային լրատվության միջոցներ)
информатизировать	տեղեկութավորել, տեղեկավորել
информатизация	տեղեկութավորում, տեղեկավորում (օր.՝ հասարակության տեղեկութավորում, երբ հասարակությունը հիմնավորապես ապահովվում է տեղեկությով և տեղեկութային միջոցներով)
информатика	տեղեկագիտություն, ինֆորմատիկա
информатический	տեղեկագիտական
информатик	տեղեկագետ
информант	տեղեկորդ
Дезинформировать	ապատեղեկացնել
Дезинформация	1. ապատեղեկույթ 2. ապատեղեկատվություն 3. ապատեղեկացում
Дезинформирование	1. ապատեղեկատվություն (նույնն է Дезинформация 2), 2. ապատեղեկացում (նույնն է Дезинформация 3)
Дезинформатор	ապատեղեկարկու

Բ. ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ-ՈՒՂՂԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԵՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ի վառ (վար), ի վեր հետադրություններով կազմված բառակապակցությունների և բառերի գրության ճասին որոշումը ճասնակի փոփոխություններով վերահաստատելու ճասին*

Ժամանակակից հայերենում գոյականներով և *ի վայր (վար), ի վար* հետադրություններով կազմված կապակցությունների ու բարդ բառերի գրության ճեջ առաջացել են ավելորդ զուգաձևություններ: Այսպես, օրնակ՝ *դար ի վեր – դարիվեր, զառ ի վայր – զառիվայր, հիճն ի վեր – հիճնիվեր, լեռն ի վայր (վար) – լեռնիվայր (վար), սարն ի վեր – սարնիվեր* և այլն:

Ուղղագրական այս անհարկի և շփոթեցնող զուգաձևությունները վերացնելու նպատակով որոշվում է առաջնորդվել հետևյալ կանոններով:

1. Անջատ կամ հարադրությամբ գրվում են.

Գոյականներով և *ի վայր (վար)* ու *ի վեր* հետադրություններով կազմված կապակցությունները:

Դրանք են՝

ա) հատուկ տեղանուն գոյականներով և *ի վայր (վար)* ու *ի վեր* հետադրություններով կազմված կապակցությունները. օրինակ՝ *Մասիսն ի վեր, Ծովասարն ի վայր* և այլն.

բ) հոգնակի գոյականներով և *ի վայր (վար)* ու *ի վեր* հետադրություններով կազմված կապակցությունները. օրինակ՝ *սարերն ի վեր, ձորերն ի վայր, դարերն ի վեր* և այլն.

գ) գոյականական բառակապակցությամբ և *ի վայր (վար)* ու *ի վեր* հետադրություններով կազմված կապակցությունները. օրինակ՝ *Արայի լեռն ի վայր, ավերակ բերդի պատն ի վեր, դիճացի սարն ի վեր, այդ օրից ի վեր* և այլն.

դ) բառային անկախություն ունեցող շեշտակիր գոյականներով կամ ճակբայներով և *ի վայր (վար)* ու *ի վեր* հետադրություններով կազմված կապակցությունները. օրինակ՝ *գետն ի վայր, կիրճն ի վեր,*

*Նախագիծը կազմել է Գ. Բարսեղյանը: Հաստատվել է 1992 թ. ապա վերախմբագրմամբ՝ ՀՀ լեզվի պետական տեսչության պետի 2000 թ. փետրվարի 1-ի թիվ 8/2 հրամանով:

փողոցն ի վար, վաղուց ի վեր, հնուց ի վեր և այլն:

2. Անանջատ կամ հաճադրությամբ գրվում են.

Գոյականներով և ի վայր (վար) ու ի վեր հետադրություններով բաղադրված այն բարդ բառերը, որոնք ունեն ձեկ բառային շեշտ և ձակբայի, երբե՛մն էլ ածականի կամ գոյականի խոսքիճասային նշանակություն:

Դրանք են՝

բերանքսիվայր, բերանքսիվեր (գրվում են նաև՝ բերանսիվայր (վար), բերանսիվեր), գլխիվայր (վար), գլխիվեր, դարիվայր (վար), դարիվեր, երեսնիվայր (վար), երեսնիվեր, զառիվայր (վար), զառիվեր, հիճնիվայր (վար), հիճնիվեր:

Ծանոթություն 1: Ի վայր և ի վեր գուգածները (սարերն ի վայր – սարերն ի վար, զառիվայր – զառիվար) գրական-գրքային և խոսակցական-ժողովրդական ոճական տարբերակներ են: Այսպես՝ «Լեռն ի վայր ինչո՞ւ անուշ կարկաչով վազում է առուն դալարի միջով» (Ռ. Պատկանյան): «Թեթև քամին լեռն ի վար քշում է Ասատուրի այրված տան տաք մոխիրը» (Խ. Դաշտենց): «Դուրս գալով ծորից՝ ճանապարհը թեքվեցավ դեպի լեռնային զառիվայրը» (Րաֆֆի): «Ողջ գիշեր նա մնաց այդպես բերանքսիվայր» (Ս. Խանգաղյան): «Ողջ բանակը... ընկավ բերանքսիվար գետնին» (Դ. Դեմիրճյան):

Ծանոթություն 2: Թույլատրվում է անանջատ գրության միավորների բաղադրիչների անջատ գրությունը, եթե առաջին բաղադրիչը նույնությամբ անկախ գործածություն ունի՝ դար ի վեր, երեսն ի վայր, հիճն ի վեր, բայց՝ բերանքսիվայր, բերանքսիվեր, գլխիվեր:

Ծանոթություն 3: Անհանճնարարելի է անջատ գրություն ունեցող լեռն ի վայր (վար), լեռն ի վեր, պատն ի վայր (վար), պատն ի վեր, սարն ի վայր (վար), սարն ի վեր միավորների անանջատ (լեռնիվայր (վար), լեռնիվեր, պատնիվայր (վար), պատնիվեր, սարնիվայր (վար), սարնիվեր) գրությունը:

2. Հաճերեն գրավոր և բանավոր խոսքում դասական թվականների գործածության միասնականացման և ճշգրտման մասին*

Նկատի ունենալով, որ պաշտոնական փաստաթղթերում և այլ գրություններում անմիօրինակություն է ստեղծվել արաբական թվանշաններով արտահայտվող դասական թվականները գործածելիս, այսինքն՝ անհրաժեշտ մասնիկները (-ին, -րդ) երբեմն գրվում, երբեմն չեն գրվում (օրինակ՝ 1-ին կետ, 1 կետ, 2-րդ հոդված, 2 հոդված, 3-րդ գլուխ, 3 գլուխ, 4-րդ նկար, 4 նկար և այլն), գործող կանոնների միասնականացման, ճշգրտման և անկանոնության վերացման նպատակով Հայաստանի Հանրապետության Կառավարությանն առընթեր լեզվի պետական տեսչության հայերենի բարձրագույն խորհուրդը որոշում է.

1. Դասական թվականները արաբական թվանշաններով արտահայտելու դեպքում անհրաժեշտ մասնիկները միշտ գրել. օրինակ՝ 1-ին կետ, 2-րդ հոդված, 3-րդ գլուխ, 4-րդ նկար, 5-րդ վարժություն, 6-րդ աղյուսակ և այլն:

2. Թվականների՝ առանց նշված մասնիկների գործածությունը թույլատրելի համարել հետադաս կիրառության դեպքում՝ վերնագրերում, ենթավերնագրերում, հղումներում և այլն. օրինակ՝ կետ 1, հոդված 2, գլուխ 3, մաս 4, «Աշխատանքից ազատվել է հաստիքների կրճատման պատճառով. հիմքը՝ ՀՀ աշխատանքային օրենսգիրք, հոդված 36, կետ 1»:

3. Հետադաս դիրքում անթույլատրելի համարել դասականի իմաստ արտահայտող թվանշանները և տառերը հոլովված ձևերով և հոդերով գործածելը, այսինքն՝ գրել ոչ թե կետ 1-ի, գլուխ II-ով, մաս գ-ից, բաժին 4-րդի, նկար 5-ը, սյունակ VI-ը և այլն, այլ 1-ին կետի, II գլխով, գ մասից, 4-րդ բաժնի, 5-րդ նկարը, VI սյունակը և այլն:

Ծանոթություն 1: Սույն կանոնը չի վերաբերում անձնանունների հետ գործածվող հատուկ անվան արժեք ունեցող թվականներին: Նման դեպքերում հոլովվում և հոդ ստանում է միայն թվականը. օրինակ՝ Տիգրան Առաջինի, Արշակ Երկրորդով, Խոսրով Երրորդը և այլն:

*Նախագիծը կազմել է Գ. Միքայելյանը, խմբագրել՝ Գ. Բարսեղյանը: Հաստատվել է ՀՀ լեզվի պետական տեսչության պետի 2000 թ. նոյեմբերի 14-ի թիվ 87 հրամանով:

Ծանոթություն 2: Հայոց այբուբենի տառերով արտահայտված դասական թվականները անձնանունների հետ գործածելիս կարդացվում են ոչ թե տառանվամբ, այլ այնպես, ինչպես դասական թվականները: Այսինքն՝ պետք է արտասանել ոչ թե Տիգրան Ա, Արշակ Բ, Խոսրով Գ և այլն, այլ Տիգրան Առաջին, Արշակ Երկրորդ, Խոսրով Երրորդ և այլն:

Ծանոթություն 3: Թվարկման դեպքում հայոց այբուբենի տառերով արտահայտված դասական թվականները կարող են կարդացվել նաև ըստ հնչման. այսինքն՝ 1-ին հոդվածի ա (կամ առաջին) կետ, II բաժնի բ (կամ երկրորդ) պարբերություն և այլն:

3. ՀՀ Նախարարների խորհրդին առընթեր նախկին տերմինաբանական կոմիտեի «Երկակի գրություն ունեցող որոշ բառերի ուղղագրության միօրինակացման մասին» (1991 թ.) որոշումը մասնակի փոփոխություններով վերահաստատելու մասին*

Գործածվում է

Համեմարարվում է

ագաթ, ագատ, ակաթ

ագաթ

դարպաս, դարբաս

դարպաս

հանգերգ, հանկերգ

հանգերգ

մանուշակագույն, մանիշակագույն

մանուշակագույն

նոյյան, նոյան

նոյյան

տիար, տյար

տիար

կռճոն, կրճոն

կռճոն

բրթել, բոթել (հրել)

բրթել

ծեծկոտել, ծեծկրտել

ծեծկոտել

(ծեծկոտոց, ծեծկոտուք)

քաշկոտել, քաշկրտել

քաշկոտել

ցատկոտել, ցատկրտել

ցատկոտել

*Նախագիծը կազմել է Ա. Սարգսյանը: Հաստատված է ՀՀ լեզվի պետական տեսչության պետի 2000 թ. փետրվարի 1-ի թիվ 8/11 հրամանով:

4. Ժամանակակից հայոց լեզվում *Լոռի, Գյումրի* տեղանունների հոլովական զուգաձևությունները վերացնելու և հարացույցը ճիօրինակացնելու մասին*

Ժամանակակից հայոց լեզվում *Լոռի, Գյումրի* տեղանունների հոլովական զուգաձևությունները (*Լոռվա-Լոռիի-Լոռու, Գյումրվա-Գյումրիի-Գյումրու*) վերացնելու և հարացույցը ճիօրինակացնելու նպատակով՝ ՀՀ լեզվի պետական տեսչության հայերենի բարձրագույն խորհուրդը որոշում է՝

Այսուհետև գրական լեզվում հանձնարարել սեռական-տրական հոլովի ու-ով՝ *Լոռու, Գյումրու* ձևերը:

*Նախագիծը կազմել են Գ. Ջահուկյանը և Գ. Բարսեղյանը: Հաստատվել է ՀՀ լեզվի պետական տեսչության պետի 2000 թ. փետրվարի 1-ի թիվ 8/9 հրամանով:

5. Արևելահայերենի այբուբենի և գրանշանների համապարփակ հավաքածուի մասին*

Վերջին տարիներին մեզանում բուռն բանավեճերի առարկա են դարձել հայերենի ուղղագրությանը, այբուբենին և առհասարակ գրանշաններին վերաբերող հարցերը: Հայերենի պատմական զարգացման փուլերի ու տարբերակների այբուբենի միասնականացման անվան տակ փորձեր են արվում վերացնելու այն նորը, որով բնորոշվում է Հայաստանի Հանրապետության փաստական պաշտոնական լեզվի՝ արևելահայերենի այբուբենը, և որը լեզվի, նրա հնչյունական համակարգի պատմական զարգացման օրինաչափ արդյունք է:

Արևելահայերենում գործող այբուբենի քննադատներն առաջարկում են՝ ա) այբուբենում վերականգնել «ւ» (վյուն) տառը, բ) այբուբենից և առհասարակ գործածությունից հանել «ու» տառը, որն իրենք համարում են ոչ թե տառ, այլ ««ո» և «ւ» տառերի զուգակցություն», գ) կցագիր «և»-ը առհասարակ հանել գործածությունից և նրա ներկայացրած հնչյունների կապակցությունն արտահայտել «ե», «ւ» տառերի զուգակցությամբ»:

Առաջին երկու կետերի պահանջները հակասում են՝ ա) տառի և այբուբենի մեսրոպյան, գիտական ըմբռնմանը, բ) հայերենի պատմական զարգացմանը: Սակայն կցագիր «և»-ի՝ տառ լինելու, մեծատառ չունենալու, գործածության ոլորտի հարցերը, իրոք, կարոտ են լուծման:

Հայերենի բարձրագույն խորհրդի նիստը վերոհիշյալ բանավեճային առաջարկների վերաբերյալ լսեց նախագծի հեղինակ Ս. Աբրահամյանի վերլուծումներն ու հիմնավորումները: Քննարկման արդյունքներն ամփոփեց խորհրդի նախագահ, ակադեմիկոս Գ. Ջահուկյանը:

Հաշվի առնելով արևելահայերենի հնչյունական համակարգի ու դրա հետ կապված այբուբենի պատմական զարգացման իրական ընթացքը, այլև այբուբենի՝ բանավեճի առարկա դարձած հարցերին գիտական լուծում տալու և տարածվող ուղղագրական սխալներն ու կանայականությունները կանխելու, ինչպես նաև հայերենի գրավոր բոլոր տարբերակների գրային արտահայտությունը ներկայացնող գրանշանների համապարփակ հավաքածու ստեղծելու նպատակով՝

*Նախագիծը կազմել է Ս. Աբրահամյանը, խմբագրել՝ Դովի. Բարսեղյանը:

Հաստատվել է հայերենի բարձրագույն խորհրդի 1993 թ. նոյեմբերի 13-ի նիստում: Վերահաստատվել է ՀՀ լեզվի պետական տեսչության պետի 2000 թ. փետրվարի 1-ի հրամանով:

Հայաստանի Հանրապետության Կառավարությանն առընթեր լեզվի պետական տեսչության հայերենի բարձրագույն խորհուրդը որոշում է.

1. «Լ» (վյուն) տառը չի կարող վերականգնվել արևելահայերենի այբուբենում, քանի որ դարեր առաջ այն դադարել է ինքնուրույն տառի արժեք ունենալուց՝ նրա արտահայտած հնչյունի՝ լեզվից պատճառականորեն վերացած լինելու պատճառով:

2. Վերահաստատել «ու» տառը այբուբենում որպես հայերենի հնչյունական համակարգի պատճառական զարգացման օրինաչափ իրական արդյունք՝ բազմաթիվ դարեր առաջ ձևավորված «ու» պարզ ձայնավորը նշանակող ինքնուրույն տառ՝ մերժելով «ու»-ն այբուբենից հանելու առաջարկը՝ այն «ո» և «լ» տառերի կապակցություն համարելու սխալ պատճառաբանությունը:

Պահպանել «ու» տառի տեղը արևելահայերենի այբուբենում՝ ավանդական այբուբենի «լ» տառի տեղում՝ վերջինիս թվային արժեքով (7000):

3. Կցագիր «և»-ը այբուբենից տանել հավելյալ տառերի շարքը, քանի որ չունի հնչյունական և այբբենական ճիանշանակ արժեք. «և»-ի գրության և ուսուցման հարցում ղեկավարվել գործող հետևյալ կանոններով.

ա) «և»-ը գործածել առանձին հանդես եկող «և» շաղկապը և համապատասխան «եվ» հնչյունակապակցությունը մյուս դեպքերում արտահայտելու համար. ինչպես՝ *և, ևս, արև, հարևան, տերևաթափ*:

բ) «եվ» հնչյունակապակցությունը գրել «եվ»՝ ա) մեծատառով գրության դեպքում՝ ԱՐԵՎԵԼԲ, ԲԱՆԱՉԵՎ, ԵՐԵՎԱՆ, ԵՎՐՈՊԱ (այլև՝ *եվրոպական*), բ) տողադարձի դեպքում՝ *արե-վային, թե-վավոր, երե-վույթ*. գ) այն բաղադրյալ բառերում, որոնցում «եվ»-ի «վ»-ն երկրորդ (հաջորդ) արձատի սկզբնատառն է. *տարեվերջ, հոգեվիճակ, Դարե-վանք*:

գ) Բառարաններում, տարբեր բառացանկերում «և» ունեցող բառերի այբբենական տեղը որոշելիս հիմք ընդունել նրա բաղադրիչներ «ե»-ի և «վ»-ի տեղն այբուբենի մեջ, որպիսի մոտեցումով հետագայում կկանխվեն այնպիսի հակասությունները, որպիսիք այժմ շատ են մեր բառարաններում:

դ) Սխալ համարել «և»-ը «ե»-ի և արևելահայերենում գոյություն չունեցող «լ»-ի զուգակցումով կազմված «ել» գրությամբ արտահայտելը:

4. Արևելահայերենի այբուբենը դնել տեղեկատվական տեխնոլո-

գիտների հայերեն գրանշանների հավաքածուի հիմքում հաշվի առնելով, որ այն ճշակված ու ճշգրտված է գիտականորեն, լիովին համապատասխանում է գրական արևելահայերենի հնչյունական համակարգին, արտահայտում է մեսրոպյան այբուբենի ու նրա պատճառական զարգացման բոլոր տարբերակների հիմնական պատկերը, միաժամանակ նկատի ունենալով, որ լեզվական իրականության արտահայտման ճշտությունը անհրաժեշտ է ոչ միայն լեզվական-լեզվաբանական առումով, այլև համապատասխան տեխնիկայի, տվյալ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կատարյալության ու լիարժեքության ցուցանիշ է:

5. Տեղեկատվական տեխնոլոգիաներում, գրահրատարակչության, ուսումնական և այլ բնագավառներում ավանդական ուղղագրության կարիքները բավարարելու նպատակով հայերենի համապարփակ գրանշանների հավաքածուում պահպանել «Լ»-ը (վյուն)՝ որպես հավելյալ տառ:

Այսպիսով՝ հաստատել արևելահայերենի այբուբենը և գրանշանների համապարփակ հավաքածուն հետևյալ տեսքով.

Ա) ԱՐԵՎԵԼԱՅԱՅԵՐԵՆԻ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ

ա. բ. գ. դ. ե. զ. լ. ը. թ. ժ. ի. լ. խ. ժ. կ. հ. ձ. ղ. ճ. ճ. յ. ն. շ. ո. չ. պ. զ. ռ. ս. վ. տ. թ. ց. ու. փ. ք. օ. Ֆ

Բ) ՀԱՎԵԼՅԱԼ «Լ» ԿՑԱԳԻՐԸ

6. ՀԱՅԵՐԵՆ ԳՐԱՆՇԱՆՆԵՐԻ ՀԱՎԱՔԱԾՈՒՆ

ա) Աթուրեցի տառերը

Ա մեծատառ
ա փոքրատառ
Բ մեծատառ
բ փոքրատառ
Գ մեծատառ
գ փոքրատառ
Դ մեծատառ
դ փոքրատառ
Ե մեծատառ
ե փոքրատառ
Զ մեծատառ
զ փոքրատառ
Է մեծատառ
է փոքրատառ
Ը մեծատառ
ը փոքրատառ
Թ մեծատառ
թ փոքրատառ
Ժ մեծատառ
ժ փոքրատառ
Ի մեծատառ
ի փոքրատառ
Լ մեծատառ
լ փոքրատառ
Խ մեծատառ
խ փոքրատառ
Օ մեծատառ
օ փոքրատառ
Կ մեծատառ
կ փոքրատառ

Հ մեծատառ
հ փոքրատառ
Չ մեծատառ
ձ փոքրատառ
Ղ մեծատառ
ղ փոքրատառ
Ճ մեծատառ
ճ փոքրատառ
Մ մեծատառ
մ փոքրատառ
Յ մեծատառ
յ փոքրատառ
Ն մեծատառ
ն փոքրատառ
Շ մեծատառ
շ փոքրատառ
Ո մեծատառ
ո փոքրատառ
Չ մեծատառ
չ փոքրատառ
Պ մեծատառ
պ փոքրատառ
Ջ մեծատառ
ջ փոքրատառ
Բ մեծատառ
բ փոքրատառ
Ս մեծատառ
ս փոքրատառ
Վ մեծատառ
վ փոքրատառ

Տ մեծատառ
 տ փոքրատառ
 Ր մեծատառ
 ր փոքրատառ
 Յ մեծատառ
 ց փոքրատառ
 ՈՒ մեծատառ
 ու փոքրատառ
 Փ մեծատառ
 փ փոքրատառ
 Ք մեծատառ
 ք փոքրատառ
 Օ մեծատառ
 օ փոքրատառ
 Ֆ մեծատառ
 ֆ փոքրատառ

.... բազմակետ
 (ձախ կոր փակագիծ
) աջ կոր փակագիծ
 [ձախ ուղիղ փակագիծ
] աջ ուղիղ փակագիծ
 { ձախ ձևավոր փակագիծ
 } աջ ձևավոր փակագիծ
 « ձախ չակերտ
 » աջ չակերտ

բ) Հավելյալ տառեր

Ի «վյուն» մեծատառ
 Լ «վյուն» փոքրատառ
 Լ «ել» կապակցությունն
 արտահայտող տառանշան

գ) Կետադրական նշաններ

- միջակետ
- ՝ ստորակետ
- ։ վերջակետ
- ՝ բութ
- ՝ շեշտ
- ° հարցական նշան (պարույկ)
- բացականչական նշան
- միության գծիկ
- անջատման գիծ
- տողադարձի նշան (ենթա-
մնա)
- ՝ ապաթարց
- ... կախման կետեր

7. Բաղադրյալ հատուկ անուններում ձեծատառերի գործածության մասին*

Նկատի առնելով բաղադրյալ հատուկ անունների ձեռք ձեծատառերի գործածության անմիօրինակությունն ու սահմանված կանոնների անհետևողական կիրառությունը, ինչպես նաև բաղադրյալ անունների ու անվանումների ավելացման հետևանքով սրանց գրության ուսուցման և տպագրական գործում ստեղծված դժվարությունները՝ վերջիններս հաղթահարելու և ձեծատառերի գրության ձեռք միասնականություն սահմանելու նպատակով ՀՀ Կառավարությանն առընթեր լեզվի պետական տեսչության հայերենի բարձրագույն խորհուրդը որոշում է.

1. Բոլոր բառերն սկսել ձեծատառով.

Ա. Բոլոր պետությունների պաշտոնական բաղադրյալ հատուկ անուններում.

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ, Արաբական Միացյալ Ամիրայություններ, Աֆղանստանի Իսլամական Պետություն, Բելառուսի Հանրապետություն, Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետություն (նախկինում՝ Գերմանիայի Դեմոկրատական Հանրապետություն և Գերմանիայի Ֆեդերատիվ Հանրապետություն), Հայաստանի Հանրապետություն (նախկինում՝ Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետություն), Մեծ Բրիտանիայի և Հյուսիսային Իռլանդիայի Միացյալ Թագավորություն, Ռուսաստանի Դաշնություն (այսպես նաև՝ Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետություն և Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միություն), Օսեթ-Ալանիայի Հանրապետություն և այլն:

Ծանոթություն: Պետությունների պատմական անուններում (պետություն, ամիրայություն, թագավորություն, կայսրություն, խանություն, մելիքություն և այլն) ձեծատառ է գրվում բաղադրյալ անվան միայն առաջին բաղադրիչը (տե՛ս իր տեղում):

Բ. Բոլոր բաղադրյալ այն անձնանուններում և մականուններում ու ծածկանուններում, որոնց ձեռք՝

ա) բոլոր բաղադրիչներն առանձին-առանձին հատուկ անուն են. օրինակ՝ Ալեքսանդր Սերգեևիչ Պուշկին, Ալեքսանդր Ստեփանի Թևո-

* Նախագիծը կազմել է Հ. Բարսեղյանը, խմբագրել՝ Վ. Ասլանյանը: Հաստատվել է ՀՀ ԿԳ նախարարի 2003 թ. հունվարի 14-ի թիվ 18 հրամանով:

սյան (Ակսել Բակունց), Եղիշե Աբգարի Սողոմոնյան (Եղիշե Չարենց), Խոսե Ռաուլ Կապաբլանկա, Կիմ Իր Սեն, Յո Շի Մին, Մաո Ցզեդուն, Մելիք-Յակոբյան Յակոբ Մելիք-Միրզայի (Րաֆֆի), Նիկոլայ Անդրեևիչ Ռիմսկի-Կորսակով, Ջորջ Նոել Գորդոն Բայրոն, *այսպես նաև՝* Գաճառ-Քաթիպա, Նար-Դոս, Սայաթ-Նովա *և այլն*։

բ) *լրացյալը հատուկ անուն է, իսկ լրացումը (նախադաս թե հետադաս)՝ ճականուն. օրինակ՝* Աշոտ Երկաթ, Արա Գեղեցիկ, Գայոս Մեկունդոս, Դավիթ Անհաղթ, Իվան Ահեղ, Մխիթար Սպարապետ, Պետրոս Առաջին, Պլինիոս Ավագ, Ջորջ Բուշ Կրտսեր, Սահակ Պարթև, Տիգրան Մեծ, Անանիա Շիրակացի, Ներսես Աշտարակեցի, Սողոմոն Իճաստուն, Յայկ Նահապետ, *այսպես նաև՝* Առյուծաձև Միեր, Գայլ Վահան, Չախորդ Փանոս, Չենով Օհան, Մայր Թերեզա, Քաջ Նազար, Անբան Յուրի, Միկիտան Սաքո *և այլն*։

Գ. Բոլոր բաղադրյալ աճ աշխարհագրական անուններում, որոնց մեջ՝

ա) բոլոր բաղադրիչներն առանձին-առանձին հատուկ անուն են. օրինակ՝ Անի-Կաճախ, Արփա-Սևան, Բաղք-Քաշունիք, Դոնի Ռոստով, Էլզաս-Լոթարինգիա, Խուբ-Բռնաշեն, Մայնի Ֆրանկֆուրտ, Վան-Տոսպ, Վոլգա-Դոն *և այլն*։

բ) հասարակ անուն լրացումը նախադաս է, իսկ հատուկ անուն լրացյալը՝ հետադաս. օրինակ՝ Արևելյան Եփրատ, Արևմտյան Բեռլին, Բարձր Յայք, Կենտրոնական Աֆրիկա, Յարավային Ամերիկա, Մեծ Մասիս, Նոր Արեշ, Փոքր Ասիա, Ներքին Թալին, Վերին Արտաշատ, *այսպես նաև՝* Յին Յունաստան, Յին Յոռոմ *և այլն*։

գ) լրացումն ու լրացյալը օտարալեզու, բոլոր բաղադրիչները մեծատառով գրվող (վերոհիշյալ որևէ տեսակի) անուններ են. օրինակ՝ Ադիս Աբեբա, Ալմա Աթա (այժմ՝ Ալմաթի), Բուենոս Այրես, Իսիկ Կուլ, Խալխին Գուլ, Կրիվոյ Ռոգ, Ղարա Բողազ Գյուլ, Մատոչկին Շար, Միներալնիե Վոդի, Յասնայա Պոլյանա, Նիժնի Նովգորոդ, Նյու Յորք, Սան Ֆրանցիսկո *և այլն*։

դ) երկու բաղադրիչներն էլ հասարակ անուններ են (առաջինը՝ նաև հատուկ), բայց պայմանական կամ փոխաբերական գործածությամբ դառնում են հատուկ անվան բաղադրիչ *և* գրվում մեծատառ. օրինակ՝ Ծիր Կաթին (աստղակույտ), Նոր Երկիր, Յեռավոր Արևելք, Յին Արևելք, Մերձավոր Արևելք (երկրամասեր), Յայկական Պար (լեռնաշղթա), Մեծ Արջ, Փոքր Արջ (համաստեղություններ)։ *Այսպես նաև՝* հատուկ անվան *և* նրան հաջորդող պայմանական գործածության անվան բաղադրություններում. օրինակ՝ Աֆրիկայի Եղջուր (թերակղզի), Վիեննայի Ան-

տառ (լեռնագանգված), Բերենիկեի Վարսեր (համաստեղություն) *և այլն*:

Գ. Հոգևոր-պատմաճշակութափն աճ բաղադրյալ հատուկ անուններում, որոնց մեջ բոլոր բաղադրիչներն առանձին-առանձին կամ «Սուրբ» մականվան հետ միասին հատուկ անուն են. օրինակ՝ Անգղա Սուրբ Նշան, Արգյազի Սուրբ Ստեփանոս Նախավկա, Դարաշանքի Սուրբ Ստեփանոս, Ընծայից Սուրբ Աստվածածին, Մաստարայի Սուրբ Հովհաննես, Մուղնու Սուրբ Գևորգ, Վասպուրականի Մուկաց Սուրբ Մինաս, կամ նաև՝ Սուրբ Նշան, Սուրբ Ստեփանոս Նախավկա, Սուրբ Աստվածածին, Սուրբ Հովհաննես, Սուրբ Գևորգ, Սուրբ Մինաս (վանք, եկեղեցի):

Ծանոթություն 1: Հայերեն թե օտարալեզու բաղադրյալ անձնանուններում և աշխարհագրական անուններում գործածված միջադաս և վերջադաս մեկնական-լրացական բառերն ու քերականական-վերաբերական նշանակության բառ-մասնիկները (նախդիր, հոդ, կապ, շաղկապ) ինչպես այլ լեզուներում, այնպես էլ հայերենում, գրվում են փոքրատառ. օրինակ՝ Արդ էլ Քերիմ, Անդրեա ղե Սարտո, Անդրեա ղրլլա Ռոբիա, Բողուեն ղե Կուրտենե, ժաննա ղ'Արկ, Լեոնարդո ղա Վինչի, Հարուն ալ Ռաշիդ, Միրզա Մելքում իսան (Հովսեփ Մելքոնյան), Միրզո Թուրսուն-գաղե, Սուքիմի Սուհամադ Ամին-խոթա, Նուր ադ դին ալ Հալաբի, Շառլ ղը Գոլ, Վիլհելմ Ֆրեյ Հունբուրգ, Օմար իսայամ Ղիասսադդին Աբու-լ-Ֆաթի իբն Իբրահիմ, Մահարի Աբու-լ-Ալա, Ադրիան վան Օստադե, Սուհամեդ Սուլեյման օղլի Ֆիզուլի (Ֆուզուլի). այսպես նաև աշխարհագրական բաղադրյալ անուններում Անտիոք առ Եփրատավ, Անտիոք առ Տավրոսիվ, Իլ ղը Ֆրանս (պատմական մարզ Ֆրանսիայում), Մեծ կամ իսաղաղ օվկիանոս, Նահր էլ Արդեն (Հորդանան գետի արաբերեն անվանումը), Ռիո ղե ժանեյրո (քաղաք), Սեն Պիեռ և Միքելոն (կղզեխումբ), Տուլլա ղե Համդոն, Տալլ իբն Համտուն (Թիլ Համտուն բերդավանի ֆրանսերեն և արաբերեն անվանումները), Ջաբալ ալ Հարիթ (Արարադի՝ Զուղի լեռան արաբերեն անվանումը) *և այլն*:

Սակայն բաղադրյալ հատուկ անվան սկզբում կամ նախադաս դիրքում (թե՛ հաճերենում, թե՛ ալ լեզուներում) առ կարգի մեկնական-լրացական բառերն ու կապակցական բառ-մասնիկները գրվում են մեծատառ. օրինակ՝ Իբն էլ Ֆաթի, Լա Կրոզ Մաթյուրեն Վեյսիե, Լա Վալե Պուսեն Շառլ ժան, Վան Գոգ Վինսենտ, Վան Դեյք Անտոնիս, Օ՛Ռիորդան Մայքլ, Օ՛Նեյլ (Օ՛Նիլ) Յուջին, ապաես նաև՝ աշխարհագրական անուններում՝ Լա Մանչ (նեղուց), Լա Պլատա (քաղաք), Լե Կրեզո (քաղաք), Սեն Գոթարդի (լեռնանցք), Սեն Պիեռ (նավահանգիստ) *և այլն*:

Ծանոթություն 2: Հատուկ անձնանվան զբաղմունքը, մասնագիտությունը, պաշտոնը (բանաստեղծ, վիպասան, նկարիչ, երգիչ, ուսուցիչ, երկրագործ, կոշկակար, թագավոր և այլն) և տեղանվան տեսակը (գետ, լիճ, ծով, լեռ, դաշտ, գյուղ, քաղաք և այլն) որոշող հիմնաբառերը, բոլոր բառերը մեծատառով գրվող հատուկ

անունների հետ գործածվելիս, գրվում են փոքրատառ. օրինակ՝ Աշոտ Երկաթ թագավորը, Խրիմյան Հայրիկ կաթողիկոսը, Ղերեմիկ Ղեմիրճյան վիպասանը, Եղիշե Չարենց բանաստեղծը, Մարտիրոս Սարյան նկարիչը, Անի-Կամախ քաղաքը, Արփա-Սևան ջրատարը, Արևմտյան Եփրատ գետը, Բարձր Հայք աշխարհը, Խալխին Գոլ լիճը, Հայկական Պար լեռնաշղթան, Մեծ Սասիս լեռը, Մաստարայի Սուրբ Հովհաննես եկեղեցին, Վասպուրականի Մոկաց Սուրբ Մինաս վանքը և այլն:

2. Միայն առաջին բառն սկսել մեծատառով (դրանց կազմում հատուկ անուն լինելու դեպքում պահպանելով նաև այդ անվան մեծատառով գրությունը).

Ա. Ֆիզիկաաշխարհագրական այն բաղադրյալ հատուկ անուններում, որոնց մեջ լրացյալը, առանձին վերցված, հատուկ անուն չէ.

Աղթամար կղզի, Արայի լեռ, Արարատյան դաշտ, Բաղակի քար (բերդ-ամրոց), Գեղամա լեռներ, Լոռու հրաբխային բարձրավանդակ, Կասպից (Վրկանա) ծով, Կովկասի լեռնաշղթա, Հիմալայան լեռներ, Հրազդանի ձոր, Հյուսիսային սառուցյալ օվկիանոս (կամ Սառուցյալ օվկիանոս), Մեծ կամ Խաղաղ օվկիանոս (կամ Խաղաղ օվկիանոս), Որոտանի լեռնանցք, Պարսից ծոց, Սև ծով, Սևանա լիճ, Տրդատի թախտ (բերդավան, դաստակերտ), Ուրմիա (Կապուտան) լիճ և այլն:

Ծանոթություն: Այս կարգի աշխարհագրական բաղադրյալ հատուկ անունները գրաբարում ունեն այլ շարադասություն, որի հետևանքով հասարակ անուն լրացյալները լինում են նախադաս և նույնպես գրվում են մեծատառ. այն է՝ Աթոռ Անահտա(յ), Դուռն Անտիոքա(յ), Զարն Բաղակու, Թախտ Տրդատա(յ) և այլն:

Բ. Պետությունների վարչատարածքային հին ու նոր այն անվանումներում, որոնց մեջ լրացյալն, առանձին վերցված, հատուկ անուն չէ.

Արագածոտնի մարզ, Վայոց ձորի մարզ, Տամբովի մարզ, Լոճի վոյեվոդություն, Կրակովի վոյեվոդություն, Վանի նահանգ, Փենսիլվանիայի նահանգ, Մասյացոտն գավառ, Մուշի գավառ, Կրասնոյարսկի երկրամաս, Ստավրոպոլի երկրամաս, Լանկաշիրի կոմսություն, Քենտի կոմսություն, Հոկայդոյի պրեֆեկտուրա, **առաջին նաև՝ պետությունների, ավատական (ֆեոդալական) ինքնավար իշխանությունների պատճական անվանումներում՝** Կիլիկիայի հայկական պետություն (կամ թագավորություն), Կարսի թագավորություն, Սյունիքի թագավորություն, Վասպուրականի թագավորություն (քայց նաև՝ Կարսի Բագրատունիների թագավորություն, Վասպուրականի Արծրունյաց թագավորություն), Բյուզանդական կայսրություն, Հռոմեական կայսրություն, Խանսայի մելիքություն, Հուլիսյան միապետություն, Հայաստանի ա-

ռաջին հանրապետություն կամ Առաջին հանրապետություն, Ֆրանսիայի հինգերորդ հանրապետություն կամ Հինգերորդ հանրապետություն **և այլն**:

Գ. Պետությունների խմբերի (դաշինքների, միավորումների) այն անուններում, որոնց մեջ լրացալը (նաև սրան նախորդող միջադաս բաղադրիչը), առանձին վերցված, հատուկ անուն չէ.

Արաբական պետությունների լիգա, Երեք կայսրերի դաշինք, Եռյակ դաշինք, Սրբազան դաշինք, Նավթ արտահանող երկրների կազմակերպություն, Բրիտանիայի ազգերի համագործակցություն (բայց՝ Անկախ Պետությունների Համագործակցություն) **և այլն**:

Դ. Չակերտների մեջ առնվող անվանումներում.

ա) գրական, գիտական, արվեստի և այլ երկերի ու ստեղծագործությունների, լրագրերի, պարբերականների բաղադրյալ անուններ՝

Պատերազմ և խաղաղություն», «Հացի խնդիր», «Իններորդ ալիք», «Ամբոխները խելագարված», «Գրական թերթ», «Հայկական բանակ» (ամսագիր), «Հայոց աշխարհ» (թերթ), «Իմ ընկեր Նեսոն», «Մենք ենք, մեր սարերը», «Մամուլի տեսություն» հեռուստածրագիր, «Հողի արյուն» (գինի), «Անհաղթ աքլոր» (կոնֆետ), «Արգունենտի ի ֆակտի» շաբաթաթերթ, «Ռեսպուբլիկա Արմենիա» **և այլն**.

բ) հիմնարկներին, կուսակցություններին, կազմակերպություններին և զանազան այլ հաստատություններին ու առարկաներին (տարբերանշաններ, շքանշաններ և այլն) տրվող բաղադրյալ անուններ՝

«Մուրճ և մանգաղ» գործարան, «Նաիրիտ» գործարան, «Ազգային միաբանություն» կուսակցություն, «Հանրապետություն» կուսակցություն, «Հզոր հայրենիք» կուսակցություն, «Հող և ազատություն» կուսակցություն, «Միացյալ Հայաստան» կուսակցություն, «Միություն և առաջադիմություն» կուսակցություն, «Օրինաց երկիր» կուսակցություն, «Ռադիկալ ժողովրդավարական կուսակցություն» (Գերմանիայում) (բայց նաև՝ Գերմանիայի սոցիալ-ժողովրդավարական կուսակցություն, Ավստրալիայի լեյբորիստական կուսակցություն, ճապոնիայի ազատական-ժողովրդավարական կուսակցություն, Հայաստանի ժողովրդական կուսակցություն, Ռուսաստանի Դաշնության կոմունիստական կուսակցություն), «Աշխատանք», «Դինամո», «Սպարտակ» (մարզական ընկերություններ), «Զինվորի մայր» կազմակերպություն, «Պատվո նշան» շքանշան, «Մարտական ծառայությունների համար» մեդալ, «Մայրական փառք» շքանշան, «Գերազանցիկ ֆինանսիստ» կրծքանշան **և այլն**:

Ե. Համաշխարհային կամ համապետական ճանաչման հաստատու-

թյան, ճրգանակի կամ բարձրագույն պատվավոր կոչման, ինչպես նաև պետություններից շնորհվող շքանշանների և մեդալների բաղադրյալ անուններում.

(Երևանի Մեսրոպ Մաշտոցի անվան) Մատենադարան, (ՀՀ) Գիտությունների ազգային ակադեմիա, Նոբելյան ճրգանակ, ԽՍՀՄ Լենինյան ճրգանակ, ՀԽՍՀ Պետական ճրգանակ, Հայաստանի Ազգային հերոս, Հերոսուհի ճայր, *այսպես նաև՝* Հայրենիքի շքանշան, Կարմիր դրոշի շքանշան, Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշան, Փառքի (առաջին աստիճանի, երկրորդ աստիճանի) շքանշան, Հայրենական պատերազմի առաջին աստիճանի շքանշան, Կարմիր աստղի շքանշան, Մարտական խաչի երկրորդ աստիճանի շքանշան, Արիության մեդալ, Պատվո լեգեոնի շքանշան (*բայց նաև՝* Անանիա Շիրակացու մեդալ, Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի շքանշան, Սուրբ Գեորգի խաչ շքանշան) *և այլն:*

Ձ. Համաշխարհային կազմակերպությունների, միությունների, հաստատությունների, եզակի քաղաքական, արհմիութենական և հասարակական մարմինների ընդարձակ և համառոտ բաղադրյալ անուններում.

Միավորված ազգերի կազմակերպություն, Անվտանգության խորհուրդ, Խաղաղության համաշխարհային խորհուրդ, Արիեստակցական միությունների համաշխարհային ֆեդերացիա, Շախմատի միջազգային ֆեդերացիա, Ազգերի լիգա *և այլն:*

Է. Բոլոր պետությունների կենտրոնական ղեկավար օրենսդիր, գործադիր և դատական բարձրագույն մարմինների բաղադրյալ անուններում.

ԱՄՆ-ի Կոնգրեսի Ներկայացուցիչների *պալատ* և Սենատ, Բուլղարիայի Հանրապետության Ժողովրդական *ժողով* և Նախարարների *խորհուրդ*, Լեհաստանի Հանրապետության Սեյմ, Հայաստանի Հանրապետության Ազգային *ժողով* և Կառավարություն, ՀՀ Վճռաբեկ *դատարան* և Սահմանադրական *դատարան*, Մեծ Բրիտանիայի Պառլամենտի Համայնքների *պալատ* և Լորդերի *պալատ*, (ԱՄՆ, ՌԴ) Գերագույն *դատարան*, Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության Ժողովրդական *ներկայացուցիչների համաչինական ժողովի* Մշտական կոմիտե, ՉԺՀ Պետական *խորհուրդ*, Ռուսաստանի Դաշնության Պետդումա (Պետական *դումա* կամ Դումա), ՌԴ Կառավարություն, Ֆրանսիայի Ազգային *ժողով* և այլն:

Ծանոթություն: Պաշտոնական փաստաթղթերում և հաղորդագրություններում մեծատառով գրվող Պառլամենտ, Կոնգրես, Սենատ, Սեյմ, Մեջլիս, Դումա, Ռադա,

խուրալ, հայերեն՝ Կառավարություն և այլ անունները՝ իբրև պետական կենտրոնական դեկավար մարմնի տեսակ անվանող բառեր գործածվելիս գրվում են փոքրատառ և մտնում են բառարան՝ որպես հասարակ անուն:

Ը. Պատմահասարակական նշանավոր անցքերի ու շրջափուլերի և պաշտոնական ու ազգափն-ավանդական տոների անուններում.

ա) պատմահասարակական նշանավոր անցքեր՝

Առաջին համաշխարհային պատերազմ (Առաջին աշխարհամարտ), Երկրորդ համաշխարհային պատերազմ (Երկրորդ աշխարհամարտ), Դիմադրության շարժում, Երեսնամյա պատերազմ, Թոնդրակյան շարժում, (հայկական) Մեծ եղեռն, Հայրենական մեծ պատերազմ (Մեծ Հայրենական), Հարյուրամյա պատերազմ, Հյուսիսային պատերազմ, Հոկտեմբերյան սոցիալիստական մեծ հեղափոխություն, Ռուսաստանի 1812 թ. Հայրենական պատերազմ, 1920 թ. Մայիսյան ապստամբություն, Յոթնամյա պատերազմ, 1917 թ. Փետրվարյան հեղափոխություն, 1848 թ. Ֆրանսիական բուրժուադեմոկրատական հեղափոխություն, 1789-1794 թթ. Ֆրանսիական մեծ հեղափոխություն, Գրիգորյան տոմար, Հուլյան տոմար և այլն.

բ) պետական-պաշտոնական և միջազգային տոներ՝

Թարգմանչաց տոն, Հաղթանակի տոն, Մայիսի մեկ, Ապրիլի յոթ (Մայրության և գեղեցկության տոն), Մարտի ութ (Կանանց միջազգային օր), Նոր տարի կամ Ամանոր, Անկախության օր, Երեխաների պաշտպանության միջազգային օր, Ռազմաօդային ուժերի օր, Սահմանադրության օր, Երկաթուղայինի օր և այլն.

գ) եկեղեցական-ծիսական և և ժողովրդական, ավանդական դարձած տոներ՝

Քրիստոսի հարության կամ պայծառակերպության տոն, Սուրբ ծննդի տոն (Սուրբ ծնունդ), Տյառնընդառաջի տոն, *ինչպես նաև՝* Կանաչ կիրակի, Կարմիր կիրակի, Մեծ պաս (տոն օրեր), Չատկի տոն (Չատիկ), Ծաղկազարդի տոն (Ծաղկազարդ), Համբարձման տոն (Համբարձում), Ջրօրհներքի տոն (Ջրօրհներք), Վարդավառի տոն (Վարդավառ) և այլն:

3. Դիվանագիտական և պաշտոնական փաստաթղթերի ու հաղորդագրությունների մեջ, Հայոց եկեղեցու պաշտոնական լեզվում, հեղինակային վերաբերմունքի՝ քաղաքավարական և մեծարձան ոճերում թույլատրվում է մեծատառի ազատ գործածություն՝ ըստ ընդունված կարգի:

4. Վերոհիշյալ կանոնների մեջ չմտնող բաղադրյալ անվա-

նումները, եթե չեն տեղայնացված, որպես հասարակ անուններ գրել փոքրատառով.

(ՀՀ) արտաքին գործերի նախարարություն, գիտության և կրթության նախարարություն, պետական գիտատնտեսական խորհուրդ, գազի արդյունաբերության գլխավոր վարչություն, լեզվի պետական տեսչություն, գլխավոր դատախազություն, ռազմածովային ուժեր, գրողների միություն, նկարիչների միություն, արհեստակցական միությունների կենտրոնական խորհուրդ, երիտասարդության միություն, ճարգական ընկերությունների և կազմակերպությունների միություն, պետական հաճախարան, բժշկական հաճախարան, պետական հունանիտար քոլեջ, կաուչուկի գործարան, քաղաքային դեպարտամենտ, ազգային գրադարան, Ալ. Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի պետական ակադեմիական թատրոն, հայկական երգի-պարի վաստակավոր անսամբլ, պատմության պետական թանգարան:

Այսպես են գրվում կուսակցությունների՝ չակերտներում չառնվող բաղադրյալ անունները. օրինակ՝ կոմունիստական կուսակցություն, բանվորական կուսակցություն, դեմոկրատական կուսակցություն, սոցալիստական միասնական կուսակցություն, լեյբորիստական կուսակցություն, քրիստոնեա-ժողովրդավարական կուսակցություն: Այսպես են գրվում նաև պետական, գինվորական, գիտական պաշտոնների, պատվավոր և այլ կոչումների բաղադրյալ անունները. օրինակ՝ գերագույն գլխավոր հրամանատար, գլխավոր դատախազ, ավիացիայի ճարչալ, ժողովրդական արտիստ, գիտության վաստակավոր գործիչ, վաստակավոր ուսուցիչ, վաստակավոր շինարար, այսպես նաև՝ հանրապետության նախագահ, կուսակցության կենտկոմի քարտուղար, երկրի վարչապետ և այլն:

Ծանոթություն: *Եթե բաղադրյալ անվան վերադիր ածականը տեղայնացնող կամ մասնավորող նշանակություն ունի և օտարաբանությամբ գործածված է տեղանվան սեռական հոլովի իմաստով ու կարող է փոխարինվել այդ ձևով. գրվում է մեծատառով. օրինակ՝ Լեհական (փոխանակ՝ Լեհաստանի) միացյալ բանվորական կուսակցություն, Հայ (Հայկական կամ Հայաստանի) ռամկավար ազատական կուսակցություն, այսպես նաև՝ Երևանյան լիճ, Թբիլիսյան խճուղի, Կիևյան փողոց և այլն:*

5. Հապավումների մեջ մեծատառերով գրել՝

Ա. Հատուկ և հասարակ բաղադրյալ անունների տառաձև հապավումներն ամբողջությամբ.

ՌԴ, ԱՄՆ, ՉԺՀ, ՄԱԿ, ՀԳՄ, ՀԺԿ, ՀԴԿ, ԳԱԱ (Գիտությունների ազգային ակադեմիա), ՍՏԿ, ՀՕՊ, ՊԱՊ և այլն:

Ծանոթություն: Հասարակ գոյականի արժեք ստացած բուհ, նեպ, հեկ, զագս և նման տառային հապավումները գրել փոքրատառով:

Բ. Բաղադրյալ հատուկ անունների ոչ տառաձև հապավումների ճիշտ առաջին տառը.

(Լեհաստանի Հանրապետության) Պետխորհուրդ, (Ռուսաստանի Դաշնության) Պետդումա, Անդրֆեդերացիա և այլն:

Գ. Հասարակ անվան զործածություն ունեցող բաղադրյալ անունների տեղաձևացնող բաղադրիչի առաջին տառը.

Հայկինո, Հայպետհրատ, Գրողնեֆտ, Լենֆիլմ, Մոսֆիլմ, Հայոսկի և այլն:

Դ. Խառը տիպի հապավումների նաև առանձին բաղադրիչների առաջին տառը.

ԱՄ Նահանգներ, ՌԴ Դումա (Պետդումա), ԼՂ Հանրապետություն, ՀՀ Կառավարություն, Երևանյան ՀԷԿ, ՀամԼԿԵՄ, ՀամԿ(բ)Կ և այլն:

Ե. Օտարազգի տառանուններով հատուկ անունների յուրաքանչյուր տառանվան առաջին տառը.

Այբիեմ, Բիբիսի, Էյբիսի, Էլբիեյ, Էֆեմ, Սիեմեն և այլն:

8. Տողադարձի ճասին*

Տողադարձի գործող կանոնների որոշ անճշտությունները վերացնելու, դրանցում ճշգրտումներ ու լրացումներ կատարելու նպատակով ՀՀ կառավարությանն առընթեր լեզվի պետական տեսչության հայերենի բարձրագույն խորհուրդը *որոշում է*.

Վերահաստատել ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեի՝ 1971 թ. դեկտեմբերին ընդունած որոշումը՝ հետևյալ խմբագրությամբ.

1. Տողադարձը հիմնականում կատարվում է բառը վանկերի բաժանելով կամ վանկատմամբ, ըստ որում՝

ա) երկու ձայնավորի միջև եղած մեկ բաղաձայնը անցնում է հաջորդ տողը. օրինակ՝ *ա-շա-կերտ, գա-րուն, բա-նա-կա-յին, դա-սարան, լե-գե-ոն, կա-տու, հե-քի-աթ*.

բ) երկու ձայնավորի միջև եղող երկու և ավելի բաղաձայններից հաջորդ տողն է անցնում միայն վերջին բաղաձայնը. օրինակ՝ *արձան, բուր-ժու-ա-կան, բեր-րի, Աստ-ղիկ, Արծ-վիկ, թարգ-ման, բարձրա-նալ, երկ-դի-մի, ա-ռանցք-ներ*:

Ծանոթություն 1: *Քանի որ հայերենի յա, յո, յու երկբարբառակերպ վանկերի յ բաղադրիչի և նրան նախորդող բաղաձայնի միջև ը չի արտասանվում, ուստի յ-ին նախորդող բաղաձայնը կամ բաղաձայններից վերջինը կարող է նաև նրան միացած անցնել հաջորդ տողը՝ առաջացնելով տողադարձի երկակիություն. օրինակ՝ անկ-յուն//ան-կյուն, արդ-յոք//ար-դյոք, գոչ-յուն//գո-չյուն, գիտութ-յուն//գիտութ-յուն, կոստ-յուն//կոս-տյուն, կոն-յակ//կո-նյակ, Հակոբ-յան//Հակո-բյան, հորել-յար//հորե-լյար, մատ-յան//մա-տյան, սեն-յակ//սե-նյակ, սին-յոր//սի-նյոր, ուխտ-յալ//ուխ-տյալ և այլն:*

Տողադարձի այս երկակիությունը չի պահպանվում երկարա-կյաց, կնքազգյաց (կնքազգեստ), բյուրա-բյուր, ամենա-հյուրասեր, ան-հյուրընկալ, լեռնագյուղ, ոսկե-հյուս, սառցա-ձյուն, քարա-սյուն ու նման բաղադրություններում, որոնց սույն վանկային կամ արտասանական և բառակազմական տողադարձումները նույնական են:

Ծանոթություն 2: *Բառամիջի ձայնավորից առաջ ընկած և-ը տողադարձի ժամանակ գրվում է եվ, և վ-ն անցնում է հաջորդ տողը. օրինակ՝ երե-վան, բարե-վել, սե-վաթույր, տերե-վաթափ:*

* Նախագիծը կազմել է Հ. Բարսեղյանը: Հաստատվել է ՀՀ ԿԳ նախարարի 2003 թ. հունվարի 14-ի հ. 22 հրամանով:

2. Գաղտնավանկ, այսինքն՝ արտասանվող, բայց չգրվող *ը* ունեցող բառերի տողադարձի ժամանակ *ը*-ն գրվում է ճիշտ տողավերջի և հաջորդ տողի սկզբի վանկերում. օրինակ՝ *շըղ-թա, կը-տըրտել, կտըրտել, Մը-կըրտիչ, Մկըր-տիչ, երբե-մըն, գըլ-խավոր*:

Այսպես նաև՝ փոխառյալ օտար բառերում՝ դեմո-կրատիա, դեմո-կը-րատիա, էլեկ-տըրական, էլեկտը-րական, մաես-տըրո, մաեստը-րո, (//մաեստ-րո), ֆոքստը-րոտ, ֆոքս-տըրոտ (// ֆոքստ-րոտ):

Ծանոթություն 1: Անշեշտ և թույլ արտասանվող ը ծայնավորը գրական արտասանությամբ առավելապես սղվում, իսկ ժողովրդական արտասանությամբ և բանաստեղծական խոսքում հաճախ պահպանվում է՝ առաջացնելով արտասանության և տողադարձի երկակիություն՝

ա) բառասկզբի ը գաղտնավանկին հաջորդած վերջնավանկի ի կամ ու ծայնավորը շեշտային հնչյունափոխության ենթարկված հետևյալ կրկնաբաղաձայն բայերում՝ զը-նը-նել//զըն-նել, խը-ճը-ճել//խըճ-ճել, խը-տը-տել//խըտ-տել, կը-ծը-ծել//կըծ-ծել, պը-տը-տել//պըտ-տել, փը-թը-թել//փըթ-թել, քը-թը-թել//քըթ-թել, քը-նը-նել//քըն-նել, այսպես նաև՝ մը-րը-րիկ//մըր-րիկ, խըր-տընել//խըրտ-նել, սը-րըս-կել//սըրս-կել և այլն:

բ) վերջնավանկի ի-ն մեկ սղված, մեկ ը-ի հնչյունափոխված բազմավանկ այլ բառերում՝ աղջը-կա//աղջ-կա, արճը-ճի//արճ-ճի, խըն-դըրել//խընդ-րել, կարմը-րել//կարմ-րել, մարմը-նի//մարմ-նի, քըր-տը-նել//քըրտ-նել և այլն:

գ) պատճառական և երկու բաղաձայնից հետո վ ածանց ունեցող կրավորական բայերում՝ թըռ-ցը-նել//թըոց-նել, խաղացը-նել//խաղաց-նել, մերկացը-նել//մերկաց-նել, մոտեցը-նել//մոտեց-նել, վազեցը-նել//վազեց-նել, փախցը-նել//փախց-նել, զըս-պը-վել//զըսպ-վել, թըր-ջը-վել//թըրջ-վել, կազմը-վել//կազմ-վել, տանջը-վել//տանջ-վել և այլն:

Ծանոթություն 2: Ձբ, զգ, շտ, սպ, ստ և նման հնչյունակապակցություններով սկսվող հատուկ անունների տողադարձի ժամանակ այդ հնչյունակապակցությունները հաջորդ ծայնավորից չեն անջատվում, որպեսզի հատուկ անվան գրությունը ը-ով չսկսվի. այսինքն՝ պետք է տողադարձել՝ Ստե-փան, Սպար-տակ, Ստրաս-բուրգ, և ոչ թե՝ Ըս-տեփան, Ըս-պարտակ, Ըստ-րասբուրգ:

3. Բարդ և նախածանցավոր բառերը կարելի է տողադարձել նաև առանց վանկատման՝ հաջորդ տողը փոխադրելով արձատը կամ անբողջական բառը, այսինքն, կարդալիս պահելով բառի վանկային ճիշտ արտասանությունը, ոչ ճիշտ կարելի է գրել՝ *արա-գընթաց, գեր-խըն-դիր, ա-նօգուտ, ա-նորոշ, հա-կազդել, ծո-վեզր, գե-տափ, ինք-նիշխան, համազ-գեստ, համ-րընթաց, վայ-րեջք, մե-կընդմեջ, երեսու-ներկու* և այլն, այլ նաև՝ ըստ բառակազմության՝ *արագ-ընթաց, գեր-խնդիր, ան-օգուտ, ան-որոշ, հակ-ազդել, ծով-եզր, գետ-ափ, ինքն-իշ-խան, համա-զգեստ, համը-րնթաց, վայր-եջք, մեկ-ընդմեջ, երեսուն-երկու*:

Ծանոթություն 1: Բառակազմությամբ կամ բաղադրիչներով տողադարձված բառերի նախորդ տողի վերջնավանկի և հաջորդ տողն անցնող արմատի սկզբնավանկի գաղտնավանկ ը-ն չի գրվում, օրինակ՝ ան-վնաս, ապա-շնորհ, արև-մտյան, բացա-տրական, գրա-քննիչ, դարա-գլուխ, դիմա-դրել, երկնա-սլաց, լեռնա-բնակ, կարգա-դրում, հակա-կղերական, համա-կրանք, հաշվե-տվություն, հեծ-կլտոց, հեղա-շրջում, նախա-դրյալ, շարա-դրել, չարա-ճճի, վագ-վզել, վառ-վռուն, փայլ-փլել, փոխ-գնդապետ, քաշ-քշել, ապա նաև՝ ակն-կալել, ակն-դետ, հոտն-կայս, ձեռն-տու, ունկն-դրել և այլն: Այսպես նաև փոխառյալ օտար բառերում՝ ցինկո-գրաֆիա, դիա-գրամ, պոլի-գրաֆիա, պոլի-կլինիկա, մելո-դրամա, բջջա-պլազմա և այլն:

Ծանոթություն 2: Որոշ բացառություններում հաջորդ տողն անցնող արմատի սկզբնավանկի ը-ն սղվում է. ուստի բառը տողադարձվում է միայն ըստ վանկատման, օրինակ՝ գայթակ-դել, գերբ-նական, համալ-սարան, մասնակ-ցություն և այլն:

Ծանոթություն 3: Եթե բարդ բառի՝ նախորդ տողում մնացող հնչյունափոխված բաղադրիչը գաղտնավանկ ը-ից բացի այլ ձայնավոր չունի, ապա տողավերջում այդ գաղտնավանկ ը-ն գրվում է, օրինակ՝ դռն-բաց, ձկըն-կուլ, մթըն-կա, մկըն-դեղ, այսպես և՛ գըռ-գռալ, ճըռ-ճոռց, թըր-թիռ, մըր-մուռ և այլն:

4. Տառային և վանկատառային ապավումները չեն տողադարձվում, օրինակ՝ ԱՄՆ, ՄԱԿ, ԼՂՀ, ՌԴ, ԽՍՀՄ, ՀՀԴ, ՀԿԿ, ՀՀՇ, ՊԱԱ, ՀամԼԿԵՄ, ՀԷԿ և այլն:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԸ ԼԵԶՎԻ ՄԱՍԻՆ

Սույն օրենքով սահմանվում են Հայաստանի Հանրապետության լեզվական քաղաքականության հիմնական դրույթները, կարգավորվում են լեզվավիճակը, պետական իշխանության և կառավարման ճարմինների, ձեռնարկությունների, հիմնարկների ու կազմակերպությունների լեզվահարաբերությունները:

Հոդված 1. Հայաստանի Հանրապետության լեզվական քաղաքականությունը

Հայաստանի Հանրապետության պետական լեզուն հայերենն է, որը սպասարկում է հանրապետության կյանքի բոլոր ոլորտները: Հայաստանի Հանրապետության պաշտոնական լեզուն գրական հայերենն է:

Հայաստանի Հանրապետությունն աջակցում է իր սահմաններից դուրս բնակվող հայերի շրջանում հայոց լեզվի պահպանմանն ու տարածմանը:

Հայաստանի Հանրապետությունը նպաստում է հայերենի ուղղագրության միասնականացմանը:

Հայաստանի Հանրապետությունն իր տարածքում երաշխավորում է ազգային փոքրամասնությունների լեզուների ազատ գործածությունը:

Հոդված 2. Կրթության լեզուն

Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող կրթական և ուսումնական համակարգերում դասավանդման և դաստիարակության լեզուն գրական հայերենն է:

Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների համայնքներում հանրակրթական ուսուցումը և դաստիարակությունը կարող են կազմակերպվել իրենց մայրենի լեզվով՝ պետական ծրագրով և հովանավորությամբ, հայերենի պարտադիր ուսուցմամբ:

Հայաստանի Հանրապետության տարածքում օտարալեզու ոչ հանրակրթական ուսումնական հաստատություն կարող է հիմնել ճիշտ Հայաստանի Հանրապետության Կառավարությունը:

Հայաստանի Հանրապետության բոլոր ճիշտակարգ-մասնագիտական, մասնագիտական-տեխնիկական և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում հայոց լեզվի ընդունելության քննությունը և հայոց լեզվի ուսուցումը պարտադիր են: Հայրենադարձների, փախստականների, Հայաստանի Հանրապետության տարածքում բնակվող այլազգի քաղաքացիների ու օտարերկրյա քաղաքացիների ընդունելության քննությունները և ուսուցումն իրականացվում են Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության կողմից սահմանված կարգով:

Հոդված 3. Քաղաքացիների լեզվական պարտականությունները

Պաշտոնատար անձինք և սպասարկման առանձին ոլորտներում աշխատող Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիները պարտավոր են տիրապետել հայերենին:

Հայաստանի Հանրապետությունը ներկայացնող անձանց պաշտոնական ելույթների լեզուն հայերենն է, եթե դա չի հակասում տվյալ ճիշտազգային ատյանում ընդունված կարգին:

Պաշտոնական խոսքում Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիները պարտավոր են ապահովել լեզվի անաղարտությունը:

Հոդված 4. Հասցիատվությունների լեզվական իրավունքներն ու պարտականությունները

Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող ձեռնարկությունները, հիմնարկներն ու կազմակերպությունները այլ երկրների պետական մարմինների, ձեռնարկությունների, հիմնարկների, կազմակերպությունների և քաղաքացիների հետ հաղորդակցվում են փոխադարձաբար ընդունելի լեզվով:

Հայաստանի Հանրապետության պետական մարմինները, ձեռնարկությունները, հիմնարկներն ու կազմակերպությունները պարտավոր են.

ա. գործավարությունը կատարել հայերեն,

բ. համագումարներում, նստաշրջաններում, ժողովներում, գիտաժողովներում, հրապարակային ատենախոսությունների և պատոնական ու զանգվածային այլ միջոցառումների ժամանակ ապահովել ոչ հայերեն ելույթների զուգահեռ հայերեն թարգմանությունը,

գ. ցուցանակները, ձևաթղթերը, դրոշմանիշները, նամականիշները, կնիքները, միջազգային փոստային ծրարները ձևավորել հայերեն անհրաժեշտության դեպքում զուգակցելով այլ լեզուներով:

Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող արտասահմանյան պետական մարմինները, ձեռնարկությունները, հիմնարկներն ու կազմակերպությունները պարտավոր են պետական վերահսկողության ենթակա փաստաթղթերը զուգակցել հայերենով:

Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող փոքրամասնությունների կազմակերպություններն իրենց փաստաթղթերը, ձևաթղթերը, կնիքները ձևավորում են հայերեն՝ իրենց լեզվով զուգահեռ թարգմանությամբ:

Հոդված 5. Պետական լեզվաքաղաքականության իրականացումը

Պետական լեզվաքաղաքականությունն իրականացնում են Հայաստանի Հանրապետության Կառավարությունը, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինները, ինչպես նաև դրա համար լիազորված պետական մարմինը՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան:

Հայաստանի Հանրապետությունը հովանավորում և խրախուսում է հայերեն լեզվով հրատարակությունները, մամուլը, ինչպես նաև հայերեն դասագրքերի, ուսումնական ձեռնարկների, գիտամեթոդական, տեղեկատու, գիտահանրամատչելի գրականության ստեղծումը:

Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանվում է պատասխանատվություն սույն օրենքի պահանջները խախտելու դեպքում:

Երևան
17 ապրիլի 1993 թ.
Լրացումները՝ 2005 թ.:

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱՔԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԸ ԼԵԶՎԻ ՄԱՍԻՆ

Սույն օրենքով սահմանվում են Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության լեզվական քաղաքականության հիմնական դրույթները, կարգավորվում են լեզվավիճակը, պետական իշխանության և կառավարման ճարմինների, ձեռնարկությունների, հիմնարկների և կազմակերպությունների լեզվահարաբերությունները:

Հոդված 1. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության լեզվական քաղաքականությունը

ԼՂՀ պետական լեզուն հայերենն է, որն սպասարկում է հանրապետության կյանքի բոլոր ոլորտները: ԼՂՀ պաշտոնական լեզուն գրական հայերենն է:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունը նպաստում է հայերենի ուղղագրության միասնականացմանը:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունը նպաստում է Արցախի բարբառի օգտագործմանը, խրախուսում նրա գիտական ուսումնասիրումը և տվյալ բարբառով ազգագրական ժողովածուների հրատարակումը:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունն իր տարածքում երաշխավորում է ազգային փոքրամասնությունների լեզուների ազատ օգտագործումը, նպաստում ռուսաց լեզվի զարգացմանը, որպես ազգամիջյան հաղորդակցության լեզվի:

Հոդված 2. Կրթության լեզուն

ԼՂՀ տարածքում գտնվող կրթական և ուսումնական համակարգերում դասավանդման և դաստիարակության լեզուն գրական հայերենն է:

ԼՂՀ ազգային փոքրամասնությունների համայնքներում հանրակրթական ուսուցումը և դաստիարակությունը կարող են կազմակերպվել նրանց ճայրենի լեզվով՝ պետական ծրագրով և հովանավո-

րությամբ, հայերենի պարտադիր ուսուցմամբ: ԼՂՀ տարածքում օտարալեզու ոչ հանրակրթական ուսումնական հաստատություն բացառության կարգով կարող է հիմնել ճիայն ԼՂՀ կառավարությունը՝ ԼՂՀ խորհրդարանի համաձայնությամբ:

ԼՂՀ բոլոր ճիջնակարգ-մասնագիտական, մասնագիտական-տեխնիկական և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում հայոց լեզվի ընդունելության քննությունը և հայոց լեզվի ուսուցումը պարտադիր են: Հայրենադարձների, փախստականների, ԼՂՀ տարածքում բնակվող այլազգի քաղաքացիների ու օտարերկրյա քաղաքացիների ընդունելության քննությունները և ուսուցումն իրականացվում են ԼՂՀ կառավարության կողմից սահմանված կարգով:

Հոդված 3. Քաղաքացիների լեզվական պարտականությունները

Պաշտոնական անձինք և սպասարկման առանձին ոլորտներում աշխատող ԼՂՀ քաղաքացիները պարտավոր են տիրապետել գրական հայերենին:

Պաշտոնական խոսքում ԼՂՀ քաղաքացիները ապահովում են լեզվի անաղարտությունը:

Հոդված 4. Հասցրասցությունների լեզվական իրավունքներն ու պարտականությունները

ԼՂՀ տարածքում գտնվող ձեռնարկությունները, հիմնարկներն ու կազմակերպությունները այլ երկրների պետական մարմինների, ձեռնարկությունների, հիմնարկների, կազմակերպությունների և քաղաքացիների հետ հաղորդակցվում են փոխադարձաբար ընդունելի լեզվով:

ԼՂՀ պետական մարմինները, ձեռնարկությունները, հիմնարկներն ու կազմակերպությունները պարտավոր են՝

ա) գործավարությունը կատարել հայերեն.

բ) ցուցանակները, ձևաթղթերը, դրոշմանիշները, նամականիշները, կնիքները, միջազգային փոստային ծրարները ձևավորել հայերեն անհրաժեշտության դեպքում զուգակցելով այլ լեզուներով:

ԼՂՀ տարածքում գտնվող արտասահմանյան պետական ճարձիները, ձեռնարկությունները, հիմնարկներն ու կազմակերպությունները պարտավոր են պետական վերահսկողության ենթակա փաստաթղթերը զուգակցել հայերենով:

ԼՂՀ տարածքում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների կազմակերպություններն իրենց փաստաթղթերը, ձևաթղթերը, կնիքները պարտադիր ձևավորում են հայերեն՝ իրենց լեզվով զուգահեռ թարգմանությամբ:

Հոդված 5. Պետական լեզվաքաղաքականության իրականացումը

Պետական լեզվաքաղաքականությունն իրականացնում են ԼՂՀ պետական իշխանության և կառավարման ճարձիները՝ ԼՂՀ օրենսդրությանը համապատասխան:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունը ապահովում է հայերեն լեզվով հրատարակությունները, ճամուլը, ինչպես նաև հայերեն դասագրքերի, ուսումնական ձեռնարկների, գիտամեթոդական, տեղեկատու, գիտահանրամատչելի գրականության ստեղծումը:

ԼՂՀ օրենսդրությամբ սահմանվում է պատասխանատվություն սույն օրենքի պահանջները խախտելու համար:

*ԼԵՈՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՅ Դ. ԶՈՉԱՐՅԱՆ*

*20 մարտի, 1996 թ.
ք. Ստեփանակերտ*

ՀՀ ՕՐԵՆՔԸ «ԳՈՎԱԶՂԻ ՄԱՍԻՆ»*

Ընդհանուր պահանջները գովազդի նկատմամբ

Հայաստանի Հանրապետությունում գովազդի լեզուն հայերենն է: Անհրաժեշտության դեպքում որպես լրացում, գովազդատուի հայեցողությամբ, գովազդի շարադրանքը կարող է զուգորդվել նաև այլ լեզուներով՝ համեմատաբար փոքր տառերով:

Սույն դրույթը չի տարածվում օտար լեզուներով տպագրվող թերթերի, հատուկ հրատարակությունների, ապրանքանիշերի և ճակնիշների վրա:

Գովազդի հայերեն շարադրանքը տեղեկատվության ծավալով չպետք է գիջի այլ լեզվով հրատարակվող տարբերակին:

«Գովազդի մասին» ՀՀ օրենքը ընդունվել է ՀՀ ԱԺ-ի կողմից, 1996 թ. ապրիլի 30-ին

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԻՐԱՅՎՈՂ ՄՆԵԳԱՄԹԵՐՔԻ ՄԱԿՆՇՄԱՆԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՂ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Հայաստանի Հանրապետությունում սննդամթերք արտադրող, վերամշակող, փաթեթավորող իրավաբանական անձը կամ անհատ ձեռնարկատերը պարտավոր է այն ճակնշել *հայերեն լեզվով*: Մակնիշը պետք է պարունակի հետևյալ տեղեկությունները՝

ա) իրացվող սննդամթերքի անվանումը, զտաքաշը կամ ծավալը, եթե սննդամթերքը փաթեթավորված է.

բ) սննդամթերքում հավելումների ցանկը.

գ) արտադրության տարեթիվը և պիտանիության ժամկետը.

դ) սննդամթերքի օգտագործման վերաբերյալ ցուցումներ, եթե առանց դրանց այն չի կարող պատշաճորեն օգտագործվել (հատկապես բուժիչ, դիետիկ, ճանկական սննդամթերք), առանձնահատուկ հանձնարարականներ դրա պահպանման և օգտագործման մասին: Այդպիսի սննդամթերքի ցանկը հաստատում է Հայաստանի Հանրապետության Կառավարությունը.

*Այստեղ բերված են օրենքի միայն լեզվին առնչվող կետերը:

ե) տվյալներ արտադրողի մասին.

զ) սննդամթերքի ծագման երկիրը.

է) ոգելից խմիչքներում ալկոհոլի պարունակության տոկոսը.

թ) գծային ծածկագիրը.

ժ) նորմատիվ փաստաթղթերով սահմանված այլ տեղեկատվություն:

«Սննդամթերքի անվտանգության մասին» ՀՀ օրենքը ընդունվել է ՀՀ ԱԺ-ի կողմից 1999 թ. դեկտեմբերի 8-ին

«ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ԵՎ ՍՊԱՍԱՐԿՄԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐԻ, ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԾԱԳՄԱՆ ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔ, ՀՈԴՎԱԾ 6

Հայտը ներկայացվում է հայերեն: Հայտին կցվող փաստաթղթերը կարող են ներկայացվել այլ լեզվով: Այդ դեպքում Հայաստանի Հանրապետության հայտատուները պարտավոր են դրանց հայերեն թարգմանությունը ներկայացնել հայտի հետ, իսկ օտարերկրյա հայտատուները՝ հայտը ներկայացնելու օրվանից երկամսյա ժամկետում:

ԱՐՏԱԴՐՈՂԻ (ԿԱՏԱՐՈՂԻ, ՎԱՃԱՌՈՂԻ) ԿՈՂՄԻՑ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ԶԵՏԵՂԵԼՈՒ ՅՈՒՅԱՆԱԿԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՂ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐԸ*

1. Ցուցանակի տեղադրմանը և եզրաչափերին ներկայացվող պահանջներն են՝

ա) ցուցանակը պետք է տեղադրված լինի կազմակերպության ճակատային մասում (որտեղ տեղադրված են մուտքը և ցուցափեղկը) առաջին հարկի լուսամուտախորշերի կամ ցուցափեղկերի արանքում և երկրորդ հարկի լուսամուտախորշերի արանքում և չպետք է դուրս գցվի երկրորդ հարկի լուսամուտախորշերի ներքևի եզրից վերև:

*Հաստատված է ՀՀ կառավարության 2002 թ. մարտի 19-ի թիվ 270 որոշմամբ:

Ցուցանակի ներքևի եզրը չպետք է գտնվի հողի մակերևույթից առնվազն 2,5 մետր բարձրության վրա:

բ) ցուցանակը պատի մակերևույթից չպետք է դուրս ցցվի 0,5 մետրից ավելի:

գ) ցուցանակը չպետք է զբաղեցնի շենքի ճակատային մասի 1/6 մասից ավելին:

դ) ցուցանակի տառերի բարձրությունը պետք է լինի ոչ ավելի, քան 0,8 մետր և ոչ պակաս, քան 0,1 մետր:

ե) ցուցանակը երեկոյան ժամերին պետք է լուսավորված լինի ներքին անհատական կամ արտաքին հոսանքի աղբյուրներով և չպետք է ունենա թարթող լուսավորման աղբյուրներ:

զ) ցուցանակը տեղադրվում է հակահրդեհային, սանիտարական ու սպասարկման նորմերի և անվտանգության տեխնիկայի պահանջներին համապատասխան:

2. Ցուցանակի լեզվին և լրացման ձևերին ներկայացվող պահանջներն են՝

ա) *ցուցանակի լեզուն հայերենն է*: Ցուցանակի հայերեն տեղեկատվությունը կարող է զուգորդվել այլ լեզուներով նշված տեղեկատվությամբ:

բ) ցուցանակի հայերեն շարադրանքը տեղեկատվության ծավալով չպետք է գիջի այլ լեզվով շարադրված տարբերակի ծավալին:

գ) ցուցանակի այլ լեզվով շարադրանքը պետք է լինի հայերեն շարադրանքից ներքև կամ աջ հատվածում (ըստ ձախից աջ գրության):

3. Ցուցանակների վրա պետք է գետեղվեն հետևյալ տեղեկությունները՝ կազմակերպության ճակատային մասում փակցված ցուցանակի վրա նշվում են կազմակերպության (ֆիրմայի) անվանումը, կազմակերպական-իրավական ձևը, իսկ մուտքի դռան ցուցանակի վրա՝ աշխատանքային ռեժիմը:

IV. ՔԱՂՎԱԾՔՆԵՐ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԽԱՍՏՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀՀ ՕՐԵՆՔԻՑ

Հայաստանի Հանրապետության ուսումնական հաստատություններում առարկաների հայերեն դասավանդումը կամ ճիջնակարգ-մասնագիտական, մասնագիտական-տեխնիկական և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում *հայոց լեզվի ընդունելության քննությունը* չապահովելը

Հայաստանի Հանրապետության ուսումնական հաստատություններում առարկաների հայերեն դասավանդումը կամ ճիջնակարգ-մասնագիտական, մասնագիտական-տեխնիկական և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում հայոց լեզվի ընդունելության քննությունը (բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի) չապահովելը առաջացնում է տուգանքի նշանակում քաղաքացիների նկատմամբ՝ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի ութսունապատիկից մինչև հարյուրապատիկի չափով, իսկ պաշտոնատար անձանց նկատմամբ՝ հարյուրապատիկից մինչև հարյուրհիսնապատիկի չափով:

Նույն խախտումը, որը կատարվել է կրկին՝ վարչական տույժի միջոցներ կիրառելուց հետո մեկ տարվա ընթացքում, առաջացնում է տուգանքի նշանակում. քաղաքացիների նկատմամբ՝ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հարյուրքսանապատիկից մինչև հարյուրհիսնապատիկի չափով, իսկ պաշտոնատար անձանց նկատմամբ՝ երկուհարյուրապատիկից մինչև երեքհարյուրապատիկի չափով:

Հայաստանի Հանրապետության պետական մարմինների, ձեռնարկությունների, հիմնարկների և կազմակերպությունների (անկախ սեփականության ձևից) գործավարությունը ոչ հայերեն վարելը, ցուցանակները, ձևաթղթերը, դրոշմանիշերը, նամականիշերը, կնիքները, միջազգային փոստային ծրարները և գովազդները ոչ հայերեն ձևավորելը

Հայաստանի Հանրապետության պետական մարմինների, ձեռնարկությունների, հիմնարկների և կազմակերպությունների (անկախ սեփականության ձևից) գործավարությունը ոչ հայերեն վարելը, ցուցանակները, ձևաթղթերը, դրոշմանիշերը, նամականիշերը, կնիքները, միջազգային փոստային ծրարները և գովազդները ոչ հայերեն ձևավորելը առաջացնում է տուգանքի նշանակում. քաղաքացիների նկատմամբ՝ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հիսնապատիկից մինչև ութսունապատիկի չափով, իսկ պաշտոնատար անձանց նկատմամբ՝ հարյուրապատիկից մինչև երկուհարյուրապատիկի չափով:

Նույն խախտումը, որը կատարվել է կրկին՝ վարչական տույժի միջոցներ կիրառելուց հետո մեկ տարվա ընթացքում, առաջացնում է տուգանքի նշանակում. քաղաքացիների նկատմամբ՝ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի ութսունապատիկից մինչև հարյուրհիսնապատիկի չափով, իսկ պաշտոնատար անձանց նկատմամբ՝ երկուհարյուրապատիկից մինչև երեքհարյուրապատիկի չափով:

Ձանգվածաժին միջոցառումների ժամանակ ոչ հայերեն էլույթների համաժամանակյա թարգմանությունը չապահովելը

Համագումարներում, նստաշրջաններում, ժողովներում, գիտաժողովներում, հրապարակային ատենախոսություններում և պաշտոնական ու զանգվածային այլ միջոցառումների ժամանակ ոչ հայերեն էլույթների համաժամանակյա հայերեն թարգմանությունը չապահովելը առաջացնում է տուգանքի նշանակում. քաղաքացիների նկատմամբ՝ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հիսնապատիկից մինչև հարյուրապատիկի չափով, իսկ պաշտոնատար անձանց նկատմամբ՝ ութսունապատիկից մինչև հարյուրհիսնապատիկի չափով:

Նույն խախտումը, որը կատարվել է կրկին՝ վարչական տույժի միջոցներ կիրառելուց հետո մեկ տարվա ընթացքում, առաջացնում է տուգանքի նշանակում՝ քաղաքացիների նկատմամբ. սահմանված

նվազագույն աշխատավարձի հարյուրապատիկից մինչև հարյուրհիսնապատիկի չափով, իսկ պաշտոնատար անձանց նկատմամբ՝ հարյուրապատիկից մինչև հարյուրհիսնապատիկի չափով:

Պաշտոնատար անձանց՝ հայերենին չտիրապետելը և սպասարկման առանձին ոլորտներում աշխատող Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների՝ հայերենին չտիրապետելը

Պաշտոնատար անձանց՝ հայերենին չտիրապետելն առաջացնում է տուգանքի նշանակում՝ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հարյուրապատիկից մինչև հարյուրհիսնապատիկի չափով:

Սպասարկման առանձին ոլորտներում աշխատող Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների՝ հայերենին չտիրապետելն առաջացնում է տուգանքի նշանակում՝ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի երեսնապատիկից մինչև հիսնապատիկի չափով:

ՏԵՐԹԻՆԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՈՃԻՄԵԻ և ԽԱՅԵՐԵՆԻ ԲԱՐԾՐԱԳՈՒՅՆ ԽՈՐԻՐՈՂԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐՈՒՄ ԵՆՂ ԳՄԱԾ ԱՆՈՒՄՆԵՐԻ, ԵՆՐԹԻՄՆԵՐԻ, ԲԱԵՐԻ ՈՒ ԲԱՆԱԿԱՎԱԿԵՐՍՅՈՒՄՆԵՐԻ ԳԱՆԿ

- Ա -

աբա
Աբաս
աբբա
Աբգար
Աբդ էլ Զեբիմ
աբեթ
Աբեթ
Աբել
Աբխաղոմ
աբխազ (աբխազական,
աբխազերեն)
աբխազացի
Աբովյան փողոց
աբսցիս
աբսուրդ
Աբրահամ(յան)
Աբրամ (ռուս.)
Ազաթանգեղոս (պատմ.)
Ազապի
ազահ
ազարակ
ազի
ազիտացիոն-մասսայական
Ազնես(ա)
ազռավ
Ազրիպաս
ազրոկլիմայական
Ադա
ադաթ
Ադամ
ադամամուք
ադամանդ
Ադամյան
ադամորդի
Ադամս

Ադանա
Ադելաիդա
Ադելինա
Ադիբեկ
Ադիս Աբեբա
Ադրբեջան
Ադրիական (Ադրիատիկ) ծով
Ադրիանապոլիս
Ադրիանոս
Ադրիան վան Օստադե
Ադրինե
Ազա
Ազատ
ազատականություն (լիբերալիզմ)
(հաս.-քաղ.)
Ազատուհի
Ազարիա (պատմ.)
Ազգային գրադարան
Ազգային ժողով
«Ազգային միաբանություն» կու-
սակցություն
Ազգանուշ
Ազգերի լիգա
Ազգությունների սովետ
Ազգուշ
ազդ
ազդեցության գիծ
ազդեցություն
Ազիզ
Ազիզբեկ
Ազնաուր
Ազնիվ
Ազովի ծով
ազու
Աթաբեկ
Աթանաս

Աթանես
 Աթենաս (պատմ.)
 Աթենք
 Աթոռ Անահտա(յ)
 Աիդա
 Ա-Յ3 բենզին
 Ալլա
 «Ալ Աիրամ» թերթ
 ալանի
 Ալբանիայի աշխատավորական
 կուսակցություն
 Ալբերտ
 ալեգրո
 ալեհերձ
 Ալեն
 Ալեռայան կղզիներ
 Ալեքսան
 Ալեքսանդր
 ալեքսանդրացի
 Ալեքսանդր Սերգեևիչ Պուշկին
 Ալեքսանդր Սպենդիարյանի անվան
 օպերայի և բալետի պետական
 ակադեմիական թատրոն
 Ալեքսանդր Ստեփանի Թևոսյան
 (Ակսել Բակունց)
 Ալթուն
 ալժիրցի
 ալիգատոր
 Ալինա
 Ալինջաչայ
 Ալիս(ա)
 Ալիսիա
 Ալիխան
 ալ կարմիր
 Ալկիբիադես
 Ալկմենե
 Ալմա Աթա
 Ալմաթի
 Ալմաստ
 ալունինախտ (ալունինոզ)
 ալուր
 ալուվիալ

ալոջ (կենդ.)
 Ալպեր (Ալպյան լեռներ)
 Ալվան
 Ալվարդ
 Ալվինա
 ալտերնատիվ
 Ալֆրեդ
 Ախալցխա
 Ախալքալաք
 Ախիջան
 ախտականիում (պրոֆիլակտիկա)
 (բժշկ.)
 ախտորոշում (դիագնոզ)
 ածիկ
 ալադեմիայի իսկական անդամ
 Ակակի
 ալանջ
 ալնարկային քարտեզ
 ալնիկ ձվածեղ
 ալորդ
 ալորդեոն
 Ակսել
 ալրեդիտիվ
 ախազին
 Ահարոն
 Աիրիման
 Աղաբաբ
 Աղաբեկ
 աղաբռնվածքներ
 Աղազար
 Աղաթոն
 Աղալար
 Աղախան
 Աղամիր
 Աղայան
 աղանձ
 Աղաջան
 Աղասար
 Աղասի
 Աղավարդ
 Աղավնի
 աղացած բաղիան

աղացած կոճապղպեղ
 Աղաֆոն
 աղբ (աղբակույտ)
 աղբաղբուկ (բսբ.)
 աղբյուս
 աղբյուր
 աղ դրած կողակ
 աղ դրած վարունգ
 աղեբորբ (էնտերիտ)
 աղեստամոքսային
 Աղթամար կղզի
 աղի խորիզով նագուկ
 Աղձնեցի (պատմ.)
 Աղյուսագործների փողոց
 աղջամուղջ
 աղջիկ
 աղջկատակ (բսբ.)
 Աղվան
 աղցան
 Աղունիկ
 աճառախտություն (խոնդրոպաթիա)
 աճուրդ
 Ամալյա
 աման-չաման
 ամառային խորոված
 Ամասիա
 Ամբակում
 ամբարձիչ
 ամբարտակ
 ամբոխահաճություն (պոպուլիզմ)
 (հաս.-քաղ.)
 «Ամբոխները խելագարված»
 ամբողջ
 ամբողջատիրություն (տոտալիտարիզմ) (հաս.-քաղ.)
 ամեռբա
 Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ
 ամերիկացի
 ամիակ
 ամիլազ
 ամիճ
 Ամիրջան

ԱՄՆ
 ԱՄ Նահանգներ
 ԱՄՆ-ի Կոնգրես
 ԱՄՆ-ի Կոնգրեսի Ներկայացուցիչների պալատ և Սենատ
 ԱՄՆ-ից
 ամոթույքաբորբ (ցիստիտ)
 ամոնիում
 ամորձի
 ամորֆ
 ամոքափախլավա
 ամպամած
 ամպեր (Ա)
 «Ամպի տակից»-ը (երգեցիկ)
 ամպլիտուդ (տատանման)
 ամպուլա
 ամսեամիս
 Ամուրի Նիկոլան
 ամֆիթիա
 Այբիեմ
 Այգավարդ
 Այգեստան փողոց
 Այեթուս
 Այեցիոս
 այլազան
 այլախոհ (դիսիդենտ) (հաս.-քաղ.)
 այլ նշանակալի
 այլք
 Այծեմնիկ
 «Այն Լոռու ձորն է»-ն (փոխել է...)
 Այվազ
 Այտընյան
 այցելու անձնակազմ
 անալիզի հիմունքները
 Անախաս
 «Անակնկալ հանդիպում»-ից
 անակոնդա (կենդր.)
 Անահիտ
 «Անահիտ» գաթա
 Անանի
 Անանիա (պատմ.)
 Անանիա Շիրակացի

Անանիկ
 Անանուխ
 Անասնապահությունը՝ հարվածային
 ճակատ
 Անաստաս
 անատոլիացի
 անարատ կաթ
 անարգ (անարգել, անարգանք)
 Անբան Յուզի
 Անգին
 անգլիացի
 անգլո-ամերիկյան
 Անգղա Սուրբ Նշան
 Անդեր (Անդյան լեռներ)
 Անդոկ (պատմ.)
 անդորրության դեպքեր
 անդրադարձ (բանաձև, եղանակ)
 անդրադարձական
 անդրադարձականություն
 անդրադարձություն (մաթ.)
 անդրազգային ընկերություն
 Անդրանիկ
 Անդրեա դել Սարտո
 Անդրեա դըլլա Ռոբիա
 Անդրեաս
 Անդրերկաթուղու բաժանմունք
 «Անդրկաբել» (արտ. միավ.)
 Անդրկասպյան երկիր
 Անդրկովկաս
 Անդրկովկասյան ֆեդերացիա
 Անդրհորդանան
 Անդրոմաքե
 Անդրֆեդերացիա
 անընդմեջ
 անեցի
 Անթառամ
 Անժելա
 Անժիկ
 Անի
 Անիկ
 Անի-Կամախ
 անկախ պատահույթներ

Անկախության օր
 Անկոս Մարկիոս
 «Անհաղթ աքլոր»
 անհավասարում
 անհատական նշանառություն
 անհարմար հողեր
 անհնար պատահույթ
 անձավագիտություն
 անմիջական
 Անյուտա
 Աննա
 Աննման
 անող (ել.)
 անոթախտություն (անգիոպաթիա)
 անոթային թելքուռուցքոտություն
 (անգիոֆիբրոմատոզ)
 անոթուռուցք (անգիոմա)
 անշարժացած
 անջրդի
 անսամբլ (երաժշտ.)
 Անվտանգության խորհուրդ
 Անտառային փողոց
 անտառպետկոմ
 «Անտառում»-ի արվեստը
 անտեննա
 անտեցենդենտ
 Անտիգոնե
 Անտիլյան կղզիներ
 անտիլոպ
 անտիկվա (տպգր.)
 Անտիոք առ Եփրատավ
 Անտիոք առ Տավրոսիվ
 Անտիոք (քաղաք)
 Անտիոքոս
 Անտիսթենես
 Անտիտավրոս
 Անտոն
 Անտոնի (ռուս.)
 Անտոնիոս
 Անտուան դը սենտ Էքզյուպերի
 անց (մեք.)
 անցաթիռ (օդգ.)

անցակտրիչ
 անցահատում (մեք., շին.)
 անցատնակ
 անցարան
 անցման գործակից (մոդուլ)
 անցում (շին.)
 անցումային (մեկուսիչ)
 անցումակ զինվոր
 Անուններ, որ միշտ մեզ հետ են
 Անուշ
 անուշապուր
 Անուշավան
 «Անուշի» առաջին տարբերակը
 անուրջ
 անփոփոխակ (գոյ., մաթ.)
 անփոփոխակային (մաթ.)
 անփոփոխակային ենթաբազմություն
 անփոփոխակային վեկտոր
 անփոփոխակայնություն (դիֆերեն-
 ցիալի ձևի)
 անփոփոխակներ (երկրորդ կարգի
 կորի)
 աշակերտ-աշակերտուհի
 աշխատակարգ
 Աշխատանքային կարմիր դրոշի
 շքանշան
 «Աշխատանք» մարզական ընկերու-
 թյուն
 աշխատավորների դեպուտատների
 շրջանային սովետի գործադիր
 կոմիտե
 աշխարհաբար
 աշխարհաքաղաքականություն
 (գեոպոլիտիկա) (հաս.-քաղ.)
 Աշխարհբեկ
 Աշխարուհի
 Աշխեն
 աշխատակոմ
 Աշնանային տեսարան (նկար)
 Աշոտ
 Աշոտ Երկաթ (պատմ.)
 Աշտարակի կոլոլակ

Աշտարակի տոլմա
 աշտարակցի
 Աչիկ
 ապակցում (տեխն.)
 ապաստանցում
 Ապավեն
 ապարատ
 ապարոյուն
 ապացույց
 ապացուցում (մաթ.)
 Ապենինյան թերակղզի
 Ապերիկ
 ապիտած թիակ
 ապիտած կող
 ապիտած կուրծք
 ապիտած ձկնամեջք
 Ապպիանոս
 Ապպիոս Կլավդիոս
 Ապրեշում
 Ապրես
 ապուզանի աղցան
 ապուխտ
 Ապուսեթ
 աջ (աջակողմ)
 աջակցել
 առաձգականության գործակից
 (մոդուլ)
 առաձգական(ություն) (էլաստիկ)
 (ություն) (տնտ.)
 Առանձար
 առանձնագրույց
 առանցքային համաչափություն
 առանցքային հատույթ
 առաջ (առաջարկ, առաջին, առա-
 ջուց, առաջիկա)
 առաջադրություն
 առաջատար (ինժեներ)
 Առաջին համաշխարհային
 պատերազմ
 առաջնային
 առաջնորդ
 Առավան

առարկա (լայն սպառման)
 առարկա (գիտաճյուղ)
 առափ
 Առաքել
 առաքելություն
 առևտրային (կոմերցիոն) (տնտ.)
 առևտուրմին
 առեջք (վայրեջք)
 առճակատում
 առմին (առողջ. մին.)
 առմուտ (վայրեջքի)
 Առյուծաձև Միեր
 Առնակ
 Առնուղ
 առնչություն (մաթ.)
 առողջ
 առողջարան
 առջև
 առվափոս
 Առուշան
 Առուստամ
 ասամբլեա
 Ասանեթ
 Ասատուր
 ասել-խոսել
 Ասթինե
 Ասիա
 ասիացի
 Ասլան(յան)
 Ասծատուր
 Ասկանիոս
 Ասյա
 Ասոյան
 Ասորեստան
 Ասպրամ
 Ասպուրակ
 Աստղիկ
 Աստվածատրյան
 Աստվածատուր
 «Աստրո» (արտ. միավ.)
 ասուպ
 Ասքանազ

Ավագ
 ավագ
 ավանգարդ
 «Ավանգարդ» (արտ. միավ.)
 ավանտյուրա
 Ավգիաս
 ավգյան ախոռներ
 Ավգուստ Բեբել
 Ավգուստինոս
 Ավգուստ Ֆիլիպ
 Ավենտինյան բլուր
 Ավետ
 Ավետիս
 Ավետիք
 Ավթանդիլ
 ավիացիայի զանգվածային
 հարձակում
 ավիացիայի մարշալ
 Ավիկ
 Ավիս
 ավշագեղձաբորբ (լիմֆադենիտ)
 ավշահյուսվածքուռուցք (լիմֆոմա)
 ավշային հատիկուռուցքոտություն
 (լիմֆոգրանուլոմատոզ)
 Ավստրալիայի լեյբորիստական
 կուսակցություն
 ավստրալիացի
 ավստրիացի
 ավտոճանմին
 ավտոմեքենայի անվակ
 «Ավտոմոտոսիբոդ» (կամավոր
 ընկերություն)
 «Ավտոտեխսպասարկում» (վարչ.)
 ավտոտրանսմին
 ատամնուռուցք (դենտոմա)
 ատաղձ (ատաղձագործ)
 ատաղձի դուրս բերումը
 ատենախոս (դիսերտամտ) (գիտ.)
 ատենախոսություն (դիսերտացիա,
 թեզ) (գիտ.)
 Ատիլիոս Ռեզուլոս
 Ատլանտյան օվկիանոս

Ատոմ
 Ատրպատական (պատմ.)
 Արա
 Արաբական Միացյալ
 Ամիրայություններ
 Արաբական պետությունների լիգա
 Արաբիա
 «Արաբկիր» (արտ. միավ.)
 արագ
 Արագածոտնի մարզ
 արագ-արագ
 Արա Գեղեցիկ (պատմ.)
 Արագ
 Արագի
 Արայի լեռ
 Արալյան ծով
 Արամ
 Արամազդ
 Արամայիս
 Արամուհի
 Արարատ
 «Արարատի» պաշտպանը
 Արարատյան դաշտ
 արարատյան կոչուլակ
 արարում («ստեղծում»)
 Արաքս
 Արաքսի
 Արաքսյա
 Արբակ
 արբանյակ
 արբել (արբենալ, արբեցողություն,
 ջրարբի, ջրարբել)
 Արբելա
 արբշիռ
 արգահատանք
 Արգամ
 արգանակ
 արգանդ
 արգասիք
 արգավանդ
 արգելք (արգելակ, արգելել)
 Արգինե

Արգյազի Սուրբ Ստեփանոս
 Նախավկա
 Արգոլիս
 արգոտիզմ
 «Արգումենտի ի ֆակտի»
 արդ (արդի, արդիական)
 արդ («զարդ»)
 արդար (արդարև)
 արդդատմին
 արդեն
 արդյոք
 արդյուն(ք)
 արդյունաբերել
 արդյունագործական
 արդուզարդեղեն, արդուզարդ
 Արեգ
 արեգ (արեգակ)
 արեգակնային (արևի) ճառագայթում
 Արեգնագ
 Արեգնագան
 արեգնափայլ
 Արես
 Արև
 «Արև'-արև', ե՛կ, ե՛կ»-ի երաժշտու-
 թյունը
 արևածագ
 արևահարություն (հելիոզ)
 Արևանուշ
 արևացուլք, արևափայլ
 Արևելյան Եփրատ
 Արևելյան Հնդկաստան
 արևելցի
 Արևիկ
 Արևհատ
 Արևմտյան Բեռլին
 Արևմտյան Դվինա
 Արևշատ (յան)
 Արզուման
 Արթին
 արթուն
 Արթուր
 արժենվագում

արժույթ (վալյուտա) (տնտ.)
 Արիկ
 արիշտա, 1-ին տեսակի
 արիշտակարկանդակ
 արիշտա-հալվա
 արիշտայով ոսպախաշու
 արիշտայով սնկապուր
 արիշտափլավ
 Արիոս
 Արիստ
 Արիստոտել
 (Արիստոփանես)
 Արիստոֆան
 Արիության մեդալ
 արլ. երկ.
 արձնուռուցք (էմալդրլաստոմա)
 Արծվի
 Արծվիկ
 Արծրուն
 Արկադի (ռուս.)
 Արկադիոս
 արհեստակցական միությունների
 կենտրոնական խորհուրդ
 Արհեստակցական միությունների
 համաշխարհային ֆեդերացիա
 Արհմն
 արձագանք
 արձակուրդ
 արձան (արձանագործ, արձանա-
 գրություն)
 արմադա (պատմ.)
 Արման
 Արմանուշ
 Արմավ
 Արմեն
 Արմենակ
 «Արմենիայի» նավապետը
 Արմենպրես
 Արմենուհի
 արմ. երկ.
 Արմինե
 Արմին (Հերման)

արմլով
 արյունակույտ (հեմատոմա)
 Արշալույս
 «Արշալույսին»-ի բեմադրությունը
 Արշակ
 Արշակուհի
 Արշամ
 արոտ և արոտավայրեր
 արջ (արջաքուն, արջուտ, արջածառ)
 արջառ
 արջն (արջնաթույր)
 Արսեն
 Արսենի (ռուս.)
 արվարձան
 արտագծյալ (անկյուն, եռանկյուն,...)
 արտագծ(վ)ած
 արտադրանք (արդյունաբերական)
 արտադրիչներ
 արտաթիռ (էլեկտրոնների)
 արտաժայթքային
 արտածին (էկզոգեն) (տնտ.)
 արտածին հանքավայրեր
 արտածք (ամբարձիչի սլաքի)
 Արտակ
 արտահոսման (արտահոսային) կոն
 արտանկում (տեքստ.)
 Արտանուշ
 Արտաշ
 Արտաշես
 Արտասահմանյան երկրների հետ
 քարեկամության և կապի
 հայկական ընկերություն
 Արտասահմանյան երկրների հետ
 մշակութային կապի հայկական
 կոմիտե
 Արտավազդ
 Արտավան
 արտարժույթ (ինվալյուտա) (տնտ.)
 արտաքին գործերի նախարարու-
 թյուն
 արտգործմին
 Արտեմ

Արտեմիս
 արտհանքտեխնոլոգիան
 արտտուրիզմ
 Արցախի գաթա
 Արցախի տապակած
 Արուսյակ
 Արփա-Սևան
 «Արփա-Սևանշին» (վարչ.)
 Արփենիկ
 Արփի
 Արփիար
 Արփիկ
 Արփինե
 Արքիմեդ
 Աուլիս
 Աքայա
 Աքիլես
 աքսիոմ
 Աֆանասի (ռուս.)
 Աֆղանստան
 Աֆղանստանի Իսլամական
 Պետություն
 աֆրիկացի
 Աֆրիկայի եղջյուր (թերակղզի)
 Աֆրոդիտե

- Բ -

Բաբախան
 Բաբաջան
 Բաբելոն
 Բաբելմանդեբի նեղուց
 Բաբիկ
 Բաբլոյան
 Բաբկեն
 բազին
 Բազրատ
 բադ
 Բադալ
 բադմինտոն
 բադիան (աղացած)
 սմբուկ (խորոված)
 սմբուկի աղցան
 սմբուկի մուսաքա

սմբուկի մուրաբա
 սմբուկի աղցան
 սմբուկաթթու
 բազիս (հենք) (մաթ.)
 բազմագործույթ
 բազմազանեցում (դիվերսիֆիկա-
 ցիա) (տնտ.)
 բազմակարծություն (պլուրալիզմ)
 (հաս.-քաղ.)
 բազմակիություն (պլուրալիզմ)
 (հաս.-քաղ.)
 բազմանդամ (ած.)
 բազմանդամային
 բազմանդամային գործակիցներ
 բազմանդամ արտահայտություն
 բազմապատկելի
 բազմապատկիչ(ներ)
 բազմարկիչ (մուլտիպլիկատոր)
 (տեխ.)
 բազմությունների հատում
 բազուկով մսապուր
 Բաթու
 Բաթում
 բաժնեմաս (քվոտա) (տնտ.)
 Բալաբեկ
 Բալասան
 Բալեարյան կղզիներ
 բալետմայստեր
 բալթիական սաղմոն
 Բալթիկ ծով
 բալի մուրաբա
 բալլադ
 Բալտիմոր
 բալտիկ
 Բախշի
 Բակ
 բակլա
 բակլայի աղցան
 Բակուր
 Բահրազյան
 բաղադրույթ (երկու արտապատկե-
 րումների)

Բաղակի քար
 բաղարջ
 Բաղդադ
 Բաղդասար
 բաղդատելի (մեծություններ)
 բաղդատել (կոտորակները)
 բաղդատման մոդուլ (թվերի)
 բաղդատում
 Բաղիշ
 բաղձ (բաղձալ, բաղձանք)
 Բաղք-Քաշունիք
 բազմանդամ (գոյ.)
 բաղնիքի օճառ
 բամիայով ոչխարի միս
 բամիայով շոգեխաշուկ
 բամիայով տիակ
 Բայագետ
 Բայագետի գնդիկներ
 Բայագետի կոլուլակ
 Բայանդուր
 Բայրոն
 բանած ջրի հովացում
 բանածև
 բանածևել (մաթ.)
 բանածևում
 բանջար բորանի
 բանջարեղենի պահածոներ
 բանջարեղենով կանաչ լոբի
 բանջարեղենով սիգ
 բանվորական կուսակցություն
 Բառնաբաս
 բառաքերականական
 բատոն (հասարակ)
 Բարբարա
 Բարբյուս
 բարբաջանք
 բարակ-մարակ
 բարգավաճել
 բարդ (բարդել, բարդություն)
 բարդան
 բարդի
 բարդ(ոց)

Բարդուղ
 Բարդուղիմեոս (պատմ.)
 բարդուղիմյան գիշեր
 Բարեղամ
 Բարեհուսո հրվանդան
 Բարենցի ծով
 Բարիկ
 բարիկադ
 Բարխուդար
 բարձ
 բարձել
 բարձիթողի
 բարձր (բարձրաբերձ)
 բարձրաբերձ
 բարձրաբերձություն (շենքի)
 բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության մինիստություն
 բարձրաթռիչք
 բարձրլեռնային շրջան
 բարձրային
 բարձրայնություն (տեղանքի)
 բարձրաշենք
 բարձրաստիճան հյուր
 Բարձր Հայք
 բարձունք
 բարոյագիտություն
 Բարսեղ
 բարսելոնացի
 Բարունակ
 բացարձակ
 բացարձակ մեծություն (մոդուլ՝ իրական թվի, կոմպլեքս թվի)
 բացարձակ սխալ (մաթ.)
 բաց դեղին
 բաց կապույտ
 Բաքոս
 Բաքստեր
 բաքվեցի
 Բաքու
 Բաֆինի ծոց
 Բեատրիչե

Բեատրիս	Բիսկայան ծոց
Բեզլար	Բիրմայական Միություն
Բեթհովեն	Բիրմինհամ
Բեթղեհեմ	Բիրոբիջան
Բեժան	բիֆշտեքս
Բելա	բլենոռեա (բժշկ.)
Բելառուսի Հանրապետություն	բկաբորբ (անգինա)
բելգիացի	բկացավ (դիֆտերիա)
Բելիսարիոս	բղջախոհ
Բելուջստան	Բյուզանդ
Բեկնագար(յան)	Բյուզանդական կայսրություն
Բեկոն	Բյուզանդիա
բեկորային լեռներ	Բյուզանդիոն
Բեիբուբ	Բյուրակ(ն)
Բեիեղզեբուլ	Բյուրեղ
բեղաձուկ	«Բյուրեղ» (արտ. միավ.)
բեղմնիկ	Բյուրեղիկ
Բեյբուբ	բնագույն կարամել
Բեյրուբ	բնական սուրճ
Բենգալյան ծոց	բնակեցնել
բենգալուրուեցի	բնակվել
Բենիամին	բնակտնտմին
Բենիկ	բնութագրիչ (ած.)
Բենջամին	բնութագրիչ (գոյ.)
Բեովտիա	բնութագրիչ հավասարում (ֆունկցիա, գծեր)
բետոնի ելք	Բոգդան
բերան (ստոմա)	Բոդուեն դե Կուրտենե
բերանակցում (անաստոմոզ)	բոգրաշ
բերդ (բերդապահ)	Բոլդուին
Բերթա	բոլշևիկ
Բերենիկեի Վարսեր (համաստեղություն)	«Բոլշևիկյան դրոշով»-ից (քաղվածքներ)
Բերինգի ծով	բոխիով ձվածեղ
Բերկրուիի	բոհեմա
բերնեբերան	Բոհեմիա
Բերսաբե	բողբոջ (բողբոջել)
բեքերել (Բք)	Բոյուքդուզ
ԲԺՀ ժողովրդական ժողով	Բոնիֆացիոս
բժշկական ինստիտուտ	Բոսֆոր
բժշկական համալսարան	Բոտնյան (Բոտնիկ) ծոց
Բժշկյան	բորակի մսով
ԲիԲիՍի	

բորանի
 բորբ (բորբոքել)
 բորբել
 բորբոս
 բորբոսասնկախտ (ասպերգիլոզ)
 Բորժոմ
 Բորիս
 բոցամուղ
 բռնաշորթ (ռեկետիր) (հաս.-քաղ.)
 բռնաշորթուն (ռեկետ) (հաս.-քաղ.)
 Բրաբիոն
 Բրահմա
 բրամ (կենդ.)
 բրդել (բրդուճ, բրդոշ)
 բրիգադ
 բրինձ
 Բրիտանիայի ազգերի համագործակցություն
 բրնձապուր
 բրնձի լցոնով դդում
 բրնձի հոնապուր (մսապուր, ոսպապուր, քաշովի)
 Բրոդուեյ
 բրոնզափառ
 բրոշյուր
 բրուտտո
 Բրուտոս
 Բուենոս Այրես
 բուլկի (կլոր)
 Բուլղարիայի Հանրապետության ժողովրդական ժողով և Նախարարների խորհուրդ
 բուլղարացի
 բուհ
 բուհմին
 բումբար
 Բունիաթ
 բուսական աշխարհ
 բուսական ճարպ (ձեթ)
 Բուրանուշ
 Բուրաստան
 Բուրավարս

Բուրավետ
 բուրգ
 բուրդ
 բուրժուա
 բքախեղդ

- գ -

ԳԱ (գիտությունների ակադեմիա)
 Գաբրիել(յան)
 գագաթ
 Գագիկ
 գագի արդյունաբերության գլխավոր վարչություն
 գագպետկոմ
 գաթա
 Գալաջյան
 գալարափող
 Գալիլեա
 գալերա (պատմ.)
 Գալկինա-Ֆեդորուկ
 Գալուստ
 գահապահ
 գահապահություն
 գաղափարական-դաստիարակչական
 գաղթ
 գաղթաշարժ
 գաղջ (գաղջանալ, գաղջություն)
 գամադել
 Գաման-Քաթիպա
 Գայանե
 գայլաձուկ
 Գայլ Վահան
 Գայոս Սեկունդոս
 Գանգես
 Գանիմեդ
 Գանձակ
 գանձակ և բուկ
 գանձարանային (ֆիսկալ) (տնտ.)
 գաջ
 Գառնիկ

Գառնուհի
Գասպար
գավառացի
Գավգամելա
Գավրիլ (ռուս.)
Գարեգին
գարեջուր
Գարիկ
գարնիտուր (տպգր.)
Գարսևան
Գարուն
գարուն-ը երկվանկանի բառ է
Գարունիկ
«Գարուն»-ի վերջին համարը
Գարուշ
ԳԴԳ ժողովրդական պալատ
Գեդեոն
գեղագիտություն
գեղալոզ (սինխրոն լոզ) (մարզ.)
Գեղամ
Գեղամա լեռներ
Գեղայր
Գեղանուշ
Գեղավարս
Գեղարդ
Գեղեցիկ
Գեղիկ
գեղծ
գեղջուկ (գեղջկուհի)
գեղուհի
«Գեներալի քրոջ» հերոսները
գեներալ-մայոր
գեջ
Գեսլեր
Գևորգ
գետածածան
գետի հոսափոխում
գետնանուշի հալվա
գետնաջուր, ստորգետնյա ջուր
գերագույն զլխավոր հրամանատար
Գերագույն դատարան
գերադաս (ած.)

գերադաս սպասարկում
գերադաս խնդիր
«Գերագանցիկ ֆինանսիստ»
կրծքանշան
Գերասիմ
գերբ
գերիիմքային
գերմանա-իտալական
գերմանացի
Գերմանիա
Գերմանիայի Դաշնային Հանրապե-
տություն
Գերմանիայի սոցիալիստական մի-
ասնական կուսակցություն
գէս
Գիգուշ
գինեյութ
Գինեվարդ
գինեփի իշխան
գինեփի փասիան
Գինոս
Գինուշ
գիշերերգ
Գիսակ
գիտաարտադրական միավորում
գիտակարգ
գիտահետազոտական
գիտաճյուղ
«Գիտելիք» (ընկերութ.)
գիտության վաստակավոր գործիչ
գիտության և կրթության
նախարարություն
Գիտությունների ազգային
ակադեմիա
գիրգ
գիրուցք (խոզի)
գլանիկ
գլիցերենի օճառ
գլխավոր դատախազ
գլխավոր դատախազություն
գլխարխիվ (վարչ.)
գլխմոնտաժին

գծային բազմանդամ
 գծային երկանդամ
 գծապատկեր
 գմբեթարդ
 Գյաղուկյան
 Գյանջյան
 Գյանջում
 Գյոզալ(յան)
 Գյոթե
 Գյոնջյան
 Գյոքչյան
 Գյուլիզար
 Գյուլնազ
 Գյուլնազար
 Գյուլվարդ
 գյուղարդպետկոմ
 գյուղացի
 գյուղեգյուղ
 գյուտ
 գնալ-գալ
 գնդաձև
 գնդային
 գնդային զոտի
 գնդային եռանկյունաչափություն
 գնդային երկրաչափություն
 գնդային (մակերևույթ, կոորդինատ-
 ներ, բազմանկյուն)
 գնդային ֆունկցիաներ
 գնդաչափություն
 գնդիկ
 Գնել
 գնորդ
 գոգ (գոգավոր, գոգնոց)
 Գոզալ
 գոզինախ
 Գոհար
 Գոհարիկ
 Գոհարինե
 Գոհարվարդ
 Գողգոթա
 Գողիաթ
 Գողթնեցի (պատմ.)

գոյապաշար (մեք.)
 գոյատևություն (ավտոմեքենայի)
 Գոռ
 գոտի (գոնա)
 Գոտֆրիդ Բուլոնացի
 գորգ
 գորգարդյունաբերություն
 գորգարդյունագործություն
 Գորդիոս
 գորդյան հանգույց
 Գորդոն
 Գորի
 գորիսեցի
 գորիսցի
 գործակից (մոդուլ՝ սեղմման, ծգման,
 ընդարձակման)
 գործառնություն (ֆին.)
 գործարար (բիզնեսմեն) (տնտ.)
 գործարարություն (բիզնես) (տնտ.)
 գործարկ (օֆերտա) (տնտ.)
 գործարկու (օֆերենտ) (տնտ.)
 գործողություն
 գործույթ
 գորկիեցի
 գորտնուկախալ (կոնդիլոմա)
 Գվիդոն
 Գվինեա-Բիսաու
 Գր (գրեյ)
 գրաբար
 գրադիենտ
 «Գրական թերթի» հասցեն
 Գրակքոս
 Գրանիկոն
 Գրապիոն
 գրավատուն (լոմբարդ) (տնտ.)
 գրավիտացիա
 գրավիտացիոն
 գրավիտացիոն դաշտ
 գրավյուր
 գրեյ (Գր)
 գրենա
 Գրետա

Գրիգոր
 Գրիգորի (ռուս.)
 Գրիգորիս (պատմ.)
 Գրիգորյան տոմար
 Գրիշա
 Գրծեյան
 Գրոզնեֆտ
 գրողների միություն
 գրոսմայստեր
 գուբ
 գուլյաշ
 գուղծ
 գումարային
 գույն-գույն
 գունախտ (մեղանոզ)
 գունակոտություն (միելոմատոզ)
 գունակուռուցք (մեղանոմա)
 գուշակուհի
 Գուրգեն

- Դ -

դաբաղ
 դագա
 դագաղ
 դագանակ
 դադար (արվ.)
 դադար (դադարել)
 դադրել
 Դալար
 Դալմաթիա
 դաղծ
 Դաղստան
 Դամասկոս
 դանդուռի աղցան
 դանիացի
 Դանիել
 Դանիիլ (ռուս.)
 Դանուբ
 դաշինք
 դաշնագիր
 դաշտեցի
 դաջ (դաջել)

Դավթակ (պատմ.)
 Դավիդ (ռուս.)
 Դավիթ
 Դավիթ Անհաղթ (պատմ.)
 Դավիթ-Բեկ
 Դարաշամբի Սուրբ Ստեփանոս
 դարաշրջան (երկր., աշխ.)
 դարավանդ
 դարատափ
 դարբին (դարբնել, դարբնոց)
 դարդ
 Դարդանել
 Դարեհ Կողոմանոս
 Դարեհ Վշտասպյան
 Դարեջան
 դարծ (դարծյալ, դարծնել, դարծ-
 վածք)
 դարչին
 Դարվին
 դափնենշան
 դդմաճ
 դդմաքաշովի
 դդմիկի խավիար
 դդմիկ (լցոնած)
 դդմիկով տոլմա
 դդմով մուսաքա
 դդմով շոգեխաշու
 դդում
 դեգերել
 դեղեքինոյան հատույթ
 Դեզիկ
 Դելֆիս (Դելֆի)
 դելֆյան պատգամախոս
 դեղանիշ (գեղագ.)
 Դեղին ծով
 դեղծ (դեղծենի, դեղծաչիր)
 դեղծան
 դեղծանիկ
 Դեղծանիկ
 դեղծի կոմպոտ
 դեղնաշլորի մուրաբա
 դեմոկրատական կուսակցություն

Դեմոսթենես
 Դեյտոն
 դենդի
 Դեսիդերիոս
 Դևիդ
 Դրիս
 Դերենիկ
 դերժովակալ
 դերձակ
 դերձան
 դիագրամ
 դիալեկտիկա
 Դիանա
 դիետա
 դիետիսանոթ
 դիետճաշարան
 դիմադարձ
 Դիմադրության շարժում
 դիմակայում
 դիմացկունություն
 դիմափոշի
 Դիմիտրի
 «Դիմանոն» հաղթեց
 Դիոգենես
 Դիոկղետիանոս
 Դիոմեդես
 Դիոնիս (Բաքոս)
 Դիոնիսիոս թրակացի
 «Դիպոլ» (արտ. միավ.)
 դիսպանսեր
 դիրեկտոր
 դիրիժոր
 դիֆերենցիալ հաշիվ
 դլիրդ (դլրդալ, ահագնադլորդ)
 Դշխուհի
 Դոբրուջա
 դոզմա
 դոդոշ
 դոդոջ
 դոդիկ (հասարակ)
 Դոմինիկոս
 դոմնա

Դոնարա
 դոնդոդ
 Դոնի Լախիջևան
 Դոնի Ռոստով
 Դոն Զիշոտ
 դոշաբով պաքսիմատ
 Դովլաթ
 Դորա
 Դորոթեա
 Դստրիկ
 Դվիլիոս
 դ-ր (դոկտոր)
 դրամա
 դրամաիրային
 Դրամփյան
 Դրաստամատ
 դրդել (դրդապատճառ)
 դրվագներ
 Դուայտ
 «Դու և ես»-ի թարգմանությունը
 Դուխիկ
 դույզն-ինչ
 դուշանբեցի
 Դուռն Անտիոքա(յ)
 Դուստրիկ
 Դուրյան-Արմենյան
 «Դուք ո՞ւր եք գնում, ժիժեռնակներ»-
 ի (տաղաչափությունը)
 ԴՕՍԱՖ-ի կենտրոնական խորհուրդ

– Ե –

Եգան
 Եգեյան ծով
 Եգիպտա-սիրիական
 Եգիպտացորենի քաշովի
 Եգիպտոս
 Եգոր
 Եդեսիա
 Եգեկիել
 Եգնակ
 Եգնիկ
 Եգոպոս

եգր
 եգրաս
 եթեր
 «Եթերում է Երևանը»
 եթովպիա
 ելակի մուրաբա
 ելեագար (ռուս.)
 ելենա (ռուս.)
 ելիզավետա (ռուս.)
 ելիսեյ (ռուս.)
 ելուստ (արմատական ապարների)
 ելք (պահեստային)
 եղբայր
 «Եղբայր եմք մեք»-ը վաղուց է
 երգվում
 եղեգ(ն)
 եղեգնաձորցի
 եղիա
 եղիագար
 եղինջապուր
 եղինջի աղցան
 եղիշե
 եղիշե Արգարի Սողոմոնյան (Եղիշե
 Չարենց)
 եղիսաբեթ
 եղիսե
 եղնգացավ (օնիխիա)
 եղնիկ
 եղնիկի խորովու
 եղջերախտություն (կերատոպաթիա)
 եղջերենու սպիաբիծ (լեյկոմա)
 եղջերվաքաղ
 եղջերու
 եղջուր (եղջրաթաղանթ, եղջերավոր)
 եղվարդ
 Եմեն
 Ենգիբար
 Ենթակառուցվածք
 Ենթաջերմային
 Ենիսեյ
 Ենթողողում
 Ենովք

Ենոք
 Եպիփան
 Եպիփանես
 Եպրաքսյա
 Եռակալում
 Եռակցում
 Եռակցույթ
 Եռանկյան կողմեր
 Եռանկյուն (ած.)
 Եռանկյուն (գոյ.)
 Եռանկյունաչափական բազմանդամ
 Եռանկյունների հավասարություն
 Եռանկյուն պատկեր
 Եռաչափ տարածություն
 Եռյակ դաշինք
 Եսայի
 Եսավ
 «Ես և նա»-ի հերոսը
 Եսթեր
 Եսմինե
 Եվա
 Եվգենի (ռուս.)
 Եվգենիոս
 Եվգենյա
 Եվգինե
 Եվդոկիա
 Եվմեոս
 Եվսեբիոս
 Եվրիպիդես
 Եվրոպացի
 «Երագ» (արտ. միավ.)
 Երագիկ
 Երագուհի
 Երակաբորբ (ֆլեբիտ)
 Երամ
 Երանուհի
 Երանուշ
 Երան
 Երանյակ
 Երանոս
 Երասխ (պատմ.)
 Երբ (երբեք, երբեմն)

երգ (երգել, երգիչ, երգեցողություն)
«երգ մեր քարերի մասին»-ի տաղա-
չափությունը
«երգ-87»-ի հաղթողները
երգ (երգիկ, երգակից)
երդում (երդվել)
երեխաների պաշտպանության
միջազգային օր
երեմ
երեմեյ (ռուս.)
երեմիա (պատմ.)
երեսահալում
երեսնամյա պատերազմ
երեսուն-քառասուն (օր)
երևանի աղջան
երևանի բոզբաշ
երևանի գաթա
երևանի կայարանատան
պահասենյակ
երևանի շարոց
երևանյան լիճ
երևանյան Հէկ
«երևանվիտամին» (արտ. միավ.)
երևան քաղաքի կայարան
երևան քաղաքի կայարանատուն
երեք-ը թվական է
երեք կայսրերի դաշինք
երեքշաբթի
երիկամաբորբ (մեֆրիտ)
երիկամախտ (մեֆրոզ)
երիկամախտություն (մեֆրոպաթիա)
երիկամներ
երիմանթոս
երիմանթյան վարազ
երիմար
երիտասարդ
երիտասարդության միություն
երիցակ
երիքով
երկաթախտ (սիդերոզ)
երկաթուղայինի օր
երկանդամ (ած.)

երկանդամ (գոյ.)
երկանդամային
երկանդամային գործակիցներ
երկանդամ արտահայտություն
երկարակեցություն (մեք.)
երկարություն (մոդուլ)
երկընտրանք
երկնացույց (գործիք)
երկնացուցարան (շենք)
երկչափ տարածություն
երկրաբանության վարչություն
երկրահետախուզական
երկրաչափական միջին
երկրաչափության հիմունքները
երկրաջերմային
երկրացի
երկրի վարչապետ
երկրից երկիր
երկրորդ համաշխարհային պատե-
րազմ
երկրպագել
երկուշաբթի
2-ից 8-ի, 200-ը
երմետրոշին (վարչ.)
երմինե
երմոնե
երմոնյա
երջանիկ
երջանիկ (երջանկություն)
երջիկ
երվանդ
երուսաղեմ
երուսաղեմացի (պատմ.)
եփած երշիկ
եփած ուղեղ
եփեսոս
եփրատ
եփրեմ(յան)
եֆրեմ (ռուս.)

- 2 -

Չաբել
Չագևոս
զագս
Չալիբել
Չախար (ռուս.)
Չախարի (ռուս.)
զամբիացի
Չանազան
Չանան
Չանգակ
զանգված(ներ)
զանգվածային լրատվամիջոց
(մասսամեդիա) (հաս.-քաղ.)
Չանի
զառիկող
զառիկող-ծալքավոր
Չավեն
Չատիկ
Չատկի տոն
Չարա
զարգանալ
Չարգար
զարդ
զարդավոր շոկոլադ
Չարդար
Չարզանդ
Չարեհ
Չարիկ
Չարինե
Չարնայր
Չարնանազ
Չարնանազան
Չարնանդուխտ
Չարնիիր (պատմ.)
Չարնանուշ
Չարնուհի
Չարուհի
Չաքար
Չաքարե (պատմ.)
Չաքարիա (պատմ.)
Չաքեոս

զրոսայգի
Չզոն
Չեբեթ
Չեմֆիրա
Չենոբ (պատմ.)
Չենոն
Չես
Չեքսիս
զերդ
Չեփյուռ
զիզզազ
Չինա
Չինաիդա
Չինավար
Չինավոր
զինափորձարան
զինվորական կոմիսարիատ
զինվորական հեղաշրջում
զինվորական պարետի օգնական
զինվորական տոմսարկղ
«Չինվորը վերադառնում է տուն»
կինոնկարից
«Չինվորի մայր» կազմակերպություն
զղջալ (զղջում, զղջարար)
Չնյուռնիա (այժմ Իզմիր)
Չնրուխտ
զոբ
զոդ (զոդել)
Չոհրաբ(յան)
Չոհրակ
Չոյա
զոնա
Չոնոյան նեղուց
Չովանուշ
«Չովացուցիչ» կարամել
«Չովունի» (արտ. միավ.)
Չորաբաբել
զորակազմ (զորախումբ)
Չորայր
Չորապետ
Չորավար
Չորիկ

Ձվարթ
 զտաքաշ (նետտո քաշ) (տնտ.)
 զտ(վ)ած շաքար
 զտ(վ)ած պղինձ
 Ջրադաշտ
 Ջրվանդուխտ
 զուգագուլպա
 զուգադիպել (զուգահեռ, զուգակցել,
 զուգընթաց)
 զուգահեռագիծ
 զուգահեռակողմ
 զուգամիտում (ավտ.)
 զուգամիտության սկզբունքը
 զուգել(-վել)
 զուգորդել
 զուգվել (զուգս, զուգաբաժին)
 Ջուլալ
 Ջուլֆի
 Ջուլֆիա
 զույգ-զույգ
 Ջուրաբ

– է –

էգ (իգական)
 էգուց
 էդիկ
 էդիպ (ոս)
 էդվարդ
 էգրաս
 էթերի
 էթիկա
 էլբակ(յան)
 էլբիէյ
 էլեկտրաէներգիա
 էլեկտրակայան
 էլեկտրական հաշվիչ
 էլեկտրահաշվիչ
 «էլեկտրասարք» (արտ. միավ.)
 էլեկտրատեխնիկա
 էլեկտրացանց
 «էլեկտրոն» (արտ. միավ.)
 էլեկտրոնային հաշվամեքենա

էլեկտրոնային հաշվիչ մեքենա (էՀՄ)
 էլեոնորա
 էլզա
 էլզաս-Լոթարինգիա
 էլիզ
 էլիզա
 էլմիրա
 էլյա
 էլինար
 էլվիրա
 էլ Ջաուֆ
 էլ Քաբրիտ
 էկոնոմիկա
 էՀՄ
 էմանվել
 էմանուիլ (ռուս.)
 էմիլ
 էմիլյա
 էմին
 էմմա
 էյբիՍի
 էնեաս
 էներգիա
 «էն Լոռու ձորն է»-ով (ոգևորված)
 էպիրոս
 էջ (էջկապ, էջակալում)
 էջմիածնեցի
 էջմիածնի բոզքաշ
 էջմիածնի տոլմա
 էռնեստ
 էսթետիկա
 էսկուլապ
 էստաֆետ
 էստոնացի
 էստրադա
 էսքիլես
 էվելինա
 էվկլիդես
 էվրիպիդես (հին)
 էրագմ
 «էրեբունի» (արտ. միավ.)
 էրեկլե (վրաց.)

էրզրում
էքսկուրսիա
էքսչեմպիոն
էֆեմ

- Ը -

Ըղծուհի
ընդարձակ
ընդդիմախոս (օպոնենտ) (գիտ.)
ընդմիջում
ընթացակարգ
Ընծա
Ընծայից Սուրբ Աստվածածին
ընկեր (ընկերոջ)
ընկերաբար
ընկուզազգիներ
ընկուզատուներ
ընկույզի թանձրուկով իշխան
ընկույզի փողիկ
Ընծակ
Ընծանուշ
ընտանեկան օճառ
ընտրազանգված (էլեկտորատ)
(հաս.-քաղ.)
ընտրանի (էլիտա) (հաս.-քաղ.)
ընտրանու (էլիտային) (հաս.-քաղ.)
ընտրանք
ընտրանքային
ընտրանքների (մեթոդ)

- Թ -

թագ (թագադրել, թագակիր)
թագավոր
Թագվոր
թագուհի
Թագուհի
Թագուշ
Թադեոս (պատմ.)
Թադևոս
Թաթիկ
Թաթուլ
Թալես

Թախտ Տրդատա(յ)
թակարդ
Թահմազ
Թադես
Թադիանոս
Թամազ
Թամամ
Թամար
Թամարա
Թամարա-խանում
Թամրազ
«Թայմս»
թանապուր
Թանգին
Թանգինով
Թանկխաթուն
Թավրիզ
թարախաբորբ (ֆլեգմոնա)
թարգման (թարգմանել, թարգմանու-
թյուն)
Թարգմանչաց տոն
Թարգյուլ
թարգ տալ
Թարթառ
Թարխանա
թարխունով ծվածեղ
Թարվերդի
Թաֆտ
Թբիլիսի
Թբիլիսյան խճուղի
Թեքե
Թեզևս
Թեթևան
թեթևարդմին
թեժագլոցած
Թելավ
Թելման
թելուկի աղցան
թելքուռուցք (ֆիբրոնա)
թելքուռուցքոտություն (ֆիբրոնա-
տոզ)
Թեհրան

թեմա
Թեմզա
Թեմիս
Թեմիստոկլես
թեյ և սուրճ
թեյի երշիկ
Թեյլոր
Թենեդոս
թենիս
Թեոդիկ (պատմ.)
Թեոդոս (պատմ.)
Թեոդոսիա
Թեոդոր(ոս) (պատմ.)
թեոկրատիա
թեորեմ
Թեոփանե
Թեոփանոս
Թեսալիա
Թևան
Թևոս
Թեսիս
Թերեզա
թերթագաթա
թերթանիշ
թերթերուկ
թերթուկ փախլավա
թերմոդինամիկա
Թերմոպիլե
թեփահան ոլոռ
Թեֆարիկ
թթխմոր
թթվագարություն (ացիդոզ)
թթվասեր
թթվեցրած կաղամբ
թթու բանջարեղեն
թթու դրած լուլիկ (սխտոր, վարունգ)
թթու կաղամբով աղցան
թթուներ
թիանավ
թիմ
Թիֆլիս (հիմ)

թխպամած օր
թխպոր
թղթադրամացում
թղթաթափոն
թղթակից անդամ
թղթարդմին
թյունիկ
Թյուրինգիա
Թոմսոն
Թոյնքի
Թոնդրակյան շարժում
Թոռնիկ
Թովմա (պատմ.)
Թովմաս
Թորգոմ
Թորոս
թռչնախտ (օրնիթոզ)
թվաբանական միջին
թվարկության այբբենական համա-
կարգ
թվարկության դիրքային համակարգ
թվարկության համակարգ
թվարկություն
թվերի կարգավորյալ եռյակ
Թրակիա
թրմօղի
թրմօղիով կարամել
թրջել
Թրունեն
Թուխայր
Թուխանուշ
Թուխիկ
Թուխժամ
թուխպ
Թուկ
Թուկիդիտ (ես)
Թումանյան քննադատը
Թումաս
Թունիս
Թուշիկ
թուրք-թաթարական
Թուրքիա

- Ժ -

ժամանակաշրջան (երկր., աշխ.)
 ժայթքային գործունեություն
 ժայռային
 ժաննա
 ժաննա դ'Արկ
 ժասմենա
 ժենյա
 ժիրայր
 ժիրիկ
 ժխտօրինակ (մաթ.)
 ժնև
 ժոզեֆ
 ժողովրդական արտիստ
 ժողովրդավարություն (դեմոկրատիա) (հաս.-քաղ.)
 ժողովրդատնտեսական
 ժողովուրդ
 ժվկ (ժող. վերահսկ. կոմիտե)՝
 ժուռնալիստ (լրագրող)

- Ի -

իբերո-կովկասյան
 իբն էլ Ֆաքի
 իբր (իբրև)
 իգնատ
 իգնատիոս (պատմ.)
 իգնատի (ռուս.)
 իգոր
 իդա
 իդեա
 իզաբելա
 իզմիր (պատմ. Ջմյուռնիա)
 իզոտոն (ած., մաթ.) = նույնընթաց
 իթակե
 իլ դը Ֆրանս
 իլիոն
 իլյա (ռուս.)
 իդժ
 իմաստուհի
 իմերեթիա
 «Իմ ընկեր Նեսոն»

ինգա
 ինդոս
 ինդոստան
 ինժեներ-մեխանիկ
 իննա
 «Իններորդ ալիք»
 ինոկենտի (ռուս.)
 ինո(վ)կենտիոս
 ինչ-ինչ
 ինչ-որ
 ինվարիանտ (ած., մաթ.) = անփոփոխական
 ինվարիանտություն (մաթ.) = անփոփոխականություն
 ինտեգրալային միջին
 ինտենսիվություն
 «Ինտուրիստ» (գլխ. վարչ.)
 ինքնավար Մարզ
 ինքնիշխան
 ինքնիշխանություն
 իշխան
 Իշխան
 Իշխանուհի
 իշխանապուր
 իշխանի կոլոլակ
 իշխանով փլավ
 Իոակիմ (ռուս.)
 Իոան (ռուս.)
 Իոսիֆյան
 իջնել (իջևան, իջևանատուն, իջեցում)
 իջվածք
 իջույթ
 Իսաակի (ռուս.)
 Իսաբել
 Իսահակ(յան)
 Իսայի
 Իսաջան (յան)
 Իսիկ Կուլ
 իսկական անդամ
 Իսկանդար
 Իսկուհի

Իսմենե
 Իսպանիա
 Իսսոս
 Իսրայել
 Իվան Ահեղ
 Իվանե (պատմ.)
 Իտալացի
 Իր (կահույք)
 Իրա
 Իրադարձություն
 Իրազեկ (քաջատեղյակ)
 Իրական
 Իրական թվերի բաղդատումը
 Իրակ(ություն) (ռեալիա)
 (հաս.-քաղ.)
 Իրանություն
 Իրավասու
 Իրավիճակ
 Իրացնելիություն (լիկվիդայնու-
 թյուն) (տնտ.)
 Իրաք
 Իրինա
 Իր հյուրով եփած իշխան

- L -

Լադոգա լիճ
 Լազար (ռուս.)
 «Լազուր» (արտ. միավ.)
 Լալա
 Լալաբեկ
 Լալազար
 Լա Կրոզ Մաթյուրեն Վեյսիե
 Լա Մանշ
 Լամբար
 լայնական
 լայնակի հովիտ
 լայնույթ (տատանման)
 Լայպցիգ
 լանգետ
 Լանկաշիրի կոմսություն
 Լա Պլատա

Լապտևների ծով
 Լասկի
 լաստառաքում
 Լա Վալե Պուսեն Շառլ Ժան
 լավաշով փլավ
 Լավրենտի (ռուս.)
 Լավրենտիոս
 Լատիոն (հին)
 լատվիացի
 Լարա
 Լարիսա
 Լացիում (հին Լատիոն)
 Լաուր (գետ)
 Լաուրա
 լեգենդ
 լեդի
 լեզվաբորբ (խեյլիտ)
 լեզվագրական
 լեզվի պետական տեսչություն
 Լե Կրեզո
 Լեհական միացյալ բանվորական
 կուսակցություն
 Լեհաստանի Հանրապետության Սեյմ
 Լեհաստան
 լեղապարկաբորբ (խոլեցիստիտ)
 լեյբորիստական կուսակցություն
 Լեյլի
 Լեյկ Փլեսիդ
 Լեյտոն
 Լենա
 լենդլորդ
 Լենինականի աղցան
 Լենինականի յուղաթերթ
 «Լենինգրադ. քեզ համար»-ի
 հեղինակը
 լենինյան կոմունիստական երիտա-
 սարդական միություն
 Լենինյան մրցանակի դափնեկիր
 Լենինյան շրջան
 «Լենինյան ուղիով»-ի խմբագրությու-
 նը
 Լենկթեմուր

Լենֆիլմ
 Լեոն (ռուս.)
 Լեոնարդո դա Վինչի
 Լեոնիդ (ռուս.)
 Լեոնիդաս
 Լեոնտի (ռուս.)
 Լեպիդոս
 Լեռնային ապարներ
 Լեռնային Ղարաբաղ
 Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար
 Մարզ
 Լեռնիկ
 Լեռնցի
 Լև (ռուս.)
 Լևոն
 «Լևոնի վշտով» ոգևորված
 Լև Տոլստոյ
 Լերդ (լեռդանալ, Լերդացավ, Լերդա-
 պատառ)
 Լերկացուն
 Լե՛րմոնտով-Լերմոնտովի՛
 Լերմոնտովցի
 Լիա
 Լիանա
 Լիանուշ
 Լիավարտ հանձնում
 Լիզա
 Լիզիա
 Լիբանան
 Լիբիա
 Լիդեր
 Լիզա
 «Լիզին» (արտ. միավ.)
 Լիլի
 Լիլիթ
 Լիլիկ
 Լիլյա
 Լիկյորով կարամել
 Լիկուրգոս
 Լիմոնադ
 Լիմոնաթթու
 Լինել-չլինել

Լիպարիտ
 Լիպման
 Լիտր /վրկ
 Լիտր-վայրկյան
 Լիրա
 Լիրբ (լրբանալ, Լրբություն)
 Լիցքաթափում
 Լծորդ
 ԼՂ Հանրապետություն
 Լճածածան
 Լճացածություն
 Լճացում (ստագնացիա) (տնտ.)
 Լյարդ
 Լյուդմիլա
 Լյուդվիգ
 Լյուդվիգ վան Բեթհովեն
 Լյուդովիկոս
 Լյութեր
 Լյունեն (լմ)
 Լյուսի
 Լյուսյա
 Լյուքս (լք)
 Լյուքսեմբուրգ
 Լոբախաշու
 Լոբափլավ
 Լոբի (կանաչ)
 Լոբով և Լոլիկով հավ
 Լոզան
 Լոթարինգիա
 Լոլիկ
 Լոլիկի թանձրուկով իշխան
 (գնդիկներ)
 Լոլիկի թանձրուկով հորթի միս
 Լոլիկի մածուկ
 Լոլիկի պյուրե (սոուս)
 Լոլիկով և ձվով տոլմա
 Լոլիկով և սխտորով աղցան
 Լոլիկով և վարունգով աղցան
 Լոլիկով ձվածեղ
 Լոլիկով շոգեփուկ սմբուկ
 Լոխում-թերթիկ
 Լոկ

«Լուկոմոտիվին» հաղթեցինք
 Լուկրիս
 Լոճի վոյեվոդություն
 լոճեցի
 լոռեցի
 Լոռու հրաբխային բարձրավանդակ
 Լոռու բորանի
 Լորա
 լորդ
 Լորեստա
 Լորիկ
 Լորիս
 լորձ (լորձաթաղանթ, լորձունք)
 լորձենաբորբ (կատառ)
 լորձուն (կենդ.)
 լոքո
 լրագիճուն
 լրագրող (ժուռնալիստ) (մասն.)
 լրակառուցում
 լրահատկացում (սուրսիդիա, սուր-
 վենցիա) (տնտ.)
 լրատվամիջոց (մեդիա) (հաս.-քաղ.)
 լցափոշի
 լցակաղապարում
 լցոնած բաղ
 լցոնած դոմիկ
 լցոնած, թթու դրած սմբուկ
 լցոնած լուլիկ (կոլոլիկ, հավ,
 սմբուկ)
 լցոնած տաքդեղ
 լցույթ
 Լուար (գետ)
 Լուբեր
 Լուիզ(ա)
 լուծարելիություն (լիկվիդայնու-
 թյուն) (տնտ.)
 Լուկա (ռուս.)
 Լուկիոս
 Լուկրեցիոս
 Լուկուլլոս
 Լուսաբեր
 Լուսանկար՝ Ե. Եսայանի

Լուսանուշ
 Լուսավարդ
 լուսավորության մինիստրություն
 լուսացիր
 Լուսերես
 Լուսիկ
 Լուսինե
 լուսմին
 Լուսնթագ
 Լուսավարդ
 լուրջ
 Լք(Սուքս)

– Խ –

խաբեբա
 խաբել (խաբուսիկ, խաբություն)
 խադ
 խաթուն
 խաժակ
 խալխին Գոլ
 խաղաղության կողմնակիցների հա-
 մաշխարհային կոնգրեսի
 մշտական կոմիտե
 խաղաղության կոմիտե
 խաղաղության համաշխարհային
 խորհուրդ
 խաղաղության մրցանակ
 խաղաղության պաշտպանության
 հայկական հանրապետական
 կոմիտե
 խաղաղ օվկիանոս
 խաղողաթթու
 խաղողի թփով տոլմա
 խանամիր
 խանսայի մելիքություն
 խանդամիր
 խանդութ
 խանում
 խաշ
 խաշած իշխան
 խաշած լեզու (հավ, կարմրախայտ)
 խաշած հավ, հոնի թանձրուկով

խաշած հավ, լուլիկի թանձրուկով
 խաշիլ
 խաչատրյան
 խաչատուր
 խաչեն
 խաչենցի (պատմ.)
 խաչիկ
 խառը կոլոլակ
 խառը շոգեխաշու
 խառնուրդ
 խասենիկ
 խասիկ
 խավիար (դոմիկով)
 խավիժ
 խարդալ (բսբ.)
 խարդախ
 խարդավանել
 խարկով
 խարձ («1. եղեգնուտ, 2. ճուճ»)

խնձորի թանձրուկով հավ
 խնձորի սոուս
 խնձորով հնդկահավ
 խոզապուխտ (մանրած)
 խոզի գիրուցք
 խոզի (մսի) խորոված
 խոզի հալած ճարպ
 խոզի նրբերշիկ
 խոզի շոգեխաշուկի պահածո
 խոզուկ (պարօտիտ)
 խոլերա
 խոլորձ (բսբ.)
 խոխոջ (խոխոջուն)
 խոյեցի
 խոնարհ
 խոշաբ
 խոսելախտություն (լալոպաթիա)
 խոսե Ռաուլ Կապաբլանկա
 խոսրով
 խոսրովադուխտ
 խոսրովանուշ
 խոսրով բեկ
 խոսրովուհի
 խորանարդ
 խորդ (խորդաձագ)
 խորդենի
 խորդուբորդ
 խորեն
 խորենացի (պատմ.)
 խորհրդային Սոցիալիստական
 Հանրապետությունների Միություն
 խորհրդատու (կոնսուլտանտ) (գիտ.)
 խորհուրդ
 խորոված (բադրիջան)
 խորոված դոմիկ (կարտոֆիլ)
 խորոված կաքավ (իշխան, կարմրա-
 խայտ, ճուտ)
 խորոված սուկի
 խորովու
 խորտկեղեն
 խորտկերշիկ (եփած)
 ԽՍՀՄ լենինյան մրցանակ

խրամ
խրամուղի
խրբուկ (քսբ.)
խրիստաֆոր (ռուս.)
խրոնիկա
խուբ-Բռնաշեն
խուլհամրերի ընկերություն
խումար
խունկիանոս
խուշուշ
խուրձ
խուրջին

– Ծ –

ծագել (ծագում)
ծագումնային տիպ
ծածան
ծաղիկ
Ծաղկազարդի տոն
Ծաղկանուշ
Ծաղկինե
ծայրահեղական
ծանրահակ
Ծառուկ
Ծատուր
ծեգ (ծեգին)
ծեծած մսով քաշովի
Ծերեթելի-Ծերեթելուն
Ծերուն
ծիածան
ծիրանաչրի ապուր
ծիրանաչրով կճուճ
ծծմբային հրաքար
Ծիր Կաթին
ծխախոտախտ (տաբակոզ)
ծղրիդ
ծներեկ
ծներեկով մսապուր
Ծովակ
Ծովակալության կղզիներ
Ծովիկ
Ծովինար

Ծովխաթուն

– Կ –

կարարե
կազոր
Կադմոս (պատմ.)
կազմ
կազմակերպություն
կաթ (անարատ)
կաթնակարամել
կաթնահունց
կաթնամթերջ
կաթնապուր
կաթնով
կաթով դդում (ծներեկ, կարտոֆիլ)
կաթով նրբերշիկ
կաթոցիկ
կալանիչ (տեխն.)
Կալիփսե
Կալկաթա
կալցիումի կարբիդ և նրա ածանցյալ-
ները
կախարդ
Կախի
կակղամարմիններ
կակղանաբորբ (պուլպիտ)
Կակոս
Կահիրե
կաղամբ (թթվեցրած, աղ դրած)
կաղամբով տոլմա
կամարածալ, կորածալ
կամարածալք, կորածալք
կամաց-կամաց
Կամբոջա
Կամենեց-Պոդոլսկ
Կամո
Կամսար
կամուրջ
կայանամեջ (տրանս.)
կայարանապետ
կայարանատան հերթապահ
կայարանատան պետ

Կայեն
 Կայծակ
 Կայմապարան
 Կայսերապետական (ի տարբերու-
 թյուն կայսերականի)
 Կայունացած
 Կայունացած (ստացիոնար)
 աստղեր
 Կայունացած (ստացիոնար)
 շարժում, հոսանք
 Կայուն տեղակայված
 Կանանց միջազգային օր
 Կանաչ լորի
 Կանաչ լորով շոգեխաշու (ծվածեղ)
 Կանաչ լորու աղցան
 Կանաչ կիրակի
 Կանաչ ոլոռ
 Կանաչ լուլիկի մուրաբա
 Կանաչ լուլիկի մուսաքա
 Կանարյան կղզիներ
 Կանացի արձանասյուն
 Կանգակետ
 Կանգառի կետ
 Կանգի՝ կանգառի (մաթ.)
 Կանդելա (կղ)
 Կանխարգելում (պրոֆիլակտիկա)
 (հաս.-քաղ.)
 Կանյոն
 Կանն
 Կանվա
 Կանտ
 Կապ (առնչություն)
 Կապադովկիա
 Կապան (պատմ.)
 Կապանեցի (պատմ.)
 Կապելլա
 Կապի բաժանմունք
 Կապիտոլիում
 Կապմին
 Կառավարում (մենեջմենտ) (տնտ.)
 Կառեր
 Կառլեն

Կառլոս
 Կառույց(ային)
 Կառուցվածք(ային)
 Կասիա (քաղ.)
 Կասիոս (Գայոս)
 Կասպից ծով
 Կաստիլիացի
 Կատարինե
 Կատոդ (էլ.)
 Կարագ (անալի)
 Կարայի ծով
 Կարապետ
 Կարբիդ
 Կարգ (կարգադրել, կարգին, օրա-
 կարգ)
 Կարգապահություն
 Կարգավար (դիսպետչեր) (մասն.)
 Կարգավիճակ
 Կարգավորյալ
 Կարգավորյալ բազմություն (թվա-
 զույգ, թվաեռյակ)
 Կարգավորյալ փոփոխական
 Կարգավորություններ
 Կարգավորությունների թիվ
 Կարգավորված
 Կարգավորված բազմություն
 Կարդալ
 Կարդինալ
 Կարեն
 Կարգախ
 Կարթագեն
 Կարիատիդ
 Կարիբյան ծով
 Կարին (հին)
 Կարինե
 Կարլ
 «Կարծեմ թե»-ի հերոսի հոգեբանու-
 թյունը
 Կարծրախտ (սկլերոզ)
 Կարմեն
 Կարմիր աստղի շքանշան
 Կարմիր բանակի փողոց

Կարմիր դրոշի շքանշան
 Կարմիր ծով
 Կարմիր կիրակի
 Կարմիր քամի (երիզիպելաս)
 Կարմրաբորբ (երիզիպելա)
 Կարմրախայտ
 Կարմրացանոտություն
 (երիթեմատոզ)
 Կարնեցի (պատմ.)
 Կարոլինյան կղզիներ
 Կարողություն (ՅԷԿ-ի)
 Կարոտով ոչխարի միս
 Կարպիս
 Կարս
 Կարսեցի
 Կարսի թագավորություն
 Կարսի խորոված
 Կարտոֆիլի աղցան
 Կարտոֆիլով իշխան (իշխանապուր,
 մուսաքա, տիալ)
 Կաուչուկի գործարան
 Կաուցկի
 Կաքավիկ
 Կգ-ով
 Կելվին (Կ)
 Կեկեկ
 Կեղտաջուր
 Կենտրոնացի
 Կենդանական աշխարհ
 Կենսաքիմիա
 Կենտրոնական Աֆրիկա
 Կենտկոմ (կուսակցության)
 Կենտրոն
 Կենտրոնական վիճակագրական
 վարչություն
 Կենտրոնահամաչափ պատկեր
 Կենտրոնահամաչափություն
 Կենտրոնային համաչափություն
 Կենցաղմի
 Կեպկա
 Կեսարացի
 Կեսարիա

Կետագիծ
 Կերպար (իմիջ) (հաս.-քաղ.)
 Կեֆալոնիա
 Կզըլ Կում
 Կզըլ Օրդա
 Կիևյան փողոց
 Կիևցի
 Կիլիկիայի հայկական պետություն
 Կիլոգրամ (կգ)
 Կիլովատ-ժամ
 Կիմ
 Կիմա
 Կիմ Իր Սեն
 Կին (կնոջ)
 Կիպրոս
 Կիսաժայռային
 Կիսափորոտած հավ
 Կիր (ռուս.)
 Կիրակոս
 Կիրիլ (ռուս.)
 Կիրովաբադ
 Կիրովականի գաթա
 Կլասիցիզմ
 Կլավդիա
 Կլավդիոս
 Կլարա
 Կլոակա (պատմ.)
 Կլոճ (մոսկովյան)
 Կլոր ճիճու
 Կլոր որդ
 ԿԿ
 Կճղակավորներ
 Կճուճ
 Կճուճի կարմրախայտ
 Կյուրեղ
 Կյուրոս
 Կնյազ
 Կոզլով
 Կոզմա
 Կոթողի
 Կոլայի թերակղզի
 Կոլեգա

կոլեգիա
 կոլեկտիվ
 կոլխիդա
 կոլուլակ
 կոլուլիկ
 կոլումբիացի
 կոլումբոս
 կոկոն
 կոկորդ
 կոկոռչի մուրաբա
 կոկոն (տեխ.)
 կողակ (տապակած)
 կողամիս
 կողբացի (պատմ.)
 կողբեցի
 կողքիս (պատմ.)
 կոճապղպեղ (աղացած)
 կոմբինատորային անալիզ (տոպոլոգիա)
 կոմբինատորիկա
 կոմբինացիաներ
 կոմբինացված ճարպ
 կոմիտաս
 կոմնենոս
 կոմպակտ (ած., մաթ.)= սերտ
 կոմպակտ (գոյ. մաթ.)= սերտույթ
 կոմպակտություն (մաթ.)= սերտություն
 կոմպլեքս
 կոմպլեքսային
 կոմպոզիտոր
 կոմպոզիտորների միություն
 կոմպոտ (անկորիզ ծիրանի)
 կոմունիզմ
 կոմունիստ
 կոմունիստական կուսակցություն
 կոյանոց (կնդբ.)
 կոյանցք (կնդբ.)
 կոյուղի
 կոնարդ
 կոնգրեսմեն
 կոնսերվատորիա

կոնստանտին (ռուս.)
 կոնտրաներ
 կոնտրավարիանտ (ած., մաթ.)= հակափոփոխակային
 կոնտրավարիանտ (գոյ., մաթ.)= հակափոփոխակ
 կոնցենտրատներ և համեմունք
 կոնցերտ (երաժշտ. ստեղծ.)
 կոնֆետ
 կոնֆերանս
 կոնֆուցիոս
 կոշեցի
 կոորդինատ
 կոոպերացիա
 կոպենհագեն
 կոպեռնիկոս
 կոպի հատիկաբորբ (տրախոմա)
 կոռեկտ (ած., մաթ.)= ճշտորոշ
 կոռեկտություն (մաթ.)= ճշտորոշություն
 կոռնելիոս
 կոսիգին
 կոստան
 կոստանդին
 կոստանդնուպոլիս
 կոստյում
 կովարիանտ (ած., մաթ.)= համափոփոխակային
 կովարիանտ (գոյ., մաթ.)= համափոփոխակ
 կովարիացիա (մաթ.)= համափոփոխակում
 կովկաս
 կովկասի լեռնաշղթա
 «կոտայք» (արտ. միավ.)
 կոտայքի բորանի
 կորածալ(ք)
 կորդ (կորդանալ)
 կորդիլերյան լեռներ
 կորդիլերներ
 կորեկի ծավար
 կորիզով ծիրանի (դեղձի) կոմպոտ

կորկոտ
 կորկոտապուր
 կորկոտով մսապուր
 կորյուն
 կորնթարդ
 կորնթոս
 կարաթթվի մուրաբա
 կարօճառ
 կվաս (հացի)
 կվարցիտ
 կվվ (կենտ. վիճ. վարչություն)
 կվտ-ով
 կտրտած սմբուկ
 կրակովի վոյնոդություն
 կրասնոյարսկի երկրամաս
 կրասոս
 կրեսոս
 կրետե
 կրիվոյ Ռոզ
 կրխթուլաղ
 կրկես
 կրոսվորդ
 կցուրդ
 կուեստներ և միաթեք
 կատարներ
 կուլոն (կլն)
 կուլտմին
 կուլտուրա
 կու-կլուքս-կլան
 կուդթ (կենդ.)
 կույրերի ընկերություն
 կուսակցության կենտկոմ
 կուսակցության կենտկոմի
 քարտուղար
 կուսակցություն
 կուտակումալին
 կուտապ
 կուտում
 կուրիլյան կղզիներ
 կուրիոս Դենտատոս

- 7 -

Հաագա
 Հաբեթ
 Հաբեթնակ
 Հաբեշտան
 Հաբսբուրգ
 հագենալ
 հագնել (հագը, հագուստ)
 հագուստ
 հագուրդ
 Հադես
 հազարաթերթիկ
 Հազարապետ
 Հազարավարդ
 հազարավորներ (մաթ.)
 հազարավորների դաս
 հազարերորդ
 հազարերորդական (մաս)
 հազարերորդականների կարգ
 հազ. հա-ով
 հազ. ձիաուժ
 հազ. տ-ով
 Հազկերտ
 հալած պանիր
 Հալեպ
 Հալիկառնաս
 հալիմ (նավասարդի հարիսա)
 Հալլեյ
 հալվա
 հալում
 հալույթ
 հալք
 Հախնազար
 հակափոփոխակ (գոյ., մաթ.)
 հակափոփոխակալին (մաթ.)
 հակափոփոխակալին վեկտոր
 հակընթաց (ած., մաթ.)
 Հակոբ
 հակոբենի (քսթ.)
 հակոբուկ (քսթ.)
 հաղարջ
 հաղարջի մուրաբա

Հաղթանակի տոն
 հաղորդ (հաղորդել, անհաղորդ)
 հաճարի ծավար
 հաճարով քաշովի
 հաճնեցի
 համագիծ վեկտորներ
 Համադան
 Համազասպ
 Համազասպուհի
 համաթեքայնություն (մաթ.)
 համաժողով
 համալիր (շին.)
 համալիր (սպորտ. կոմպլեքս)
 համալիրային
 համախառն շոգեխաշու
 համակազմ (մեք.)
 համակառույց (ճարտ.)
 համակարգ (գիտ.)
 համակարգ (կոորդինատային, հավասարումների, անհավասարությունների, ուժերի)
 համակենտրոն (ած., մաթ.)
 համակենտրոն շրջանագիծ
 համակիզակետ (ած., մաթ.)
 համակիզակետ կորեր
 համահալվածք
 համահերթ վեկտորներ
 համաձայնագիր (կոմպենցիա) (տնտ.)
 Համամիութենական արհեստակցական միությունների կենտրոնական խորհուրդ
 Համամիութենական լենինյան կոմունիստական երիտասարդական միություն
 համայնապատկեր
 Համայնքների պալատ (Անգլիայի)
 համաչափ (պատկեր)
 համաչափականություն (մաթ.)
 համաչափություն (մաթ.)
 համառանցք գլաններ
 համառանցք (ած., մաթ.)

համասեռ բազմանդամ
 Համասփյուռ
 համատիրություն (կոնդոմինիում) (հաս.-քաղ.)
 համարակալում
 համարժեք (մաթ.)
 համարժեք անհավասարություններ
 համարժեք հավասարումներ
 համարժեք պատահույթներ
 համարժեքության հարաբերություն
 համարձակ
 համացրիվ (ած., մաթ.)
 համացրիվություն
 համափոփոխակ (գոյ., մաթ.)
 համափոփոխակային (մաթ.)
 համափոփոխակում (մաթ.)
 համաֆոկուս (ած., մաթ.)=համակիզակետ
 Համբարձման տոն
 համբարձում
 Համբարձում
 Համբուրգ
 համեմատել (կոտորակները)
 համեմատելի (մեծություններ)
 համեմատում
 Համեստ
 համերանգություն
 համերգ (մեներգ, գովերգ)
 համընկնելի (հատվածներ, պատկերներ)
 համընկնելիություն
 Համժողտնտխորի
 Համիլկար
 Համլետ
 Համլիկ
 Համո
 Համսուն
 համրել (մինչև 100)
 համրելի (բազմություն)
 հայ-անգլերեն
 Հայաստան
 Հայաստանի Ազգային հերոս

Հայաստանի առաջին հանրապետու-
 թյուն
 Հայաստանի Հանրապետության Ազ-
 գային ժողով և Կառավարություն
 Հայաստանի Հանրապետություն
 «Հայաստանը երգերի մեջ»-ը բա-
 նաստեղծաչար է
 Հայաստանի երգչախմբային ընկե-
 րություն
 Հայաստանի երիտասարդական
 կազմակերպությունների կոմիտե
 Հայաստանի կոմպոզիտորների
 միություն
 «Հայաստանի հանքային ջրեր»
 (արտ. միավ.)
 Հայաստանի ճարտարապետների
 միություն
 Հայաստանի նկարիչների միություն
 «Հայարդկապ» (արտ. միավ.)
 Հայարփի
 Հայգիտտեխխորի (հանրապետ.
 խորհուրդ)
 Հայգլխեներգո (վարչ.)
 Հայգլխջրշին (վարչ.)
 Հայգյուտխորի
 Հայգունմետաղ (վարչ.)
 Հայդելբերգ
 հայ եկեղեցու գործերի կոմիտե
 հայեցակարգ (կոնցեպցիա) (գիտ.)
 «Հայէլեկտրալույս» (արտ. միավ.)
 «Հայէլեկտրակապ» (արտ. միավ.)
 «Հայէլեկտրամեքենա» (արտ. միավ.)
 «Հայէլեկտրաշարժիչ» (արտ. միավ.)
 Հայիթի
 Հայխաթուն
 «Հայծխախոտարդ» (արտ. միավ.)
 Հայկ
 Հայկազ
 Հայկակ
 «Հայկական բանակ»
 հայկական երգի-պարի վաստակա-
 վոր անսամբլ

հայկական երկրաբանական ընկե-
 րություն
 Հայկական Պար (լեռնաշղթա)
 հայկական պետական մանկավար-
 ժական ինստիտուտ
 Հայկական ԽՍՀ
 Հայկական Խորհրդային Սոցիալիս-
 տական Հանրապետություն
 Հայկական ԽՍՀ ԳԱ հրատարակչու-
 թյուն, 1981
 Հայկական ԽՍՀ «Կարմիր խաչի» ըն-
 կերության կենտրոնական կոմիտե
 Հայկական ԽՍՀ պարի պետական
 անսամբլ
 Հայկանդուխտ
 Հայկանուշ
 Հայկարամ
 «Հայկենցաղքիմ» (արտ. միավ.)
 Հայկինո
 Հայկ Լահապետ
 Հայկոոպ (միություն)
 Հայկրկզունմետաղ (վարչ.)
 Հայկրկսևմետաղ (վարչ.)
 Հայկուհի
 Հայկուշ
 Հայկուրորտ (հանրապետական
 խորհուրդ)
 «Հայծուկարտսպան» (արտ. միավ.)
 Հայծուկ վարչություն
 «Հայծենապակի» (արտ. միավ.)
 «Հայիաստոց» (արտ. միավ.)
 Հայիացարդ
 Հայիիդրոէներգաշին (վարչ.)
 Հայիրշեջ (ընկերութ.)
 «Հայիուշանվեր» (արտ. միավ.)
 Հայնատան
 Հայնե (Հայնրիխ)
 Հայնյութեզերվ (տեսչ.)
 Հայնրիխ
 «Հայոսկի» (արտ. միավ.)
 «Հայոց աշխարհ»
 Հայպատմիուշ ընկերություն

Հայպետհրատ
 Հայպետստանդարտ (վարչ.)
 «Հայջրփրկ» (ընկերություն)
 Հայ ռամկավար ազատական կու-
 սակցություն
 հայ-ռուս-լատիներեն
 «Հայվերելակ» (արտ. միավ.)
 հայտարարագիր (դեկլարացիա)
 (հաս.-քաղ.)
 Հայտուրիզմ (հանրապետ. խոր-
 հուրդ)
 հայրենաբաղձ
 հայրենադարձության կոմիտե
 Հայրենական մեծ պատերազմ (Մեծ
 Հայրենական)
 Հայրենական պատերազմի առաջին
 աստիճանի շքանշան
 «Հայրենի թվի» թարգմանությունը
 Հայրենիքի շքանշան
 Հայրապետ
 Հայրիկ
 Հայրուհի
 «Հայքիմմեքենա» (արտ. միավ.)
 Հայֆա
 հանդես
 հանդերձ (հանդերձանք, հանդերձա-
 րան)
 հանդիսամուլություն
 Հանկուռ
 հանձնակատար
 Հաննիբալ
 Հաննովեր
 հանրապետական դատախազություն
 հանրապետական հանրային գրա-
 դարան
 հանրապետության նախագահ
 հանրապետություն
 «Հանրապետություն» կուսակցու-
 թյուն
 Հանրի
 հանցականիսում (պրոֆիլակտիկա)
 (իրավ.)

Հանքային լեռներ
 հաշիվ (գոյ.)
 հաշվադրույթ
 հաշվամեքենա
 հաշվասարք
 հաշվարար (անձ)
 հաշվարկում (արտադրանքի արժե-
 քի)
 հաշվաքանոն
 հաշվել (ա. դրամը, բ. ֆունկցիայի
 արժեքը)
 հաշվելը (մաթ.)
 հաշվեկշիռ
 հաշվիչ (ած.)
 հաշվիչ (գոյ.)
 հաշվիչ մեքենա
 հաշվիչ սարք
 հաշվող (անձ.)
 հաշվողական (կենտրոն, մեթոդներ)
 հաշվողական ալգորիթմ (ընթացա-
 կարգ)
 հաշվում (ծախսերի)
 հապալասի մուրաբա
 հաջի
 Հաջի-Մուրադ
 հաջող (հաջողակ, հաջողություն)
 հաջորդ
 «Հառաչանքը» աչքի է ընկնում...
 Հասան
 հասարակական-քաղաքական
 Հասմիկ
 հաստոց
 Հաստրուբալ
 հաստույթ
 Հասրաթ(յան)
 հասուդա
 հավ
 Հավայան կղզիներ
 Հավանա
 հավապուր
 հավասարաթեք (գոյ., մաթ.)
 հավասարաթեքայնություն (մաթ.)

հավասարաթեքության գիծ
 հավասարակողմ եռանկյուն
 հավասարահնարավոր պատահույթ-
 ներ
 հավասար անվերջ փոքրեր
 հավասարաթեքության գիծ (ճընշ-
 ման)
 հավաքորդ (կոլեկցիոներ) (մասն.
 հավաստագիր (վաուչեր, սերտիֆի-
 կատ) (տնտ.)
 հավաստագրում (սերտիֆիկացում)
 (տնտ.)
 հավաստի պատահույթ
 հավաքակայան (տրանսպ.)
 հավելորդով մոտավորություն
 հավելուկ
 հավելույթ
 հավի կոլոլիկով արգանակ
 հավով բրնձապուր
 Հավր
 հատարկել (մաթ.)
 հատարկման եղանակ (մաթ.)
 հատիկ
 հատիկուռուցքոտություն
 (գրանուլոմատոզ)
 հատխաշ լոբի
 հատման գիծ
 հատման կետ
 հատով
 հատվածակողմ
 հատվածային
 հատ(վ)ել
 հատվող (հատվող ուղիներ, բազմու-
 թյուններ)
 հատվող պատկերներ
 հատուկ երշիկ
 հատում (զծերի հատում)
 հատույթ (հորիզոնական հատույթ)
 հատույթի մակերես
 հատույց
 հարաբերական սխալ (մաթ.)
 հարաբերակցություն (մաթ.)

Հարագատ
 հարականջաբորբ (պարոտիտ)
 Հարավային Ամերիկա
 հարավ-արևելք
 Հարավսլավիա
 հարավցի
 հարատամնախտ (պարոդոնտոզ)
 հարատամնախտություն
 (պարոդոնտոպաթիա)
 հարացույց
 հարբել
 հարգել (հարգանք)
 հարդ
 հարդար (հարդարել, հարդարանք)
 հարթագիծ
 հարթման մակերևույթներ
 հարինգ
 հարիսա
 Հարիսոն
 հարձակողական (ագրեսիվ) (քաղ.)
 հարձակվել (հարձակում, հարձակո-
 ղական)
 հարմոնիկ (ֆունկցիա, անալիզ)
 100-ամյա
 Հարյուրամյա պատերազմ
 հարյուրավորներ
 հարյուրերորդ
 հարյուրերորդական (մաս)
 հարյուրերորդականների կարգ
 հարյուրհազարավորներ (մաթ.)
 հարյուրմիլիոնավորներ (մաթ.)
 հարսանեկան ապուր
 հարսանեկան փլավ
 Հարտման
 Հարց (տեղանուն)
 հարցաթերթ(իկ)
 Հարություն
 Հարուն ալ Ռաշիդ
 հացաբուլկեղեն
 հացամթերքմին
 «Հացի խնդիր»
 հացի կվաս

հացով և կանաչ սոխով ձվածեղ
 Հաֆիզ
 ՀԳՄ (Հայաստանի գրողների միու-
 թյուն)
 Հերբե
 Հերրիոյան կղզիներ
 հեգ («խեղճ»)
 հեգ (հեգել - «վանկարկել»)
 Հեգել
 հեզնանք
 Հեթում (պատմ.)
 Հելգոլանդ
 Հելենոս
 Հելլադա
 Հելլեսպոնտոս
 Հելսինգֆորս
 Հելսինկի
 Հելվեցիա
 Հելվեցիոս
 Հելվեցիուս
 հեկատոմբ (պատմ.)
 Հեկտոր
 Հեկուբ(ե)
 հեղափոխություն
 հեղձ (հեղձամահ)
 Հեղնար
 Հեղուշ
 Հեմոս
 հենամեջ (շին.)
 Հենան
 հենրի (Հ)
 Հենրիկ
 հենք (մաթ.)
 հենքահյուսվածք (ստրոմա)
 հեշտոցաբորբ (կոլպիտ)
 Հեջաս
 հեռագնա նպատակներ
 հեռավորարևելյան
 Հեռավոր Արևելք
 Հեսիոդոս
 Հեսպերիա
 հեսպերյան խնձորներ

Հեսպերյաններ
 Հեսսեն
 Հեսու Լավի
 հետադեմ ուժեր
 հետադիմություն
 հետազննական
 հետազննություն (ճանապարհի
 ծրագծի)
 Հերա
 Հերաթ
 Հերակլ
 Հերակլես
 Հերակլիտ
 հերբարիում
 Հերբարտ
 Հերիկ
 Հերիք
 Հերիքնազ
 Հերկուլանում
 Հերկուլես
 Հերիեր
 հերձ (հերձել, հերձամահ)
 Հերման
 Հերմել
 Հերմես
 Հերմիմե
 Հերմոնե
 Հերոդոտ
 Հերոստրատ
 «Հերոսուհի մայր» կոչում
 Հերովդես
 Հերսելյա
 Հերսիլե
 Հերսիկ
 հերց (Հց)
 Հերցեգովինա
 Հեփեսոս
 «Հզոր հայրենիք» կուսակցություն
 հզորություն (հեկ-ի)
 հեկ
 ՀԹԳՄ (Հայաստանի թատերական
 գործիչների միություն)

ՀԺՄ (Հայաստանի ժուռնալիստների միություն)
 Հիացինտ
 հիգիենա
 հիդրավլիկական (ջրաբաշխական) մամուլ
 հիդրոէլեկտրական (ՀԷԿ)
 «Հիդրոհաղորդակ» (արտ. միավ.)
 հիլ
 Հիլդեբրանդ
 ՀԻՀԳ հայկական բաժանմունք
 Հիմալայան լեռներ
 հիմունքներ
 Հին Արևելք
 հինգերորդ
 Հինդուկուշ
 Հինդուստան
 Հին Հռոմ
 Հին Հունաստան
 «Հին ու նոր երգ ու վերքերից»-ի բնագիրը
 հիպերբոլ
 հիպնոս (հիպնոզ)
 Հիպոկրատ
 Հիսուս Զրիստոս
 ՀԼԿԵՄ
 ՀԼԿԵՄ Սպիտակի շրջկոմ
 ՀԽՍՀ Պետական մրցանակ
 ՀԿԿ Կենտկոմ
 ՀԿԿ ԿԿ
 ՀՀ Կառավարություն
 ՀՀ Վճռաբեկ դատարան և Սահմանադրական դատարան
 հղկում
 Հմայակ
 Հմայիլ
 Հյուզո
 Հյուսիսային ծով
 Հյուսիսային սառուցյալ օվկիանոս
 Հյուսիսային պատերազմ
 հյուսիս-արևելք
 հյուսիս-արևմուտք

հյուսիսից
 հյուրախաղ
 Հնագանդ
 Հնդկական օվկիանոս
 Հնդկաչին
 Հնդկաստան
 Հնդստան
 հնացածություն
 Հոբ, Հովբ (պատմ.)
 հոբելյար
 հոբոյ
 Հոբս
 հոգ (հոգաբարձու, հոգատար, հոգալ)
 հոգեախտություն (փսիխոպաթիա)
 հոգեգարություն (փսիխոզ)
 հոգի (հոգեառ, հոգեբանություն)
 հոգևոր մշակույթ
 հոգնակի
 հոգնել
 հող (հողորոշ)
 հողաբորբ (արթրիտ)
 հողախտ (արթրոզ)
 հողախտություն (արթրոպաթիա)
 Հոլանդիա
 Հոլբախ
 Հոլշտայն
 Հոկ
 Հոկայդոյի պրեֆեկտուրա
 հոկեյ
 Հոկտեմբերյան սոցիալիստական մեծ հեղափոխություն
 Հոհենցոլլերներ
 հողաբաժին
 հողակտոր
 «Հող և ազատություն» կուսակցություն
 «Հողի արյուն»
 հողմաէլեկտրակայան
 Հոմերոս (պատմ.)
 հոնապուր
 Հոնդուրաս

Հոնիական ծով
 հոնի մուրաբա
 Հոնկոնգ
 Հոնոլուլու
 Հոնորիոս
 Հո Շի Մին
 Հոռոմ
 Հոռոմսիմ
 Հոռոմսիմե
 հոս (տեխն.)
 հոսային
 հոսանուտ (ջուր)
 հոսաջրեր
 հոսարան
 հոսք
 հոսքային
 Հովակիմ
 Հովան
 հովանավորական քաղաքականու-
 թյուն
 Հովասափ
 Հովք
 Հովիկ
 Հովիհան (պատմ.)
 Հովիհանն(ես) Անհող
 Հովիհաննե (Հոռոմի կին պապ)
 Հովիհաննես
 Հովիհան Ոսկեբերան (պատմ.)
 Հովիհանջան
 Հովնաթան
 Հովնան
 Հովսեփ
 հովվական խորովու
 հոտավետ օճառ
 հոտավետ տաքդեղ
 հորատանցում (հանք.)
 Հորացիոս
 հորդ (հորդել, հորդանալ)
 հորդա
 Հորդանան (գետ)
 Հորդանան (երկիր)
 հորթի երշիկ

հորթի լցոնած կրծքամիս
 հորթի միս
 հորթի մսից կոլուլակ, կարտոֆիլով
 հորձան (հորձանք, հորձանուտ)
 հպում (տեխն.)
 Հռեմոս
 Հռեմոս
 հռչակագիր (դեկլարացիա)
 (հաս.-քաղ.)
 Հռոդոս
 Հռոմ
 Հռոմեական կայսրություն
 Հռոմուլոս
 հս. լայն.
 ՀՍՄՀ ԳԱ լեզվի ինստիտուտ
 ՀՍՄՀ Գերագույն սովետ
 ՀՍՄՀ Նոյեմբերյանի շրջան
 հվ. լայն.
 Հրագդան
 «Հրագդանը» լեփ-լեցուն էր
 Հրագդանի ձոր
 Հրածին
 հրածիգ
 Հրահատ
 Հրայր
 հրանոթի անձնակազմ
 Հրանտ
 Հրանուշ
 Հրաչ
 Հրաչուհի
 Հրավարդ
 հրատպետկոմ
 Հրարփի
 հրաքար
 հրդեհ
 Հրեաստան (Հուդայի երկիր)
 Հրեղեն
 Հրո երկիր
 Հրուշ
 Հուա Գոֆեն
 Հուանիե
 հրուշակեղեն

Գուրեյի երկիր
 Գուդգոն
 Գուդգոնի ծոց
 Գուլիանոս
 Գուլիոս Կեսար
 Գուլիսյան միապետություն
 հում սեր
 Գունան
 Գունաստան
 Գունգարիա
 Գուլյան տոմար
 հուշամրցում (մեմորիալ) (մարզ.)
 Գուռիկ
 Գուս
 Գուսիկ
 Գուսյան
 Գուստինիանոս
 Գուստինոս
 Գուրի
 Գուրիկ
 Գուրիջան
 Գուրիեր
 Գուրմետ
 Գուրոն
 ԳՕՊ

– 2 –

ձագ (ձագուկ)
 ձագար (ձագարածկ)
 ձախորդ
 Չախորդ Փանոս
 ձայնագիր
 ձավար (կորեկի)
 ձավարապուր
 ձավարեղեն
 ձավարով քաշովի
 ձարորդ
 Չաուջիկաու (այժմ՝ Օրջոնիկիձե)
 ձգողական
 ձգողականություն (գրավիտացիոն)
 ձգողականության հաստատուն
 ձգողության դաշտ

ձգողության տիեզերական
 ձգողության հաստատուն
 ձգողություն (տիեզերական)
 ձեթ (արևածաղկի)
 ձեռքի օճառ
 ձեռք ձեռքի
 ձևակերպել (մաթ.)
 ձևակերպում
 ձևավոր շոկոլադ
 Չենով Օհան
 ձերբակալել (ձերբագատել)
 ձիածուկ
 ձիամարզություն
 ձիգ (ձգել, ձգձգել)
 Չիթենյաց լեռ
 ձկնեղեն կերակուրներ
 ձկնկուլ
 ձկնորսական իշխան
 ձմեռային բոգրաշ
 ձմերուկի մուրաբա
 ձյունածածկ(ույթ)
 ձյունային կլիմա
 Չոն
 Չոնիկ
 ձորձ (ձորձաբեր, ձորձեղեն)
 ձվածեղ
 ձվածեղով փլավ
 Չվակերյան
 ձվասոուս
 ձվարդ
 ձվով դոմիկ (իշխան, ոչխարի միս)
 ձվով և բանջարեղենով աղցան
 ձվջուր
 ձուլակաղապարում
 ձուլույթ
 ձուկ և ձկնեղեն
 ձուկպետկոմ

– 7 –

Ղազախստան
 Ղազար(յան)
 «Ղազարը գնում է պատերազմ»-ի

գլխավոր հերոսը
 Ղազարոս
 Ղազվին
 Ղալունյան
 Ղահրամանյան
 Ղամբար(յան)
 Ղանդահար
 Ղանձիլի աղջան
 Ղասաբյան
 Ղարա Բողազ Գյուլ
 Ղարիբ(յան)
 Ղարիբջան
 Ղափան
 Ղեկասահնակ (բորսլեյ) (մարգ.)
 Ղևոնդ
 Ղզլար
 Ղովտ
 Ղրիմ
 Ղրիմի լեռներ
 Ղուկաս
 Ղունկիանոս (պատմ.)
 Ղուրան

- Ճ -

Ճագար
 Ճակնդեղ
 Ճաղար
 Ճապուկ
 Ճայ
 Ճայեկ (ճայակ)
 Ճայթուկ
 Ճապոնիա
 Ճառագայթ
 Ճառագայթների համակենտրոն
 փունջ
 Ճավա
 Ճարպ (խոզի)
 Ճարպագեղձուռուցք (աթերոմա)
 Ճարպախուլտություն
 (աթերոմատոզ)
 Ճարպոտություն (լիպոմատոզ)
 Ճարպուռուցք (լիպոմա)

Ճգնավորյան
 Ճեպագրույց (բրիֆինգ) (հաս.-քաղ.)
 Ճիգ (ճգնել, ճգնաժամ)
 Ճիճվախտ (հեղմինթոզ)
 Ճլբուր
 Ճկվածք
 Ճնշամիջոցներ
 Ճնշումային ջրեր
 Ճշտորոշ (ած., մաթ.)
 Ճշտորոշ խնդիր
 Ճշտորոշ սահմանում
 Ճշտորոշություն, ճշտորոշ լինելը
 (մաթ.)
 Ճոպանախցիկ
 Ճտով և սմբուկով բորանի
 Ճտով և կանաչ լոբով բորանի
 Ճտով փլավ
 Ճրագ
 Ճրագու
 Ճուտ, չոր մրգով
 Ծուտիկ

- Ս -

Մագդա
 Մագելանի նեղուց
 Մագթաղ
 Մագթաղինե
 մագնիս
 Մադաթ
 Մադլեն(ա)
 Մադոյան
 մագրեցի
 մագասնկախտ (տրիխոմիկոզ)
 մագափնջոտություն (տրիխոմատոզ)
 մագափունջ (տրիխոմա)
 մաթեմատիկական առաջադրություն
 մաթեմատիկական ինդուկցիայի սկզ-
 բունքը
 Մաթևոս
 Մաթիլդա
 Մաթուսաղա
 Մալայան արշիպելագ

Մալխաս
 Մալվինա
 Մալվինե
 Մախմուր
 մախոխ
 Մախչան
 մածնաբրդոշ
 մածնով կանաչ լոբի
 մածուկ (լոլիկի)
 մածուն
 Մակաբե
 մակածին հանքավայր
 Մակար
 մակարդ
 մակարդակ
 մակարդակագիծ (ջերմության)
 մակարդուկագոյացում (թրոմբոզ)
 Մակ-Թավիշ
 ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղար
 մակրո-, մեզա-, միկրոաշխարհ
 ՄԱԿ-ում
 Մակ-Քորմիկ
 Մահարի Աբու-Լ-Ալա
 Մահմեդ
 Մահտեսի
 Մահտեսյան
 Մաղաք
 Մաղաքիա (պատմ.)
 մաղծ
 Մամաջան
 Մամբրե
 Մամիկ
 Մամիկոն
 մամլած շաքար
 մամլանիշ
 «Մամուլի տեսություն»
 Մայա
 Մայակովսկի-Մայակովսկոն
 Մայիլ
 Մայիս
 Մայիսի մեկ
 1920 թ. Մայիսյան ապստամբություն

Մայիսյան փողոց
 Մայնի Ֆրանկֆուրտ
 «Մայրական փառք» շքանշան
 Մայրանուշ
 Մայրապետ
 «Մայրենի լեզվի» հրատարակությունը
 Մայր Թերեզա
 մայրցամաքային
 Մայրության և գեղեցկության տոն
 Մանան
 Մանանա
 Մանաս
 Մանասե
 Մանասեր
 Մանասպ
 Մանավազ
 Մանդակ
 Մանե
 Մանթաշ
 մանթապուր
 Մանիկ
 Մանիշակ
 մանկաբարձ
 մանկական օճառ
 Մանյա
 Մանյակ
 Մանչեստր
 Մանջուրիա
 Մանսուր
 Մանվել(յան)
 մանրած բրինձ
 մանրած խոզապուխտ
 մանրահարինգ
 մանրանկար
 մանրեա հիմք
 մանր-մունր
 Մանուկ
 Մանուշ
 մաշկաբորբ (դերմատիտ)
 մաշկախտ (դերմատոզ)
 մաշկախտություն (դերմոպաթիա)

մաշուռուցք (դերմատոմա)
Մաշտոց (պատմ.)
Մառ Յգեղուն
Մառ
Մառլեն
Մառլենա
Մառն
Մասեհ(յան)
Մասիկ
Մասիս
«Մասյաց աղավնու» հակառակորդ
Մասյացոտն գավառ
մասնաճյուղ
մասնաշենք
մասնորդ (քվոտա) (տնտ.)
մասսա(ներ)
մասսայական
Մաստարայի Սուրբ Հովհաննես
մաստարեցի
մասրամածուն
Մավրիկիոս
Մատենադարան
Մատթեոս (պատմ.)
մատղաշի նրբերշիկ
«Մատյան ողբերգության» պոեմը
մատնաշունչ (պանարիցիում)
Մատոչկին Շար
Մատվեյ (ռուս.)
Մարա
մարագ
Մարաթոն
Մարան
Մարաստան
Մարատ
մարգ (մարգախոտ)
մարգագետին
Մարգար
մարգարե
մարգարին
մարգարին (կենդանական)
մարգարիտ
Մարգարիտ

Մարգարիտա (ռուս.)
մարդ (տմարդի)
մարդահամարի հաշվարարներ
մարդաքանակ
մարդ-ը գրվում է դ-ով
մարդկայնացում (հումանիզացիա)
(հաս.-քաղ.)
մարդ-օր
մարգադաշտ
մարգական ընկերությունների և կազ-
մակերպությունների միություն
մարգասարք (տրենաժոր) (մարգ.)
մարզոց (սպորտ.)
Մարգպան
Մարգպետ
Մարթա
Մարի
Մարիա (ռուս.)
Մարիամ
Մարիանա
Մարիանե
Մարիետա
մարինադ
Մարինե
Մարինոս
Մարիոս
Մարիցա
Մարկ (ռուս.)
Մարկելոս
Մարկոս
Մարկոս Ավրելիոս
Մարկ Տվեն
մարմաջ
Մարմար
Մարմարա ծով
մարմին
Մարո
մարմաջ
Մարջան
Մարջանիկ
Մարջիկ
Մարտական խաչի երկրորդ աստի-

ճանի շքանշան
 «Մարտական ծառայությունների հա-
 մար» մեդալ
 Մարտիկ
 Մարտին
 Մարտիրոս
 Մարտի ութ
 Մարտուն
 մարտունեցի
 Մարութ
 Մարուսյա
 Մարքս
 մարքսիզմ-լենինիզմ
 Մարֆա (ռուս.)
 Մաքան
 Մաքսիմ
 Մաքսիմիանոս
 Մաքսուել
 Մաքրուհի
 մեգ (միգամած)
 Մեդեա
 մեթոդ
 մելամաղձոտ
 Մելանյա
 Մելինե
 Մելիք
 մելիք Ավան
 Մելիք-Հակոբյան Հակոբ Մելիք Միր-
 գայի (Րաֆֆի)
 Մելիք-Մուսյան
 Մելիք-Շահնազար (պատմ.)
 Մելիքջանյան
 Մելիքսեդեկ
 Մելիքսեթ(յան)
 Մելպոմենե
 Մելսիդա
 Մելքոն
 մեխակ
 Մեխակ
 մեխանիզմ
 մեխանիկ
 մեխանիկա

մեխանիկոս
 մեխիկոեցի
 Մեծայր
 Մեծատուր
 Մեծ Արջի համաստեղություն
 Մեծ Բրիտանիա
 Մեծ Բրիտանիայի և Հյուսիսային
 Իռլանդիայի Միացյալ Թագավո-
 րություն
 Մեծ Բրիտանիայի Պառլամենտի
 Համայնքների պալատ և Լորդերի
 պալատ
 Մեծ եղեռն
 Մեծ կամ հաղաղ օվկիանոս
 «Մեծ հաղթանակի օրվա» ռիթմը
 Մեծ Հայրենական
 Մեծ Մասիս
 մեծ-մեծ
 Մեծ պաս
 Մեծ Պարնի
 մեծություն (մոդուլ՝ ուժի, արագու-
 թյան, արագացման)
 Մեծ քարե կամուրջ
 Մեկենաս
 մեկ-մեկ
 մեկնարկ (ստարտ) (մարզ.)
 մեկնարկիչ (ստարտյոր) (մարզ.)
 Մեհենդակ
 Մեիրաբ(յան)
 Մեիրանուշ
 Մեղրանուշ
 մեղրով հալվա
 Մեղրու կոլոլակ
 Մեղուշ
 Մեմփիս
 մենաշնորհ (մոնոպոլիա) (տնտ.)
 մենաշնորհատեր (մոնոպոլիստ)
 (տնտ.)
 մենաշնորհյալ (մոնոպոլիստ) (տնտ.)
 մենատիրություն (մոնոպոլիա)
 (տնտ.)
 Մենելայոս

Մենելա(վ)ոս
 Մեն Յզի
 Մենուհի
 «Մենք ենք, մեր սարերը»
 մեջ
 մեջք
 մեջք մեջքի
 «Մեռան չկորան»-ին (շատ է նման)
 Մեռյալ ծով
 Մեսրոպ
 մետաղագոյացում
 մետաղի թեժամշակում
 մետաղի սառնամշակում
 Մետաքսե
 Մետաքսյա
 մետր (մ)
 Մերանգուկ
 Մերդին
 Մերի
 մերձ (մերձակա, մերձավոր)
 Մերձավոր Արևելք
 Մերուժան
 «Մեքենաշինարար» (արտ. միավ.)
 մեքենա-օր
 Մեքսիկա
 մ. թ. ա.
 մթերք
 միագումար
 միաթեք կատար
 Միանսար
 միաչափ տարածություն
 միավորներ
 միավորների դաս
 Միավորված ազգերի կազմակերպու-
 թյուն
 Միացյալ Թագավորություն
 «Միացյալ Հայաստան» կուսակցու-
 թյուն
 Միացյալ Նահանգներ
 միացություններ
 միացությունների տեսություն
 (խնդիրներ)

«Միզ»-ի օդաչուն
 միզրացիա
 միզապարկաբորբ (ցիստիտ)
 միլնթաց (ած., մաթ.)
 միլնթաց հաջորդականություն
 միլնթաց ֆունկցիա
 միլիարդ
 միլիոնավորների դաս
 միլիոնավորներ (մաթ.)
 Միլտիադես
 Միխայիլ (ռուս.)
 Միկիտան Սաքո
 Միկոյան պողոտա
 միկրոֆոն
 Միիրան
 Միիրդատ - МИРДАТ
 Միիրդատ (պատմ.) - МИТРИДАТ
 Մինաս
 Միներալնիե Վոդի
 Մինիստրների խորհուրդ (Բուլղա-
 րիայի)
 Մինիստրների կաբինետ
 միոմա
 Միջագետք
 միջաթումբ
 միջակ (միջակետ, միջանկյալ, մի-
 ջատ)
 միջանցուկ (սենյակ)
 միջանցք
 միջատ (միջոց, միջքաղաքային, մի-
 ջադեպ)
 միջատարածք
 Միջերկրական ծով
 միջին (գոյ., մաթ.)
 միջին հեռահարության հրթիռ
 միջնագիծ (երկրաչափության մեջ)
 միջնակարգ (միջև, միջամտել)
 միջնարժեք (մաթ. վիճակ. մեջ)
 միջոց (տնտ.)
 միջուկային լիցքավորում
 միջուկային մարտագլխիկներ
 միջուրում

Միսաք
 միստեր
 Միրա
 Միրաք
 Միրզա Մելքուն խան (Հովսեփ Մելքո-
 նյան)
 Միրզո Թուրսուն-զադե
 միրզ (մրզանուշ, մրզաշատ, մրզա-
 վան)
 Միրզա
 Միրզա-Ավագյան
 Միրզաբեկյան
 Միրզապանյան
 Միրիման
 Միրիջան
 Միության սովետ
 «Միություն և առաջադիմություն»
 կուսակցություն
 Միջայել
 մլն կվտժ
 մլն ռուբ.
 Մխիթար
 Մխիթար Սպարապետ
 Մծբին
 Մկրտիչ
 Մկրտչյան
 Մկրտում
 Միեր
 մղձավանջ
 Մյասնիկ
 Մյասնիկյանի շրջան
 Մնացական
 մնջախաղ
 մնջկատակ
 մշակելիացում
 մշակույթ
 մշկընկույզ
 մշոշ
 մշտական (ոչ փոփոխելի)
 մշտական ներկայացուցչություն
 մոզ (մոզական, մոզպետ)
 մոզաիկ

մոզաիկա
 Մոխսեյ (ռուս.)
 մոլ (մլ)
 մոլեկուլ
 Մոլիեր
 Մոլուքյան կղզիներ
 մոդա (յական)
 մոդայասեր
 մոդուլ (ելակետային միավոր)
 մոդուլային համակարգ
 մոդուլային մեթոդ՝ եղանակ
 մոդուլների համակարգ
 Մոմիկ
 Մոնդոլիա
 մոնոտոն (ած., մաթ.)=միընթաց
 մոնպաս (մաթաթ)
 մոնտյոր
 մոշի մուրաբա
 մոռի կարամել
 մոռի մուրաբա
 Մոսի
 Մոսկովյան փողոց
 Մոսկվա
 մոսկվացի
 Մոսֆիլմ
 Մովսես
 Մովսես Խորենացի (պատմ.)
 մոտավորություն (մաթ.)
 մոտավորությունների տեսություն
 մոտարկելը (մաթ.)
 մոտարկում (մաթ.)
 մոտարկումների տեսություն
 մորալ
 մոր և մանկան սենյակ
 մորթեղենի արդյունաբերություն
 Մորիկ
 մորմ
 մորու մուրաբա
 մորու օճառ
 Մորփեսոս
 մսաբուսական պահածո
 մսագլանիկ

մսակարկանդակի պահածո
 մսամթերքներ
 մսապուր
 մսասիսեռ
 մսի բոժոժիկներ
 մսի բումբար
 մսի կտորտանք
 մսի պահածոներ
 մսի ջեռեփուկ
 մսով ձվածեղ
 մտածելակերպ (մենտալիտետ)
 (հաս.-քաղ.)
 ՄՏԿ
 մրգահյութ
 մրգաշաքար
 մրգի պահածոներ
 մրգով սնկապուր
 մրջյուն (մրջնանոց, մրջնակեր, մրջ-
 նաթթու)
 մրցահերթ
 մրցանակաբաշխություն
 մրցույթ
 Մցխեթ
 մուգ (մգանալ)
 մուգ թեյ
 մուգ կարմիր
 Մուկիոս Սցևոլա
 Մուհամեդ Սուլեյման օղլի Ֆիզուլի
 (Ֆուզուլի)
 Մուղնու Սուրբ Գևորգ
 Մումիոս
 Մուշե
 Մուշեղ
 Մուշի գավառ
 Մուսայել
 մուսաքա
 մուրաբա (ելակի)
 Մուրադ
 Մուրադսու
 «Մուրճ և մանգաղ» գործարան
 «Մուրճ և մանգաղ» ոսկե մեդալ
 Մուքիմի Մուհամադ Ամին-խոջա

- Զ -

Յազոն
 յակոբին
 Յակով (ռուս.)
 Յաղուբ
 Յաշա
 Յասաման
 Յասնայա Պոլյանա
 Յասոն
 յոդ
 Յոթնամյա պատերազմ
 Յոլյան
 Յոլչյան
 Յոսիֆ
 Յուլիոս Ֆուչիկ
 Յուլյա
 Յուլյանա
 յուղ (հալած)
 Յուղաբեր
 յուղաթերթ
 Յուղիկ
 յուղով դդում (իշխան)
 Յունգի գործակից
 Յուսուփ (պատմ.)
 Յուրա
 Յուրի
 Յուրիկ

- Լ -

նաբաթ
 Լաբուզոդոնոսոր
 Լադեժդա
 Լադյա
 Լազանի
 Լազար
 Լազարեթ
 Լազելի
 Լազենի
 Լազենիկ
 Լազիկ
 Լազլու
 Լազխաթուն

նագուկ
 նաթան
 նաթելա
 նաիրա
 նաիրի
 «Նաիրի» (արտ. միավ.)
 «Նաիրիտ» (արտ. միավ.)
 նաիրուհի
 նալբանդ
 նալբանդյան փողոց
 նախագահ
 նախագնաց
 նախագուշակում (պրոգնոզ)
 նախադասություն
 նախահարձակ (ագրեսոր) (քաղ.)
 նախահարձակում (ագրեսիա)
 (քաղ.)
 նախարար (մինիստր) (հաս.-քաղ.)
 նախերգանք
 նախիջևանի Ինքնավար Խորհրդա-
 յին Սոցիալիստական Հանրապե-
 տություն
 նախշուն
 նախորդ
 նահապետ
 նահր էլ Արդեն
 նահր էլ Բարիդ
 նաղաշ
 նանա
 նանե
 նանսի
 նանտեցի
 նանուշ
 նապոլեոն
 նավասարդ
 նավասարդ
 նավասարդի հարիսա (հալիմ)
 նավթ արտահանող երկրների կազ-
 մակերպություն
 նավթմատպետկոմ
 նատալյա
 ՆԱՏՕ-ի

նարգիզ
 նարդի
 նար-Դոս
 նարեկ
 նարինե
 նարկիս
 նարկոզ
 նելլի
 նելսոն
 նեկտար
 նեղաթլիփ (ֆինոզ)
 նեղոս
 նեոպտոլոմեոս
 նետտո
 ներակնային ճնշման բարձրացում
 (գլաուկոմա)
 ներբող (ներբողել)
 ներգծյալ (անկյուն, եռանկյուն, բազ-
 մանկյուն)
 ներգծ(վ)ած
 ներգո (ներգոյական)
 ներգործություն (հողմային)
 ներդաշնակ (տատանումներ, բաժա-
 նում, շարք)
 ներդրում (ինվեստիցիա) (տնտ.)
 ներթիռ
 ներժայթքում
 ներծին (էնդոգեն) (տնտ.)
 ներծին հանքավայր
 ներկայացուցչություն
 ներկապնակ
 ներիոս (ած.)
 ներիոսային (օդափոխություն)
 ներիոսում
 ներիոսք
 ներմուտ
 ներսեհ
 ներսես
 ներսես Աշտարակեցի
 ներսես Շնորհալի (պատմ.)
 ներքին թալին
 «ՆԷ»-ից (քառատող)

Եւս
 Նիժնի Նովգորոդ
 Նիկիա
 Նիկոլ
 Նիկոլաևա-Տերեշկովա
 Նիկոլայ (ռուս.)
 Նիկոլայ Անդրեևիչ Ռիմսկի-Կորսակով
 Նիկողայոս
 Նիկողոս
 Նինա (ռուս.)
 Նինել
 Նինվե
 Նիրվանա
 Նկարիչների միություն
 Նկարում «Զվարթնոց» օդանավակայանի համալիրի բացումը
 Նմանադիր (պատկերներ)
 Նմանադրություն
 Նմանակ
 Նյարդ
 Նյարդաբորբ (նևրիտ)
 Նյարդախտ (նևրոզ)
 Նյարդախտություն (նևրոպաթիա)
 Նյարդուռուցք (նևրոմա)
 Նյութատեխնիկական
 Նյու Յորք
 Նյու Ջերսի
 Նյուտոն (Ն)
 Նյուտոն
 Նյուտոնի առաջին սկզբունքը
 Նյուտոնի (նյուտոնյան) երկանդամ
 Նյուտոնի երեք սկզբունքները
 Նշարկիթ
 Նշան
 Նշանուհի
 Նորեյան մրցանակ
 Նոկդաուն
 Նոյ (պատմ.)
 Նոյեմ
 Նոյեմբար
 Նորա

Նորաձևություն
 Նորայր
 Նորանուշ
 Նորավարդ
 Նոր Արեշ
 Նոր Երկիր
 Նորգեղանդական
 Նոր Ջելանդիա
 Նորիկ
 «Նոր կյանք» արտել
 Նորմա
 Նորմալաթիացի
 Նորոգ (նորոգել, նորոգում)
 Նոր Նախիջևան
 Նորվարդ
 «Նոր տարագ» (արտ. միավ.)
 Նոր տարի
 Նորքյան իշխան
 Նստաշրջան
 Նվագ («անգամ»)
 Նվագ (նվագարան, նվագել)
 Նվագագույն
 Նվարդ
 Նվեր
 «Նվեր մայրիկիս» բանաստեղծությունը
 Նրբերշիկ (մատղաշի)
 Նութար
 Նունա Պոմպիլիոս
 Նույնընթաց (ած., մաթ.)
 Նույնընթաց արտապատկերում
 Նունե
 Նունուֆար
 Նուշի բիսկվիթ
 Նուշիկ
 Նուշի կարկանդակ
 Նուշի փողիկ
 Նուր ադ դին ալ Գալարի
 Նուրբ (նրբություն, նրբաճաշակ)
 Նուր եդ Դին
 Նուրիկ
 Նուրիջան

- Շ -

շաբաթ
Շախմատի համաշխարհային ֆեդե-
րացիա
Շահ-Աբաս
Շահաբունի
շահաբաժին (դիվիդենդ) (տնտ.)
Շահագիգ
Շահամիր
Շահանդուխտ
Շահանե
Շահապ
Շահասպրամ
Շահբազ
Շահեն
Շահիկ
Շահինար
Շահինյան
Շահխանում
Շահմուրադ
Շահնազ
Շահնազար(յան)
Շահնուր
Շահպարոն(յան)
Շահսուվար
Շահվալադ
Շահվերդի
Շահրիման
Շահում
Շահումյանի շրջան
Շահումյան փողոց
շաղգամ
Շաղիկ
Շամախի
Շամամ
Շամիկ
Շամիրամ (պատմ.) - Семирамида
Շամիրամ - Шамирам
Շանթ
Շանհայ
Շապուհ - Шапуг
Շապուհ (պատմ.) - Шапур

Շառլ դը Գոլ
Շավասպ
Շավարշ
Շավիդ
Շարա
Շարաբխան
շարժական (էլեկտրակայան, կա-
մուրջ)
շարժառիթ
շարժիչի հովացում
շարժուն
շարժունակ
Շարմաղ
Շարուր
շաքար
Շաքար
շաքարահաց
շաքարավազ
շաքար-լոխում
Շաքե
շեղակի
շեղբ
շեղջ (շեղջել, շեղջակույտ)
շեջ (հրշեջ, անշեջ)
շերամարուծություն
շերամապահություն
շերեփածուկ
շերտախումբ
շերտավոր հրաբուխներ
շեփոր
շեփորագդ
շեփորանվազ
Շեքսպիր
շիլա
շիղածուկ
շիննյութարդմին
շինվածք (բետոնե)
Շիշթափա
Շիրագ
Շիրակ
Շիրակացի (պատմ.)
Շիրակի կոլոլակ

Շիրակի փափկենի
 շիրակցի
 Շիրիմ
 Շիրմագան
 Շիրվանգադե դրամատուրգը
 Շլեզվիգ-Յոլշտայն
 շղարշածկնիկ
 Շմավոն
 Շմիդի կղզի
 շնիցել
 շնորհանդես (պրեզենտացիա)
 (հաս.-քաղ.)
 Շնորհիկ
 շոգ
 շոգեխաշու
 շոգեփուկ սմբուկ
 շոգեփուկ կանաչ լոբի, բանջարեղե-
 նով
 շոգի
 շոկոլադ
 Շոդակաթ
 Շոդավարս
 Շոդեր
 Շոդիկ
 Շվեդիա
 շտաբ-կացարան
 շրդան
 շրթ(նա)ներկ
 շրթունք
 շրջագոյացման (գործոն)
 շրջահալում
 շրջան (երկրբ., աշխ.)
 շրջանագոյացման (գործոն)
 շրջանառություն
 շրջապտույտ
 շրջափակում
 շրջուն ռելիեֆ
 «Շունն ու կատվի» լեզուն
 Շուշան
 «Շուշան» (արտ. միավ.)
 Շուշանիկ
 Շուշիկ

Շուշիքենդ
 Շուշվա բոգրաշ
 Շուշվա կոլոլիկ
 շուրջ (շրջան, շրջադարձ)
 շուրջատամնաբորբ (պերիօդոնտիտ)
 շփոթ
 շփում
 շփում (դիվան.)
 շքերթ

- Ռ -

ռգել («առոգանել»)

ռգի
 ռգորել
 Ռգուհի
 Ռդիսևս
 Ռլիմպոս
 ռլոռ (կանաչ)
 ռլորավայրեջջ (սլալոմ) (մարզ.)
 ռլոր-մոլոր
 ռլորտային ֆունկցիաներ
 ռղթ (ողբանվագ, ողբասաց, ողբեր-
 գություն)
 ռղբերգու
 ռղնաշարախտություն
 (սպոնդիլոպաթիա)
 ռղողահուն
 ռղողատ
 ռղորկում
 ռղջ (ողջանալ, ողջակեզ, ողջություն)
 ռղջույն
 ռչխարի (խաշած) միս
 ռչխարի մսով կոլոլակ (քաշովի)
 ռչխարի շոգեխաշուկի պահածո
 ռչխարի սիրտ ու թոքի խորոված
 ռչխարի տապակած մսով փլավ
 ռչ ճշտորոշ խնդիր
 ռչ ճշտորոշ սահմանում
 ռչ տեղափոխելի (մաթ.)
 ռչ տեղափոխելի (ստացիոնար)
 աստղեր
 ռջիլ

ոջլոտութիւն (ֆթրիմատոզ)
 ոռոգել
 ոռոգում
 Ոսկան
 Ոսկեծամ
 Ոսկեհատ
 Ոսկեհեր
 Ոսկեղջյուր
 Ոսկեան
 Ոսկի
 Ոսկինար
 ոսկրախտութիւն (օստեոպաթիա)
 ոսկրածուծաբորբ (օստեոմիելիտ)
 ոսկրանոսրացում (օստեոպորոզ)
 Ոսկինե
 ոսպով դդում (մսապուր)
 ոսպով պասուց տոլմա
 Ոստանիկ
 Ոստիկ
 որբ (որբանալ, որբանոց)
 որդ (որդակեր, որդնել)
 որդի
 ործ (ործակոտոր, ործատել)
 ործա (քազմործա, բւբ.)
 Որմիզդ
 Որմիզդուխտ (պատմ.)
 որոգայթ
 որոշիչ (գոյ.)
 որոշումների (ցուցումների) լույսով
 որոր
 Որոտանի լեռնանցք
 Որոտնեցի (պատմ.)
 որջ
 որսորդական բոզբաշ
 որսորդական երշիկ
 որսորդմիութիւն

– 2 –

Չալըխյան
 Չալոյան
 չալքաշովի
 չաճող (մաթ.)

չաճող հաջորդականութիւն
 չաճող ֆունկցիա
 չամիչի սոուս
 չամչարակ
 Չարլզ
 Չարջոու
 չարտիզմ
 չափ (1. գծի, մակերևույթի, 2. աշխատավարձի)
 չափականութիւն (մաթ.)
 չափայնութիւն (մաթ.)
 չափելը (հատվածը)
 չափիչ սարք
 չափս (կոշիկի, հագուստի)
 1. չափում (հատվածի)
 2. չափում (ուղիղը ունի մեկ չափում)
 3. չափում(ներ) (ուղղանկյան մի գագաթից ելնող երկու կողմերը)
 4. չափ(ում)անի (տարածութիւն)
 Չեխական անտառ
 չեմպիոն
 ՉԺԳ
 ՉԺԳ Կենտրոնական ժողովրդական վարչական խորհուրդ
 ՉԺԳ Պետական խորհուրդ
 Չիկորբա՛վա-Չիկորբա՛վայի՛
 Չինական ժողովրդական Հանրապետութիւն
 Չինաստան
 Չինաստանի ժողովրդական Հանրապետության ժողովրդական ներկայացուցիչների համաչինական ժողովի Մշտական կոմիտե
 Չինար
 չինացի
 չին-տիբեթական
 Չիչագ
 չլավ
 չխրթմա
 չղջիկ
 Չմշկիկ Հովհաննես
 Չնաշխարհիկ

չնվագող (մաթ.)
չնվագող հաջորդականություն
չնվագող ֆունկցիա
չորան
չոչաշոր
չոպեցի
չոր
չորագողիկ
չոր մրգով
հատխաշ լոբի
չոր մրգով փլավ
չորս-հինգ (ժամ)
չորսից յոթ տարեկան
չրով մսապուր
չրով ոչխարի միս
Չուդ լիճ
Չուկոտյան թերակղզի
չփորոտած հավ

– Պ –

պալիտրա
Պալլաս
ՊԱԿ (պետ. անվտ. կոմիտե)
պակասորդով մոտավորություն
պակասուրդ (դեֆիցիտ) (տնտ.)
Պակիստան
Պակիստանի Իսլամական Հանրապետություն
պահասենյակ
Պաղեստին
Պայագատ
պայթյունավտանգ դրություն
Պայծառ
պայմանագիր
պայմանագրապահ (դիվան.)
Պայքար
Պանդուխտ
պանթ(յ)ուրքիզմ
պանիր
պաննո
պաշար
Պաշտիկ

Պապ
ՊԱՊ
Պապաք (պատմ.)
ՊԱՊ-ի համալիր
Պապիկ
Պապին
պառլամենտ
պասկալ (Պ)
պաստեղ
պաստեղով (սալորի) մսապուր
պաստերացված վարունգ
պասուց տոլմա
Պավել (ռուս.)
պատարագ
պատահաբար
պատահույթ
պատահույթների դաշտ, տարածություն, հանրահաշիվ
պատահույթների գումար, տարբերություն, արտադրյալ
պատահիկային
պատգամավոր
«Պատերազմ և խաղաղություն»
պատժամիջոցներ
պատիճ
պատինա
պատկառուկ
պատկերամուտ (սկաներ) (տեխ.)
պատճառաբանություն
պատճենահան (քսերոքս) (տեխ.)
պատմիուշվարչություն
պատմության պետական թանգարան
Պատվական
պատվիրան
Պատվո լեգեոնի շքանշան
«Պատվո նշան» շքանշան
Պատրիկ
Պատրոկլես
պարաբոլ
պարաշյուտ
պարապ-սարապ
պարբերաշրջան (ցիկլ) (տնտ.)

պարբերություն (մաթ., ֆիզ.)
 պարզև (պարզևատրել)
 Պարզև
 պարզևավճար
 Պարզևուհի
 Պարզևանուշ
 պարզ բազմապատկիչներ
 Պարզիկ
 Պարզուհի
 Պարթև
 Պարթևաստան
 պարկ
 Պարոն
 Պարոնիկ
 Պարսամ
 Պարսից ծոց
 Պարսկաստան
 պարտավորագիր (կոնտրակտ)
 (տնտ.)
 Պարույր
 Պարունակ
 պաքսիմատած դդում (ճուտ)
 պաքսիմատով կարմրախայտ
 պաքսիմատով ուղեղ
 պելամիդ
 Պելևս
 պելմեն
 Պեննելոպե
 «Պեպոյի» դերակատարները
 պետագրոարդ
 պետական արքիտրած
 պետական գիտատեխնիկական խոր-
 հուրդ
 պետական գիտատնտեսական խոր-
 հուրդ
 Պետական դումա
 պետական խնայողական դրամարկդ
 Պետական խորհուրդ (Լեհական ժո-
 ղովրդական Հանրապետության)
 պետական համալսարան
 պետական հումանիտար քոլեջ
 պետական պատմական թանգարան

Պետդումա
 պետապ (վարչ.)
 պետընդունում
 պետխնայվարչություն
 Պետխորհուրդ (Լեհական Հանրապե-
 տության)
 պետկինո
 պետհեռուստառադիո
 պետմատ
 պետշին
 պետպլան
 Պետրոս (պատմ.) - Πέτρος
 Պետրոս(յան) - Πέτρος(αν)
 Պետրոս Առաջին
 պերկես
 Պերժ
 Պերժանուշ
 Պերժուհի
 Պերսեոս
 Պերսևս
 Պերսեֆոնե
 պերուեցի
 պզկոտություն (բոուտոմատոզ)
 Պիղատոս
 Պինդարոս
 Պինդոս
 Պինո
 Պիններական փողոց
 «Պիններ կանչ»
 Պիոս
 Պիպին Կարճահասակ
 պիտանի թափոններ
 Պիրենեյա
 Պիրենեյան թերակղզի
 պլակի (լցոնած ձուկ)
 Պլատոն
 Պլինիոս Ավագ
 Պլուտարքոս
 պղպեղով ձվածեղ
 Պյոտր (ռուս.)
 Պյութագորաս
 Պյուռոս

պյուրե (լուխկի)
 Պյուրոս=Պյուռոս
 պ-ն (պարոն)
 պնակիտ (դիսկետ) (տեխ.)
 պննոթորաքս
 Պոլիբիոս
 պոլսեցի
 Պոդոս - Ποδος
 Պոդոս (պատմ.) - Павел
 Պոմպեյ
 Պոմպեոս
 Պոնտացի (պատմ.)
 Պոնտոս
 Պոսեյդոն
 Պոսիդոն
 Պովոլժիե
 Պորտուգալիա
 Պոռչ (պատմ.)
 պտկուռուցքոտություն
 (պապիլոնատոգ)
 պտղաբանջարային պահածոներ
 պտղաշաքար
 Պտղոմեոս
 պտտում
 պտույտ
 պրակտիկա
 պրեամբուլա (քաղ.)
 պրեզիդենտ
 պրեմիեր
 պրեմիերա
 պրեմիեր մինիստր
 Պրիամոս
 պրոբլեմ
 Պրոլետարներ՝ բոլոր երկրների, միա-
 ցե՞ք
 պրոլյուվիալ
 Պրոմեթեոս
 պրոպագանդա
 պրոֆեսոր
 պրոֆկրթպետկոմ
 Պուբլիոս
 Պոլշկին-Պոլշկինի՝

պուշկինյան
 պուտուկ

- 2 -

Ջաբալ ալ Չարիթ
 Ջակարտա
 Ջահան
 Ջահանգիր
 Ջանան
 Ջանիբեկ
 Ջանիկ
 Ջավադ
 Ջավահիր
 Ջավիկ
 ջարդ (ջարդել)
 Ջեմմա
 Ջեմս
 Ջենովա
 ջեռաչափ
 ջեռավորում
 ջեռեփուկ ծնեբեկ (դղում)
 ջերմամշակում
 ջերմային (աղբյուր)
 Ջեֆերսոն
 Ջիբրալտար
 Ջիվան
 Ջոզեֆ
 Ջոն
 Ջոջիկ
 Ջորջ Բուշ Կրտսեր
 Ջորջթաուն
 Ջորջ Լոել Գորդոն Բայրոն
 ջոուլ (Ջ)
 ջրալիցք (ասցիտ)
 ջրահավաք (ասցիտ)
 ջրահեղձ
 ջրահովարան
 ջրաջերմային
 ջրի հոսքի գործակից
 Ջրօրհնեքի տոն
 Ջուլիետ(ա)
 Ջուհար(յան)

Ջուղայեցի (պատմ.)
Ջումշուդ
ջուրռեսուրսպետկոմ
ջուրտնտմին

– Ռ –

ռազու
ռադիան (ռադ)
«Ռադիկալ ժողովրդավարական կու-
սակցություն»
ռադիո
ռադիոապրանք
ռազմածովային ուժեր
Ռազմաօդային ուժերի օր
Ռազմիկ
Ռայա
Ռայիսա
Ռափայել (պատմ.)
Ռաֆայել
Ռաֆիկ
ռաֆինադ
ՌԴ Կառավարություն
ռեակցիա (քիմ.)
ռեակցիա (հետադիմություն)
Ռեբեկա (պատմ.) - Ребекка
Ռեբեկա - Ребека
Ռեզինա
ռեզլամենտ
ռեժիմ (քիմ.)
ռեժիսոր
«Ռելե» (արտ. միավ.)
ռելիեֆ
ռեկորդ
ռեկտոր
Ռեհան
«Ռեսպուբլիկա Արմենիա»
ռեսուրս
Ռևիկ
ռևմատիզմ
Ռիգայի ծոց
Ռիմա
Ռիո դե ժանեյրո

Ռիտա
Ռոբերտ
Ռոբովամ
ռոբինզոնադ
Ռոզա
ռոկֆոր պանիր
Ռոմանոս
Ռոմանոս (պատմ.) - Романос
Ռոմիկ - Роман
ռոմով կարամել
Ռոն (գետ)
Ռոստոմ
Ռոստով
ՌԽՖՍՀ կուլտուրայի մինիստրու-
թյուն
Ռուբեն
«Ռուբին» (արտ. միավ.)
Ռուդիկ
Ռուզան
Ռուզաննա
Ռուզվելտ
Ռուզուլքան (պատմ.)
ռումբ
ռումբա
Ռուսաստան
Ռուսաստանի Դաշնության Պետա-
կան Դոմա
Ռուսաստանի Դաշնություն
Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերա-
տիվ Սոցիալիստական Հանրապե-
տություն
Ռուսաստանի 1812 թ. Հայրենական
պատերազմ
Ռուսաստանյան Ֆեդերացիա
ռուս-գերմաներեն
Ռուսիա
ռուս-ճապոնական
Ռուստամ

-Ս -

սագ (սագարած)
սադաֆ
Սաթինե
Սաթենիկ
Սաթո
սալաթ
սալակա
Սալբի
Սալոմե
Սալոմիկ
սալորի կոմպոտ, ռենկլոդ
անկորիզ
սալորի մուրաբա, ռենկլոդ
սալորի սոուս
սալորով սիսեռապուր
Սալվար
Սալվի
Սալվինազ
Սալտիկով-Շչեդրին
սակավաթեք
սակարան (քիրժա, բորսա) (տնտ.)
Սահակ
Սահականուշ
Սահակ Պարբև
Սահանդուխտ
Սահանուշ
Սահարա
Սահմանադրության օր
սահմանադրություն
Սահրադ(յան)
սահուղի (տրասսա) (մարզ.)
սահքի գործակից
Սաղաթել
Սամարղանդ
սամիթով հորթի միս
Սամսոն
Սամվել - Самвел
Սամվել (պատմ.) - Самуил
Սամուիլ (ռուս.)
Սայադ
Սայաթ-Նովա

Սանամ
Սանասար
սանատորիա
Սանատրուկ
Սանդվիչյան կղզիներ (պատմ.)
Սանդուխտ
Սանթրոս
Սանթուր
սառնահարում
Սանտ Յազո
Սանֆորդ
Սան Ֆրանցիսկո
Սառա
սառեցում (բետոնի)
սառնակայունություն (շին.)
սառնապահում (մորթիների)
սառնապուր
սառցաբերուկ, մորեմներ (մորեմ)
սառցողող(ատ)ալին
սառում (շարժիչի)
Սառուցյալ օվկիանոս
Սասուն
Սավուղ
սատիր
սատիրա
սարավանդ
Սարգիս
Սարգսյան
սարդ (սարդոստայն)
սարդար
Սարդար
սարեցի
Սարիբեկ
Սարիկ
Սարինե
Սարո
Սարուխան
Սաուդյան Արաբիա
սարք
սարքածո
սարքավորանք
սարքավորում

սարքվածք
 սարքում
 Սաքսոնիա
 Սաֆար
 Սերեոս (պատմ.)
 սեզ (սիզապանծ, սիզաճեմ)
 Սեդա
 Սեդրակ
 սեզոնային աղցան
 Սեթ - Сет
 Սեթ (պատմ.) - Сет
 սելավայր
 Սելևկոս
 սելխի մուրաբա
 սելանարդ
 սելմագիր (ավտոռեֆերատ) (գիտ.)
 Սեմ (պատմ.) - Сем
 Սեմ - Сем
 Սեմիզար
 սեմիպալատինսկի երշիկ
 սեյսմիկ
 Սեյրան
 Սեն
 Սեն (գետ)
 Սեն Գոթարդի (լեռնանցք)
 Սենեքերիմ
 Սենիկ
 Սեն Պիեռ և Սիքելոն (կղզեխումբ)
 Սեպտիմիոս Սևերոս
 Սեպուհ
 սև ազռավ
 Սևադա
 Սևակ
 սևաձավար (մանրած)
 սևաձավար (միջուկի)
 սևաձավարի քաշովի
 Սևան
 «Սևան» (արտ. միավ.)
 Սևանա լիճ
 Սևանեցի (պատմ.)
 սևանցի
 Սևաստոպոլ

սև թթի մուրաբա
 Սև ծով
 Սև Սեթո
 սև տաքդեղ
 Սևում
 Սերաֆիմ
 սերբ
 Սերգեյ
 Սերզո
 սերենադ
 Սերինե
 Սերիկ
 սերկևիլի մուրաբա
 սերկևիլով մսապուր
 սերկևիլով ոչխարի միս
 սերկևիլով տոլմա
 «Սերմնացանները չվերադարձան»-
 ից (հատված)
 Սերոբ
 Սերոբե
 Սերովբե (պատմ.)
 Սերվիոս Տուլիոս
 սերտ (ած., մաթ.)
 սերտ բազմություն
 սերտ տարածություն
 սերտություն (մաթ.)
 սերտույթ (մաթ.)
 սերուցքով սուկի
 Սեքստոս
 Սիամանթո
 Սիանոս
 սիբեխի աղցան
 Սիբիլա (պատմ.)
 Սիեմեմ
 Սիլահտարյան
 Սիլվա
 Սիլֆիդա (դից.)
 Սիմա
 սիմենս (Ս)
 Սիմեոն - Семиён
 Սիմեոն (պատմ.) - Семион
 սիմետրիա

սիմետրիկ (ֆունկցիա)
 սիմեցի
 Սիմիզար
 Սիմիկ
 Սիմոն
 սինեկուրա
 սինկոպա (երաժշտ.)
 սինյոր
 սինյորա
 սինուսոիդ
 Սիոն
 Սիպիլ (պատմ.)
 Սիս
 Սիսակ
 Սիսակուհի
 սիսեռապուր
 սիսեռի լցոնած սմբուկ
 սիսեռով բրնձապուր
 սիսեռով պասուց տոլմա
 Սիսիանի բոզբաշ
 Սիսվարդ
 Սիրադեղ
 Սիրադուխտ
 Սիրական
 Սիրակուզա
 Սիրամարգ
 Սիրամիր
 Սիրան
 Սիրանուշ
 Սիրարփի
 Սիրաք
 Սիրեկան
 սիրիացի
 Սիրիկ
 Սիրվարդ
 Սիրուհի
 Սիրուն
 Սիրունե
 Սիրուշ
 Սիքստոս
 սխալ (զոյ., մաթ.)
 սխեմա

սխտորած երշիկ
 սխտորահաց
 սկահակ
 Սկանդինավյան թերակղզի
 սկզբնական փուլ
 սկզբնափուլ
 սկզբունք (զիտ.)
 սկզբունք (մաթ.)
 սկզբունքներ
 սկիզբ (վեկտորի, ճառագայթի)
 սկիզբը՝ ժամը 20-ին
 Սկիպիոն
 Սկյութիա
 Սկոտ
 «Ս. Գ.»-ի փոստից
 սմբակավորներ
 Սմբատ
 Սմբատանուշ
 Սմիթ
 Սյուզան(նա)
 սյուիտ
 Սյունիքի թագավորություն
 Սյունիքի կոլոլակ
 Սյունիքի սպաս
 սնկապուր
 սոդա
 Սոլոմոն (ռուս.)
 Սոխակ
 սոխապուր
 սոխով լոբի (ծվածեղ, ոչխարի միս,
 տոլմա)
 Սոկրատ - СОКРАТ
 Սոկրատես (պատմ.) - СОКРАТ
 Սողոմոն - СОЛОМОН
 Սողոմոն Իմաստուն
 Սողոմոն (պատմ.) - СОЛОМОН
 սոմալիեցի
 սոյալի բակլա
 «Սոյուզ-31»-ից (հաղորդում)
 «Սոյուզ-6» տիեզերանավ
 Սոնա
 սոնատ

Սոնիկ
 Սոնյա
 Սոս
 Սոսի
 սովխոզ
 սորաժապավեն
 սորատել
 սորաքարտ
 սոցիալիստական աշխատանքի հե-
 րոս
 սոցիալիստական միասնական կու-
 սակցություն
 սոուս
 սոուս (լուիկի)
 Սոփիա (պատմ.)
 Սոֆի
 Սոֆիկ
 Սոֆյա
 Սոֆոկլես
 Սպահան
 սպանախ
 սպանախի աղցան
 սպանախով մսապուր (ծվածեղ)
 սպանախով ոչխարի միս
 սպանախով տավարի միս
 Սպանդար
 Սպանդարատ
 «Սպանված աղավնուց» հատված
 սպառավաճառք
 սպաս
 սպասք (ածիլվելու)
 Սպարտակ
 «Սպարտակի» դարպասը
 սպիտակաձավար
 «Սպիտակին է տալիս առագաստը
 մենավոր»-ի թարգմանությունը
 սպիտակ լոբախաշու
 սպիտակ լոբի
 սպիտակ լոբով շոգեխաշու
 Սպիտակ ծով
 սպիտակ կեռասի մուրաբա
 Սպիրիդոն

սպորտապրանք
 սպորտպետկոմ
 սպրդել
 Սվետլանա
 ստադիոն
 Ստամբուլ (պատմ.)
 Ստամբուլ
 ստացիոնար (մաթ.)
 ստացիոնար կետ (կորի)
 Ստելլա
 ստեռադիան (սո)
 ստերջ
 Ստեփան
 Ստեփանավանի գաթա
 Ստեփանոս
 Ստիմֆալիս
 ստինքաբորբ (մաստիտ)
 Ստավրոպոլի երկրամաս
 ստինքախտություն (մաստոպաթիա)
 ստոժանի
 Ստոկհոլմ
 ստրջանալ (ստրջանք)
 Սրապիոն
 Սրբազան դաշինք
 սրբել (սրբիչ, սրբագրել)
 Սրբուհի
 սրդողել
 սրտամկանախտություն
 (կարդիոմիոպաթիա)
 Սցիլլա (Սկիլլա) և Զարիբդիս
 սուգ (սգալ, սգավոր)
 Սուեզի ջրանցք
 Սուլլա
 Սուխում
 սուկիի ապուխտ, խորոված
 սունկով փլավ
 Սուն Յաթսեն
 սուպի այեմք
 Սուսամբար
 Սուսան
 Սուսաննա
 Սուրամ

սուրբ (սրբագործել, սրբագան)
Սուրբ Աստվածածին
Սուրբ Գևորգ
Սուրբ Լավրենտիոս (գետ)
Սուրբ ծննդի տոն
Սուրբ Հովհաննես
Սուրբ Հեղինեի կղզի
Սուրբ Մինաս
Սուրբ Նշան
Սուրբ Ստեփանոս Նախավկա
Սուրեն
Սուրիջան
սուրճ
Սուրմակ
Սուքիաս
սֆերիկ ֆունկցիաներ

- Վ -

վագոն
վագոն-ռեստորան
վագր
Վազգանուշ
Վազգեն
Վազգուշ
Վալենտին
Վալենտինա
Վալենտինիանոս
Վալերի
Վալերիան (ռուս.)
Վալտեր
Վալտեր Սկոտ
Վալյա
վալյուտա
Վախթանգ
Վահագն
Վահան(յան)
Վահանուշ
Վահե
Վահրամ
Վահրիճ
Վաղարշ
Վաղարշակ

Վաղինակ
վաղորդյան
վալառաջադիմական
Վալմար
Վալոց ձորի մարզ
վալրեջքամուտ
վալրկյան (վ)
Վանատուր
Վան Գոգ Վինսենտ
Վանդեա
Վան Դեյք Անտոնիս
վանեցի
վանիլին
Վանիկ
Վանի նահանգ
վաննա
Վան-Տոսպ
Վանուհի
Վանուշ
Վաշինգտոն
Վաշտակ
Վաչագան
Վաչե
վառող
Վասակ
Վասիլ - ВАСИЛ
Վասիլ (պատմ.)- ВАСИЛИЙ
Վասիլի (ռուս.)
Վասպուրակ
Վասպուրականի թագավորություն
Վասպուրականի Մուկաց Սուրբ Մի-
նաս
վաստակավոր շինարար
վաստակավոր ուսուցիչ
վավերացում
վատահողեր
վատտ (Վտ)
Վարագ
վարագույր
Վարագդատ
Վարագ
վարագի (մսի) խորոված

վերնետուկ, վերնետք
վերնուլորտ
վերոնիկա
վերջ (վերջին, վերջաբան, վերջիվեր-
ջո)
վերջալույս
վերցվածք
վեցիկ
վիգեն
վիեննա
վիեննայի Անտառ (լեռնազանգված)
վիետնամ
վիլեն
վիլենա
վիլիելմ
վիլիելմ ֆոն Յունբուլդտ
վիլյամ
վիլսոն
վիկտոր
վիկտորյա
վիուետա
վիսկոզ
վիրաբ
վիրգիլիոս
վիցեպրեզիդենտ
վլադիմիր
վլադիսլավ
վկայագիր (դիպլոմ) (գիտ.)
վկայական (ատեստատ) (գիտ.)
վճարագիր (չեկ) (տնտ.)
վնասը քավել
վշտուհի
վոբլա
վոգեզներ
վոլգա
վոլգա-Դոն
վոլոդյա
վոլտ
վոլտ (վ)
վոլտեր
վոկալ
վորոնեժ

վորոշիլով
վռամ
վռամշապուհ
վտակ (աշխ.)
վրաշարժ
վրաստան
վրաստանցի
վրդովել (վրդովմունք, անվրդով)
վրեժ
վրթանես
վրժին
վրույր
վուդ
վուդրո
վուլֆ

– S –

Տաթևացի (պատմ.)
Տաթևիկ
Տալիտա
Տալլ իբն Յամտուն
Տակիտոս
տաղավար
Տաճատ
Տաճատուհի
Տամարա (ռուս.)
Տամբովի մարզ
Տանյա
տանովի
Տանտալոս
տառեխ
տապական դդում (լոբի, կարմրա-
խայտ, կոլոլիկ, կողակ, ճուտ)
տապական ոչխարի միս
տապական սագ, խնձորով
տապական տավարի միս
տապական տավարի միս, բանջարե-
ղենով
10-ական
տասը-տասնհինգ (մարդ)
տասից տասնհինգ մետր
տասիազարավորներ (մաթ.)

տասմիլիոնավորներ (մաթ.)
 12-ամյա
 տասնավորներ
 տասներորդ
 տասներորդական (տասնորդական)
 (մաս)
 տասներորդականների կարգ
 X-ի, XV-ից
 տասնօրյակ
 ՏԱՍՍ-ի թղթակից
 տավարի եփած միս
 տավարի մսոտ պոչ
 տավարի շոգեխաշուկի միս
 տավարի տապակած միս
 Տավրիկյան լեռներ (պատմ.)
 Տավրիս
 Տավրոս
 Տատյանա
 Տարոնիկ
 Տատուր
 տարագիծ վեկտորներ
 տարաթեքայնություն (մաթ.)
 տարանցում
 տարանցք (լայնուկով)
 տարահարթ վեկտորներ
 տարանտելլա
 տարասեռ
 տարացրիվ (ած., մաթ.)
 տարացրիվություն (մաթ.)
 տարբերիչ (գոյ.)
 Տարենթոն
 տարեցտարի
 Տարիել
 Տարկվիմիոս Գոռոզ
 Տարոն
 Տարոնացի (պատմ.)
 Տարոնեցի (պատմ.)
 տարր (բազմության, որոշիչի, մատ-
 րիցի)
 տարրական (ֆունկցիաներ, մաթե-
 մատիկա)
 տարրական պատահույթ

տափակաձուկ
 տաք աղբյուր
 տաքդեղ (հոտավետ)
 տաքսի
 տեգ
 տեգր (տագր)
 տեգուեցի
 Տելեմաք
 Տելեշով
 տեկտոնական
 տեղաշարժ
 տեղարդմին
 տեղացի
 տեղափոխություն
 տեղափոխում (զուգահեռ տեղափո-
 խում)
 տեղեկագիտություն (ինֆորմատի-
 կա)
 տեղեկատվություն (ինֆորմացիա)
 տեղեկատու բյուրո
 տեղեկույթ (ինֆորմացիա)
 տեղեկուն(ություն)
 տեղեկունակ(ություն)
 տեռոր
 տեսատիպ
 տեսլա (Տ)
 տևական հանգստի սենյակ
 Տեր-Գրիգորյան
 Տերենտ
 Տերենտիոս
 տերևազերծում
 տերմին
 տերմինաբանական կոմիտե
 Տերնոպոլ
 տեր Սահակ
 Տերունի
 Տիբեր (գետ)
 Տիբերիս (գետ)
 Տիբերիոս
 Տիգրան
 Տիգրան Երկրորդ
 Տիգրանուհի

Տիգրիս
 տիեզերագնաց օդաչու
 տիեզերական ձգողություն (ձգողա-
 կանություն)
 տիեզերանվաճ
 Տիկուշ
 Տիմոթեոս
 Տիմոֆեյ (ռուս.)
 Տիտ (ռուս.)
 Տիտոս
 Տիրամայր
 Տիրայր
 Տիրատուր
 Տիրիֆ (պատմ.)
 Տիրուհի
 Տիրուն
 տկս-ով
 տիալ
 տիալով ձվածեղ
 Տյառնընդառաջի տուն
 Տյուրոս
 տնական երշիկ
 տնական հալվա
 տնետուն
 տնեցի
 տնտեսական
 տնտեսական քարտեզ
 տնտեսական (խանութ)
 տնտեսափորձ
 տնտեսվարական
 տնտեսություն
 տնօրեն
 տղմա
 Տոլստոյ
 տոկատա
 տոկոսներով
 տոմսարկղ (բոլոր ուղղությունների
 ընդհանուր տեղերի, պլացկարտ
 և փափուկ տեղերի)
 տոմսարկղ (տոմսերի նախնական
 վաճառքի)
 տոնական

տոնահաց
 տոնմայստեր
 Տոնապետ
 տոննա
 տոննա-կիլոմետր
 Տոսկա
 Տոսյա
 տորդիկ (կենդ.)
 Տորք
 տպիչ (պրինտեր) (տեխ.)
 Տվեն
 տրակտոր
 Տրապիզոն
 տրավերս (սպորտ., տեխն.)
 տրավմա
 Տրդատ
 Տրդատի թախտ
 տրոզներ
 Տուլիոս
 Տուլլա դե Չամդոն
 Տու-134 ինքնաթիռ
 տուն-թանգարան
 տուր (անհետացած կենդանի)
 տուրքին
 տուրիզմ
 Տփխիս (հին)

– Բ –

Բաֆֆի
 Բաֆֆի վիպասանը

– Ց –

Ցական
 ցամաքային (մայրցամաքային) կլի-
 մա
 ցայգերգ
 ցանցի վրա խորոված սուկի
 Ցելսիուս
 ցեղ
 ցեղատեսակ
 ցենտներ (ց)
 ց-ով

ցինկ
 ցնցաբուժություն (շոկային թերա-
 պիա) (բժշկ.)
 ցոլալապտեր
 Յոլակ
 Յոլավարդ
 Յոլեր
 Յոլվարդ
 Յողայր
 Յողանուշ
 Յողիկ
 ցորենի ալյուր
 ցրտախտություն (կրիոպաթիա)
 ցրտակայունություն (զյուղ.)
 ցույց
 ցուցադրում
 ցուցապաստառ (տրանսպարանտ)
 (հաս.-քաղ.)

– ՌԻ –

Ուայլդ
 Ուայտ
 Ուայտիոլ
 Ուելս
 ՌԻԵՖԱ-ի մրցաշար
 Ուզունյան
 ութից տասը տարի
 Ուիլկինսոն
 ուլի խորովու
 Ուլուբաբ(յան)
 Ուխտանես
 ուղեբեռի տոմսարկղ
 ուղեգիծ
 ուղեծիր
 ուղեղով փլավ
 ուղերձ
 ուղի
 Ումիկ
 ումիվերսիադա
 Ուոլստրիտ
 Ուոլտոն
 «Ուորկեր»-ի վերջին հոդվածը

ուռա-հայրենասիրություն
 Ուռհա
 ուսանող-ուսանողուհի
 Ուստիան
 ուսումնադաստիարակչական
 ուս ուսի
 ուսուցիչ-ուսուցչուհի
 ուտել-խմել
 ուրագ
 Ուրարտու
 ուրբաթ
 ուրբաթախոս
 ուրբանիզմ
 Ուրմիա լիճ
 ուրվագիծ

– Փ –

Փաբիոս Դանդադկոտ
 փաղանգ
 Փայլակ
 Փայկ
 Փայլուն
 Փանոս
 Փաշիկ
 Փապակ
 Փառանձեմ
 Փառեն
 Փառիկ
 Փառնակ
 Փառնավազ
 Փառուհի
 Փառքի շքանշան (առաջին աստիճա-
 նի, երկրորդ աստիճանի)
 փասիան
 Փավստոս Բուզանդ (պատմ.)
 Փարամուզ
 փարթամ
 Փարիզ
 «Փարիզը» պարբերական է
 Փարիզյան կոմունա
 փարիզցի
 Փարոս

Փարսադան
 Փարվանա
 Փափագ
 փափագ
 փափկամարմիններ
 Փեյն
 Փենջար
 Փենսիլվանիայի նահանգ
 1917 թ. Փետրվարյան հեղափոխու-
 թյուն
 Փեփրոնե
 Փեփրոնյա
 Փիլիպոս
 Փիլոն (Ալեքսանդրացի)
 Փիռլ Չարբոր
 Փիտ
 Փիրուզ
 Փիրում
 Փլաբիոս
 փլավ
 Փլիմութ
 փլոլ
 փղձկալ
 փղշտացի
 փյունիկ
 Փյունիկիա
 Փնջիկ
 փշախոզ
 փշախտ (ականթոզ)
 փշահաղարջի կարամել
 Փոթի
 փոխաբերություն
 փոխադարձական (մաթ.)
 փոխադարձականություն (մաթ.)
 փոխադրովի
 փոխակերպային
 փոխանցական
 փոխանցականություն
 փոխանցավազք
 փոխարկ (կոնվերսիա) (տնտ.)
 փոխարքա
 փոխզնդապետ

փոխզիջում
 փոխինդ
 փոխծովակալ
 փոխնահանգապետ
 Փոկաս
 Փոկիա
 փոշի
 Փորթուզալիա (պատմ.)
 փորձ (փորձել, փորձագետ, փոր-
 ձանք)
 փորձագետ (էքսպերտ) (գիտ.)
 փորձաշար
 փորձաքննություն (էքսպերտիզա)
 (գիտ.)
 փորոտած հավ
 Փորտ Փատրիկ
 Փորտ Զոնուեյ
 Փոքր Ասիա
 փոքրասիական
 Փոքր Արջ
 փոքր-ինչ
 Փոքր Մասիս
 Փռյուզիա
 փրփրահացիկ
 փրփրուկ
 փուլ
 փուռը տված իշխան, լուլիկով
 փուռը տված կարմրախայտ
 փուռը տված հորթի միս, լուլիկով
 փուռը տված տհալ
 փքաբլիթ

– ք –

Քալանթար
 քաղաքային դեպարտամենտ
 քաղաքային կոմիտե
 քաղաքացիական պաշտպանության
 շտաբ
 քաղաքացի
 Քաղաքի ընդհանուր տեսքը (նկար)
 քաղաքից քաղաք
 Քաղդեա

քաղիրթով ապուր
 քաղկեդոն
 քաղցկեղ (բլաստոմա, էպիթելիոմա,
 կանցեռ)
 քաղցրաբլիթ
 քաղցրավենիք
 քաղցր խորիզով նագուկ
 քամ
 քամու էներգիա (ուժ)
 քանան
 «Քանի դեռ սայլը շուռ չի եկել»-ից
 (տեսարան)
 քաշովի
 քաշովի (սևաձավարի)
 քառս
 քաջ
 քաջագ
 քաջազն
 քաջայր
 քաջատեղյակ
 քաջիկ
 քաջ Նազար
 քաջք
 քառակուսային միջին (մաթ.)
 քառակուսային միջին սխալ
 քառանիստ (գոյ.)
 քարագլխեցի
 քարաթափվածք
 քարաթափուկ
 քարամ
 քարայծ
 քարափներ
 քարմիլե
 քարն Բաղակու
 քարտ
 քարտեր
 քարտուղար
 քացախաթթու
 քեթևան
 քենթրիջ
 քենեդի
 քենտի կոմսություն

քեոպս
 քերոթ
 քերոթե
 քերոթե (քերովթե)
 քերոնիա
 քերովթե (պատմ.)
 քիմեռ (պատմ.)
 քիմիա
 քիմիկոս
 քիմոնով փլավ
 քիշմիշ
 քիշնև
 քիոս
 քիրմանշահ
 քլարկ
 քլոր
 քլորոֆիլ
 քղամիդ
 քյոլն
 քնար
 քնարերգու
 քնարիկ
 քննաշրջան
 քնքուշ
 քոչար
 քսանվեց կոմիսարների փողոց
 քսանտիպե
 քսան-քսանհինգ (գիրք)
 քսենոֆոն
 քսերքսես
 քվեատու (անձ)
 քվինտոս
 քրդստան
 քրիստ
 քրիստափոր (պատմ.) - Христофор
 քրիստափոր - Кристафор
 քրիստիներ
 քրիստոնեա-դեմոկրատական
 կուսակցություն
 քրիստոսի հարության կամ պայծա-
 ռակերպության տոն
 քրոմ

քրջիկ
քրջիջ
Քուժայիս
քույր (քրոջ)
Քուչակ (պատմ.)
քուջուջ
Քուռ
քուրդ
քուրծ (քրծագգեստ, քրծեղեն)
քուրջ (քրջաթուղթ, քրջահավաք,
քրջոտ)

– Օ –

օբերլեյտենանտ
օգնել (օգնական, օգնություն)
օգոստոս
Օգոստոս Օկտավիանոս
Օգսեն
օգուտ (օգտակար, օգտագործել)
օդ
Օդաբաշյան
օդանավակայան
օդեկոլոն
օլդերման
օլիմպիադա
«Օլիմպիադա-80»-ի նախապատ-
րաստություններ
Օլստեր
Օխոտյան ծով
Օկտա
Օկտավիանոս
Օկտավիոս
Օկտյաբրինա
օկրուզ
Օհայո
Օհան(յան)
Օհանջան(յան)
օհմ (Օմ)
օծ (օծածուկ, օծածև, օծաբույս)
օծաբուծարան
Օձնեցի (պատմ.)
օղարլիթ (ուկրահինական)

օղակղզի
Օմար Խայամ Ղիասադդին Արու-լ-
Ֆաթի իբն Իբրահիմ
Օնեգա լիճ
ՕՆեյլ (ՕՆիլ) Յուզին
Օնիկ
օշարակ
Օշին (պատմ.)
Օ՛րիորդան Մայքլ
Օսաննա
Օսեթ-Ալլանիայի Հանրապետություն
Օսկար
Օստ Ինդիա
Օվիդիոս
Օվկիանիա
Օվսաննա
օր
օրավարձ
«Օրբիտա-2» ուղեծրակայան
օրգան (մամուլի)
Օրգան Հայաստանի կոմկուսի Կենտ-
կոմի
օրդեր
«Օրենքների ժողովածու»
Օրեստ
օրեցօր
օրինական (լեգիտիմ) (հաս.-քաղ.)
«Օրինաց երկիր» կուսակցություն
օրիորդ
Օրկադյան կղզիներ
Օրջոնիկիձեի շրջան
Օրփեոս
Օ՛քեյսի
Օ՛քոնոր
Օֆեյա
Օֆիկ
օֆիուլիտային գոտի

– Ֆ –

ֆաբրիկա
Ֆաբրիկիոս
Ֆաբրիցիոս

Ֆարրիցիուս Յան
ֆարուլա
Ֆադեյ (ռուս.)
ֆազ (ֆիզ.)
Ֆաթմա
Ֆաիմա
ֆալանգ (պատմ.)
ֆաներ
ֆանտաստիկական
Ֆառուխ
ֆարադ (Ֆ)
Ֆարհատ
Ֆերոս
ֆելիետոն
Ֆելիքս
Ֆենյա
ֆենոմենալիզմ
Ֆեոդոր (ռուս.)
Ֆեոդոր (պատմ.) = Թեոդորոս
Ֆերդինանդ
ֆիզիկա
ֆիզքիմիա
Ֆիդիաս
ֆիլատելիստ
Ֆիլիպ (ռուս.)
Ֆիլիպ Ավգուստ
Ֆիլիպիներ
Ֆիլիպինյան կղզիներ
Ֆիլիպոս
ֆիլհարմոնիա
ֆինմիմ
Ֆիննական ծոց
Ֆիջի
Ֆլաբիոս
Ֆլավիոս
Ֆլորա
Ֆուկներ
Ֆոմա (ռուս.)
ֆոսֆոր
ֆոտոապրանք
Ֆորդ
Ֆրանկլին

ֆրանս-գերմանական
Ֆրանսիա
1848 թ. Ֆրանսիական բուրժուազե-
մոկրատական հեղափոխություն
1789-1794 թթ. Ֆրանսիական մեծ հե-
ղափոխություն
Ֆրանսիայի Ազգային ժողով
Ֆրանսիայի հինգերորդ հանրապե-
տություն
ֆրանսիացի
Ֆրանց
Ֆրանց Յոսիֆի երկիր
Ֆրեդերիկ
ֆրեզա (տորֆահատ մեքենա)
ֆրեզ(եր)
Ֆրիդա
Ֆրիդրիխ
Ֆրիկ (պատմ.)
Ֆրունզե
ֆրունզեցի
ֆուտբոլ
ֆուրզոն

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶԿԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ	3
ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ	4

ԳԼՈՒԽ ԱՈՎԱԶԻՆ

ԼԵԶՎԱՇԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԼԵԶԿԻ ԿԱՆՈՆԱՐԿՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐ	6
Հայերենի բառաքերականական հարստությունը. ազգախոսն ու միջազգախոսը	
Մրա տերմինազորության մեջ	6
ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ	
Հայոց լեզվի կանոնարկման ընդհանուր սկզբունքները	22
Հայերենի տերմինակազմության սկզբունքները	24

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՏԵՐՄԻՆԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՏԱՌԱԴԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ	26
Ցերմինաչինությունը և տառադարձությանը վերաբերող որոշումների	
մեկնաբանություններ	26
ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ	
Ա. Հատուկ անունների և անվանումների տառադարձությանն ու զրույթանը	
վերաբերող որոշումներ	45
1. Փողոցների և հրապարակների հայերեն անվանումների մասին	45
2. Վրացական տեղանունների հայերեն տառադարձության մասին	46
3. Աշխարհագրական անունների հայերեն տառադարձության մասին	46
4. Ավանդական և պատմական անձնանունների հայերեն տառադարձության մասին	56
5. Հայկական անձնանունների ռուսերեն տառադարձության սկզբունքները	66
Բաղաձայնների տառադարձումը	71
6. Հայերենում գործածվող անձնանունների ցանկ	78
7. Չազսերին հանձնարարվող հայկական անձնանունների ցանկ	97
Բ. Կերակուրների ու մթերախի ապրանքների հայերեն անուններին վերաբերող	
որոշումներ	102
1. Կերակուրների և այլ ուտելիքների հայերեն անունների մասին	102
2. Առևտրի ցուցանակների լեզվական ճշգրտումների մասին	114
Գ. Հասարակական-քաղաքական, տնտեսագիտական, ծարգական և այլ	
մասնագիտական տերմիններին վերաբերող որոշումներ	115
1. Ռուսերեն և օտար մասնագիտական մի շարք տերմինների ու	
կապակցությունների թարգմանության մասին	115
2. Ռուսերենից և օտար լեզուներից փոխառյալ բառերի «ա» վերջնահնչյունի մասին	119
3. Հայերեն «հանրապետություն», «կուսակցություն» և այլ բառերի գործածության	
մասին	122
4. Մի շարք տերմինների զուգահեռ ձևերի գործածության միասնականացման	
մասին	123
5. «Սեսիա», «նակազ», «ռեզլամենտ» տերմինների գործածության մասին	125
6. Ռուսերեն և օտար մի շարք տերմինների հայերեն թարգմանության մասին	126

7. Ուսերեն <i>парадность</i> բառի թարգմանության և «դիրեկտոր – տնօրեն» բառերի գործածության մասին	131
8. Ուսերեն կենցաղային որոշ տերմինների հայերեն թարգմանության մասին	131
9. Ուսերեն մի շարք տերմինային կապակցությունների հայերեն թարգմանության ճշգրտման մասին	132
10. Միջազգային տեղեկատու նյութերում գործածվող քաղաքական, տնտեսագիտական, ռազմագիտական որոշ տերմինների հայերեն համարժեքների մասին	133
Ղ. Մաթեմատիկական, տեխնիկական, ֆիզիկաֆ և կենդանաբանական տերմիններին վերաբերող որոշումներ	138
1. Հայերեն մաթեմատիկական որոշ տերմինների իմաստային ճշգրտման և նրանց գործածության մասին	138
2. Մաթեմատիկական որոշ տերմինների գործածության մասին	146
3. Մաթեմատիկական որոշ տերմինների ու բառակապակցությունների իմաստային ճշգրտման մասին	147
4. Ուսերեն և օտար մաթեմատիկական որոշ տերմինների հայերեն թարգմանության մասին	158
5. Հունա-լատինական ծագում ունեցող մաթեմատիկական որոշ տերմիններ հայերեն համարժեքներով փոխարինելու մասին	159
6. Տեխնիկական տերմինների հայերենում գործածվող զուգահեռ ձևերի միասնականացման և ճշգրտման մասին	161
7. Ֆիզիկական մեծությունների չափման միջազգային համակարգի (ՄՀ) միավորների հայերեն սահմանումների և կրճատ նշանակումների մասին	170
Ե. Ուսերեն և օտար ծագում ունեցող քառերի տառադարձությանը վերաբերող որոշումներ	178
1. Ուսերեն ԽԵ -ի հայերեն տառադարձության մասին	178
2. Անգլերեն բառերի հայերեն տառադարձության մասին	178
3. Հունական ծագում ունեցող բառերի տառադարձման մասին	181
4. Օտարազգի բառերի կրկնակ բաղաձայնների հայերեն տառադարձության մասին	182
5. Կենդանիների որոշ անվանումների և կարգաբանական տերմինների զուգահեռ ձևերի միասնականացման և ճշգրտման մասին	182
6. Հայաստանի Հանրապետության նախարարների խորհրդին առընթեր տերմինաբանական կոմիտեի որոշումը «նախարար» բառի գործածության վերականգնման մասին	184

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Ուղղագրություն-ուղղախոսություն և կետադրություն	185
Ուղղագրական-ուղղախոսական և կետադրական որոշումների մեկնաբանություններ	185
ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ	
Ա. Ուղղագրական-ուղղախոսական որոշումներ	195
1. Ուսական և օտարազգի հատուկ անձնանունների շեշտադրության մասին	195
2. Հայերենին անցած օտար բառերում Օ(Ո) ձայնավորի գրության և արտասանության մասին	195
3. Ռ-ից, Ղ-ից և ձայնավորներից հետո Բ, Գ, Դ, Չ, Ջ տառերի արտասանության մասին	196
4. «Էլեկտր» արմատով բարդված բառերի գրության մասին	203

5. Հայերենի տառային հապավումների գործածության մասին	203
6. Հայերենում -ՅԻ, -ԱՅԻ, -ԵՅԻ ածանցներով կազմված տեղաբնակ նշանակող գոյական անունների զուգահեռ ձևերի մասին	204
7. Ժամանակակից հայերեն հետ (ետ) արմատի և նրանով կազմված բառերի գրության և արտասանության մասին	207
Բ. Կետադրությամբ վերաբերող որոշումներ	209
8. Գծիկի գործածության մասին	209
9. Չակերտների մեջ առնվող անունների հոլովական վերջավորությունների և հոդերի գրության մասին	212
10. Խոսքի հետ քերականորեն չկապվող և անկախ գործածվող բառերի, բառակապակցությունների կետադրության և ուղղագրության մասին	215

ՉԼՈՒՄ ԶՈՐՐՈՐԴ

Ա. Տերմինաշինություն և տառադարձություն	219
Տերմինաշինության և տառադարձության վերաբերող որոշումների մեկնաբանություններ	219
Բ. Ուղղագրություն-ուղղախոսություն և կետադրություն	228
Ուղղագրական-ուղղախոսական և կետադրական որոշումների մեկնաբանություններ	228
ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ	
Ա. Տերմինաբանություն և տառադարձություն	250
1. ՀՀ Նախարարների խորհրդին առընթեր նախկին տերմինաբանական կոմիտեի «Հասարակական-քաղաքական մի շարք հասկացությունների ռուսերեն անվանումների հայերեն թարգմանության ճշգրտման մասին» (1990 թ.) որոշումը մասնակի փոփոխություններով վերահաստատելու մասին	250
2. Հասարակական-քաղաքական մի շարք հասկացությունների հայերեն անվանումների միօրինակացման և ճշգրտման մասին	251
3. ՀՀ վարչատարածքային միավորների և դրանց կառավարման մարմինների անվանումների տառադարձման և թարգմանության մասին	252
4. Տնտեսագիտական մի շարք հասկացությունների հայերեն անվանումների միօրինակացման և ճշգրտման մասին	253
5. Տնտեսագիտական մի շարք հասկացությունների հայերեն անվանումների միօրինակացման և ճշգրտման մասին	254
6. Մարզական մի քանի անվանումների հայերեն համարժեքների մասին	255
7. Մարզական մի քանի անվանումների հայերեն համարժեքների ճշգրտման մասին	256
8. Մարզական մի շարք անվանումների հայերեն համարժեքների ճշգրտման մասին	258
9. Օտար «մեխանիկ» տերմինի հայերեն գործածության մեջ ճշգրտում մտցնելու մասին	260
10. Հավանականության տեսության, մաթեմատիկական վիճակագրության ընդհանուր մաթեմատիկայի որոշ օտար տերմինների հայերեն համարժեքների մասին	261
11. Հունա-լատինական ծագման -ԻՁ, -ՈՁ, -ՊԱԹԻԱ, -ՄԱՏՈՁ, -ՈՄԱ վերջածանցներով կազմված բժշկական տերմինները հայերեն համարժեքներով փոխարինելու մասին	262
12. Գիտական աստիճանների շնորհման հետ կապված տերմինների միասնականացման մասին	270
13. Տարբեր բնագավառների վերաբերող մի քանի անվանումների հայերեն համարժեքների ճշգրտման մասին	271

14. Տարբեր բնագավառների վերաբերող մի շարք հասկացությունների հայերեն անվանումների միօրինակացման և ճշգրտման մասին	272
15. «Ինֆորմացիա» տերմինի և նույն արմատով այլ տերմինների հայերեն համարժեքների մասին	273
Ք. Ուղղագրություն-ուղղախոսություն և կետադրություն	275
1. Ի վայր (վար), ի վեր հետադրություններով կազմված բառակապակցությունների և բառերի գրության մասին որոշումը մասնակի փոփոխություններով վերահաստատելու մասին	275
2. Հայերեն գրավոր և բանավոր խոսքում դասական թվականների գործածության միասնականացման և ճշգրտման մասին	277
3. ՀՀ Նախարարների խորհրդին առընթեր նախկին տերմինաբանական կոմիտեի «Երկակի գրություն ունեցող որոշ բառերի ուղղագրության միօրինակացման մասին» (1991 թ.) որոշումը մասնակի փոփոխություններով վերահաստատելու մասին	279
4. Ժամանակակից հայոց լեզվում <i>Լռոյի, Գյումրի</i> տեղանունների հոլովական զուգաձևությունները վերացնելու և հարացույցը միօրինակացնելու մասին	280
5. Արևելահայերենի այբուբենի և գրանշանների համապարփակ հավաքածուի մասին	281
6. Հայերեն գրանշանների հավաքածուն	284
7. Բաղադրյալ հատուկ անուններում մեծատառերի գործածության մասին	286
8. Տողադարձի մասին	295
Հավելված	
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԸ ԼԵԶՎԻ ՄԱՍԻՆ	298
ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԸ ԼԵԶՎԻ ՄԱՍԻՆ	301
ԶԱՂԱԾՔՆԵՐ ՀՀ «ԳՈՎԱԶԴԻ ՄԱՍԻՆ» ՕՐԵՆՔԻՑ	304
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԻՐԱԾՎՈՂ ՍՆՆԴԱՄԹԵՐՔԻ ՄԱԿՆՇՄԱՆԸ ՆԵՐԿԱՅԱԾՎՈՂ ՊԱԳԱՆՋՆԵՐԸ	304
«ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ԵՎ ՄՊԱՍԱՐԿՄԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐԻ, ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԾԱԳՄԱՆ ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔ, ՀՈՂԱԾ 6	305
ԱՐՏԱԴՐՈՂԻ (ՎԱՏԱՐՈՂԻ, ՎԱՃԱՌՈՂԻ) ԿՈՂՄԻՑ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ՁԵՏԵՂԵԼՈՒ ՑՈՒՑԱՆԱԿԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱԾՎՈՂ ՊԱԳԱՆՋՆԵՐԸ	305
ԶԱՂԱԾՔՆԵՐ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱՆԱԽՏՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀՀ ՕՐԵՆՔԻՑ	307
Տերմինաբանական կոմիտեի և հայերենի բարձրագույն խորհրդի որոշումներում տեղ գտած անունների, տերմինների, բառերի ու բառակապակցությունների ցանկ	310

ՏԵՐՄԻՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՈՒՂՂԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Հաստատված է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության
լեզվի պետական տեսչության հայերենի բարձրագույն խորհրդի կողմից

Մասն. խմբագիր՝ Հրանտ Վարդանյան
Հրատ. խմբագիր՝ Արտաշես Թադևոսյան
Վերստուգող սրբագրիչ՝ Հրանտ Վարդանյան
Տեխ. խմբագրուհի և
էջադրուհի՝ Նարինե Գևորգյանի, Լիանա Ավագյանի
Կազմի ձևավորուհի՝ Հայկ Սարգսյանի

«9-րդ հրաշալիք» հրատարակչություն,
ք. Երևան, Գրիգոր Լուսավորչի, 15:
Հեռ. 58-92-99, էլ. փոստ՝ 9@horizonner.com:

Չափսը՝ 60x84 1/16,
թուղթ՝ օֆսեթ, տպագր. օֆսեթ:
Ծավալը՝ տպագր. 24 մամուլ:
Տպաքանակը՝ 2000:

Տպագրված է
«Ամարաս» տպարանում:
Երևան, Տերյան, 44: